

13—18 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 13 maj

	Sld.
Svar på frågor av:	
herr Andersson i Ronneby ang. avhjälpande av skador, som drabbat svenska fiskare i södra Östersjön m. m. samt herr Nilsson i Bästekille ang. förbättring av väderleksrapporteringen ..	5
herr Birke ang. enhetlig höjning av priset på statens järnvägars månadsbiljetter	9
Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954	9
Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola	13
Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet ..	16
Tillstånd för IBRA att köpa valuta	36
Statens försöksgårdar	41

Tisdagen den 17 maj

Svar på interpellationer av:

herr Braconier ang. åtgärder i syfte att vinna ökad kunskap och kännedom om det frivilliga sparandets art och omfattning	47
herr Kilsmo ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden ..	51

Interpellationer av:

herr Vigelsbo ang. beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden m. m.	55
herr Nihlfors ang. vissa av kommerskollegium vidtagna åtgärder under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening	56

	Sid.
Onsdagen den 18 maj fm.	
Omreglering av olycksfallsersättningar	60
Ändring i sjukförsäkringslagen	66
Ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen	81
Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola	82
Ändring i kommunalskattelagen	116

Onsdagen den 18 maj em.	
Ändring i kommunalskattelagen (forts.)	148
Anslag till S:t Lukasstiftelsen	183
Dubbla radioprogram m. m.	183
Avgångsåldern för vissa befattningshavare underkastade SPA-regle- mentet m. m.	194

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 13 maj

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts propo- sition ang. vissa beslut av Europarådets rådgivande församling 1954	9
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 121, ang. byggnadsfrågor m. m. under ecklesiastikdepartementet	13
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 43, om fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet	16
— nr 44, ang. reglering av sockernäringen m. m.	36
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 20, ang. pension åt N. Andersson	36
— utlåtande nr 25, om tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa valuta	36
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal	40
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. anslag till statens försöks- gårdar m. m.	41

Onsdagen den 18 maj fm.

Ersättningar till vissa reservofficerare m. fl.	59
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. omreg- lering av vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycks- fall i arbete m. m.	60
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om ändring i förordningen ang. omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.	66
— nr 28, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.	66
— nr 31, om ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen	81
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.	82
— nr 3, ang. bidrag till sjukkassor m. m.	82

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 122, ang. försöksverksamheten med nio- årig enhetsskola m. m.	82
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 45, om ändring i kommunalskatte- lagen m. m.	116

Onsdagen den 18 maj em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 45, om ändring i kommunalskatte- lagen m. m. (forts.)	148
<i>Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. nådeinstitutet	183
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 123, om anslag till S:t Lukasstiftelsen ..	183
— nr 124, ang. stat för riksgäldsfonden ..	183
— nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. ett andra program i rundradion m. m.	183
— nr 126, ang. riksdagens revisorers granskning av statsverket, beträffande pensionsålderssystemet m. m.	194
— nr 127, ang. avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m.	194
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. ändringar i 19 och 20 kap. föräldrabalken m. m.	195
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 22, om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen ..	195
— nr 23, ang. laga skiften i Kiruna ..	195
nr 25, viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen ..	196

Fredagen den 13 maj

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollet för den 6 in-
nevarande maj.

§ 2

Svar på frågor ang. avhjälpande av ska-
dor, som drabbat svenska fiskare i södra
Östersjön m. m., samt ang. förbättring av
väderleksrapporteringen

Chefen för kommunikationsdeparte-
mentet, herr statsrådet ANDERSSON,
erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Ron-
neby har frågat statsrådet Hjalmar Nil-
sson bl. a. dels om han observerat att
bristande väderleksrapporter möjligen
medverkat till den katastrof, som drab-
bat de svenska fiskarna vid laxfiske i
södra Östersjön, och dels om han ämnar
vidtaga några åtgärder för att förbättra
väderleksrapporterna för detta område.
Samma fråga om eventuellt erforderliga
åtgärder har riktats till mig av herr
Nilsson i Bästekille.

Då det ankommer på mig att besvara
de framställda frågorna, får jag lämna
följande, delvis från Sveriges meteoro-
logiska och hydrologiska institut in-
hämtade upplysningar.

De väderleksrapporter, som till tjänst
för den svenska sjöfarten flera gånger
dagligen lämnas i radion — huvudsak-
ligen i omedelbar anslutning till mot-
svarande rapporter för landdistrikt —
innehåller, förutom en beskrivning av
rådande väderleksläge, en prognos för
det närmaste dygnet beträffande vind-
riktning, vindstyrka och siktförhållan-
den samt eventuella stormvarningar för
svenska vatten cirka 90 km från kusten.
Tre gånger dagligen innehåller rappor-
terna även uppgifter om rådande vind

och väder från ett stort antal in- och
utländska kuststationer. Med hänsyn till
att fiske stundom bedrivs i Östersjöns
östra delar har institutet sökt att vid
formuleringen av väderleksutsikterna
skilja mellan de östra och västra de-
larna av Östersjön och under senare tid
ofta även av södra Östersjön.

De östra delarna av södra Östersjön
får i regel det hårdaste vädret, när nord-
liga vindar följer med oväder österut
mot Baltikum. Detta inträffade fyra
gånger under april i år. I de tre första
fallen blev utvecklingen tämligen nor-
mal, och institutet förutsåg i utsikterna
hårt väder, men i det fjärde — sön-
dagen den 24 — inträffade oväntade
komplikationer. Varning för styv kultje
för svenska östersjökusten utsändes i
middagsrapporten med medtogs ej i se-
nare rapporter under söndagen, då fa-
ran ansågs över enligt inte bara den
svenska utan även den engelska och
den västtyska väderlektjänsten. Under
natten avtog emellertid lågtryckets rö-
relsehastighet, och den nordliga vin-
den ökade till sannolikt full storm
utanför bl. a. den polska kusten.

I anledning av vad som här inträffat
vill jag framhålla, att det ju tyvärr all-
tid föreligger svårigheter att ställa fullt
riktiga väderleksprognoser. I detta fall
tillkommer de speciella besvärigheter,
som är förenade med bedömningen av
väderleksutsikterna för de östra delarna
av Östersjön.

Som jag redan nämnt, har man vid
rapporteringen under senare år efter-
strävat att ge särskilda upplysningar för
de östra delarna av Östersjön. Frågan
om vad som därutöver kan göras för
att förbättra väderleksrapporteringen
är komplicerad och måste bl. a. ses i
sammanhang med möjligheterna till

Svar på frågor ang. avhjälpande av skador, som drabbat svenska fiskare i södra Östersjön m. m., samt ang. förbättring av väderleksrapporteringen

bättre förbindelser för väderlektjänsten med berörda områden utefter Östersjön. Jag har erfarit av statsrådet Hjalmar Nilson, att han avser att inom kort ordna en konferens med representanter för berörda myndigheter och intressegrupper rörande frågor, som sammanhänger med de förlisningar, som förekommit i Östersjön på senaste tiden. Vi har överenskommit, att därvid även frågorna om väderlektjänsten skall dryftas.

Härefter anförde:

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min fråga i den del den rörde sig om väderleksrapporterna.

I herr statsrådets svar lämnades en redogörelse för väderlektjänstens prognoser beträffande sjöområdena och särskilt de nu aktuella delarna av södra Östersjön, där de svenska fiskarna bedriver laxfiske under vissa tider av året. Jag inser till fullo alla de svårigheter som föreligger, då det gäller att ställa fullt riktiga väderleksprognoser, och jag inser väl, att den svenska väderlektjänsten är i hög grad beroende av bättre förbindelser med de berörda områdena utefter Östersjön. Jag uttrycker en förhoppning om att det efter den svåra katastrof, som inträffat, skall vara möjligt att nå ett bättre samarbete på väderlektjänstens område med dessa östersjöländer. Det skulle vara av stort värde för de svenska fiskarna, om svensk väderlektjänst kunde förmedla bättre informationer från den polska och tyska väderlektjänsten, så att klarare prognoser för vattnen vid Danzigbukten kunde ges. Söndagen den 24 april varnade enligt uppgift den tyska väderlektjänsten i en extrautsändning för storm och snöbyar. De svenska fis-

karna fick rapporter om »svag till måttlig vind».

Jag riktade min enkla fråga till statsrådet Hjalmar Nilson för att efterhöra, vilka åtgärder statsrådet Nilson tänkte vidtaga för att hjälpa de hårt drabbade blekingska fiskarna. Kommunikationsministern meddelar i svaret, att statsrådet Nilson avser att inom kort sammankalla en konferens med representanter för berörda myndigheter och intressegrupper rörande frågor, som sammanhänger med förlisningarna. Detta besked gör, att jag nu inte närmare skall beröra dessa frågor. Jag hoppas endast, att det skall vara möjligt att finna vägar, som leder till större säkerhet i alla avseenden för fiskarna, när de bedriver sitt hårda yrke.

Den 24 april är en mörk dag i det blekingska fiskets historia. Sju fiskare, därav fem familjeförsörjare, omkom. Utom hustrurna har tio barn förlorat sina försörjare. Med sorgen och förstämningen, som lägrat sig över de blekingska öarna, blandar sig de efterlevandes ekonomiska bekymmer. För de fiskare, som kom undan med livet, blev det stora materiella förluster. Enligt uppgift från dem som deltagit i fisket saknade de båtar, som efter stormen samlats i en polsk hamn, sammanlagt cirka 4 000 laxgarn och varje sådant garn har ett värde av 75—100 kronor. En del av garnen återfanns efter stormen, men en mycket stor del är borta för alltid. Det går inte att försäkra garn av detta slag, och den enda möjligheten för fiskarna att nu få någon ersättning är att erhålla bidrag från anslaget för skada på eller förlust av fiskredskap. Till detta anslag har i år anvisats 30 000 kronor. Möjligheten att få ersättning från detta anslag är också mycket begränsad därigenom, att »sökanden skall genom skadan eller förlusten ha kommit i nödställd belägenhet».

Vid tidigare katastroftillfällen har

Svar på frågor ang. avhjälpande av skador, som drabbat svenska fiskare i södra Östersjön m. m., samt ang. förbättring av väderleksrapporteringen

extraordinära åtgärder vidtagits. 1938 års riksdag hade till nämnda anslag anvisat 26 000 kronor. Under oktober och november härjade svåra stormar framför allt vid skånekusten. Vid 1939 års riksdag begärde därför statsrådet Bramstorp 300 000 kronor i anslag på tilläggsstat med hänvisning till de stora skador och förluster som uppkommit. Statsrådet sade därvid bland annat: »Vissa av dessa skador synes på grund av de katastrofartade förhållanden under vilka de inträffat ha blivit särskilt kännbara för de därav drabbade fiskarna.» Riksdagen beviljade därefter det begärda anslaget, och de restriktiva bestämmelserna för ersättning från fonden sattes därjämte tillfälligt ur kraft.

Jag hoppas, herr talman, att det efter den konferens, som nu förestår, skall bli möjligt att bringa hjälp till de så hårt drabbade fiskarfamiljerna i Blekinge.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Även jag vill till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra ett tack för hans svar på den fråga, som jag ställt till honom. Anledningen därtill är väl bekant mot bakgrunden av vad som inträffade den 24 april.

Man får inte förvåna sig, om de berörda människorna blir långt ifrån glada över svaret. Det står visserligen, att de svenska väderleksrapporterna är ganska vittomfattande och sträcker sig 90 kilometer ut från den svenska kusten, men jag tror inte, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, när jag säger, att de fiskare, som det här gäller, ligger betydligt längre ut, varför dessa väderleksrapporter egentligen inte har någon betydelse för dem.

Man har rättighet att ställa den frågan: Kan inte den svenska väderleksrapporteringen göras bättre, när t. ex. tyskarna hade möjlighet att förvarna

sina fiskare, så att de kunde söka hamn i tid? Man har också rättighet att fråga: Behövs det flera olyckor av liknande art, innan vi över huvud taget kan få den svenska väderleksrapporteringen att fungera på bättre sätt? Personligen menar jag, att det skulle vara bättre att förebygga olyckor än att vänta, tills de har inträffat, och sedan kanske åter vänta på att ännu flera skall inträffa.

Efter vad jag har erfarit av folk, som känner till saken, sköter den norska väderlektjänsten rapporteringen till sina fiskare ute på Nordsjön på ett helt annat sätt än den svenska väderlektjänsten gör. Enligt de uppgifter jag fått delar man där upp Nordsjön i mindre områden och ger betydligt mera detaljerade rapporter, så att dessa verkligen kan vara något att hålla sig till. Nog tycker jag, som sagt, att vi borde kunna göra något även här hemma. Vi talar om att vi lever i en tekniskt fulländad tid, men vi kan inte göra så mycket som att varna våra yrkesfiskare i tid. Varje år kan vi se, att det inträffar nya olyckor, att hustrur blir utan män och att familjeförsörjare rycks bort. I varje fall enligt min mening har vi inte kommit så särdeles långt. Löftet om att statsrådet Hjalmar Nilson skall sammankalla en konferens är bra, men jag skulle vilja säga till kommunikationsministern: Tag ett krafttag, men gör det nu och gör det innan flera olyckor inträffar!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är orimligt att försöka göra den svenska väderlektjänsten till syndabock när det gäller förlisningar i Östersjön genom att göra en jämförelse med den väderleksrapportering som Norge och delvis också Sverige har ordnat för sina fiskare på Nordsjön. För Nordsjön och Atlanten finns det en väderlektjänst som bygger

Svar på frågor ang. avhjälpande av skador, som drabbat svenska fiskare i södra Östersjön m. m., samt ang. förbättring av väderleksrapporteringen

på rapportering från väderleksskepp spridda över hela området — Sverige får betala sin andel i kostnaderna här för. Någon motsvarande organisation finns tyvärr inte för Östersjön, och det är därför inte möjligt att lämna så precisa väderleksrapporter beträffande de östra delarna av Östersjön som vad fallet är för Nordsjöns del.

Jag skall inte nu gå närmare in på orsakerna till att vi inte har sådana möjligheter — de framgår nog tydligt av mitt svar. Om den svenska väderlekstjänsten skall kunna lämna korrekta uppgifter — så korrekta som det i sådana här fall över huvud taget är möjligt att lämna — även beträffande de östra delarna av Östersjön, kräves det en mängd åtgärder. Det bästa vore, om vi kunde skaffa oss ett väderleksskepp där nere, men det förutsätter ett samarbete med andra länder i östersjöområdet. Därtill kommer att en hel rad andra problem, som sammanhänger med våra förbindelser österut, tyvärr inte är lösta.

Självfallet har de svenska statsmakterna länge arbetat på att försöka få till stånd en annan ordning härvidlag, och vi får hoppas att dessa ansträngningar så småningom kommer att lyckas.

Jag kan inte här gå in på de problem som sammanhänger med frågan om ersättning för de skador som uppkommit för fiskarna. Statsrådet Hjalmar Nilson kommer att här i kammaren besvara den delen av de framställda frågorna, så fort han fått en tillräcklig uppfattning om problemets storleksordning. Jag har för min del här bara besvarat den del av frågorna som gäller väderlekstjänsten.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Statsrådet Andersson tycker att det är orimligt att jämföra förhållandena på väderlekstjänstens

område i Nordsjön med dem som råder för södra Östersjön, och han redogjorde för den organisation som finns när det gäller väderleksrapporteringen för Nordsjön. Det kan hända att det ur statsrådets synpunkt är orimligt att göra en sådan jämförelse, men så ter det sig inte för dem som är berörda av förhållandena i Östersjön. Borde vi inte försöka få till stånd en förbättrad väderleksrapportering även när det gäller Östersjön genom att, såsom statsrådet själv talar om, försöka skaffa ett väderleksskepp? Kvar står det faktum, att tyskarna hade möjlighet att varna sina fiskare. Om det skulle gnissla litet på det ena hållet borde man väl dock genom samarbete kunna hjälpa varandra. Herr statsrådet anser väl det också önskvärt med ett samarbete.

I alla fall har jag den bestämda uppfattningen, att någonting måste göras där nere. Vi kan inte bara nöja oss med att tala om att det brister på vissa punkter. Vi får försöka göra någonting och ta krafttag. Vi kan inte stå till svars med att det skall inträffa olycka efter olycka. Vi kan inte bara konstatera att vi inte har de resurser vi önskar. Det gäller att försöka skaffa fram dessa resurser.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det finns ett samarbete mellan Sverige och Tyskland här. Enligt de upplysningar jag fått har de svenska och tyska väderlekstjänsterna lämnat samma uppgifter. Möjligtvis har den skillnaden funnits, att det sänts ut en extra rapport från Tyskland vid den tidpunkt, då vi inte hade någon utsändning. Vi har våra fastställda tider för varningar, och frågan om man skall kunna ändra dessa tider kan möjligen tas upp till diskussion. Man skulle kanske kunna få en tätare rapportering.

Jag skulle tro, att även om de fiskare,

Svar på fråga ang. enhetlig höjning av priset på statens järnvägars månadsbiljetter
— Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954

som höll till där ute på en avlägsen del av Östersjön, hade kunnat uppfånga en stormvarning, så befann de sig i det läget att de hade varit tvungna att ligga kvar.

Både i Östersjön och Nordsjön har fiskarna så stora erfarenheter om väderleksrapporternas tillförlitlighet, att de vet att det ibland kan klicka. Cirka 25 procent av rapporterna slår fel både i Nordsjön och i Östersjön. Jag är därför övertygad om att fiskarna aldrig låter sig förledas av alltför gynnsamma väderleksrapporter. De vet mycket väl att det plötsligt kan dyka upp oväder i dessa områden, oväder som varken den tyska eller den svenska väderlekstjänsten hinner varsko om.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Just därför att man skickade ut en extra väderleksrapport från den tyska radion kunde det väl ha varit anledning till att sända ut en varning i den svenska radion. Om de svenska fiskarna hade fått denna rapport i tid, så hade de haft möjlighet att söka lä vid tyska kusten, och då hade vi sannolikt sluppit denna olycka.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. enhetlig höjning av priset på statens järnvägars månadsbiljetter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Birke har med anledning av järnvägsstyrelsens förslag om en differentierad höjning av priset på statens järnvägars månadsbiljetter frågat mig, om jag vill medverka till att en enhetlig höjning genomföres för hela riket.

Härpå vill jag svara, att sedan rege-

ringen genom beslut vid gårdagens konselj fastställt ändrade järnvägstaxor att gälla från och med den 1 juni, det redan torde vara känt, att i vad gäller järnvägarna en enhetlig höjning av månadsbiljetternas pris med 2 kronor genomförts.

Härpå anförde

Herr BIRKE (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Järnvägsstyrelsen hade ju föreslagit, att man skulle få företa en dubbel höjning av priset på månadsbiljetterna för stockholmsområdet, jämfört med övriga orter i landet. Jag konstaterar nu med tillfredsställelse att regeringen i gårdagens konselj avslagit järnvägsstyrelsens förslag och beslutit enhetliga höjningar på månadsbiljetterna för hela landet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogos var för sig och remitterades till behandling av lagutskott de på bordet liggande motionerna:

nr 666, av herr *Senander m. fl.*, samt nr 667, av herrar *Nihlfors* och *Gustafson* i Göteborg.

§ 5

Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är ju alltid ganska olustigt att i denna kammare gå upp och tala i utrikesfrågor när man vet, hur litet intresset är för dessa spörsmål. När man har så pass viktiga saker att ta ställning till som Europarådets rekommendationer så är det ju litet förvånande, att utskottet nöjer sig med summa sex rader. Det är ju här fråga bland annat om en ny kompetensfördelning mellan Europarådet och Västeuropeiska unionen.

Självfallet kan man här ha olika synpunkter. Den svenske utrikesministern har ju deklarerat den ståndpunkten, att Sverige i Europarådet inte skall engagera sig på ett sådant sätt som strider mot vår alliansfria linje. Det är en hållning som jag mycket väl kan förstå. Å andra sidan sägs det i dessa rekommendationer att det är viktigt, att Europarådets församling håller kontakt med parlamenten i de olika länderna. Det är alltså viktigt att man får till stånd en debatt om Europarådet och dess framtid och inte minst om alla de organ som har hand om det europeiska samarbetet. Vi kommer att senare i dag diskutera GATT-avtalet. Den som är intresserad av dessa spörsmål måste fråga sig hur mycket den svenska riksdagen vet om vad GATT-avtalet innebär för relationerna till de högprotektionistiska och de lågprotektionistiska länderna. Vet man vidare i vad mån den amerikanska jordbrukspolitiken innebär ett avsteg från den liberaliseringspolitik, som skall ligga till grund för GATT-avtalet? I själva verket kan den svenska riksdagen inte bedöma de resultat som de europeiska samarbetsorganen på en rad områden kommit till.

Europarådet har ju antagit rekommendationer bl. a. om ett kulturellt samarbete, vilket skulle betyda första steget till en europeisk medborgarrätt. Detta är ju ändå ett ganska viktigt steg. Vi vet hur svårt det är att komma fram

till nordisk medborgarrätt. Man har i Europarådet just tagit upp frågan om tullbehandling och i viss mån också om passfrihet och i samband därmed sagt sig, att vad man tillämpar i Norden bör vara ett föredöme. Det finns en konventionstext som rör just ömsesidig behandling av medborgarna. Man skulle gärna vilja från dem, som är engagerade i Europarådet, höra hur långt man har kommit på denna punkt.

Detta utskottsbetänkande ger ju inte någon som helst klarhet. Utskottet tar bara upp en viss punkt men inte alla de andra centrala frågorna. Om vi anser att det är betydelsefullt att öka kontakten mellan de europeiska folken oberoende av hur vi ser på klyftan mellan väst och öst är det ett fattigdomsbevis, att vi bara har denna lilla text att utgå ifrån, när vi skall behandla det europeiska samarbetet. Det är ett bevis på hur man gång på gång försummar skyldigheten att informera svenska riksdagen om de centrala frågorna. Jag är säker på att en gallupundersökning i denna kammare om kunskaperna om de väsentliga problemen och de rekommendationer som Europarådet har antagit skulle ge ganska klen resultat.

En sak som också har diskuterats i Europarådet är, om man skall ha skiljedom när det gäller icke-rättsliga konflikter. Utrikesminister Undén har framfört förslag att man skall försöka genomföra obligatorisk skiljedom. Det är mycket tacknämligt att svenska utrikesledningen har tagit upp den frågan, men såvitt jag vet har man här inte nått några definitiva resultat. Även på den punkten skulle det vara värdefullt, att vi finge reda på vad Europarådet har sysslat med och att en debatt komme till stånd som visade den svenska riksdagens inställning till dessa frågor.

Det skulle, om intresset för dessa frågor varit större i denna kammare, varit anledning att också ta upp en hel del

Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954

andra problem rörande de europeiska samarbetsfrågorna, som är berörda i utrikesutskottets utlåtande.

En mycket diskutabel sak i det europeiska samarbetet är, att det finns flera olika organ som i viss mån sysslar med samma ting. Det kan vara svårt att dra upp råkången mellan OEEC:s verksamhet och Europarådets. Sedan har vi kol- och stålunionen, montanunionen, där det f. n. råder ganska stora spänningar. Man skulle kunna fråga sig, i vad mån Sveriges näringsliv påverkas av kol- och stålunionen. Är det vår plan att ansluta oss till kol- och stålunionen eller anser vi dess verksamhet betydelslös för våra förhållanden? Alla dessa problem diskuteras mycket litet i riksdagen.

Detsamma gäller inte minst det kulturella utbytet. Man har i Europarådet åstadkommit lättnader för universitetsstudier i olika länder, infört s. k. identitetskort m. m., och detta är naturligtvis stora vinningar. Det kulturella området är i själva verket det enda, där Europarådet har en verklig verkställande makt, som vi själva i viss mån anser oss förpliktade att följa.

Herr talman! Jag har med dessa synpunkter velat understryka angelägenheten just av att man får information om dessa förhållanden. Jag har gjort det i någon mån för att föregripa den, som jag skulle tro, något specialbetonade debatt som kommer att föras om GATT-avtalet. Den svenska riksdagen är såvitt jag förstår inte alls informerad om vad GATT-avtalets principer innebär för alla medlemsstaterna och om de oerhörda skillnader som finns mellan dem när det gäller t. ex. handelspolitik. Detsamma gäller om Europarådets verksamhet. Jag tycker det skulle vara värdefullt, att vi finge betydligt utförligare redogörelser för dessa förhållanden. Jag vill än en gång, herr talman, uttrycka min förvåning över att utrikesutskottet på en så central punkt har nöjt sig med sex rader.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag måste börja med en ursäkt för att jag inte var närvarande då jag först uppropades. Det är en av avsigidorna med vårt tvåkammerssystem, att tillfälligtvis även i medkammaren intressanta saker kan ägarum.

Herr Braconier har nyss kritiserat att uppgifterna i fråga om Europarådet är så knapphändiga, och även jag vill beklaga att så är förhållandet. Emellertid är det nog så att det upplysningsmaterial som över huvud taget finns är rätt magert. Utskottets utlåtande är grundat på en proposition som i och för sig är mycket knapphändig. Det förefaller för övrigt som om departementschefen varit på ett alldeles särskilt kritiskt humör när han skrev denna proposition, och jag skulle vilja ifrågasätta om vad som finns i rekommendation 58 och den därmed förbundna resolutionen 45 verkligen kan betraktas som »skärligen verklighetsfrämmande», som det står i propositionen. Jag medger att den procedur som är föreslagen är ganska invecklad och kan göras enklare, men själva tanken, att Europarådets delegater skulle ha gemensamma intressen att dryfta och därför bör sammanträffa, när internationella sammankomster äger rum, är enligt min uppfattning mycket riktig. Den faller egentligen av sig själv så pass mycket att det kanske inte skulle behövas någon rekommendation, men att sammanträffanden av detta slag sker är säkert mycket värdefullt.

Jag skall inte gå in på detaljer här. Det är rätt onödigt. Jag hänvisar till att en del av dessa rekommendationer ännu inte har behandlats av ministerkommittén.

En av rekommendationerna intresserar oss dock kanske mera än många andra, nämligen rekommendation 59, som handlar om förenklade formaliteter vid gränspassager med motorfordon. Från svensk sida har det tagits flera

Beslut av Europarådets rådgivande församling 1954

initiativ förut på detta område, och det är att hoppas att ministerkommittén skall ha en gynnsam inställning. En ohindrad samfärdsel länderna emellan är att rekommendera och kan vinnas genom att man går fram på dessa vägar.

Vid sidan av vad som står i utskottets handlingar skulle jag vilja säga att arbetet i Europarådet, som för allmänheten många gånger kan te sig ganska magert, delvis utförs inom kommittéer, vilkas arbete och vilkas resultat inte är offentliga i första instansen. Jag har ett intryck, att där mer och mer har kommit att utföras ett arbete som på lång sikt kommer att te sig som verkliga insatser. Jag skulle särskilt vilja betona vad som görs i fråga om befolkningsförhållandena, som ofta, och numera från flera håll här i kammaren, har betecknats såsom mänsklighetens största problem och som därför måste omfattas med intresse av alla. Jag har ett intryck av att man, trots de mycket stora svårigheter av etisk och religiös karaktär som uppreser sig då dessa problem skall diskuteras, ändå håller på att komma ett litet stycke framåt genom de organ inom Europarådet som arbetar med dessa ting. Skulle möjligheterna i den vägen kunna breda ut sig tror jag att eftervärlden kommer att ha anledning att med mycket stor tacksamhet tänka tillbaka på vad som där har gjorts.

Jag vill också påminna om att Europarådet nu är inne på sitt sjätte arbetsår. Vi som var med första året — det är ett par av oss som var det — kan dra oss till minnes det kaos som rådde under den första sessionen, då egentligen varje minut, under vilken institutionen ännu bestod, var ett mirakel. För den som tänker tillbaka på denna korta utveckling i en institution av alldeles ny karaktär måste det ändå te sig ganska hoppfullt att betrakta Europarådet i dag, en ordnad församling med stadgade regler, med en god anda av internationell förståelse och

med en positiv önskan att göra medgivanden inför andras åsikter. Det är att hoppas att inom en nära framtid resultatet skall bli mera påtagliga än vad som framgår av utrikesutskottets utlåtande och att därmed också intresset inom kammaren för det arbete som utförs där nere kommer att stiga.

Jag skulle kanske göra den lilla antydning av förvåning som skulle bestå i att jag konstaterar att det bristande intresse, som är att finna i kammaren, har spritt sig även till utrikesutskottet vid dess sammanträden. Det sammanträde där denna fråga behandlades har uppenbarligen varit mycket sparsamt besökt av ledamöterna.

Med dessa ord, herr talman, vill jag endast yrka bifall till vad som har yrkats av utrikesutskottet i dess utlåtande.

Herr PETERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Det är inte stor anledning för mig att gå upp i denna debatt. Det är mest det Dicksonska påpekandet att det var så få deltagare vid utskottets behandling av detta ärende som föranledde mig att begära ordet.

Att deltagandet blev så litet kan givetvis sägas vara en malör, men den berodde på att arbetet som alla vet hoppar sig i slutet av riksdagen så att ledamöterna inte hinner passa alla sammanträden. Herr Dickson har ju själv varit ute för samma malör i dag när han, trots att han begärt ordet, inte kunde vara inne i kammaren när han första gången uppropades. Jag beklagar att herr Dickson råkat in i praktiskt taget samma elände.

Vad som här sagts av herr Braconier tillkommer det inte mig utan dem, som deltagit i Europarådets möte, att svara på. Herr Braconier menade såvitt jag förstår att det här skulle ha lämnats en fylligare redogörelse, och det har han kanske rätt i. Nu får vi ju alla den s. k. blå boken där vi kan läsa om vad som förevarit i Europarådet.

Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola

Herr Dickson tyckte att utrikesministern hade varit litet snäv i sin bedömning när han sagt att tankegången i rekommendationen nr 58 och resolutionen nr 45 syntes skäligen verklighetsfrämmande. Herr Dickson anser detta vara ett för hårt uttryck. Jag vill knappast uttala mig i denna sak. Det är naturligtvis en bedömningsfråga som utrikesministern är närmast att ta ställning till.

Utskottet har egentligen endast understrukit den tillkännagivna ståndpunkten beträffande förhållandet mellan Europarådet och Västeuropeiska unionen. På den punkten har utskottet sålunda gjort ett uttalande. I övrigt har utskottet godtagit vad departementschefen här har sagt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att göra ett kort uttalande med anledning av utskottets yttrande, eftersom jag tyvärr var förhindrad att delta i utskottets behandling av denna fråga.

Utskottet ansluter sig här till den av utrikesministern tillkännagivna ståndpunkten beträffande förhållandet mellan Europarådet och Västeuropeiska unionen. Jag tror jag vid tidigare tillfällen har förklarat mig dela regeringens uppfattning att det är önskvärt med en gränsdragning mellan dessa båda institutioner. Men när utrikesministern nu har att handlägga denna i ministerkommittén bordlagda fråga, som särskilt gäller spörsmålet att Europarådet saknar behörighet att befatta sig med försvarsfrågor, måste jag säga att det vid något tidigare tillfälle förefallit mig som om utrikesministern därvidlag måhända går längre än som enligt min mening är nödvändigt, nämligen i den mån han eventuellt önskar en inskränkning även av debatterna inom Europarådet. Enligt min uppfattning

bör man inte kräva någon begränsning av yttranderätten i Europarådets allmänna debatter. Det kan inte vara farligt för svenska delegater att vara närvarande vid en debatt även om där framföres synpunkter som enligt vår mening snarast faller utanför Europarådets arbetsområde. Vad som ur svensk synpunkt förefaller mig vara väsentligt är själva gränsdragningen mellan Europarådet och övriga institutioner, exempelvis Västeuropeiska unionen, när det gäller det faktiska arbetet och besluten.

Jag har här bara velat helt kort tillkänna att jag menar att man från svensk sida skall inta en generös och liberal hållning så snart spörsmålet gäller rätten till en fri och öppen debatt, även om denna debatt skulle svämma litet över de gränser som kan behöva iakttagas när det gäller frågors praktiska handläggning och beslut. Jag tillåter mig uppmana utrikesministern att då denna fråga handlägges i ministerkommittén också ta ställning till föreliggande spörsmål i denna anda.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Byggnadsfrågor under ecklesiastikdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 4***Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 142, under återopande av bilagt ut-

Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola

drag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 mars 1955 föreslagit riksdagen att dels medgiva, att den av framlidna fru Karin Jacobssons dödsbo till Chalmers tekniska högskola gjorda donationen av fastigheten Råö 8ⁱ i Onsala socken måtte få av högskolan mottagas dels ock till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 350 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 467) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge* (II: 576), i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag rörande igångsättandet av nybyggnad för Chalmers tekniska högskolas bibliotek.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva, att den av framlidna fru Karin Jacobssons dödsbo till Chalmers tekniska högskola gjorda donationen av fastigheten Råö 8ⁱ i Onsala socken måtte få av högskolan mottagas;

b) till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 350 000 kronor;

II. att motionerna I: 467 och II: 576 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergman, Jacobsson* och *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under II. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 467 och II: 576, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1956 års riksdag rörande igångsättande av nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! Under den här punkten behandlas den bedrövliga historien om Chalmers tekniska högskolas bibliotek. 1947 års riksdag beviljade 700 000 kronor för att byggandet skulle sättas i gång, men pengarna kom aldrig till användning för det avsedda ändamålet, utan de har undan för undan tagits i anspråk för allehanda andra ändamål, och biblioteket ligger fortfarande kvar i sina gamla undermåliga lokaler.

När vi behandlade den här frågan i fjol i kammaren kunde jag därför inte låta bli att uttala mitt beklagande över att denna fråga hade hamnat i vad jag kallade en återvändsgränd. Till min glädje svarade ecklesiastikministern, att jag misstog mig på den punkten. Frågan hade icke hamnat i en återvändsgränd, sade han, och han betecknade detta byggnadsändamål som högst angeläget. Det är därför med stor besvikelse man konstaterar, att något förslag om anslag inte kommit med i årets proposition.

Det är många som beklagar detta, naturligtvis framför allt den som har det närmaste ansvaret för biblioteket, nämligen överbibliotekarien. Han har skrivit till mig i dagarna och bl. a. framhållit följande: »Det underliga är endast att ett bibliotek, som rent realistiskt spelar en sådan central roll i landets närings- och forskningsliv, skall komma på detta undantag. Vi sitter dock här dagligen och från skrubbar och kyffen furnerar miljardindustriernas forskningslaboratorier med väsentligaste slag av litteratur. Och detta skall med statens medgivande få fortlöpa år efter år!» Han slutar med att säga: »Att en personal kan arbeta år efter år i dessa förhållanden och därtill med en smittande arbetsglädje och i en serviceanda, som skapat goodwill i hela landet, är ett trolleri och ett bevis på de

Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola

inre krafter som vårt egendomliga biblioteksyrke dock förfogar över.»

Överbibliotekarien talar här bl. a. om personalen, men det är inte främst med hänsyn till personalen som jag än en gång tar till orda i den här frågan. Ändå betvivlar jag faktiskt att yrkesinspektionen, om den inspekterade de här lokalerna, skulle godkänna dem för deras ändamål, men med statens tjänstemän är det tydligen inte alltid så noga.

Nej, det är framför allt för forskningens skull jag är bekymrad. Detta bibliotek lånar årligen ut 50 000 band, varav en tredjedel går till institutioner, industrier och bibliotek utanför Göteborg. Vi har fått en lång lista över dess interurbana lån. Den toppas för fjolåret av Svenska oljeslageri AB, som lånat inte mindre än 928 band under ett år. Bofors hade lånat 908 band, och andra stora låntagare var Boliden med 441 och Sandviken med 363. Ett sådant företag som Asea, som självt har skapat mycket stora industribibliotek både i Västerås och i Ludvika, har trots detta varit i behov av att låna inte mindre än ungefär 500 band enbart under föregående år.

Denna stora utlåning till industrierna är ett av de många bevisen för att industrierna inser, att tillgång till aktuell teknisk litteratur är en förutsättning för att man skall kunna tillgodogöra sig teknikens landvinningar och snabbt kunna vidta de förändringar i produktionen som kan visa sig nödvändiga.

Men nu förhåller det sig så, att de civilingenjörer och arkitekter som utbildas vid Chalmers är praktiskt taget avstängda från möjligheten att utnyttja biblioteket. Anledningen är att biblioteket ligger kvar i de gamla lokalerna vid Storgatan, medan flertalet av Chalmers institutioner — framför allt de institutioner där de som bedriver mer avancerade studier håller till — är belägna på det nya området flera kilometer från biblioteket. Detta gör att de

som utbildas vid Chalmers inte får den vana att handskas med den aktuella litteraturen som de kommer att behöva när de sedan går ut i förvärsarbetet hos olika industrier.

Herr talman! Det är beklagligt att denna fråga har blivit så styvmoderligt behandlad år efter år. Vi säger nu i den motion som ligger till grund för reservationen, att alla sakskalet talar för att anslaget för Chalmers bibliotek beviljas redan i år, men i reservationen har vi varit så måttfulla att vi inte hemställer om något anslag i år. Vi har begärt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till 1956 års riksdag om igångsättande av nybyggnad för Chalmers tekniska högskolas bibliotek.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag varken kan eller vill bestrida, att en nybyggnad av det Chalmerska biblioteket är en högst angelägen uppgift. Därom är vi väl också alla ense, departementschefen, utskottet och reservanterna. Avdelningen var ju i fjol nere i Göteborg och kunde konstatera de stora brister som finns på detta område. Vi har i år varit nere i Lund och sett på åtskilliga av institutionerna vid därvarande universitet och också där kunnat konstatera stora önskemål som behöver tillgodoses. Jag vill vidare erinra om att vi å riksdagens bord har förslag om en reformering av läkarutbildningen och tandläkarutbildningen, vilka båda drar med sig stora byggnadsprojekt, och nu behöver forceras. Att så bör ske är vi ju alla ense om. Det måste då bli en avvägningsfråga och en turordningsfråga, när detta biblioteks nybyggnad kan ske.

Här kanske man kan tillägga, att vi på föregående punkt har beslutat om stora anslag till den medicinska fakulteten i Göteborg. Under loppet av några år framåt i tiden kräver dessa investe-

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

ringar omkring 28 miljoner kronor. Jag vill också erinra om att en utbyggnad försiggår där nere av Sahlgrenska sjukhuset, som drar omkring 75 miljoner kronor. Det är väl inte heller uteslutet, herr talman, att när vi om någon eller några veckor behandlar spörsmålet om tandläkarutbildningen vi också då får höra önskemål från Göteborg — och från andra håll också — om att forcera fram en tandläkarhögskola i Göteborg.

Allt detta gör, att det är synnerligen svårt för utskottet att bestämt ta ståndpunkt för att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran, att redan nästa år detta biblioteksbyggnadsprojekt skall lösas. Jag tror inte detta är realistiskt, i synnerhet som nuvarande konjunkturer är sådana, att strävan efter investeringsbegränsningar och arbetsmarknadsskäl väger tungt. Men utskottet har nu lika väl som tidigare i olika sammanhang understrukit angelägenheten av »att denna byggnadsfråga, som länge varit aktuell, bringas till en lösning så snart detta ur arbetsmarknadspolitiska och statsfinansiella synpunkter visar sig möjligt». Jag tror inte, herr talman, att det finns möjligheter att komma längre i dagens läge. Visar det sig att efter Kungl. Maj:ts prövning det finns utrymme för en sak som denna, skulle också utskottet glädja sig däråt. Men att så att säga låsa fast detta projekt utan att samtidigt pröva andra angelägna önskemål är, som jag ser det, vanskligt.

Jag vet inte om man får uppfatta reservanternas ställning så, att reservanternas, även om detta från arbetsmarknadspolitiska och statsfinansiella synpunkter är olämpligt, ändå vill få detta bygge till stånd. Med den stora anhopning av byggnadsförslag som är planerade och under utförande i Göteborg för närvarande är det nog inte realistiskt att redan nu göra ett uttalande om när detta projekt kan realiseras.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Det finns ju tyvärr många stora eftersatta områden under åttonde huvudtiteln, inte minst inom byggnadsväsendet. Men en av förutsättningarna för att man skall kunna få större investeringsutrymme är ju ovillkorligen att vår produktivitet ökas. Då måste vi ju göra vad vi kan för att understödja den industriella verksamheten och forskningen på området. Detta förslag är ett av de många, som skulle kunna leda till en sådan ökning.

I övrigt vill jag säga till herr Johansson i Mysinge, att jag ju inte vet vad han väntar sig av år 1956. Men jag tänkte mig, att han ansåg, att om bondeförbundet ännu något år kunde få hjälpa till att rädda kronan, skulle vi få större möjligheter det året till ökad byggnadsverksamhet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 18 mars 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för sin del godkänna Sveriges anslutning till deklarationen den 10 mars 1955 om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT).

Till utskottets behandling hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Ahman*, vari hemstälts, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 170 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förhandlingar om en revision av GATT-avtalet beträffande för trädgårdsnärings aktuella tullsatser upptas, innan tidsfristen utlöper den 30 juni 1955».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170, för sin del godkänna Sveriges anslutning till deklarationen den 10 mars 1955 om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet; samt

B) att de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Ahman* måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Anders Johansson*, *Kristensson* i Osby, *Sjölin* och *Strandh*, som ansett att utskottet bort under punkten B) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Ahman*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förhandlingar om en revision av GATT-avtalet beträffande för trädgårdsnärings aktuella tullsatser upptoges innan tidsfristen utlöpte den 30 juni 1955;

II) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Bengtsson* och *Larsson* i Luttra, som ansett att utskottet bort under punkten B) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 497 och II: 621, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förhandlingar om en

revision av GATT-avtalet beträffande för landets trädgårdsnärings aktuella tullsatser upptoges till behandling innan tidsfristen utlöpte den 30 juni 1955;

III) av herr *Velander*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Efter de många och långa debatter, som förts i denna fråga under årens lopp här i kammaren, hade jag väntat mig, att vi i dag skulle ha fått se ett utskott, som varit enigt om en positiv skrivning, som regeringen i så fall inte kunde ha underlåtit att rätta sig efter. Jag skall gärna för kammarens ledamöter deklarerera, att när propositionen framlades på riksdagens bord, hade jag från början avsikten att avge en motion i just den andan, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära, att förhandlingar upptoges inom den fastställda tiden. Efter samråd med folk i vår yrkesorganisation avstod jag emellertid från detta, därför att vi trodde, att vi genom att inte motionera i saken skulle göra det lättare för utskottet att komma fram till enighet och att onödig irritation på det sättet skulle kunna undvikas. Jag skall också utan vidare medge, herr talman, att den skrivning som utskottet presterat i år är den mest positiva skrivning i denna fråga som någonsin kommit från utskottet. Jag vill ge utskottet ett erkännande för detta.

Det är ingen hemlighet för mig — jag skulle knappast tro för någon annan i denna kammare heller — att utskottets ärade ordförande gjort aktningvärda försök att nå enighet inom utskottet. För detta tycker jag att vi skall vara honom tacksamma. Det är heller ingen hemlighet att herr Hagberg i Malmö också försökt att i sin mån bidra till att det skulle bli en enig skrivning, så att vi skulle kunna få ett effektivare resultat.

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

Nu har detta inte lyckats. Jag beklagar det uppriktigt. De som ansett sig böra gå reservationsvägen har givetvis sina skäl för detta. Jag har inte för avsikt att uppta någon polemik med herr Kristensson i Osby, som tidigare har ansett att vi skulle gå på en annan linje. Jag förstår fullt väl, att han haft tungt vägande skäl, när han i år avgivit en reservation. Jag förmodar också att han i debattens fortsättning kommer att inför kammaren redogöra för vilka dessa tungt vägande skäl är.

När det gäller den andra reservationen, som är underskriven av bland andra herr Larsson i Luttra från denna kammare, så är det med bondeförbundet precis som med mig. Man har avstått från att motionera i frågan; jag förmodar med samma motivering som jag: Vi hoppades att frågan ändå skulle ordna upp sig.

När det nu emellertid ändå har kommit en reservation, nr II, från bondeförbundet i utskottet, har man anledning ställa sig den frågan: Är denna reservation en följdreservation av reservationen nr I eller har bondeförbundsgruppen fått något underhandsmeddelande från regeringen, att någon positiv insats från dess sida inte är att vänta? Jag förmodar att herr Larsson i Luttra under debattens gång är vänlig att upplysa oss här i kammaren om vilken orsaken kan vara.

Regeringsbanken står tom. Statsrådet Ericsson befinner sig enligt uppgift i första kammaren. Ingen människa kan ju vara på två ställen på en gång. Vi skulle kanske kunna få ett bud till honom så småningom, ty jag har tänkt rikta en fråga till honom direkt, och den frågan lyder som följer: Kan regeringen genom statsrådet Ericsson ge ett klart besked om att regeringen har upptagit eller ämnar upptaga förhandlingar angående GATT-avtalet inom den tidrymd som är stipulerad i GATT-avtalets statuter?

Kan jag få ett tillfredsställande svar

på denna fråga, d. v. s. att sådana förhandlingar upptagits eller kommer att upptagas, då har jag för min del ingen som helst anledning att rekommendera något annat än utskottets hemställan, ty då har vi kommit dithän vi syftar, nämligen att få åtgärder vidtagna.

Om jag inte kan få ett klart besked från regeringsbanken eller om besked över huvud taget uteblir, kommer givetvis vi inom högerpartiet att gå på reservationen. Den saken säger sig själv.

Vad GATT-avtalet betytt för den svenska fruktodlingen skall jag inte spilla så många minuter på. Var och en som följt med denna fråga — och jag förmodar att en stor del av denna kammars ledamöter gjort det — vet att detta GATT-avtal inte har varit till någon glädje för dem som sysslar med fruktodling. Jag skall inte förneka att GATT-avtalet på andra områden varit till nytta för vårt land, men vad det gäller oss, vågar jag utan överdrift säga, att det varit till skada.

Vi har sagt mer än en gång både genom vår yrkesorganisation och genom dem som är talesmän för fruktodlarna i denna kammare, att en anpassning av GATT-avtalet efter de rimliga krav som vi har ställt är ingenting som är omöjligt. Det är ett faktum att amerikanerna avvisat det nya GATT-avtalet. Amerikanerna är nämligen rädda om sitt jordbruk och där tillämpar för detta speciella regler. Kan Förenta staterna tillämpa speciella regler för att skydda sitt jordbruk, kan den svenska regeringen uppta förhandlingar för att skydda den svenska fruktodlingen. Vad det ena landet har möjlighet till, kan även det andra landet göra.

Amerika har varit den främste motståndaren, säger man, när det gällt att upptaga förhandlingar i det syfte jag här resonerat om. Importen av frukt från Förenta staterna har aldrig oroat oss så mycket, ty den infaller vid en tidpunkt, då den svenska skörden i allmänhet är såld, och den betingar även

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

sådana priser, att den inte har den konkurrenskraft gentemot svensk frukt som annan importerad frukt har. Vad vi är rädda för och vad som förorsakar oss oerhörd skada ekonomiskt sett är den import som förekommer från de europeiska länderna och framför allt från Italien. Det är dock numera klart visat, att den import som kommer från detta land och delvis även från andra europeiska länder i huvudsak sker på konsignationsbasis, och mot sådana affärer går det aldrig att uppta någon konkurrens från vår sida. Det är helt enkelt omöjligt.

Jag har sagt mer än en gång i denna kammare — jag sade det i förbigående senast i onsdags — att för fruktodlingens del innebar 1954 ett nytt bottenrekord. Vi hade en riklig skörd — det skall inte förnekas — men låg kvalitet och urusla priser. Jag skulle, som jag sade den gången, kunna ge kammarens ledamöter en mångfald exempel på det ekonomiska resultatet. Jag har nämligen möjlighet att se detta just därigenom, som jag sagt många gånger, att jag är taxeringsnämndsordförande. Jag skall bara ge kammaren ett enda exempel i dag, som borde vara tillräckligt även för den som är lekman på detta område. Vi har en odlare hemma, vilkens odling inte är någon lilleputtodling som inte brukar gå ihop utan av den storleksordningen, att den borde ekonomiskt bära sig, och den har också gjort det tidigare år. För 1954 är denne fruktodlares inkomster 14 617 kronor, medan utgifterna slutar på 22 211 kronor, avskrivningarna icke inräknade. Utgifterna avser besprutningsmedel, avlöningar, gödning och räntor, således utgifter som man måste räkna med varje år. Avskrivningarna är, som jag sade, inte inräknade; om dessa medtagits skulle förlusten givetvis blivit ännu större.

Även om det nu varit besvärligt för regeringen på många sätt, borde man, tycker jag, ha kommit så långt, att man

kunde resonera sig fram till ett samförstånd med de andra staterna om att tiden för det tullskydd vi nu har utsträcker. Att regeringen ansett sig förhindrad att uppta förhandling om ett ökat tullskydd under den tid tulltaxekommittén arbetar och innan denna avlämnat sitt betänkande, det må i nödfall kunna förstås. Däremot är det ingenting som enligt min mening kan hindra regeringen att utsträcka tullskyddet till att gälla även månaderna februari och mars.

Ett sådant gränsskydd är helt enkelt nödvändigt, om vi skall kunna räkna med att i framtiden uppehålla en svensk fruktodling. Vill vi inte det, skall vi låta det gå på det sätt som vi gjort, inte minst 1954. Då randas snart den dag, då huvudparten av den svenska frukten är borta och vi för all del under den tid det är stor tillgång på frukt kan tjäna kortsiktigt, men i andra tider, då vi är avstängda från import, kanske får betala inte minst ur folkhälsosynpunkt vad man en gång offrade för att vi inte ville skydda vår egen näring i tid.

För jordbruket gick det att införa ett skydd på 1930-talet. Förhållandena på fruktodlingens område är nu desamma som de, som då rådde på jordbrukets område. Vad som var möjligt att göra för jordbrukets del på 1930-talet är möjligt för fruktodlingens del på 1950-talet. Jag vill till slut, herr talman, säga att jag hoppas, att någon i alla fall har varit vänlig att underrätta statsrådet Ericsson, så att han kan lämna ett klart svar på den fråga jag ställt till regeringsbanken.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Vi har inom bevillningsutskottet varit överens om ett godkännande av deklarationen om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet.

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

I denna GATT-organisation finns det för närvarande 34 länder, och det är klart, att detta avtal omfattar en stor del av världshandeln. Det är uppenbart ett svenskt intresse att få tillhöra denna organisation med den ökade stabilitet på tullområdet som detta möjliggör. Vi har alltså varit överens om bifall till propositionen.

Men sedan har meningarna gått isär i vad det gällt ett yrkande i en motion från folkpartihåll, att förhandlingar skall tas upp före den 1 juli i år beträffande trädgårdsnäringsens aktuella tullsatser. Det är av vikt, att den befolkningsgrupp, som arbetar inom trädgårdsnäringsen, får rimliga existensförhållanden. I denna näring ligger nedlagt ett betydande kapital, och det är ett allmänt intresse, att detta inte förfares. Dessa synpunkter gäller inte minst den svenska fruktodlingen. Vid 1953 års riksdag förutsatte ett enhälligt bevillningsutskott, att Kungl. Maj:t skulle följa utvecklingen på fruktmarknadens område med uppmärksamhet och vidtaga de åtgärder, som kunde anses vara befogade för att så långt möjligt trygga avsättningen av den svenska frukten.

Trädgårdsutredningen har i sitt 1952 avgivna betänkande uttalat, att de nu gällande tullarna, med hänsyn till de förändringar som skett i prisnivån, erhållit en relativt sett förminskad betydelse som gränsskydd och att det vore skäligt att höja tullsatserna till sådan nivå, att penningvärdets fall efter deras fastställande kompenseras. Jag behöver i detta sammanhang inte erinra om den s. k. engångsinflation som ägde rum 1951 för att påpeka, att detta problem finns. Det är mot denna bakgrund som jag menar det är rimligt, att man tar upp handelsförhandlingar på detta område.

Om detta sker före den 1 juli i år, behövs det inte något medgivande av GATT-organisationen. Om man vill göra det senare, d. v. s. under den nya bind-

ningstiden, krävs särskilt tillstånd av denna organisation, och då skall man kunna visa på att särskilda omständigheter föreligger, som motiverar dessa förhandlingar. Kan man inte det, så dröjer det ytterligare två och ett halvt år innan sådana förhandlingar kan komma i gång. Om också möjlighet finns att ta upp förhandlingar under den nya bundna perioden efter den 1 juli i år, är det i varje fall lättare och säkrare att komma i gång om man tar upp dessa förhandlingar före den 1 juli i år.

Herr Nilsson i Bästekille råkade säga, att undertecknad tidigare hade velat gå en annan väg. Med anledning av detta vill jag erinra om att jag redan 1950, då vi i denna kammare diskuterade anslutningen till GATT-avtalet, framhöll, att man vid lämpligt tillfälle borde uppta förhandlingar om att utsträcka tullskyddet för svensk frukt till februari och mars. Jag vill tillfoga, att jag anser, att den lämpliga tidpunkten för justeringar på detta område för närvarande bör vara inne, ty arbetet i tulltaxekommittén är i det närmaste färdigt.

Regeringen kan där få det material den behöver för att bilda sig en uppfattning om området och för att ta itu med dessa förhandlingar. Jag finner sådana angelägna, och jag vill, herr talman, sluta med att säga, att jag finner inte några olägenheter vara förenade med att sådana förhandlingar tas upp före den 1 juli i år.

Herr talman! Jag yrkar med åberopande av dessa synpunkter bifall till den reservation som är avgiven av herr Anders Johansson m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Så till vida är det riktigt vad som sagts här, att ingen vill bryta sig ur den organisation som finns på detta område. I fråga om fortsatt anslutning till deklarationen är utskot-

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

tet fullkomligt enigt, och det hoppas jag, att kammaren också skall bli. Inte bara det ärende vi diskuterar här i dag hänger på detta GATT-avtal, utan hela näringslivet.

Vi är också så till vida överens inom bevillningsutskottet att vi alla anser, att förhandlingar bör upptagas. Men vi är inte överens på det sättet, att utskottet anser sig kunna ange hur och när framstöten skall göras. Här talas det nu om vad trädgårdsnäringskommittén föreslagit, och det har också sagts av herr Kristensson i Osby vad tullkommittén eventuellt kan ha kommit fram till vid prövningen av dessa olika ting. Men, herr Kristensson, riksdagen har ju inte prövat detta förslag, något sådant är över huvud taget inte framlagt. Det är väl ändå inte meningen, att bevillningsutskottet skall gå omkring och fråga de arbetande kommittéerna vad de eventuellt kan komma att föreslå för att utskottet sedan skall kunna framföra det för riksdagen. Det finns ju en annan form för hur detta arbete kan utföras.

Sedan är det ju inte klart vad man vid denna mera tillfälliga förhandling skall kunna förhandla om. Herr Nilsson i Bästekille sade mycket riktigt, att det är ju inte säkert att det härvidlag blir fråga om en tullhöjning. Det kan ju också tänkas, att det kan bli fråga om en förskjutning av tidsintervallen under vilken tullen inte verkar.

Med hänsyn till alla dessa ting har utskottet kommit till det resultatet att vad gäller tidpunkten och lämpligaste vägen att ordna upp dessa problem bör vad bevillningsutskottet här har skrivit kunna räcka som en erinran till Kungl. Maj:t. Vi skall ju ändå alltid i detta sammanhang komma ihåg, att det inte är vi ensamma som bestämmer i dessa ting, som om det vore en inrikespolitisk handling vi sysslar med. Det här är en sak av väsentligt större omfattning än så.

Jag beklagar allvarligt att enighet inte

kunnat nås. Jag har ansträngt mig, och på andra håll har man också ansträngt sig att finna en linje som skulle kunna ena oss, men det har varit omöjligt. Man har inte velat ha fram denna enighet. Jag tror att man skall vara försiktig när man gör sådana här lapptäcken. Detta skall demonstrera Sveriges eniga front mot den förhandlingspart med vilken vi skall förhandla. Men, mina herrar, jag tror inte att man förhandlar på det sättet, att man inför den andra sidan visar att vi är delade på så många fronter som det här är fråga om. Om detta skall ske den 30 juni eller vid en senare tidpunkt, det tror jag att Kungl. Maj:t, med de möjligheter till bedömande av detta ärende som måste föreligga i kanslihuset, är mera kapabelt att avgöra än bevillningsutskottet. Vi kan inte få fram alla de uppgifter som är erforderliga i detta sammanhang. Vi kan inte söka de förbindelser över Kungl. Maj:t:s huvud för vår handelspolitik, som vore erforderliga, om man skulle handla på annat sätt.

Jag säger ännu en gång att jag beklagar, att man i en fråga som denna måste till varje pris i Kristianstads län visa vem som är den duktigaste. Det är inte nödvändigt i frågor, som sträcker sig ut över hela världen, att man ovillkorligen måste tävla på det sättet.

Jag tvivlar ju på att den moderation, som i dag behärskat herr Nilsson i Bästekille, på något sätt kommer att slå igenom, men jag beklagar djupt, herr talman, denna oenighet, när jag nu yrkar bifall till bevillningsutskottets förslag och uttalar förhoppningen, att kammaren så enhälligt som möjligt sluter upp kring bevillningsutskottet. Jag tror nämligen att det i detta sammanhang är fördelaktigare för trädgårdsnäringsringen än om kamrarna exempelvis skulle stanna i olika beslut i det föreliggande ärendet. Jag kan, herr talman, inte komma ifrån en känsla av att det som i många avseenden varit avgörande

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

här är slagskuggan av herr Nilsson i Bästekille, som alltför tungt vilat över både Vä- och Osbytrakten. Jag tror att man inte skall i sådana ting följa de linjerna. Det får bli en sak som herrarna får klara upp själva. Vi skall inte, när det gäller så här stora ting, så där hastigt, i känslan av att det spelar ingen som helst roll i det stora sammanhanget, träffa ett avgörande.

Jag hoppas att det skall vara möjligt att ta upp förhandlingar. Tidpunkten för dem skall jag inte yttra mig om, därtill är jag inte kapabel; jag tror inte heller att reservanterna är det. Det material som står till deras och mitt förfogande är inte av den art, att man helt enkelt kan slå näven i bordet och säga: så här skall det vara!

Många intressen konkurrerar här med varandra. Om man kan förena dem och om man lyckas att genom exempelvis en förskjutning av tiden för tullskyddet vinna ett resultat för trädgårdsnäringsen, skulle det utan tvivel vara av betydelse. Jag har ingenting emot om man kan nå det resultatet utan att offra intressen, som för vår folkförsörjning kanske betyder mera än de i det föreliggande ärendet berörda.

Jag ber, herr talman att få hemställa om bifall till vad bevillningsutskottet här föreslagit.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande målar som det roar honom att måla, och i dag roar det honom att måla i ganska bjärta färger. Men herr Olssons i Gävle stora talekonst förleder honom till vissa överdrifter.

Herr Olsson menar att den väg reservanterna anvisar är en oförsiktig väg, en riskfull vandring. På det vill jag svara, att det inte kan medföra några olägenheter, herr Olsson, att vi börjar förhandlingarna före den 1 juli. Varken herr Olsson i Gävle eller jag eller någon annan här vet sedan hur dessa för-

handlingar kommer att utvecklas med sedvanliga bud och motbud, utan resultatet får växa fram under förhandlingarnas gång, och då finns det ju anledning för regeringen att ta ställning till det hela!

Herr Olsson i Gävle menade väl ändå inte med sitt anförande, att riksdagen först skall säga sin mening i denna sak och att regeringen sedan skall förhandla? Eller menar herr Olsson att vi först skall besluta här om tulltaxekommitténs förslag, innan regeringen tar upp förhandlingar? I så fall vänder herr Olsson i Gävle på hela frågan. När vi anslöt oss till det stora GATT-avtalet 1950, så föregicks ju det beslutet av regeringsunderhandlingar, vilkas resultat vi här i riksdagen sedan tog ställning till och i rådande läge accepterade.

Jag kan inte finna att vi genom att följa reservanterna i denna fråga på något sätt binder händerna på underhandlarna. Det är här inte fråga om att ge underhandlarna direktiv. Det blir regeringens sak att göra det och att sköta förhandlingarna. Om dessa sedan leder till tullförändringar, om man på regeringshåll kan driva förhandlingarna i den riktningen, så blir det regeringens sak att komma till riksdagen och få dessa tullförändringar bekräftade.

Så vill jag tillägga några ord i anledning av det påstådda kristianstadslänsintresset i denna fråga. Visst odlar man frukt i Kristianstads län, herr Olsson i Gävle — om det nu närmast är frukten herr Olsson tänker på — men det gör man inte bara där. Också i Kronobergs, Jönköpings och Kalmar län samt på en hel del andra platser i vårt land är den odlingen ofta en fristående näring, men många gånger är den också ett komplement till jordbruket.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag menade inte så, som herr Kristensson i Osby inbillar sig.

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

Men vi har i utskottet upplevt alltför mycket i samband med detta ärende för att inte veta vilka liktornar som ömmar mest. Därför har jag alltjämt den känslan, att det är slagskuggan man fruktar mest i detta sammanhang.

Jag tycker detta är en fråga, vars avgörande borde ligga åtminstone något år framåt i tiden, och att man därför inte behöver hysa några farhågor för den nu. Om det nu är så, som herr Kristensson i Osby säger, att vi bara menar, att det skall begäras förhandlingar, så blir det, då avtalet ju tillstyrkes, under alla förhållanden ingen rubbning? Jag trodde det var meningen att vi skulle försöka ta upp förhandlingar för att nå ett resultat. Men om det inte är så noga med resultatet, bara vi får i gång förhandlingarna — ja, då förstår jag herr Kristensson i Osby.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande talar om ömma liktornar och slagskuggor, men det tycker jag är ganska likgiltiga ting i detta sammanhang. Här föreligger olika meningar på en punkt, herr Olsson i Gävle, nämligen om huruvida riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att förhandlingar upptages före den 1 juli, och det är väl ganska väsentligt att vi diskuterar den saken. Herr Olsson i Gävle sade i sitt förra anförande, att riksdagen inte kan avgöra när rätta tidpunkten är inne. Ja, det är väl ofta svårt för regeringen att avgöra den saken. Man får väl börja förhandlingarna, så ger det sig under förhandlingarnas gång.

Jag tycker för min del att det är ganska naturligt, att riksdagen uttalar sin mening, och min framställning grundar sig på att jag anser, att här skall man göra något, ty det är ett svenskt intresse av stor omfattning som bör tillgodoseas genom att förhandlingar sättes i gång.

Så kommer jag till ställningstagandet, herr Olsson i Gävle. Jag säger, att det är lättare att ta upp dessa förhandlingar, om man börjar den 1 juli, och att särskilda omständigheter behöver åberopas, om det skall ske därefter. Det är inte alldeles säkert att sådana särskilda omständigheter föreligger i så hög grad, att GATT-organisationen lämnar sitt medgivande under bindningstiden, och gör man inte det, herr Olsson, får vi ju vänta två och ett halvt år, tills GATT-avtalets bindningstid utgår. Det är från denna utgångspunkt man måste betrakta problemet, och det är där det gäller att ta ställning. Man väljer alltså den säkrare vägen, om man vill något, genom att ta upp förhandlingar före den 1 juli.

Jag vill understryka, att jag finner det angeläget att någonting verkligen göres. Man börjar alltmer odla vinterhärdiga fruktsorter och bygger lagerlokaler. Försäljningen av den svenska frukten behöver utsträckas över en större del av året än tidigare, och då spelar tullskyddets utformning en icke oväsentlig roll.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga några små ord av kärlek till herr Kristensson i Osby. Han gjorde gällande — med hänvisning till att jag i mitt första anförande låtit förstå, att jag iakttagit en viss ändring i hans hållning — att han alltid haft en positiv inställning till denna fråga. Jag skall inte förneka, att herr Kristensson i Osby vid varje debatt sagt sig hysa ett positivt intresse, men det är så vitt jag kan komma ihåg första gången han befinner sig på den sida, som företräder reservationen. Att herr Kristensson gör det, föranleder intet klander från min sida, utan jag tycker tvärtom att det är av intresse, om vi kan bli fler och fler i denna kammare som arbetar för att nå ett gynnsamt resultat. Det kan ju hända, att

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

vi befinner oss i folkpartiets vänliga vecka för fruktodlarna. Det har jag i så fall ingenting emot, utan jag hoppas bara på god fortsättning. Vi skall nog komma överens i Kristianstads län, herr Kristensson.

Statsrådet Ericsson har under hand låtit meddela mig, att han är upptagen av en debatt i första kammaren och därför inte kan besvara den fråga jag ställde till regeringsbanken. Men jordbruket och fruktodlingen har ett intimt samband — man talar ju om »jordbruket med binärningar», och till binärningarna hör också fruktodlingen — varför jag skall ställa frågan till statsrådet Norup, som varit vänlig att komma in i kammaren. Jag frågar alltså: Vill herr Norup ge mig klart besked på regeringens vägnar, huruvida regeringen vad frukten beträffar begärt eller kommer att begära förhandlingar om GATT-avtalet inom den tidrymd, som finns stipulerad? Därefter skall jag återkomma med ett yrkande.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle kanske vara lättare att säga upp avtalet i juni än vid en senare tidpunkt. Så tycks hela uppläggningsen vara, och det behöver vi inte diskutera, men jag är inte säker på att det är det lämpligaste — därom vet jag ingenting. Jag vill inte vara tvärsäker, ty jag vill inte komma tillbaka nästa år och säga, att vad bevillningsutskottet levererade — om det anslöt sig till herr Kristenssons mening — var bara ett sådant där slag i luften, som man gör då och då. Den metoden är jag inte anhängare av.

Herr Kristensson säger, att om man väntar, så kommer det att dröja två och ett halvt år innan man kan vidtaga någon ändring. Men om man till varje pris vill lösa denna fråga nu, varför tillstyrker man då den kungl. propositionen?

Det är en mycket enkel fråga. Herr

Ohlin kan skaka på huvudet hur mycket han vill. Jag ställer ändå frågan: Varför tillstyrker man propositionen? Det hade varit lika enkelt att yrka avslag på den.

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Som redan sagts är utskottet enigt i huvudfrågan, nämligen att vi skall godkänna GATT-avtalet, och det hade kanske funnits möjligheter att vi kunnat bli ense även i övrigt. Jag vill stryka under att ordföranden och herr Hagberg i Malmö gjorde lofvärda ansträngningar i den riktningen, och det berodde, herr Nilsson i Bästekille, inte på mig, att dessa ansträngningar inte ledde till resultat.

Vad det råder delade meningar om är uppsägningsfristen, alltså om den passus i avtalet som säger, att den avtalslutande part, som före den 1 juli 1955 inlett förhandlingar i enlighet med procedurreglerna i artikel 28, skall, oavsett om parten undertecknat denna deklaration, tillåtas fullfölja förhandlingarna under tiden fram till den 30 september 1955.

Det är som sagt på den punkten meningarna delat sig i utskottet. Situationen kompliceras av att vi håller på med en revision av den svenska tulltaxan men att de sakkunniga ännu inte lagt fram sitt förslag. Förslaget skall ju sedan också bli föremål för behandling i vederbörlig ordning, och det innebär väl, att vi inte förrän tidigast vid nästa års riksdag kan få ta ställning till tulltaxefrågan.

Nu har man i propositionen visserligen förutsatt, att om en sådan revision skulle komma att genomföras under den tid, för vilken koncessionerna är avsedda att förlängas, torde detta med hänsyn till nämnda förbehåll — det finns ett förbehåll här — icke stöta på några svårigheter ur GATT-synpunkt.

Vad som här är aktuellt är ju frågan om fruktodlingen. Såsom läget nu är på fruktodlingens område, bör vi inte

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

försitta något tillfälle att förbehålla oss handlingsfrihet när det gäller att vidtaga handelspolitiska åtgärder på detta område. Trots att utskottet har skrivit positivt, har de ledamöter, som står för reservation nummer II, velat slå fast, att den tidsfrist, som utgår den 30 juni i år, inte bör försittas, även om vi är medvetna om att det i nuvarande läge är omöjligt att få klart grepp om hur stor risk man löper genom att försitta denna tidsfrist.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation nr II.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag skall först be att få uttala min beundran för de försök att spela sin gamla roll, som herr Nilsson i Bästekille gör i dag från, enligt min mening, de sämsta utgångspunkter som över huvud taget kan finnas för hans del. Jag tror inte, att det blir lätt att övertyga fruktodlarna hemma i Kristianstads län, att det i detta utlåtande finns någonting av löfte för fruktodlingen som man kan så sätta sin tillit till, som herr Nilsson i Bästekille gjorde för en stund sedan. Men det är väl här liksom det är i en viss saga av H. C. Andersen, att man får försöka se även det som inte finns — bara man tror att det finns, får man lita på att det är så. Jag får nog för min del säga, att jag har ansträngt mig för att finna en positiv skrivning — så som jag skulle vilja ha den — i utskottsutlåtandet. Jag tycker, att det är ganska svagt att hänvisa till den sittande tullaxeutredningen som motivering för utskottets hemställan att avslå förslaget om en uppsägning av GATT-avtalet i vad beträffar trädgårdstullarna.

Herr Olsson i Gävle ville göra gällande, att vi skulle stå starkare i förhandlingarna, om riksdagen fattade ett enhälligt beslut och följde utskottet. Varför har man då skapat möjligheter att säga upp avtalet på vissa punkter och kräva förhandlingar? Det är ju

ingen mening med att det finns sådana möjligheter, om det är riktigt, som herr Olsson säger, att man skulle stå starkare, ifall man inte utnyttjade dem.

Nu har det sagts här, att tulltaxekommitténs utredning inte hinner bli färdig. Till det måste jag säga, att utredningsarbetet är så långt kommet, att reservationerna skall vara avgivna den 24 i denna månad. De eventuella förhandlingarna i GATT skall inte behöva slutföras förrän den 30 september, och till dess tror jag att det finns alla möjligheter för regeringen att på basis av tulltaxekommitténs utredningar bedöma huruvida man bör säga upp avtalet på dessa punkter och skaffa sig ett förhandlingsläge dessförinnan. Jag tänker då närmast på vad som kan komma att hända just på trädgårdsrådet och beträffande fruktodlingen.

Både från utskottets sida och från regeringshåll har det givits löften, när vi krävt ett bättre tullskydd, men det har sagts, att man får avvakta den pågående utredningen och icke vidtaga några ändringar förrän detta blir möjligt vid GATT-förhandlingar. Med hänsyn till dessa löften tycker jag, att det skulle vara angeläget att inte försitta den möjlighet att få till stånd en bättre ordning på detta område som nu faktiskt finns.

Det är alldeles riktigt som här har sagts, att det kan komma att gå några år ännu, innan någonting görs på detta område. Jag beklagade redan i remissdebatten, att tulltaxekommittén inte kunnat bli färdig med sitt arbete i så pass god tid, att det varit möjligt att lägga dess utredning till grund för detta förslag. Men tulltaxekommittén har haft ett stort arbete, och det skall inte riktas någon kritik mot dem som haft att stå för grovgörat. Det hade emellertid varit betydligt lättare att i dag bedöma huruvida uppsägning borde ske eller inte, om kommitténs betänkande hade förelegat. När nu så inte är fallet, tror jag att det skulle vara

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

klokt att hålla en möjlighet öppen att kunna få till stånd en justering på de områden, där det kan komma att befinnas lämpligt. Det är därför jag anser, att det vore klokt att följa reservationerna.

Man kan naturligtvis med rätta ställa frågan, varför man skall bryta ut just trädgårdsområdet. Jag vill gentemot utskottets ärade ordförande säga, att det ingalunda är »någon slagskugga över Kristianstads län», som motiverar detta förslag. Anledningen till att man velat bryta ut just detta område är en helt annan.

Vad var det som skedde när vi år 1950 ingick GATT-avtalet? Jo, man offrade — det säger jag med adress både till herr Nilsson i Bästekille och herr Hagberg i Malmö och andra av deras partivänner, som den gången var med om att rekommendera GATT-avtalet, som nu enligt vad herr Nilsson i Bästekille säger har varit till mycket stor skada för trädgårdsodlingen — trädgårdsodlingens intressen till förmån för industriintressen.

Herr Nilsson i Bästekille beklagade här att fruktullarna inte kunnat utsträckas att gälla även under februari och mars månader. Men innan GATT-avtalet träffades år 1950 gällde t. ex. tullen på äpplen även under februari och mars. Herr Nilsson och hans egna partivänner har alltså medverkat till att förkorta den tullskyddade tiden, och nu är det mycket besvärligt att på nytt utsträcka den, om så bara med en enda månad. Man tog den gången också bort tullen på persikor under januari—juni på 10 kronor per 100 kg. Herr Nilsson vet att det på detta sätt uppkommit en mycket besvärlig konkurrens. För citroner skedde det en nedläggning av tullen från 10 till 5 kronor per 100 kg, för vindruvor från 35 till 25 kronor per 100 kg under tiden juli—december, för körsbär från 10 till 5 kronor per 100 kg under tiden januari—juni. För päron tog man ock-

så bort tullen under januari—juni, som hade utgått med 10 kronor per 100 kg.

Herr Nilsson i Bästekille säger att man från högerhåll vid flera tillfällen begärt att det skall ske en revidering av fruktullarna. Men om man verkligen menar allvar med detta, vilket man inte har visat, då får man också vara beredd att offra andra intressen. Vill man offra idustriintressen till förmån för trädgårdsodlingens intressen? — det är den brännande frågan i detta sammanhang. Det går inte att diskutera detta problem bara från den utgångspunkten, att det gäller att höja tullarna för trädgårdsodlingen. Jag skulle vilja till dem, som nu talar om att man måste skydda trädgårdsodlingen men som år 1950 var med om att genomdriva GATT-avtalet på trädgårdsodlingens bekostnad, ställa den direkta frågan: Är herrarna villiga att offra vissa industriintressen för att på nytt ge trädgårdsodlingen det tullskydd som den bör ha rätt till?

Det är kanske tveksamheten på den punkten som är den verkliga orsaken till att vi nu inte återfinner herrar Velanders och Hagbergs i Malmö bland reservanterna inom utskottet. När herr Nilsson i Bästekille här, liksom herr Velanders gjorde i första kammaren, säger, att man har fullt förtroende för att regeringen kommer att göra vad som kan göras och att man därför inte har framställt något särskilt yrkande, så tillmäter jag detta uttalande det värde det kan ha. Man har nog fullt klart för sig att det här gäller att välja mellan trädgårdsodlingens intressen och andra intressen.

Jag vill helt och fullt instämma i herr Nilssons i Bästekille uttalande om att GATT-avtalet har varit till skada för trädgårdsnäringen. Det är vi nog alla överens om. Det förhåller sig därför inte — det vill jag slå fast i denna debatt — så som en söderut synnerligen spridd tidning skrev för en tid sedan, nämligen att besvärligheterna

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

för den svenska trädgårdsodlingen börjat samtidigt med den nuvarande koalitionsregeringens tillkomst. Det är riktigt så till vida, att det finns en viss överensstämmelse beträffande tidpunkten. GATT-avtalet ingicks år 1950, och verkningarna därav satte in 1951, d. v. s. samma år som den nuvarande regeringen trädde till. Men det är inte koalitionsregeringen som bär skulden till att trädgårdsnäringen har fått brottas med besvärligheter, utan dessa besvärligheter får tillskrivas det nästan samtidigt ikraftträdande GATT-avtalet.

Jag har velat klargöra detta för att visa, herr Olsson i Gävle, hur »slagskuggan över Kristianstads län» ibland tar sig uttryck.

Vidare glädde det mig — det måste jag erkänna — att vi möjligen i slutomgången får bjuda herr Nilsson i Bästekille och hans meningsfränder i denna kammare på en liten åktur. När herr Nilsson talade om att han skulle i sista omgången, om så behövdes, yrka bifall till reservationerna, gjorde jag genast den reflexionen att då skulle vi få bevittna samma skådespel som i onsdags, när vissa högermän i brist på eget åkdon hoppade upp i folkpartiets kärra och åkte med bakpå, då det gällde rationaliseringen av trädgårdsodlingen. Om herr Nilsson m. fl. i dag inte själv har något åkdon, är han hjärtligt välkommen att åka med bakpå, när det gäller bondeförbundets och folkpartiets reservationer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Gustaf Elofsson m. fl.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till kammarens protokoll slå fast att när herr Hansson i Skegrie, bondeförbundare, från denna talarstol säger att de sämsta utgångspunkterna för trädgårdsodlingen är de som jag och mina partivänner rekommenderat, syftar herr Hansson i Skeg-

rie på de utgångspunkter som har förelegat genom de åtgärder som vidtagits av en regering, där det suttit fyra bondeförbundare. Detta är väl ett så pass nedgörande omdöme att herr Hansson i Skegrie, om han haft kvar något av sin självkritik, inte borde ha fällt ett sådant yttrande från denna plats.

Det finns inga löften i utskottets utlåtande, säger herr Hansson i Skegrie. Ja, det är klart att jag kan ha misstagit mig. Såsom jag sade i mitt första anförande till herr Larsson i Luttra, kan det hända att bondeförbundarna i utskottet har från regeringen fått något underhandsmeddelande, som jag inte känner till, om att regeringen inte vill göra något åt saken. Det är kanske på det sättet att herr Hansson i Skegrie här vill briljera med att han vet mera i saken än jag, och det skall han väl också göra, eftersom han tillhör regeringspartiet. Det kan ju hända att bondeförbundarna inom regeringen har ansträngt sig för att nå resultat, men på vilket sätt vet jag inte.

Jag vill fråga herr Hansson i Skegrie, hur det skulle vara om han nu, då han anser att det är de sämsta utgångspunkter som vi någonsin haft, försökte sätta råg i ryggen på bondeförbundsstatsråden, så att de kunde morska upp sig och säga till den andra delen av regeringen: »Nu får det vara slut! Herr Hansson i Skegrie har sagt till, att det inte får gå till på det här sättet längre.» En bondeförbundsriksdagsman sade i ett föredrag, att man börjar få gelé i knäna. Det är väl inte det som har inträffat med herr Hansson i Skegrie? Morska bara upp sig, herr Hansson!

Här står herr Hansson och resonerar precis som om det vore jag som underhandlat om GATT-avtalet och är ansvarig för det. Jag trodde, att det var regeringen. Vänd sig till rätt forum, herr Hansson! Sådana här historieskrivningar om att det är jag, som genom min negativa ståndpunkt medverkat till GATT-avtalet, kan han sluta med. De

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

går inte i skåningarna, även om han försöker göra sitt bästa.

Sedan vill jag framhålla ytterligare en sak. När GATT-avtalet utgick år 1953 var det jag som i god tid inkom till riksdagen med en motion om att frukt-tullarna skulle brytas ut därur. Jag kan inte erinra mig, att herr Hansson i Skegrie då stred på min sida för allt vad han var värd. Jag tror, att han var ganska tam när det gällde den frågan. Har bondeförbundet någon gång föreslagit, att tiden för tullskyddet skulle utsträckas? Inte såvitt jag kan erinra mig. Vad gjorde herr Hansson i Skegrie, när GATT-avtalet utgick den 31 december 1953? Ingenting! »Fullt förtroende för regeringen», sade herr Hansson, »är min linje.»

Till sist skall jag ställa den frågan: Varför förlängde regeringen GATT-avtalet på ett och ett halvt år utan att fråga någon organisation och utan att protester hördes från herr Hanssons sida? Den gången hade det funnits tillfälle att säga ifrån, tycker jag, så att det hördes till den sittande regeringen, att nu hade herr Hansson i Skegrie förlorat tålamodet och önskade, att åtgärder skulle vidtagas.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar, att det inte gick den väg som det såg ut att gå i bevillningsutskottet. Då hade herr Hansson i Skegrie nödgats skälla ut bondeförbundarna såsom tillhörande majoriteten. Det hade kanske varit ännu obehagligare än hans roll i dag.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Hansson: Var finns i detta betänkande ett enda ord, som hindrar Kungl. Maj:ts regering att ta upp förhandlingar den 30 juni? Ingenstans! Man bör ju vara en liten smula informerad om vad saken gäller, innan man breder ut sig alltför mycket, herr Hansson i Skegrie. Det är en tämligen allmän uppfattning här i riksdagen.

Det finns alltså ingenting i utskottets betänkande, som hindrar regeringen att säga upp avtalet och ta upp förhandlingar den 30 juni, och inte heller något, som hindrar den att ta upp förhandlingar vid en senare tidpunkt. Utskottet vill, att man skall försöka förhandla. Tidpunkten kan inte riksdagen men väl Kungl. Maj:t lämpligen bestämma. Detta är vad som står i betänkandet, och inte ett ord därutöver.

Herr HANSSON i Skegrie (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår av herr Nilssons i Bästekille sätt att replikera, att jag råkat trampa på en mycket ömtålig liktorn på honom, när jag sade, att det med hans utgångspunkter fanns ganska dåliga förutsättningar till belåtenhet. Herr Nilsson brukar inte låta sig nöja med en så pass mager skrivning, som här dock finns.

Sedan ville herr Nilsson i Bästekille göra gällande, att han inte bedrev någon sådan agitation, som jag ville påstå. Jag har här i min hand en liten broschyr, som gått ut i hela Kristianstads län och även i Malmöhus län. I den finner vi herr Nilssons bild. — Jag kan ha rätt att göra referat av samma sort som herr Hjalmarson gjorde i fråga om bondeförbundet i den ekonomiska debatten. — Herr Nilsson skriver sålunda till kristianstadslänsborna: »— Det kan inte hjälpas: ibland tycker man att jordbruksministern är fruktodlarnas svåraste bekymmer.» Det finns mycket värre bekymmer på närmare håll, herr Nilsson. Sök i de egna partileden!

»— Vi begär inget orimligt av statsmakterna. Men vi tycker att fruktodlarna bör kunna få samma gränsskydd som andra näringsidkare. Det är farligt att utlämna en grupp åt den konkurrens som utländsk dumpingexport skapar», heter det vidare. Har inte högerns ledamöter fått denna broschyr? Det vore i så fall ett förbiseende.

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

Till sist säger herr Nilsson i broschyren: »För min del tvekar jag inte om hur vi skall samarbeta, ty det måste ske inom högerpartiet.» Det håller jag med om. Ni måste samarbeta bättre än ni gjort i denna fråga. Jag kan aldrig tänka mig, att fruktodlarna skall samarbeta inom högerpartiet, med den uppsyn, som det i dag har visat. När herr Nilsson i Bästekille tycker att jag skall vända mig till rätt forum vill jag returnera detta med att säga, att han också har ett »rätt forum» att gå till, nämligen högerpartiet. Han bör övertyga sitt parti om att de vägar han här vill beträda även bör följas av partiet i övrigt, så att det inte bara blir fråga om slagord.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie citerade broschyren Att lita på, där jag hade sagt, att herr Norup var fruktodlarnas största bekymmer. Ja, det har jag sagt, och det står jag för, ty jag har fog för det uttrycket.

Sedan sade herr Hansson att han förmodligen hade trampat mig på tårna. Det är ingen risk, herr Hansson, jag är inte så rädd av mig.

Om nu herr Hansson skall fortsätta att läsa Att lita på så kunde han också läsa i tidningen Svensk politik och se, vad han själv skrev där 1954. När han läst igenom detta skall han finna, att han inte borde citera så mycket här i riksdagen.

Han sade sedan att det borde vara bättre samarbete mellan mig och högerpartiet. Jag för min del önskar ett bättre samarbete mellan bondeförbundsstatsråden och herr Hansson i Skegrie så att vi slapp höra sådana saker som i dag.

Med anledning av att jag icke fått något svar på min fråga från regeringsbänken ber jag till sist att i första hand få yrka bifall till den reservation som avgivits av folkpartiet. Skulle denna

reservation bli avslagen kommer mitt parti att ansluta sig till reservationen nr 2. Jag gör detta utan att för den skull åka bakpå bondeförbundskärran. Herr Hansson vet ju hur det är att åka bakpå i svängarna.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag skall egentligen inte blanda mig i den här kristianstadsstriden. Jag vill hålla mig till saken.

Först vill jag fastslå, att det inte finns någon tvekan om att vi skall godkänna GATT-avtalet. Jag kan också slå fast, att det är en allmän önskan att trädgårdsodlarna skall få bättre tullskydd. På den punkten råder det heller inga meningsskiljaktigheter.

Däremot råder det meningsskiljaktigheter om man skall binda förhandlarna i enlighet med det förslag, som ligger i reservationen. Om vi är överens om att vi skall ha en förbättring av avtalen — vilket utskottsutlåtandet i sin helhet också talar om — då tror jag att vi kan lämna denna frågas lösning till förhandlarna. De skall nog komma fram till det bästa möjliga resultatet.

Jag är också fullt medveten om — och det vill jag gärna deklarerera här — att man aldrig får någonting till skänks, utan man måste göra en motsvarande uppoffring på annat håll. Om vi alltså skulle säga upp denna bindning som vi har på fruktodlingens område, då måste någonting annat sättas i stället. Det kan gå ut över industrien, det är jag fullständigt på det klara med. Det är emellertid en avvägningsfråga vad som blir bäst för landets del. Det är denna avvägningsfråga vi skall lämna till förhandlarna att diskutera vid bordet. De kan på bästa sätt reda upp detta så att det blir ett resultat i enlighet med de uttalade önskemålen.

Vad skall vi då uppge här? Vad är det som är minst värdefullt för landet och som vi kan avstå ifrån? Om man skulle komma till det resultatet att det

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

blir industrien som får göra eftergifter — det är möjligt att det blir så — då är vi fullständigt beredda att ta konsekvenserna av detta, det vill jag ha sagt från högerhåll och från de grupper som får bära bördan av ett sådant beslut. Men detta skall ske efter noggranna överväganden och inte efter något beslut här i kammaren i dag, när vi inte kan överblicka situationen.

Jag anser att reservationerna binder förhandlarna, men detta ansåg inte herr Kristensson i Osby. Det är väl dock ganska klart att om vi säger upp avtalet för att få nya förhandlingar, då är anledningen den att man önskar att förhandlarna inte skall komma hem utan att ha nått vissa resultat. Även om man skulle önska nå ett resultat i viss riktning så får förhandlarna större svårigheter om vi tar reservationen än om vi bifaller majoritetens förslag.

Jag beklagar mycket att det inte kunde komma till någon gemensam skrivning. Redan denna debatt kommer att ge genljud i de andra länderna. Vi måste betänka att det är många länder man måste förhandla med. Jag har försökt ta reda på vad fruktodlingens bindning är knuten till. Det är inget bestämt land. Vi måste ta upp förhandlingar med de flesta länder. Det är ingen lätt sak att börja diskutera med representanter från 58 länder, om riksdagen begär att avtalen skall sägas upp. Då är det bättre att säga upp dem i samband med andra förhandlingar. Jag vet, och jag tror också att andra som är sysselsatta med dessa frågor vet, att det finns andra länder som är missnöjda med olika punkter. Förhandlingar om olika andra ting står därför för dörren, och vid dessa är det mycket lättare för oss att få de resultat på fruktodlingens område och på andra områden, som kan vara till fördel för landet.

Jag tycker också, att det inte var rätt av herr Hansson i Skegrie att skylla allt på högern. Vi har icke varit ansvariga för de förhandlingar som har förts. Vi

har uttalat önskemål, liksom man gjort från alla andra håll, men därmed har vi icke ansvaret för de förda förhandlingarna, så att vi svarar för de uppnådda resultaten.

Om vi följer utskottsutlåtandet är dörren minst lika öppen som om vi följer reservationen. Redan av den anledningen, herr talman, kommer jag att rösta för utskottets förslag, trots vad som tidigare här har sagts.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Ingen har under debatten i kamrarna hävdad annan mening, än att Sverige bör biträda denna deklaration och därmed förlänga tullbindningarna enligt GATT-avtalet. Även om tullkonferensen inte gav de resultat som Sverige hade önskat, vågar man påstå att det förhållandet, att man kunde enas om att förlänga avtalet i och för sig var ett framsteg. När man vidare beslöt tillätta en kommitté, som skulle förbereda en konferens för att dryfta tullsänkningar, och vidare var överens om att en sådan konferens borde komma till stånd nästa år, ser vi från svensk sida detta också som en fördel. Största hindret för en sådan konferens har tidigare varit, att Förenta staterna inte har kunnat delta, men efter den amerikanska kongressens beslut har amerikanska regeringen fått fullmakt att delta i sådana tullförhandlingar och att i viss utsträckning sänka tullarna — låt vara att det är mycket måttliga förändringar, de går ändå i rätt riktning. Det finns därför anledning att erkänna, trots att vi inte är nöjda, att denna tullkonferens gett resultat.

Den debatt som förts här i riksdagen gäller ju en typisk procedurfråga. Den gäller, huruvida vi skall utnyttja våra möjligheter att börja förhandlingar

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

med avtalsslutande parter beträffande tullsatserna på en specialvara. Vi har ovillkorlig rätt till förhandlingar fram till juli månads ingång. Det är en omdömessak om riksdagen bör ge de, jag tycker nästan bestämda direktiv åt regeringen, som ett bifall till reservationerna innebär.

Även om man talar om trädgårdsnäringen i reservationerna, hör vi ju här i kamrarna att det egentligen är fråga om fruktodlingen. Trädgårdsskötseln i allmänhet är inte bunden av GATT-avtalet och har alltså inte någon aktualitet i detta sammanhang. Av fruktodlingen är det i första hand fråga om odling av äpplen.

Nu har man ställt frågan till regeringen: Är regeringen beredd att här i kammaren avge en deklaration om huruvida vi kommer att begära sådana förhandlingar eller inte? Jag anser mig böra svara kammaren, att jag inte tror det gagnar svenska intressen att besked lämnas här eller att riksdagen fattar ståndpunkt. Detta skulle för övrigt strida mot GATT-avtalets anda. Det sägs nämligen i överenskommelserna, att förhandlingar om tullar skall hållas hemliga intill dess förhandlingarna är klara. Det skall alltså inte sippa ut något till allmänheten. Det är klart att allmänheten kan få reda på att man förhandlar om tullar med vissa länder. Men jag tolkar kraven på besked av regeringen så, att man vill ha upplysningar som visar vilka tullsatser som det är fråga om. Jag tror inte att det är med vårt intresse förenligt att regeringen redan nu tar bestämd ståndpunkt till den frågan.

Här har sagts i debatten, att regeringen inom en nära framtid får del av tulltaxekommitténs betänkande och att regeringen efter studium av detta betänkande borde kunna vara färdig med ett ståndpunktstagande. Detta kan i och för sig vara riktigt, men hur kan man då i dag rekommendera riksdagen att fatta bestämd ståndpunkt innan

detta betänkande föreligger? Man säger ju att regeringen får ett underlag som gör det möjligt att besluta påbörjandet av en återförhandling före 1 juli, men i nästa andetag rekommenderar man riksdagen att ta ståndpunkt utan detta värdefulla material, som vederbörande menar bör ligga till grund för regeringens beslut. Jag vill gärna säga, att vi i regeringen är fullt på det klara med att det finns önskemål om ändringar i tullsatserna och om återförhandlingar, så att vi endera får bort bindningarna på vissa tullsatser eller också får en justering. Det är klart att dessa ändringar kan föranleda åtskilliga jämkningar på andra håll. Skall man förhandla, måste man vara beredd att ge något i utbyte. Vi får inte allt gratis, ty andra måste avstå från favörer, det ligger i sakens natur. Dessa ting är av typisk förhandlingskaraktär. I vår tid utgör den mellanfolkliga handeln ett mycket komplicerat område. Med de moderna kommunikationerna har avstånden blivit mindre, och frågor om förändringar i handelsreglerna bör nog handläggas med en viss försiktighet om man inte skall råka ut för otrevliga överraskningar. Det är ju alldeles uppenbart att regeringen har fria händer om riksdagen bifaller bevillningsutskottets hemställan i detta betänkande. Vi kommer att noga överväga vad som är rimligt och riktigt i nu föreliggande läge, då vi har möjlighet att före den 1 juli åter förhandla beträffande bindningarna i GATT-avtalet. Jag vill betyga för kammaren att vi är tvingade att fatta beslut före den 1 juli, och vi kommer att göra det. Det är klart att vi är medvetna om den debatt som förts här och debatter som i övrigt vid många tillfällen ägt rum här i riksdagen och annorstädes. Vi ser ingen fördel i att riksdagen på grunder som vi tycker är felaktiga går åstad och beslutar ge regeringen, om inte absolut bindande direktiv så dock direktiv i en viss riktning. Det är ur svensk

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

synpunkt, alltså ur vår gemensamma synpunkt, lämpligare att dessa saker får bedömas i sitt rätta sammanhang. Regeringen bär givetvis ansvaret i det avseendet, att bedömningen av frågan huruvida vi skall förhandla eller inte får ske genom ett avgörande av regeringen. När man emellertid i riksdagen diskuterar vem som är ansvarig för GATT-avtalet, så tycker jag det är ett ganska egendomligt resonemang. Det är ju den svenska riksdagen som har ansvaret för att detta avtal är gällande mellan Sverige och andra länder.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Hanssons i Skegrie sista anförande, där han lämnade dessa interiörer från Kristianstads län, vore jag frestad att säga: Gud ske lov, sanningen är på marsch! Jag skall inte säga det, ty det hela visar ju bara, att vi i bevillningsutskottet bedömde denna fråga rätt, och jag tillät mig därför att i mitt första anförande göra det påstående jag gjorde.

Sedan skulle jag vilja framhålla att första kammaren nu med relativt stor majoritet beslutat bifalla bevillningsutskottets förslag. Hur vi än bär oss åt i denna kammare kan inte någon av reservationerna komma att bli vägledande för riksdagens beslut. Är det då inte klokt att samla sig om det positiva som finns i bevillningsutskottets förslag och ta detta? Efter den förklaring som givits från regeringsbanken tror jag inte man har anledning att frukta att regeringen inte skall pröva dessa problem i det sammanhang där de hör hemma.

Herr HANSSON i Skegrie (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att till regeringsbanken göra samma uttalande som herr Olsson i Gävle. Också jag vill för min del tolka herr handelsministerns uttalande så, att regeringen skall göra allt den an-

ser vara möjligt i detta sammanhang för att rätta till de tullförhållanden som först bör ändras.

Sedan vill jag till herr Olsson i Gävle säga att även jag hoppas att sanningen är på marsch i denna fråga och att vi så småningom skall slippa de debatter om bättre tullskydd som här förts tid efter annan. Jag tror det vore på sin plats att man just från regeringens sida ser till detta vid de tillfällen då det är möjligt att vinna någon ändring. Frågan om bättre frukttullar har ju förts på tal i tider då det inte varit möjligt för regeringen att göra något i detta avseende, och det liknar enligt min mening mera demonstrationer än ärlig vilja.

Jag vill också ännu en gång understryka att jag för min del redan i remissdebatten uttalade att regeringen borde ta kontakt — jag vet inte om den gjort det — med våra underhandlare i Genève för att genom dem om möjligt öppna vissa vägar. Faktum är att vi kan komma att få ändra på åtskilligt beträffande GATT-avtalet framledes.

Herr RIMAS (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille hade i början av sitt första framträdande en del egendomliga synpunkter som gjorde att man fick den föreställningen att det var en stor olycka att det förekom en motion i detta ärende; och eftersom jag är en av motionärerna är det väl på sin plats att jag framträder och visar mig här och förklarar att jag inte hade samma goda omdöme som herr Nilsson i Bästekille i denna fråga. Att jag kommer så här sent i debatten beror inte på att jag varit rädd att framträda utan på att jag inte haft tillräckligt stor påpasslighet när det gällt att begära ordet.

Jag beklagar att denna debatt faktiskt ur motionärernas synpunkter varit snedvriden hela tiden. Jag vill i detta anledningsförsäkra herr Olsson i

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

Gävle att det inte var herr Nilssons i Bästekille slagskugga som låg över oss motionärer när vi skrev motionen, utan det var trädgårdsnäringsens problem som låg över som en slagskugga. I det sammanhanget vill jag vidga vyerna litet utöver själva GATT-avtalet och påminna om att det då gäller inte bara 2 000 yrkesfruktodlare i Kristianstads län och angränsande län utan också omkring 9 000 handelsträdgårdsmästare, omkring 300 plantskoleägare och i viss mån 22 771 småbrukare, som enligt 1951 års jordbruksräkning hade trädgårdsodling som biinkomst. Detta är alltså inte — som man kan tro när man lyssnat till debatten här — en lokalbetonad fråga som gäller ett speciellt fruktodlingsdistrikt.

Jag önskar att jag på ett bättre sätt kunde föra trädgårdsnäringsens talan i denna sak så att man fick fram dess synpunkter på detta. Jag skall emellertid be att få läsa upp några rader ur den av Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund utgivna informationsskrift, som vi alla fått i våra brevfack och som belyser hur förbundet ser på denna fråga:

»Trädgårdsnäringsens särpräglade produktionsförhållanden fordrar att det för näringsens framtida utveckling tages vissa hänsyn till dess nuvarande svårigheter. För närvarande finns otvivelaktigt vissa möjligheter att importera trädgårdsprodukter till lägre priser än de kan produceras i Sverige, men om den nuvarande nästan helt fria importen på detta område får fortgå obehindrad, kan detta snabbt leda till en utomordentligt allvarlig kris för näringen. Det torde dock ur samhällelig synpunkt anses önskvärt att en omfattande produktion av trädgårdsprodukter inom landet uppehålls, men i dagens situation frågar sig odlarna med oro hur den närmaste framtiden kommer att gestalta sig.» Det är bland annat dessa synpunkter som ligger bakom motionen.

Jag skall inte gå in på de politiska

aspekter som denna fråga onekligen har, och jag skall heller inte efter vad jag nu har sagt gå in på de mera lokala förhållandena. Jag vill bara betyga, att också jag har förståelse för fruktodlingens speciella problem, men detta utgör bara ett delproblem.

Eftersom debatten har pågått länge vill jag bara i all korthet peka på ett par saker inför vilka jag ställer mig frågande. Vi har ungefär 300 större och mindre plantskolor här i landet, belägna mellan Umeå i norr och Skåne i söder, och med ett produktionsvärde av omkring 30 miljoner kronor per år. Jag har vid olika tillfällen blivit tillfrågad hur det kan komma sig att Sverige är det enda land dit plantskoleartiklar får importeras fritt. Jag har inte kunnat ge något tillfredsställande svar på frågan, och jag måste bekänna att jag inte är särskilt sakkunnig på detta område. Plantskoleägaren ser emellertid med förundran på detta förhållande, och branschens utövare i allmänhet ser ganska mörkt på situationen.

Jag vill också peka på att bestämmelserna om dumping behöver ses över. Om en fruktodlare vill klaga på dumping, tar det med all pappersexercis ungefär ett år innan ärendet blir behandlat, och under tiden hinner den utländska frukten säljas och den svenska frukten ruttna. Även inför sådana saker måste man dröja.

Naturligtvis måste det finnas olika möjligheter till lösningar — det är ju aldrig så att det bara finns ett alternativ. Jag vill bara framkasta en fråga, som kanske vittnar om stor osakkunnighet: Har man t. ex. undersökt om det finns möjligheter att exportera frukt till länder på södra halvklotet, som ju inte har samma årstider som vi och som saknar frukt under de tider då vi här i Europa har överskott?

En annan sak som jag vill peka på gäller de s. k. primörpriserna eller öppningspriserna. Som det nu ligger till får de utländska säljarna i stor utsträck-

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

ning åtnjuta fördelen av dessa öppningspriser. Skulle det vara alldeles omöjligt att införa ett system med rörliga importavgifter som gjorde, att primörpriserna i stället kom de svenska odlarna till godo?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det var intressant att höra herr Hanssons i Skegrie senaste anförande jämfört med det anförande han tidigare höll här. Han gjorde bestämt gällande, att om regeringen skulle kunna hävda trädgårdsnäringsens intressen, måste riksdagen säga ifrån till regeringen; i annat fall var det stor risk för att regeringen inte tillvaratog trädgårdsnäringsens intressen. Statsrådet och chefen för handelsdepartementet hade en helt motsatt uppfattning. Han gjorde gällande, att Sverige bäst kunde hävda de svenska intressena om riksdagen inte band Kungl. Maj:t. Här står alltså två helt motsatta principer mot varandra, och det är ytterst väsentligt att riksdagen får veta vad som i verkligheten bäst gagnar trädgårdsodlingen. Vore det så som herr Hansson i Skegrie säger, då hade det absolut varit skäl att avge en reservation, men man får väl anta att regeringen i detta fall vet vad som bäst gagnar Sveriges intressen vid förhandlingar, som det här är fråga om.

Att jag tog upp denna fråga berodde på att jag i ett tidigare anförande om Europarådet berört detta. Det är av central betydelse att få klara informationer. Praktiskt taget ingen i denna kammare torde veta, hur andra länders trädgårdsnäring påverkas av GATT-avtalet. Icke ett enda faktum har redovisats som klargör, vad GATT-avtalet innebär på denna centrala punkt.

Statsrådet och chefen för handelsdepartementet framhöll, att vi får ändrade tullar när den nya tulltaxan införs. Jag vill i detta sammanhang ställa frågan, i vad mån vi har frihet att oberoende av GATT-avtalet höja och sänka våra tullar. Det är nu uppenbart att de länder som ingått GATT-avtalet icke för en enhetlig tullpolitik. Det finns länder som har mycket höga tullar i förhållande till Sverige, som i stort sett är ett lågtulland — det är kanske bara Danmark och några till som har lägre tullar än vi. Vissa länder har infört en klausul om att de till skydd för sin valuta skall få tillämpa vissa kvantitetsrestriktioner, och i årets GATT-förhandlingar har det givits tillstånd för en medlemsstat att man skulle få införa restriktioner även när det icke är fråga om att skydda valutan.

Jag kommer tillbaka till att det är svårt för svenska riksdagen att i dag säga, om olika näringsgrenars intressen har tillgodosetts eller inte. Herr Hansson i Skegrie utslungar ett ganska onyanserat påstående, att den svenska industrien har tagit till vara sina intressen på ett sådant sätt, att trädgårdsodlingen blir lidande. Det är en allvarlig anklagelse mot industrien, och det är framför allt en allvarlig anklagelse mot våra förhandlare.

Handelsministern sade här, att förhandlingarna kan skötas bäst om riksdagen icke binder Kungl. Maj:t. Jag anser att det skulle ha varit önskvärt om chefen för jordbruksdepartementet medan han var närvarande i kammaren hade besvarat herr Nilssons i Bäste-kille fråga, vilken ju avser ett område som direkt sorterar under jordbruksdepartementet. Inte heller på den väsentliga punkten har vi fått någon klarhet. Herr Norup har tigit. Vi har fått höra handelsministerns synpunkter, men vi har icke fått reda på om jordbruksministern anser, att GATT-avtalet på denna punkt är speciellt oförmånligt för Sverige i jämförelse med andra

Fortsatta tullkoncessioner inom allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)

länder som ingår i GATT-avtalet. Jag upprepar att riksdagen i dessa stora frågor inte har fått någon klarhet om vad GATT-avtalet innebär. Avtalet har medfört en liberaliseringsprocess, men vi har inte fått klarhet i huruvida det i närvarande stund kan leda till en ytterligare liberalisering eller om det verkliga är så, att vissa länder genom avtalet har fått förmåner som helt strider mot liberaliseringspolitiken.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag vill säga till herr Braconier i anslutning till vad han nämnde om industrien, att vem som helst som kan läsa innantill kan konstatera att man vid GATT-avtalets slutande räknade med att kunna vinna en del beträffande andra intressen. Man hoppades att kunna öka avsättningen av främst svenska verkstads- och industriprodukter. Detta skedde också till länder, som inte hade annat att byta med än trädgårdsprodukter. Så ligger det till.

Jag sade också att man får vara beredd på att offra andra intressen om man verkligen vill i någon mån återställa trädgårdsnäringsens skydd. Jag tror inte att man kan få allt utan att ge någonting tillbaka. I handelsministerns uttalande vill jag tolka in ett löfte om att regeringen kommer att tillgodose de intressen som kan anses vara aktuella i dag.

Sedan kan jag inte låta bli att uttrycka min tacksamhet för det förtroende som herr Braconier och några partivänner till honom hyser för den sittande regeringen. Jag tycker bara det rimmar litet dåligt med den agitation som förs ute i landet om nyval och en ny regering.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Hanssons i Skegrie argumenteringskonst är verkligen kuriös. Därför att man kan ha olika åsikter om den förda politiken inbillar

han sig att man inte kan ha förtroende för svenska förhandlare, som representerar olika grupper, och att man inte kan utgå ifrån att de vill tillgodose alla svenska intressen.

Men hade det varit så som herr Hansson i Skegrie säger, att man hade all anledning att vara misstrogen, hade det också varit anledning för jordbruksministern att säga ifrån att det var ett ytterst dåligt avtal som man gjort och att det ankommer på regeringen att rätta till det.

Jag anser, herr Hansson i Skegrie, att Sveriges trädgårdsodling inte skall stå i sämre läge än andra länders, men i fråga om GATT-avtalet vet inte denna kammare hur det ligger till med jordbrukspolitiken och detta avtal. Det är speciella förmåner för vissa länder. Men jag har så mycket förtroende i detta fall för den svenska regeringen att jag inte tror, att den utan vidare vill gynna en viss näringsgren på en annan näringsgrens bekostnad. Jag skulle kunna säga om vilken demokratisk svensk regering som helst, att jag tror att de gemensamma svenska intressena vid förhandlingar med andra stater är större än partiintressena.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag vill rekommendera herr Braconier att tillsammans med andra representanter för låt oss säga industrien ta kontakt med de förhandlare, som en gång skall förhandla om skyddet för svenska trädgårdsprodukter. Jag tror det skulle vara effektivt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen av herr Anders Johansson m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Gustaf Elofsson m. fl. avgivna reservationen; och fann

herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den vid 2:o) anmärkta propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen av herr Anders Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 68 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av socker näringen i riket m. m.; samt

bankoutskottets memorial nr 20, angående pension åt redaktören Nils Andersson.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och memorial hemställt.

§ 9

Tillstånd för IBRA att köpa valuta

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa viss utländsk valuta, dels ock väckt motion om vissa lättnader i valutaregleringen.

Utskottet hade till behandling förehåft tre inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade motioner.

I två likalydande motioner, nr 8 i första kammaren av herr *Boman* samt nr 2 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte medgiva det svenska bolaget IBRA att inköpa utländsk valuta för ett belopp på 1 920 000 kronor.

Beloppet avsågs skola utgöra likvid för av pingströrelsen anordnad radio-utsändning från station i Tanger.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 8 och II: 2 samt motionen II: 187 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet yttrat bl. a.:

»I motionerna I: 8 och II: 2 har hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte lämna valutatillstånd för visst angivet ändamål. Såsom närmare framgår av ett av statsrådet och chefen för finansdepartementet lämnat interpellationssvar i andra kammaren den 9 december 1954 har en framställning om valutatilldelning för i huvudsak samma syfte i anledning av förda besvär varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Mot bakgrunden av gällande ordning för tilldelning av utländska betalningsmedel och vad som tidigare förekommit i ärendet anser sig utskottet icke kunna tillstyrka bifall till ifrågasvarande motioner. Utskottet har med

tillfredsställelse konstaterat, att valutakontoret numera icke ransonerar tilldelning av valutor som erfordras för bedrivande av svensk missionsverksamhet i utlandet. Såsom valutakontorets styrelse framhållit innebär ett avslag å motionerna icke att möjligheten till en förnyad behandling inom valutakontoret är utesluten.»

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, Kronstrand, Björnberg, Nygren, Löfgren* och *Nelander*, vilka ansett att det återgivna stycket i utskottets utlåtande bort erhålla följande lydelse:

»I motionerna — — — Kungl. Maj:ts prövning. Mot bakgrunden av gällande ordning för tilldelning av utländska betalningsmedel, och då någon ansökan om valutatilldelning för i motionerna I:8 och II:2 omnämmt ändamål för närvarande ej föreligger till behandling, anser sig utskottet ej kunna tillstyrka bifall till ifrågakvarande motioners yrkanden. Samtidigt som utskottet med tillfredsställelse konstaterar att valutakontoret numera icke ransonerar valutan för bedrivande av svensk missionsverksamhet i s. k. icke-kristna länder, vill utskottet uttala sina betänkligheter mot den praxis, som uppenbarligen varit vägledande vid behandlingen av det fall, som närmast föranlett föreliggande motioner. Denna praxis synes nämligen innebära, att valutakontoret i realiteten finner sig böra bedöma mot vilka länder kristen missionsverksamhet bör riktas eller icke riktas. Eftersom det ter sig främmande att bedömanden av denna art äger rum inom ett organ, som skapats för samhällets ekonomiska regleringsmakt, bör valutakontoret enligt utskottets uppfattning i princip begränsa sig till en bedömning av de valutamässiga möjligheterna inom ramen för den allmänt tillmötesgående hållning, som valutakontoret visat när det gäller valutatilldelning för missionsändamål.»

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Tillstånd för IBRA att köpa valuta

Herr **LÖFGREN** (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga några ord med anledning av att jag i likhet med några andra av utskottets ledamöter inte har kunnat ansluta mig till utskottets skrivning utan har låtit anteckna en reservation. Först och främst vill jag säga, att då jag inte har anslutit mig till de yrkanden som ställts i motionerna I:8 och II:2 beror det också på att jag helt enkelt inte har kunnat göra detta eftersom det inte har förelegat någon formell ansökan om valuta vid det tillfälle då dessa motioner behandlats.

Valutakontoret har framhållit, att ett avslag på motionerna inte behöver innebära att en förnyad behandling är utesluten. Men vi har också under tiden som vi har behandlat detta ärende fått den uppfattningen, att det inte har varit någon större svårighet, kanske inte alls någon svårighet, ur valutamässig synpunkt att tilldela en valuta av den omfattning som det här gäller.

Man har alltså sagt att det inte behöver innebära en omöjlighet att ta upp frågan på nytt även om motionen avslås, och man har fått den uppfattningen att det ur valutamässig synpunkt inte kan vara ett hinder att tilldela valuta av den omfattning som en sådan ansökan, som det här gäller, avser. Därför måste man utgå från att en förnyad framställning kommer, och då ansåg jag nog att utskottet bort kunna förena sig med oss om att uttala vissa betänkligheter, såsom det här skrivits i vår reservation. Vi säger i reservationen, att man borde »uttala sina betänkligheter mot den praxis, som uppenbarligen varit vägledande vid behandlingen av det fall, som närmast föranlett föreliggande motioner. Denna praxis synes nämligen innebära, att valutakontoret i realiteten finner sig böra bedöma mot vilka länder kristen missionsverksamhet bör riktas eller icke riktas. Eftersom det ter sig främmande att bedömanden av denna art äger rum inom

Tillstånd för IBRA att köpa valuta

ett organ, som skapats för samhällets ekonomiska regleringsmakt, bör valutakontoret enligt utskottets uppfattning i princip begränsa sig till en bedömning av de valutamässiga möjligheterna inom ramen för den allmänt tillmötesgående hållning, som valutakontoret visat när det gäller valutatilldelning för missionsändamål.»

Jag vill i detta sammanhang starkt understryka den tacksamhet, som man i synnerhet inom ledningen för de olika missionsällskapen känner med anledning av att valutakontoret numera inte ansett sig böra ransonera valutor för missionsändamål. Det har lättat på många sätt och vis. Om man nu kommer fram till en förnyad prövning av en ansökan om valuta för det ändamål, som dessa motioner avser, så hoppas jag, att man också därvidlag kan visa den allmänna välvilja mot den kristen missionsverksamhet som det här gäller och tillämpa samma tillmötesgående och välvilliga praxis som i andra fall och inte begränsa det bara till den missionsverksamhet som bedrivs i de s. k. icke kristna länderna. Det måste ju leda till mycket svåra ställningstaganden, att ett allmänt ekonomiskt regleringsorgan skall ta ställning till frågan om hur frivilligt insamlade missionsmedel skall användas, om det i övrigt ur valutamässiga synpunkter är möjligt att bevilja tillstånd för utförande av dessa valutor.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av herr Ewerlöf m. fl.

I detta anförande instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill inte på något sätt ge anledning till en återupprepning av den rätt långa debatt, som hölls i höstas i anledning av det ärende, som nu ligger på kammarens bord.

Bankoutskottet har ju i sitt utlåtande gett en ganska utförlig framställning

av ärendets behandling i olika instanser. Vi har ju här i landet, ledsamt nog kan man väl tillägga, en valutareglering. Nöjet av den är lika med noll, det tror jag alla är överens om. Vi hoppas att den så snart som möjligt skall komma att upphävas.

Valutakontoret utgör ju riksbankens organ för handläggning av frågor rörande tillämpning av valutaförordningen. Man handlar således efter givna direktiv, och valutakontoret ansåg sig inte kunna i överensstämmelse med dessa direktiv i föl tillmötesgå en begäran från pingstvännerna om viss valutatilldelning.

Vi motionärer anser — och däri tror jag många instämmer med oss — att det ligger något stötande i att statens ekonomiska regleringsmakt på sätt som här skett lägger hinder i vägen för initiativ av den art som det här är fråga om. Vi har velat framhålla, att det här gäller på frivillig väg insamlade penningmedel eller medel som kommer att insamlas och som avses för missionsändamål.

Den första utsändningen kommer att ske från pingstvännernas radio i Tanger omkring den 10 juni i år. En kortvägssändare kommer att förmedla sändningen genom pingstradion på åtta språk och beräknas från början nå ungefär 150 miljoner människor i Europa och Afrika. Man kan därför inte komma ifrån, att det här faktiskt är fråga om missionsarbete. Senare kommer sändningen att utgå även på mellanväg till områden som inte kan nås med kortväg, och därmed kommer givetvis lyssnarsiffrorna att stiga högst väsentligt. Man räknar med att dessa sändningar skall börja i början av oktober månad.

Då hade det tett sig synnerligen egendomligt om valutakontoret lagt hinder i vägen för detta, så mycket mer som det också framhölls av herr Löfgren, att man inte har kunnat hävda, att den begärda tilldelningen skulle

vara av den storleksordningen att den på något sätt skulle ha inneburit något hot mot den svenska valutaställningen. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att valutakontoret inte ransonerat tilldelningen av valutor, som erfordras för bestridande av svensk missionsverksamhet i utlandet. Jag tror att utskottets tillfredsställelse delas av alla, som annars i motionen ser ett värde både när det gäller kulturella och religiösa insatser. Jag tycker att de klart deklarerade lättnaderna här bör man tacka för, och jag hoppas att de skall bibehållas även i fortsättningen.

Om däremot valutakontoret skall vara domare och avgöra i vilka länder missionsverksamhet skall bedrivas är en helt annan fråga, och i det fallet tror jag, att man i valutakontoret inte har de perspektiv som behövs, detta sagt med all respekt för valutakontoret i övrigt. Jag anser att reservanterna har i allo rätt, när de förmenar att det ter sig främmande, att bedömanden av den art det här gäller skall träffas av ett organ, som tillskapats för samhällets ekonomiska regleringsmakt.

Jag är alldeles övertygad om att det finns möjlighet att inom ramen för valutatilldelning tillämpa en så tillmötesgående praxis i de spörsmål som här är särskilt aktuella och i de frågor som gäller religiösa, humanitära och kulturella ändamål och att man inte här behöver köra på grund. Jag har även den bestämda uppfattningen att de s. k. gränsdragningsfrågorna, som det talas om här i bankoutskottets utlåtande, går det att komma till rätta med. De övergår inte mänskligt förstånd.

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid mera utan vill bara tillägga, att jag håller för troligt att valutakontoret kommer att finna de vägar som gör att man kan tillmötesgå pingströrelsens ganska billiga och berättigade önskemål. Jag utläser det nära nog som ett löfte när valutakontoret säger, att ett avslag på motionen icke in-

Tillstånd för IBRA att köpa valuta

nebär att möjlighet till förnyad behandling är utesluten. Pingströrelsen får alltså komma tillbaka med preciserade önskemål, och man hoppas på att då möta, vad skall jag säga, den varliga väldoft som onekligen finns omkring begreppet tillmötesgående praxis, som valutakontoret använder på femte sidan i bankoutskottets utlåtande.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Det är klart — därom är vi ense — att det är i och för sig osympatiskt att staten skall avgöra, huruvida en människa skall få använda sina medel till det ena eller andra ändamålet, till missionsändamål för den ena eller andra åsiktsriktningen eller till annat. Men nu är ju fallet det, att vi sedan många år funnit oss böra ha en valutareglering, och om vi skall ha en valutareglering lär det icke vara möjligt att undgå, att det organ som sålunda skall pröva valutans användning också måste ingå i en viss saksprövning av de ändamål, till vilka valuta begäres. Vi kan knappast generellt undanta vissa ändamål, i synnerhet som det alltid skulle bli mycket stora svårigheter att så klart definiera dessa ändamål att ingen tvekan kunde uppkomma att medel söks till detta och inte till något annat.

På dessa grunder har utskottet funnit det nödvändigt att avstyrka motionerna och uttalat, att valutakontoret naturligtvis med förståelse för ansökningarna söker tillmötesgå dessa inom ramen av ekonomiska möjligheter, men dessa ligger redan i lagstiftningen och har inte behövt något ytterligare påpekande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Som reservant ber jag att få göra några få reflexioner i den

Tillstånd för IBRA att köpa valuta

här frågan. Det blir liksom tidigare anföranden mera ur principiell synpunkt, då ju ärendet faktiskt är slutbehandlat hos valutakontoret och Kungl. Maj:t och sålunda inte kommer upp till behandling förrän efter en ny ansökan.

Vi reserverar ser naturligtvis liksom utskottsmajoriteten med tillfredsställelse på valutakontorets uttalande, att någon ransonering av valuta för bedrivande av svensk mission i utlandet numera inte förekommer. För min del tycker jag att ansökningar om valuta för utsändning av missionsprogram per radio ligger i linje med valutakontorets principståndpunkt sådan den här har uttalats.

Statens ekonomiska regleringsmakt bör inte hindra initiativ av den art, om vilket det här är fråga, särskilt när det gäller på frivillig väg insamlade medel för ett visst missionsändamål. Av den sändningstid i Tanger på $4\frac{3}{4}$ timmar som pingströrelsen försäkrat sig om, är enligt vad pastor Pethrus i Filadelfiaförsamlingen meddelat 2 timmar avsedda för religiösa och kulturellt betonade program, och av dessa är hälften, d. v. s. en timme om dagen, beräknad för direkta missionsprogram för s. k. icke kristna länder, Afrika, Främre orienten och andra länder. De senare sändningarna är avsedda att påbörjas i oktober.

Enligt mitt bedömande synes vid en förnyad ansökan valuta för dylika missionsprogram utan tvekan kunna beviljas. Själv bortser jag inte heller från att också vårt eget land sannerligen gott kan betraktas som ett missionsfält som behöver bearbetas.

Utskottsmajoritetens uttalande i dess slutliga utformning skiljer sig inte så mycket från reservanternas, men reservationen vill särskilt framhäva, vad redan har sagts här, att ett samhälligt regleringsorgan som valutakontoret inte bör bedöma, mot vilka länder kristen missionsverksamhet bör riktas, utan bör inom ramen för sin allmänna

tillmötesgående hållning bedöma dessa frågor efter valutamässiga möjligheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Löfgren begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 63 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen

Statens försöksgårdar

den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Statens försöksgårdar

Föredrogs jordbruksutskottets utlå-
tande nr 24, med anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående anslag till
statens försöksgårdar för budgetåret
1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta mo-
tioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen
den 25 februari 1955 avlåten, till jord-
bruksutskottet hänvisad proposition nr
116, under återopande av propositionen
bilagt utdrag av statsrådsprotokollet
över jordbruksärenden för samma
dag föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att det statliga försöks-
gårdsväsendet måtte få omorganiseras
enligt i huvudsak de grunder, som an-
givits i propositionen;

2) å riksstaten för budgetåret 1955/56
under nionde huvudtiteln till Lantbruks-
högskolan och statens lantbruksförsök:
Statens försöksgårdar anvisa ett för-
slagsanslag av 397 500 kronor;

3) å kapitalbudgeten för budgetåret
1955/56 anvisa

a) under Statens affärsverksfonder:
Domänverket till Byggnadsarbeten m. m.
vid statens försöksgårdar ett invest-
eringsanslag av 363 200 kronor,

b) under Statens allmänna fastighets-
fond till Byggnadsarbeten för försöks-
gård vid Röbbäcksdalen ett investerings-
anslag av 293 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet
behandlat fyra inom riksdagen väckta,
till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I: 449 av herr *Osvald*
m. fl., likalydande med II: 561 av herr
Onsjö m. fl., hade hemställts, att riks-
dagen vid behandlingen av förevaran-
de proposition måtte besluta att frågan
om de statliga försöksgårdarnas orga-

nisation skulle bli föremål för en för-
nyad översyn.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts fram-
ställning samt med avslag å motionerna
I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga,
medgiva att det statliga försöksgårds-
väsendet skulle få omorganiseras enligt
i huvudsak de grunder, som angivits i
utlåtet;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts fram-
ställning å riksstaten för budgetåret
1955/56 under nionde huvudtiteln till
Lantbrukshögskolan och statens lant-
bruksförsök: Statens försöksgårdar an-
visa ett förslagsanslag av 397 500 kro-
nor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts fram-
ställning samt med avslag å motioner-
na I: 450 och II: 562 å kapitalbudgeten
för budgetåret 1955/56 under Statens
affärsverksfonder: Domänverket till
Byggnadsarbeten m. m. vid statens för-
söksgårdar anvisa ett investeringsan-
slag av 363 200 kronor;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts fram-
ställning å kapitalbudgeten för budget-
året 1955/56 under Statens allmänna
fastighetsfond till Byggnadsarbeten för
försöksgård vid Röbbäcksdalen anvisa
ett investeringsanslag av 293 000 kro-
nor;

B. att motionerna I: 449 och II: 561,
såvitt anginge yrkandet om förnyad
översyn av frågan om de statliga för-
söksgårdarnas organisation, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nord*, *Eskilsson*, *Ekdahl*
och *Eliasson*, vilka ansett att utskottet
i punkterna A. 1) och B. bort hem-
ställa att riksdagen måtte

A. 1) med anledning av motionerna
I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga,
avslå Kungl. Maj:ts framställning att
det statliga försöksgårdsväsendet skulle
omorganiseras enligt i huvudsak de
grunder, som angivits i propositionen,

Statens försöksgårdar

B. med bifall till motionerna I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om de statliga försöksgårdarnas organisation bleve föremål för en förnyad översyn;

2) av herrar *Tjällgren, Jon Jonsson, Sundberg, Johnsson* i Kastanjegården och *Antby*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Statens försöksgårdar har inte kommit att motsvara de stora förväntningar som från början ställdes på dem. Skälen är givetvis flera. Genom bristande kontakt med bygden har de i viss utsträckning isolerats, och det ekonomiska resultatet har ej heller varit tillfredsställande. I detta hänseende har föreståndarna haft för liten frihet och bestämmanderätt. Ett eventuellt utskott har ej fått användas för nödiga investeringar utan i stället tagits i anspråk för att täcka förluster på andra gårdar. Så har exempelvis ej en försöksgårdsföreståndare själv fått avgöra ett eventuellt inköp av en skörde-tröska, trots att detta redskap numera är allmänt på gårdar av motsvarande storlek.

När utskottet nu föreslår en ny form för verksamheten, har man inte velat decentralisera organisationen utan tvärtom centralisera densamma. Ledningen för personalen och verksamheten inordnas under statens jordbruksförsök, och den ekonomiska ledningen läggs under ekonomidirektören vid lantbrukshögskolan. Allt detta måste betyda mindre inflytande och uppenbarligen mindre kontakt med bygden. Å andra sidan tycks de få större uppgifter medan resurserna tycks bli mindre.

Remissinstanserna har haft många skilda meningar. Hushållningssällskapens förbund har avstyrkt och anmärkningsvärt nog även de hushållnings-

sällskap, inom vilkas områden försöksgårdar för närvarande finns.

Försöksgårdarnas ursprungliga uppgift ansågs ju att vara praktiska försöksgårdar för bygden och dess speciella problem. Denna förutsättning skapade det stora intresset inom bygden. Då emellertid bygdens inflytande blev litet, minskade också intresset från dess sida.

Reservanterna till utskottsutlåtandet skulle hellre se en decentralisering än den föreslagna centraliseringen. Försöksgårdarna bör ställas under en enhetlig ledning, och man bör undersöka möjligheten att skapa ökat inflytande från bygden för att få bästa möjliga lokala förankring.

Ett sådant arrangemang bör kunna ge bättre samarbete med hushållningssällskapens försöksverksamhet, och då bäge har samma mål bör resultatet därigenom bli det bästa. Utskottet har för all del uttalat denna förhoppningen, men man kan dock inte bortse från risken av vetenskapliga beställningsförsök på den praktiska försöksverksamhetens bekostnad, d. v. s. kanske ett resultat som inte ligger i linje med de första förutsättningarna för försöksgårdarna.

Under dessa förhållanden menar vi, att det vore bättre att innan man ändrar på de nuvarande formerna för försöksgårdarna, vilket alla anser vara nödvändigt, en ny utredning finge framlägga ett förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Nord m. fl.

Herr PETERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Herr Eliasson sade att dessa försöksgårdar inte hade motsvarat de förväntningar man ställt på dem och inte blivit för bygdens del vad man väntat sig. Jag undrar emellertid om det är riktigt att nu fälla ett sådant omdöme så där utan vidare. Det är väl ändå självfallet, att försöksgår-

Statens försöksgårdar

darnas resultat kommer att ge sig till känna först på lång sikt och inte genast, därför att vi måste pröva oss fram. Det heter på s. 28 i utskottsberättandet, att verksamhetsområdet för en försöksgård som regel är vidsträcktare än för ett hushållningssällskap. Gårdarna är också placerade i olika delar av landet, och det är självfallet att de skall vara till inte bara för det hushållningssällskaps verksamhetsområde varinom de ligger, utan för ett större område.

Sedan sade herr Eliasson att försöksgårdarna bör ha bättre kontakt med bygden. Ja, den saken har vi understrukit i utlåtandet, och det har också departementschefen varit inne på.

Förslaget om inrättandet av en särskild rådgivande nämnd har vi gått emot i utskottet. Vi har inte ansett en sådan nämnd nödvändig; den verksamhet hushållningssällskapen bedriver är inte exakt densamma som på försöksgårdarna.

Sedan är det självfallet ett starkt önskemål att försöksgårdarna och respektive hushållningssällskap har god kontakt med varandra. Det har vi förutsatt i utskottet, och man kan väl knappast tänka sig annat.

Herr Eliasson beklagade också att försöksgårdarna har så ont om pengar, att de inte kan t. ex. köpa en skörde-tröska. Ja, jag förstår att det därvidlag kan uppstå svårigheter. All försöksverksamhet kostar ju mycket pengar, och om de skall tagas från jordbruket kan det naturligtvis uppstå en del besvärligheter. Men vi har i utskottet fördenskull inte ansett skäl föreligga att sätta i gång med en ny, allsidig utredning. I stället har vi förordat att departementschefens förslag godtages av riksdagen.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hem-

ställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nord m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-resning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 123, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1955/56,

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett andra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 126, i anledning av dels riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser tillämpningen av gällande pensionsålderssystem, dels ock väckta motioner om utsträckning av vissa pensioneringsperioder för statstjänstemän, och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m. och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkasor m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av

vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m. och

nr 31, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad, och

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 202, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för beräkning av antalet elektorerna vid förstakammarval, och

nr 275, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammarare;

från första lagutskottet nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare;

från tredje lagutskottet nr 265, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum; samt

från allmänna beredningsutskottet nr 252, i anledning av väckta motioner om utredning angående åldringarnas anpassning i produktionslivet.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner,

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.,

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport,

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond,

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar, och

nr 272, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.; samt

från bevillningsutskottet:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), och

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.

§ 14

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 668, av herr *Ohlin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.,

nr 669, av herrar *Dahlén* och *Braconier*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196, och

nr 670, av herr *Lindberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.17.

In fidem
Gunnar Britth

Måndagen den 16 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande maj.

§ 2

Föredrogos var för sig följande å
kammarens bord vilande motioner; och
hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:
nr 668, av herr *Ohlin m. fl.* och
nr 669, av herrar *Dahlén* och *Bra-*
conier; samt

till behandling av lagutskott motio-
nen nr 670, av herr *Lindberg m. fl.*

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter sam-
mansatta konstitutions- och första lag-
utskottets utåtande nr 3, statsutskottets
utlåtanen nr 122—127, sammansatta
stats- och andra lagutskottets utlåtan-
den nr 1—3, första lagutskottets utlå-
tande nr 35, andra lagutskottets utlå-
tanden nr 30 och 31 samt tredje lag-
utskottets utlåtanen nr 22, 23 och 25.

§ 4

Till bordläggning anmäldes bevill-
ningsutskottets betänkande nr 45, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag om ändring i kom-
munalskattelagen den 28 september
1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet
väckta motioner.

§ 5

Anmäldes, att till herr talmannen un-
der sammanträdet avlämnats en mo-
tion, nr 671, av herr *Hjalmarson m. fl.*,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-
tion, nr 196, med förslag till förordning
angående ändrad lydelse av 10 § 2
mom. förordningen den 26 juli 1947
(nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

Denna motion hänvisades omedelbart
till bevillningsutskottet.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.03.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 17 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 11 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att vinna ökad kunskap och kännedom om det frivilliga sparandets art och omfattning

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Braconier till mig riktat följande interpellation:

Överväger statsrådet några åtgärder i syfte att göra kunskapen och kännedomen om det frivilliga sparandets art och omfattning större och säkrare?

Med anledning härav vill jag till en början framhålla att konjunkturinstitutet i sina anslagsäskanden för nästa budgetår hemställde om en höjning av sitt anslag till »Särskilda undersökningar». Syftet härmed var bland annat att genom enkäter bland företagare och konsumenter bredda underlaget för den ekonomiska analysen. Institutet avsåg att genom konsumentenkäterna även få belyst det enskilda sparandets omfattning, utveckling och struktur. Då jag för egen del fann det angeläget att institutet under nästkommande budgetår gavs tillfälle att verkställa sådana särskilda undersökningar, som institutet angivit vid sina anslagsäskanden, föreslog jag att anslaget för nästa budgetår skulle höjas med 35 000 kronor till 40 000 kronor. Riksdagen har sedermera bifallit detta förslag.

Enligt vad jag erfarit kan viss del

av anslaget komma att användas för konsumentenkäter. De med enkäter av detta slag förknippade problemen diskuteras för närvarande av experter från bland annat konjunkturinstitutet och vissa andra ekonomiska utredningsorgan. Enligt vad jag inhämtat har därvid övervägts frågan att göra intervjuundersökningar rörande hushållens sparande. Intervju- och stickprovsarbetet skulle i så fall utföras av statistiska centralbyråns utredningsinstitut och en förberedande provundersökning eventuellt kunna komma till stånd redan vid årsskiftet.

Vidare vill jag erinra om att jag i direktiven till 1951 års penningvärdeundersökning bland annat understrukt behövet av undersökningar rörande variationerna i kapitalbildningen och dessas verkningar på penningvärdet. Jag framhöll därvid att såväl den teoretiska som statistisk-historiska analysen borde ge utgångspunkter för en diskussion av hur olika åtgärder som bankpolitik, finanspolitik och investeringskontroll kan influera på investerings- och sparlusten. De spörsmål som interpellanten berör behandlas närmast i det utredningsavsnitt som licentiaten Lindberger svarar för. Enligt vad penningvärdeundersökningens ledare, professor Lundberg, meddelat torde utredningsarbetet vara avslutat före den 1 september i år.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat herr Braconiers interpellation.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för sva-

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att vinna ökad kunskap och kännedom om det frivilliga sparandets art och omfattning

ret. Det innehöll ju i två avsnitt ganska värdefulla upplysningar. Om jag ändå är besviken, beror detta delvis på att svaret, åtminstone i sin första del, är ganska vagt. Det står, att det har övervägts att göra intervjuundersökningar rörande hushållens sparande. Man får ju inte klart för sig, om det blir en verklig undersökning rörande sparandet eller inte.

Att denna fråga är av mycket stor vikt kan ju envar intyga som studerar nationalbudgeten och dess beräkningar. Om man ser på nationalbudgeten märker man, att det ibland inte alls finns någon post för det enskilda sparandet. Ibland taxerar man sparandet till 15 procent, när man dragit av skatten — det var visst år 1950 — och ibland säger man bara, att sparandet blir ungefär lika stort som föregående år.

Jag tror det är professor Lundberg som i sitt stora arbete om den ekonomiska politiken har visat, hur ytterligt vaga nationalbudgetens beräkningar är just vad sparandet beträffar. Om man skall göra sig så mycken möda i olika sammanhang att få fram en nationalbudget, som ger vissa riktlinjer för den ekonomiska politiken, då borde det väl vara angeläget att också när det gäller sparandet söka få fram bästa möjliga statistik.

Jag är väl medveten om att nationalekonomerna ibland tvistar om hur man skall beräkna sparandet. Det finns ett slags sparande som direkt motverkar inflationstrycket. Det finns ett s. k. sekundärt sparande, som senast belysts i en bok av professor Carsten Welinder — vilken ju statsrådet och chefen för finansdepartementet någon gång brukar citera i riksdagen — och han påpekar där, att detta sekundära sparande kan vara dels en följd av inflationen, dels en följd av realkapitalbildningen; det skapar i själva verket ett inflationstryck.

Vår bankstatistik t. ex. ger ju på

mycket centrala punkter intet besked. Det kan vara mycket svårt att säga till och med vad konsumtion är för någonting. I den stora engelska undersökning rörande sparförhållandena inom olika kategorier, som publicerats i Bulletin of the Oxford University Institute of Statistics för år 1953 och som förmodligen är den mest ingående statistiska undersökningen av sparandet — även om hänsyn togs till de mycket ingående undersökningar av dessa förhållanden, som har presterats i Amerika — tar man upp just svårigheten att diskutera konsumtionsbegreppet. Det är klart att det är stor skillnad, om man använder sina pengar för att konsumera tobaks- och spritvaror eller om man köper en bil, men även köp av en bil räknas ju i de flesta sparundersökningar som konsumtion. Det säger sig dock självt, att en bil är en ganska varaktig nyttinghet. Frågan är, om det inte i vissa fall är ganska missvisande att ta upp köp av produkter, som liksom bilar står på gränsen mellan konsumtion och investering, såsom enbart konsumtion — man borde kanske också ta upp det på investeringsidan.

I den stora engelska utredning rörande sparandet, som jag nämnde, visar det sig att dessa statistiska begrepp är ganska besvärliga att komma till rätta med. Men om jag läser den svenska nationalbudgeten och studerar siffrorna i syfte att försöka få en hållpunkt för bedömandet av den ekonomiska politiken, kan jag inte komma ifrån, att man uttrycker sig i utomordentligt vaga termer. Man »antar» och man räknar kanske, som år 1950, med tre olika alternativ för sparandet — alternativ, som ibland kan visa sig riktiga och ibland inte. Jag tror det är professor Lundberg som gjort den anmärkningen, att man kan få ett intryck av att kanslihuset med avsikt gör beräkningarna så pass vaga, att nationalbudgeten under

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att vinna ökad kunskap och kännedom om det frivilliga sparandets art och omfattning

alla förhållanden kan ges intrycket att vara ett stöd för redan fattade beslut rörande den ekonomiska politiken. Jag vill inte säga bestämt, att det är så, men redan detta att en framstående national-ekonom, som varit chef för konjunktur-institutet, kommer med dylika antydningar i detta sammanhang, visar ju hur dåligt underlag av siffror vi här har.

I den senaste nationalbudgeten, som vi har fått ganska nyligen, påpekas ju att man i själva verket skulle behöva en planmässig redogörelse för sparandet, om man skall kunna få tillförlitliga uppgifter för att bedöma den ekonomiska politiken. Om man analyserar det svar som herr statsrådet har givit i dag, finner man visserligen att statsrådet talar om en enkätundersökning rörande hushållens sparande, vilken kan ge ganska värdefulla upplysningar, och om penningvärdesundersökningen. Det är uppenbart att penningvärdesundersökningen, som vi har fått första delen av häromdagen, kan utreda de teoretiska tvistefrågor det här gäller, men en sådan undersökning kan inte belysa sparandets struktur och storlek under olika konjunkturperioder och i framtiden. Den kan möjligen ge en envisning om hur man skall kunna få fram en värdefullare statistik, men den kommer inte själv att kunna ge denna statistik.

Jag skulle därför till finansministern vilja ställa den frågan: Anser statsrådet det vara värdefullt, att vi i framtiden får kontinuerliga undersökningar rörande sparandet? Anser herr statsrådet att det är värdefullt, att vår nationalbudget, som är en viktig grundval för den ekonomiska debatten, innehåller så mycket klagörande statistik som det är möjligt att få? Eller anser statsrådet, att just när det gäller sparandet de teoretiska svårigheterna att komma fram till klara uppgifter är så stora,

att man inte kan komma mycket längre än man har gjort?

Om man verkligen skall kunna bekämpa inflationstendenserna, är det nog värdefullt, att man har någon hum om hur stort sparandet är i olika grupper. Det har ganska ofta här i kammaren sagts, att särskilt ungdomen borde kunna spara mera. Det har till och med framförts tanken — jag undrar om det inte var av herr Rubbestad — på särskilt tvångssparande för ungdomen, därför att just de stora inkomster, som ungdomen har, tillsammans med ungdomens relativt ringa sparande är en inflationsfaktor.

Frågan om räntepolitiken kommer också in i sammanhanget. Då finansministern i en debatt ganska nyligen i första kammaren framhöll, att räntan inte spelar så stor roll för sparandet, och i en replik till herr Spetz — om jag inte minns fel — till och med citerade professor Welinder för att få stöd för denna uppfattning, vill jag påpeka, att professor Welinder yttrar sig betydligt försiktigare i sin senaste bok. Såvitt jag kan fatta hans arbete riktigt, tillmäter han räntans höjd en viss betydelse för sparandet. Jag är fullt medveten om att det på denna punkt råder ganska olika uppfattningar, men det är intressant att se, att en så framstående nationalekonom som professor Welinder knappast vidhåller sitt tidigare resonemang om att räntan här inte spelar någon större roll.

Sedan kommer man också in på frågan om hela skattepolitiken. Finansministern talade om finanspolitiken men nämnde inte skattepolitiken särskilt i sitt interpellationsvar. Men det är uppenbart — och detta konstaterade väl också 1949 års skatteutredning — att skatternas höjd har en ganska stor betydelse för sparandet. Men skattetrycket inverkar olika i olika lägen. Vissa skatter främjar sparandet i ett läge,

Svar på interpellation ang. åtgärder i syfte att vinna ökad kunskap och kännedom om det frivilliga sparandets art och omfattning

medan de i andra lägen är uppenbarligen ett incitament till minskat sparande. De amerikanska och engelska undersökningarna har visat, att det inte är betydelselöst för sparandet hur skattepolitiken utformas. Men framför allt är det inte betydelselöst att allmänheten får förtroende för den politik som förs, att den får förtroende för ansträngningarna att bevara ett fast penningvärde. Penningvärdesundersökningen kommer väl att ge en del klarhet i det fallet. Men jag tror att just denna psykologiska faktor, att allmänheten känner med sig att man kan lita på att den politik som förs verkligen kommer att trygga penningvärdet, är av en väsentlig betydelse för sparandet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Att vi vet mindre om sparandet än om de flesta andra ekonomiska faktorer, behöver vi inte tvista om, ty därom råder det en allmän enighet, och det finns heller inte någon anledning att ha delade meningar om önskemålet att på detta område få till stånd undersökningar som skapar en större kunskap.

Jag begärde ordet i anledning av att herr Braconier sade, att jag i första delen av mitt interpellationssvar uttryckt mig vagt. Det förhåller sig ju så, att konjunkturinstitutet har begärt att få mer pengar för att kunna göra konsumtionsenkäter och därigenom få belyst det enskilda sparandets omfattning, utveckling och struktur. Detta önskemål från konjunkturinstitutets sida står kvar, och när man nu i vederbörande sakkunniga instanser överväger hur det ökade anslaget i första hand skall användas, blir det närmast en fråga om vad man skall börja med. Det kan väl hända att man kommer till den uppfattningen, att man kanske inte skall börja precis med konsumtionsenkäterna, men därmed är inte sagt att dessa

inte kommer till stånd. Det kommer ju att följa en fortsättning.

Jag skulle också vilja fråga herr Braconier: Vad hjälper det hur stora kunskaper vi än får om sparandets omfattning, utveckling och struktur, när det gäller att göra en prognos över det kommande årets sparande? Nationalbudgeten måste självfallet bygga på en sådan prognos. Sparandet är ju en faktor som liksom varulagren fluktuerar mer än något annat och därför, oavsett vilka undersökningar man gör, ändå blir oberäknelig.

Till slut vill jag säga att jag naturligtvis inte missunnar herr Braconier att han begagnat detta tillfälle för att säga sin oförgrifliga mening om åtskilliga av finanspolitikens problem, men det kan inte föranleda mig att här ta upp en diskussion om dessa saker.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för första avsnittet av finansministerns svar. Jag fattade det som ett halvt löfte om att vi skall få kontinuerliga undersökningar på detta område. Som svaret gavs mig trodde jag verkligen att det möjligen bara var ett löfte om en engångsundersökning.

Sedan säger finansministern följande: Det är klart att framtiden är oviss och problematisk, och man kan naturligtvis inte säga mycket om framtiden. Därför har i själva verket detta — det blir väl konklusionen — inte så stort värde, ty framtiden är ändå hypotetisk. Men, herr statsråd, det är väl dock en viss skillnad om man i nationalbudgeten, som man gjort många gånger tidigare, skriver att sparandet kommer att bli ungefär lika stort under kommande år som det har varit under föregående år. Siffrorna för föregående år kan emellertid visa sig vara mycket otillförlitliga just i det centrala avsnitt som man bygger på. Det är väl då givet att man har större chanser att be-

Svar på interpellation ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden

döma framtiden, om man har mera tillförlitliga siffror om hur stort sparandet är än om siffrorna är ytterst osäkra. Om det inte vore så måste man dra den slutsatsen: Vad skall det tjäna till att lägga ner så oerhört mycket arbete på nationalbudgeten, om den är så hypotetisk att man kan arbeta med ytterst olika alternativ? Och varför, herr talman, har man i England och Amerika gjort så grundliga undersökningar om sparandet, om detta bara skulle ha ett så att säga historiskt intresse? Jag tycker det ändå bör medges, att det vore värdefullt, om man kunde få en bättre statistik rörande sparandet. Detta har ju framhållits av riksgäldsfullmäktige år 1952, av bankoutskottet och av dess ordförande i debatten 1952 om sparandet och av en hel rad institutioner. När dessutom nationalbudgetdelegerade själva i sin senaste nationalbudget säger att det, för att de skall kunna komma med klarare beräkningar, vore värdefullt med en bättre statistik, får jag väl anta att det även ur nationalbudgetens synpunkt vore en fördel att få fram klarare siffror.

Däremot är jag, herr finansminister, mycket väl medveten om att det finns vissa problem som det förmodligen är omöjligt att teoretiskt lösa. Hur långt man kan komma i den vägen kommer väl 1951 års penningvärdeundersökning att visa, men jag tror ändå inte att finansministern menar att det är betydelselöst, när man skall tala om ungefär vilken ekonomisk politik man skall föra i framtiden, att få fram klara siffror just när det gäller sparandet, ty i det sammanhanget kommer ju hela investeringsfrågan in. Visserligen säger man att investeringen inte kan göras större än sparandet, men de moderna nationalekonomerna har ju visat, att detta visst kan ske under vissa förhållanden. Under inflationstryck investerar man mer än som svarar mot sparandet, eftersom man har det s. k. sekundära sparandet, som ger upphov till en in-

flationstendens, och just med hänsyn till denna centrala fråga tror jag det hade varit ytterligt värdefullt om vi kunnat få ett besked om huruvida man i framtiden kan vänta kontinuerliga undersökningar rörande sparandet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Kilsmo har frågat mig, om en i Aftontidningen den 20 mars i år publicerad uppgift om de lägre statstjänstemännens löneförhållanden är riktig, om jag i så fall anser lönesättningen för dessa tjänstemän vara förenlig med statens ansvar som arbetsgivare och slutligen, om så ej är fallet, vilka åtgärder jag ämnar vidta för att rätta till vad som påtalats.

Härtill vill jag svara, att de samlade löneförhöjningar, som utgår till de av herr Kilsmo åsyftade statstjänstemännen, inte kan anses vara sämre än vad arbetsmarknaden i övrigt erbjuder i motsvarande fall. Som torde vara bekant för de flesta har statstjänstemännens löner fastställts på grundval av förhandlingsöverenskommelser, som har träffats med deras egna huvudorganisationer — detta gäller både de löner, som utbetalades, då herr Kilsmo framställde sin fråga till mig, och de höjda löner, som riksdagen beslöt förra veckan.

Härefter anförde:

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för att statsrådet och chefen för civildepartementet svarat på min interpellation. Men jag måste säga att svaret påminde mig om en episod från August

Svar på interpellation ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden

Strindbergs verksamhetstid. Han skulle en gång predika, och när han hade läst texten sade han: »Eftersom texten inte föranleder några anmärkningar ber jag att få säga något annat.» Statsrådet har omsorgsfullt undvikit att svara på vad jag frågade, och det är ju herr statsrådets sak att bestämma vad som skall svaras; jag har därför ingenting att invända mot detta, men det hade ju varit väldigt trevligt om jag hade fått svar på det jag frågat om.

Nu tycker jag nog att herr statsrådet tar sin uppgift väl lätt och att hans undervisning här är väl elementär, när han talar om för mig att det finns kollektivavtal. Det är ju ett sådant känt förhållande, att också jag visste det långt före den här debatten.

Såsom framgår av interpellationssvaret hade jag frågat, om en uppgift angående de lägre statstjänstemännens löner, vilken fanns i Aftontidningen vid ett visst tillfälle, var riktig. Det vore väl inte farligt att säga om denna uppgift är riktig eller inte riktig och något kommentera konsekvenserna av det sakförhållande som råder.

Vi vet ju att det stod i artikeln i fråga, att staten betalar dessa lägre statstjänstemän sådana löner att t. ex. Stockholms stad måste bidra till deras uppehälle. Om detta är riktigt kan man väl i alla fall inte säga, att staten är den mönsterarbetsgivare som man har anspråk på att staten skall vara, i synnerhet med den ledning som den nu har.

Statsrådet säger i sitt svar att dessa lägre statstjänstemän har löneförmåner som är väl jämförbara med vad motsvarande grupper i samhället i övrigt har. I vissa fall finns det emellertid inga motsvarande grupper. Exempelvis för brevburare och andra posttjänstemän finns det inga andra arbetsgivare än staten. I stort sett gäller detta också om biträden och sjuksköterskor vid sjukhusen.

Dessutom måste man ju säga att det

är ett egendomligt försvar, att man skall kunna ta ut en jämförbar grupp i det privata näringslivet och säga att den är avlönad på samma sätt. Om den gruppen är lågt avlönad, är det väl inte rimligt att samhället skall betala lika dåligt. När samhället är arbetsgivare skall väl samhället inte ta efter de sämsta dragen i det privata näringslivets arbetslönepolitik, utan i synnerhet under nuvarande betingelser, med en socialdemokratisk regering, borde det väl ligga särskilt i regeringens intresse att tänka på de lågt betalda, som det också sägs i alla tänkbara situationer, på alla valmöten och i alla valmanifest.

Kan man säga att det är rimligt att t. ex. en statstjänsteman med familj här i Stockholm har en inkomst på blott 800 kronor i månaden? Hur skall han kunna leva på det? Ja, det är möjligt att herr Rubbestad, som skakar på huvudet, kan svara på den frågan. Men det är svårt för dem, som är anställda hos oss lantbrukare och som förtjänar 800 kronor i månaden, att klara sig på den lönen. Hur skall man då begära att folk i Stockholm skall kunna klara sig på en sådan lön?

Nej, saken är den att staten här är en hård arbetsgivare, och det är uppenbart att den inte tänker bli mildare därför att herr Lange har blivit civilminister. Men det är en gammal erfarenhet från det privata näringslivet, att socialdemokrater och före detta socialdemokrater är mycket hårda arbetsgivare.

När man hänvisar till kollektivavtalen och tar dem såsom försvar för dessa låga ersättningar till i synnerhet dem som bor i dyrorterna, så måste väl det betyda att dessa lägre betalda statstjänstemän har mycket dåliga förhandlingar, ty hur de kan finna sig i sådana löner som de har, det förstår jag inte. Eller är det så, att fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet har ingått en koalition för att bedriva

Svar på interpellation ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden

en låglönepolitik för en viss grupp av statsanställda?

Det här adjektivattributet »lägre» skulle inte stå vid substantivet »tjänstemän» utan vid »löner».

Jag är rädd för att det är rätt som herr Svensson i Ljungskile en gång sade, att staten blir så mäktig att inte ens de korporationer, som tror sig ha ett särskilt stöd av den, kan rå på den. Det vore önskvärt, tycker jag, att herr Lange helt enkelt ville gå rakt på sak och säga, att det måste göras någonting åt dessa grupper i vårt land, som har verkligt dåligt betalt, och att staten borde kunna bli en mönsterarbetsgivare för dem i stället för att dra med sig de sämsta av de privata arbetsgivarnas egenskaper.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Utgångspunkten för herr Kilsmos interpellation var ju en artikel i Aftontidningen. Jag betraktar det som överraskande men — det vill jag inte dölja — också som glädjande, att en folkpartist tar så starkt intryck av vad som skrivs i socialdemokratisk press att han interPELLERAR i riksdagen med utgångspunkt från en artikel därifrån.

Emellertid tyckte jag nog att interpellationen var en smula felriktad. Herr Kilsmo kunde ju ha försökt att själv kontrollera huruvida de uppgifter, som anfördes i artikeln, var riktiga eller ej. Han kunde exempelvis ha vänt sig till fattigvårdsmyndigheterna i Stockholms stad snarare än till mig för att få svar på frågan. Jag har emellertid också gjort mig det besväret, och enligt de uppgifter som jag där inhämtat synes nog den åberopade artikeln i väsentliga punkter vara rätt illa dokumenterad.

Det kan nämnas att en undersökning verkställdes i november 1951. Det är rätt länge sedan, men fattigvårdsdirektören upplyser, att förhållandena sedan

dess inte ändrats i dessa hänseenden. Då fanns det 29 familjeförsörjare som åtnjöt understöd och samtidigt hade full daglig sysselsättning. De 29 fallen skall jämföras först och främst med det totala antalet som vid denna tidpunkt åtnjöt fattigvårdsunderstöd i Stockholm, nämligen 8 700. Av dessa 29 fall var, enligt de uppgifter jag fått, 18 stycken i privat tjänst anställda, och 11 stycken var anställda i statens tjänst. Jag tror att uppgifterna talar för sig själva, och jag skall därför inte ge mig in på en vidare tolkning av dem.

Medan jag har ordet, herr talman, kan jag inte underlåta att framhålla det anmärkningsvärda i att herr Kilsmo nu uttrycker så bestämt missnöje över den lönepolitik, som statsmakterna för och som också kom till uttryck i det riksdagsbeslut som fattades förra veckan. Jag beklagar att herr Kilsmo inte dragit ut konsekvenserna av sin egen ståndpunkt och vid det tillfället exempelvis hade en motion före om en annan lönesättning än den som då på mitt förslag beslöts av riksdagen. Jag tror att herr Kilsmo skall vara litet försiktig och inte ta så starka ord i munnen när det är så bristande överensstämmelse mellan gärning och tal som här är fallet.

Herr talman! Jag upprepar att det hade varit naturligare för herr Kilsmo att själv på annat håll skaffa de upplysningar, som jag nu lämnat. De uppgifter herr Kilsmo byggde på har visat sig i hög grad överdrivna, och jag vill framhålla att det är en smula egendomligt, att herr Kilsmo så skarpt kritiserar en lönesättning, som han själv föregående vecka varit med om att besluta.

Herr **RUBBESTAD** (bf):

Herr talman! Jag måste säga att jag beundrar en del folkpartisters sätt att propagera för att söka vinna röster vid nästa val, men herr Kilsmos anförande slår alla rekord i det hänseendet. Det förvånade mig mycket att han kunde

Svar på interpellation ang. de lägre statstjänstemännens löneförhållanden

göra ett sådant uttalande som han här gjorde. Han ifrågasatte om en familj här i Stockholm kan klara sig på cirka 800 kronor i månaden, och han gjorde gällande att det är svårt för en lantarbetare i hans hembygd att klara sig på den inkomsten. Om herr Kilsmo verkligen betalar alla lantarbetare 800 kronor i månaden, får de en lön som ligger betydligt över vad som gäller på andra områden. Nog vet jag att det går lätt att klara sig på landsbygden med betydligt mindre än 800 kronor i månaden. Det stora flertalet vanliga arbetare har betydligt lägre inkomst, och ännu har jag inte sett att de har strukit med, utan de lever och klarar sig på den lönen. Jag förmodar att det skulle vara av värde för herr Kilsmo att ta reda på vad folk i allmänhet har för inkomst och inte komma med sådana dumma frågor som denna. Det är mycket lätt för en riksdagsman att ta reda på vad tjänstemännen har i lön — det står ju i propositioner och i olika reglementen. Om herr Kilsmo hade tagit reda på det, hade han inte behövt besvara statsrådet eller kammaren med en sådan fråga. Jag tycker, att denna interpellation är det mest meningslösa jag varit med om under min tid i riksdagen.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl herr Rubbestads resonemang från hans utgångspunkter, men jag har andra utgångspunkter för mitt resonemang.

Jag skulle vilja fråga herr Rubbestad, vilka som enligt hans mening skulle rösta på mig i Stockholm vid nästa val. Det är väl ganska svårt att tänka sig, att jag skulle kunna vinna några röster på den här saken.

Att herr Rubbestad inte känner till lantarbetarnas inkomstförhållanden, kan jag inte hjälpa, men det gör däremot jag. Det råder ingen tvekan om att det är svårt för en lantarbetarfamilj att leva på 800 kronor i månaden. Hur

mycket jag betalar mina lantarbetare behöver inte herr Rubbestad intressera sig för — det är ju en fråga mellan dem och mig.

Låt mig också göra en liten kommentar till statsrådets svar. Jag hade faktiskt förutsett att herr statsrådet skulle säga det som han sade nu sist, men jag trodde han skulle säga det i interpellationssvaret. Jag har därför också ordnat med en intervju med fattigvårdsmyndigheterna i Stockholm; för att inte väcka misstankar har jag inte gjort den personligen utan låtit en annan göra den i mitt ställe. Jag har då fått höra, att lägre statstjänstemän som kommer till fattigvården i Stockholm brukar få två rekommendationer i första hand. För det första brukar man säga, att det vore klokt av dem att försöka skaffa sig någon annan tjänst, om de inte kan försörja sig på sina låga löner, och det är uppenbart att Stockholms stad inte kan vara intresserad av att hjälpa staten att underhålla dessa familjer. För det andra brukar fattigvårdsmyndigheterna göra klart för de hjälpsökande, att de är återbetalningskyldiga för den hjälp de får, och då drar sig många människor för att motta fattigvårdsunderstöd — i synnerhet gäller detta dem som känner ansvar för sig och sin familj.

Detta är förklaringen till att det bara gäller 29 fall. Det är beundransvärt att människor i Stockholm som har så små löner ändå inte söker fattigvård i större utsträckning. Det ligger dock inom den nuvarande regeringens möjlighet att genom förhandlingar med de statsanställda ge dessa människor en anständigare levnadsstandard.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill endast tillfoga, att också jag nog hade den uppfattningen, att den av herr Kilsmo framställda frågan var rätt onödig och inte riktad åt rätt håll. Jag trodde därför

att det hade varit skonsammast för honom själv om jag underlåtit att besvara hans interpellation, men herr Kilsmo insisterade på ett svar, och nu har han fått det. Det var kort, det erkänner jag, men trots detta har herr Kilsmo inte kunna undvika att läsa det felaktigt. Det står inte någonstans nämnt någonting om kollektivavtalslöner. Det står bara att lönesättningen är beroende av överläggningar och förhandlingar med huvudorganisationerna på området.

Slutligen vill jag säga att det inte heller var 29 personer här i staden som var statsjämsmän och åtnjöt understöd från socialvårdsmyndigheterna år 1951, utan det var 11 av 8 700, och dessa fall berodde säkert på alldeles speciella omständigheter. Jag vet inte varifrån herr Kilsmo har fått sina uppgifter. Mina uppgifter kommer i alla fall från vederbörande tjänstemän och har givetvis avlämnats under tjänstemannaansvar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 45.

§ 5

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skulle uppföras i följande ordning, nämligen sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 1, andra lagutskottets utlåtanden nr 30, 28 och 31, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3, statsutskottets utlåtande nr 122, bevillningsutskottets betänkande nr 45, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 123—127, första lagutskottets utlåtande nr 35 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 22, 23 och 25.

§ 6

Interpellation ang. beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden

Herr VIGELSSO (bf) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Till i mitten av september månad i år har en mycket stor kontingent värnpliktiga inkallats till tjänstgöring. Det visar sig att bland de inkallade befinner sig ett mycket stort antal egna och ensamma jordbrukare. För jordbrukarna innebär en inkallelse vid denna tidpunkt ett mycket kraftigt avbräck. Tidpunkten sammanfaller nämligen helt med den tid då skördearbetet skall verkställas. Ett mycket stort antal av de inkallade har hos sina respektive förbandschefer anhållit om uppskov men som regel förvägrats sådant. Besvär häröver anføres senare lika regelmässigt hos Kungl. Maj:t, med vilket resultat är inte känt.

Med den bortrationalisering av mindre jordbruk som under senare år ägt rum har, hur otillräcklig än denna bortrationalisering enligt mångas uppfattning är, all jordbrukets reservarbetskraft försvunnit. Med en tidig vår och normal sommar skulle man kunnat hoppas att skörden skulle till största delen ha kunnat vara bärgad till mitten av september månad, åtminstone i landets sydligaste delar. I mellersta Sveriges omfattande jordbruksbygder föreligger däremot inga möjligheter att till dess medhinna arbetet. Så sen som nu våren blivit — det är ännu ingenting sått och vi vet ännu inte hur snart så kan ske — får man som absolut säkert fastslå, att skördeperioden helt kommer att infalla under här berörda tjänstgöringsperiod.

På gårdar med ganska omfattande areal är innehavaren själv gårdens enda arbetskraft. Är det nu så att han under skördetiden inkallas till militärtjänstgöring, kommer det problemet att uppstå: Vem skall under tiden ta vara på skörden? Det finns kanske hustru och minderåriga barn att tillgå, men det är lik-

Interpellation ang. vissa av kommerskollegium vidtagna åtgärder under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening

väl uteslutet att de kan sköta och behärska de maskinella hjälpmedel som nu nödvändigtvis måste finnas vid ett jordbruk. Den inkallade måste således räkna med att betydande risker för skördens tillvaratagande kommer att uppstå. Ur folkhushållets synpunkt kan det kanske betraktas som likgiltigt, om en eller annan gröda går till spillo — det finns ju billiga produkter att få på annat håll, utifrån. Men hur ställer det sig för den enskilde jordbrukaren? Hans ekonomiska vara eller inte vara är kanske helt förknippat med hans möjligheter att tillvarata sin skörd. Den fråga som den uppskovssökande får från arbetsmarknadsmyndigheterna, huruvida han inte har någon släkting eller anförvant på annan ort som kan överta hans uppgift, synes grunda sig på ett något egendomligt omdöme om vad det är att göra på en gård under skördetid. Med den mekanisering som framtvingats inom jordbruket, är det inte vem som helst möjligt att i dagens läge överta en bondes arbetsuppgifter, framför allt inte vid den tidpunkt då skörden skall bärgas. Problemet blir än mer komplicerat på sådana gårdar, där man ännu ej hunnit avveckla mjölk- och fläskproduktionen. Där har man även större eller mindre kreatursbesättningar, vilka kräver dagligt arbete och tillsyn.

Det är två frågor som jag i samband med här berörda förhållanden skulle vilja framställa till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Huruvida svar å desamma kan förväntas under den korta tid som nu återstår av den nu pågående riksdagen, känner jag inte till. Det skulle dock vara betydelsefullt om statsrådet likväl ville ägna dessa sin uppmärksamhet.

Jag hemställer således om andra kammarrens medgivande att få till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande frågor:

Är statsrådet beredd att så långt möjligt är medgiva jordbrukare uppskov

från militärtjänst under skördetiden? samt

om uppskov ej kan medgivas, är då statsrådet beredd att efter opartisk värdering medverka till ersättning åt dessa inkallade för de ekonomiska förluster som uppkommer på grund av att skörden ej kunnat i rätt tid tillvaratas?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. vissa av kommerskollegium vidtagna åtgärder under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Under den nu pågående konflikten mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening har vissa undantag från gällande lagbestämmelser medgivits av kungl. kommerskollegium. Att dessa medgivanden lämnats har i en del fall väckt uppmärksamhet, då därmed viktiga säkerhetsföreskrifter satts ur kraft. Likaså har därigenom den internationella konventionen för betryggande av säkerhet för människoliv till sjöss nonchalerats.

Som exempel på dylika medgivanden kan anföras följande: M/S Scania låg i Kotka i Finland färdiglastad för att avgå till Medelhavet utan att någon radiotelegrafist fanns ombord. Fartyget skall enligt säkerhetskonventionen vara försedd med radiotelegrafinstallation (Kap. 4, regel 3) och ha ombord anställd telegrafist. Då alltså någon sådan ej fanns tillgänglig meddelade befälhavaren sitt rederi att han inte kunde avgå med fartyget, såvida icke skriftlig dispens från kommerskollegium erhöles. Trots de uttryckliga föreskrifterna i konventionen telegraferades till svenska konsu-

Interpellation ang. vissa av kommerskollegium vidtagna åtgärder under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening

latet i Kotka den 5 maj att det förhållandet, att telegrafist ej fanns ombord, icke föranledde kommerskollegium att förbjuda fartygets nyttjande i ifrågavarande trafik. Sedan befälhavaren delgivit detta telegram, avseglade han och bröt därmed mot konventionens bestämmelser, därtill tvungen genom ett svenskt ämbetsverks medgivande.

Enligt § 5 a) sjölagen skall fartyg »vara bemannat på betryggande sätt», och i kungl. förordningen av den 12 juni 1936 angående befäl å svenska handelsfartyg anges det antal fartygsbefäl som skall finnas anställt ombord i fartygen. Under den pågående befälskonflikten har kommerskollegium i fall då markant underbemanning förelegat meddelat, att intet hinder föreligger för fartygets avgång och nyttjande i sjöfart, och fartygsinspektörer har för befälhavare och styrmän muntligen förklarat, att fartyget trots underbemanning är i sjövärdigt skick samt att sjösäkerheten icke åsidosatts.

M/S Sameland av Göteborg skall enligt befälsförordningen i östersjö- eller vidsträcktare fart förutom befälhavaren ha tre styrmän anställda ombord. Fartyget ligger för närvarande i Fredrikstad och skall avgå till Casablanca, d. v. s. fartyget skall gå i inskränkt oceanfart, men befälhavaren har vägrat avgå, enär han anser fartyget icke vara bemannat på ett betryggande sätt. Ombord finnes förutom befälhavaren endast ett fartygsbefäl som avlagt den erforderliga examen och innehar erforderlig behörighet. Kommerskollegium har via ambassaden meddelat den 8 maj i anledning av telegram angående Sameland, att kungl. kommerskollegium icke finner bristen föranleda förbud mot fartygets nyttjande.

Under hänvisning till vad ovan anförts får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet rikta följande fråga:

Anser herr statsrådet att kungl. kommerskollegium såsom myndighet med uppgift att övervaka att gällande bestämmelser om säkerhet m. m. iakttages vid sina här ovan relaterade ställningstaganden fullgjort sina åligganden på ett tillfredsställande sätt?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan jämte i ämnet väckta motioner,

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken jämte i ämnet väckt motion,

nr 133, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag

till upprustning av vägarna på Listerlandet, och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 50, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m., och

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1955/56 till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. såvitt avser mark under Gripsholms kungsladugård 1² i Mariefreds stad och Bogesund 1¹ i Stockholms län, m. m.

§ 9

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 282, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

§ 10

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m., nämligen av:
herr *Hjalmarson* m. fl. nr 672,
herr *Ohlin* m. fl., nr 673 samt
herr *Johansson* i Stockholm m. fl., nr 674.

Dessa motioner remitterades omedelbart, nr 672 och 673 till bevillningsutskottet och nr 674 till statsutskottet.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.51.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 18 maj

Kl. 10.00

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 88 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 511, bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av vad i ämnet beslutats vid 1940 års lagtima riksdag — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 februari 1955 förordats medge ersättning i sådana fall, där förhållandena äro desamma som i vissa i statsrådsprotokollet omnämnda, genom högsta domstolens domar den 23 november 1954 avgjorda mål och preskription icke inträtt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till motionen II: 511, avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 85 Ja och 106 Nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med 83 Ja och 45 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 85 Ja och 106 Nej, sammanräkningen

visade 168 Ja och 151 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att Fru Gerda Nilsson, f. s/1 1914, Gävle, på grund av sjukdom är i behov av fortsatt sjukledighet minst t. o. m. 21.5 1955.
13/5 1955

N. Asklund
Stadsläkare.

Kammaren, som vid sammanträdet den 3 innevarande maj beviljat fru Nilsson ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 2 till och med den 14 maj, beviljade henne nu ledighet tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att fru Löfqvist, som vid kammarens sammanträde den 29 nästlidna april beviljats ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 27 i samma månad tills vidare, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 4, statsutskot-

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

tets utlåtanden nr 128—134, bevillningsutskottets betänkande och memorial nr 46 och 50, andra lagutskottets utlåtanden nr 29 och 32 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 25—27.

§ 4

Föredrogs den av herr *Vigelsbo* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående beredande av ledighet åt värnpliktiga under skördetiden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående vissa av kommerskollegium vidtagna åtgärder under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening.

Herr TALMANNEN yttrade:

I denna interpellation har herr *Nihlfors* påtalat, att kommerskollegium under pågående konflikt mellan Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening medgivit vissa undantag från gällande lagbestämmelser. Efter att närmare ha redogjort för två av dessa fall, avseende M S Scania och M S Sameland, har interpellanten anhållit om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande fråga: »Anser herr statsrådet att kungl. kommerskollegium såsom myndighet med uppgift att övervaka att gällande bestämmelser om säkerhet m. m. iakttagas vid sina här ovan relaterade ställningstaganden fullgjort sina åligganden på ett tillfredsställande sätt?»

Med anledning härav får jag erinra, att det i § 90 regeringsformen stadgas, att under riksdagens och dess kamrars överläggningar och prövning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor bl. a. om regerings- och domaremakternas beslut, eller verkställigheten av någon lag eller författning.

Då interpellationen avser att till diskussion i kammaren som självständig fråga upptaga vissa angivna beslut av ett ämbetsverk, finner jag mig på grund av förenämnda stadgande i 90 § regeringsformen förhindrad att framställa proposition på ifrågavarande anhållan.

På därå framställd proposition blev denna herr talmannens propositionsvägran av kammaren godkänd.

§ 6

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 156, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom en den 18 mars 1955 dagtecknad propo-

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

sition, nr 158, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m.; samt

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

dels medgiva, att livräntor, som förhöjts enligt kungörelsen den 10 juni 1921 (nr 410) angående förhöjning av vissa till i statens tjänst skadade arbetare med flera av statsmedel utgående livräntor m. m., måtte få fr. o. m. den 1 januari 1956 ytterligare höjas på sätt departementschefen föreslagit;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utgiva särskilda ersättningar till av silikos drabbade arbetstagare enligt de grunder, som i propositionen förordats;

dels ock för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor; samt

2) till Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

I anledning av propositionerna hade inom riksdagen väckts tre motioner, nämligen dels de likalydande motionerna I: 495 av herr *Gustaf Karlsson m. fl.* samt II: 611 av herr *Johansson i Öckerö m. fl.*, dels ock motionen II: 612 av herr *Hansson i Skegrie m. fl.*

Propositionen nr 156 hade hänvisats till lagutskottet och tilldelats andra lagutskottet. Propositionen nr 158 hade, såvitt anginge förordningsförslagen,

hänvisats till lagutskottet och tilldelats andra lagutskottet; i övrigt hade sistnämnda proposition hänvisats till statsutskottet. De ovan nämnda motionerna hade hänvisats till lagutskottet och tilldelats andra lagutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionerna och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att en omreglering skulle ske av vissa ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt 1916 års olycksfallsförsäkringslag, 1929 års yrkessjukdomsförsäkringslag eller 1937 års krigsförsäkringslag, i den mån ersättningen icke utgaves av statsmedel. Enligt förslaget skulle nuvarande system med tillägg av statsmedel till vissa utgående livräntor enligt förordningen den 2 juni 1950 (nr 295) avlysas. Omregleringen enligt den i propositionen nr 156 föreslagna lagen avsåg ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagen, yrkessjukdomsförsäkringslagen eller 1937 års krigsförsäkringslag, i den mån ersättningen inte utgick av statsmedel på den grund att staten var arbetsgivare. Kostnaderna för denna omreglering — ca 22 milj. kronor första året eller 1956, vilket belopp sedan successivt minska — skulle bäras av arbetsgivarna/försäkringstagarna enligt yrkesskadeförsäkringslagen. Varje års kostnader för omregleringen skulle fördelas mellan det årets arbetsgivare enligt sistnämnda lag med bortseende från staten som arbetsgivare.

I förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. var 14 § så lydande:

14 §.

Till bestridande av den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

bestämmelserna i denna lag, åligger det annan arbetsgivare än staten att erlagga proportionellt tillägg till de avgifter, som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skola för året beräknas för honom.

Angående debitering och uppbörd av tillägg, som avses i första stycket, skall tillämpas vad i sådant hänseende gäller rörande där omförmälda avgifter.

I motionen II: 612 hade yrkats, att kostnaden för ifrågavarande omreglering i stället skulle bestridas av statsmedel och för budgetåret 1955/56 härför anvisas ett förslagsanslag av 11 milj. kronor.

Sammansatta utskottet hemställde

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen nr 156 framlagda förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. — måtte med avslag å motionen II: 612 för sin del antaga nämnda förslag med viss av utskottet angiven ändring;

B. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen nr 158 framlagda förslaget till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m. — måtte för sin del antaga nämnda förslag med viss ändring av ikraftträdandebestämmelsen;

C. att riksdagen måtte för sin del antaga det vid propositionen nr 158 fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

D. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

ville förelägga 1956 års riksdag förslag till en av statsmedel bekostad förbättring av livräntor, som på grund av olycksfall i arbete skulle utgå enligt kungörelsen den 2 oktober 1908 (nr 100 s. 2) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall eller enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

E. att motionerna I: 495 och II: 611 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anfört och under D. hemställt;

F. att riksdagen måtte

dels medgiva, att livräntor, som förhöjts enligt kungörelsen den 10 juni 1921 (nr 410) angående förhöjning av vissa till i statens tjänst skadade arbetare med flera av statsmedel utgående livräntor m. m., skulle fr. o. m. den 1 januari 1956 ytterligare höjas på sätt departementschefen föreslagit;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utgiva särskilda ersättningar till av sili-kos drabbade arbetstagare enligt de grunder, som i propositionen förordats;

dels ock för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor; samt

2) till Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Rubbestad* och *Alvar Andersson*, vilka ansett att utskottet under A. och F. bort hemställa

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit det genom propositionen nr 156 framlagda förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

i arbete m. m. icke kunna i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga nämnda förslag med dels den av utskottet föreslagna ändringen, dels ock, med bifall till motionen II: 612, den ändringen att 14 § erhöles följande lydelse:

14 §.

Kostnad, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, bestrides av statsmedel.

F. att riksdagen — — (= utskottet) — anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 13 900 000 kronor; samt

2) till — — — kronor.

II) av herr *Magnusson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Till förevarande utskottsutlåtande är fogad en reservation, som bygger på en motion, vilken jag jämte några andra kammarledamöter har avlämnat. Jag vill då först slå fast, att beträffande själva sakfrågan föreligger inga skiljaktigheter mellan reservanternas, motionärernas och utskottsmajoritetens uppfattningar. Vi är alla eniga om att det för personer med livräntor av äldre typ är viktigt att livräntorna räknas upp i förhållande till nya försäkringar. Vi menar att det är rimligt att alla invalider vid samma invaliditet också får samma livränta, oberoende av när skadan inträffat. Livräntorna uppbäres ju på grund av ådragen yrkesskada och bör därför utgöra en skälig kompensation för den arbetsförtjänst som gått förlorad till följd av skadan. Det råder, som sagt, därför allmän enighet om att de livräntor som utgår enligt den äldre olycksfallsförsäkringslagstiftningen bör uppräknas, och det synes oss även som om det i propositionen framlagda förslaget till

förbättring av sådana livräntor på ett tillfredsställande sätt tillgodoser kravet om rättvisa för ifrågasvarande försäkringstagare.

Vad som skiljer utskottsmajoriteten från reservanterna och motionärerna är sättet för finansieringen av denna uppräknings. Där vill propositionen göra gällande att man bör betrakta arbetsgivarna såsom ett kollektiv och som därför bör ansvara för denna uppräknings. Man säger här t. ex., att »det är lika riktigt att betrakta 1956 års arbetsgivarkollektiv såsom ansvarigt för de livräntor, som nu räknas upp, som att betrakta 1970 års arbetsgivarkollektiv som ansvarigt för den uppräknings som sker nu».

Ja, det är klart att man kan betrakta arbetsgivarna såsom ett slags kollektiv, men 1956 års arbetsgivarkollektiv är dock icke detsamma som t. ex. 1940 års arbetsgivarkollektiv. Det i propositionen framlagda förslaget innebär att försäkringstagare som inträtt senare skall vara med om att bära kostnader för tidigare skador hos arbetsgivare, som kanske inte längre finns med. Det är detta som synts oss motionärer och även reservanterna oriktigt. Vi anser att det bryter emot de försäkringsmässiga principerna.

Vi skulle kunna ha godkänt förslaget om det hade funnits en indexreglering i förväg beslutad och om den hade ingått som en förutsättning för försäkringen. Det kan därför enligt vår mening inte anses rimligt att kostnaderna för en i efterhand beslutad höjning av livräntor, utöver de maximerade belopp som tidigare lagstiftning medgivit, lägges på arbetsgivaren på sätt som nu har föreslagits, detta som sagt därför att det icke tidigare har funnits någon retroaktivitet beträffande dessa försäkringar. Vad vi framför allt fäst oss vid är nämligen att man kan ifrågasätta, huruvida inte denna lagstiftning får retroaktiv verkan, och det är detta, att lagar icke bör ha tillbakaverkande

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

kraft, som varit det väsentliga vid vårt ställningstagande.

Utskottet bestrider att man här skulle kunna anlägga ett sådant betraktelse-sätt. Här om kan det givetvis råda delade meningar. Enligt vårt sätt att se måste man betrakta saken på det sättet. När man vid tidigare tillfällen räknat upp sådana livräntor och andra ersättningar har man, i syfte att utjämna skillnaderna på grund av penningvärdeförsämringar och dylikt, gått in för principen att dessa uppräknningar skulle betalas av statsmedel. Så gjorde man t. ex. 1938, när man reglerade livräntor enligt 1901 års olycksfallsförsäkringslag. Och 1950 års riksdag intog en liknande ståndpunkt då man beslöt att ersätta de tidigare dyrtidstilläggen med ersättningstillägg som skulle utgå av statsmedel.

Det finns i den proposition som avgavs 1950 ett uttalande, som jag tycker kan gälla än i dag. Där säger vederbörande departementschef: »De äldre maximeringsbestämmelserna voro ett uttryck för vad som ansågs skäligt med hänsyn till dåvarande lönenivå och levnadskostnader. Utvecklingen har medfört att de ersättningar, som bestämts med tillämpning av dessa äldre regler, numera framstå såsom uppenbart otillräckliga. Det bör enligt min mening ankomma på staten att i rimlig omfattning bereda kompensation åt dem som på detta sätt kommit i ett sämre läge än som avsetts med lagstiftningen.»

Andra lagutskottet behandlade denna proposition och skrev i sitt utlåtande, att »då staten en gång tillförsäkrat vissa behövande rätt till understöd staten även i fortsättningen bör såvitt möjligt tillse, att denna rätt under ändrade förhållanden icke mister större delen av sitt värde». Alltså har både departementschefen och utskottet varit eniga om att det är staten som bör svara för sådana tillägg.

Jag vill också stryka under att de remissinstanser som behandlat denna

proposition i rätt stor utsträckning har avstyrkt förslaget att arbetsgivarna skall betala dessa höjda livräntor. De remissinstanser som avstyrkt detta är följande: socialstyrelsen, socialförsäkringsbolagens förening, Svenska arbetsgivareföreningen, Landskommunernas förbund, domänstyrelsen, Handelsn arbetsgivareorganisation och Svenska personalpensionskassan. Dessutom vill jag tillägga att vid behandlingen av frågan i riksförsäkringsanstalten var det en minoritet på fyra ledamöter som likaledes ansåg det principiellt felaktigt, att icke staten även i fortsättningen skulle bestrida de uppräknningar som skulle göras i fråga om äldre livräntor.

Herr talman! För min del finner jag det ur principiell synpunkt felaktigt att inte staten skall bära kostnaderna för dessa uppräknningar, och jag anser det alltså felaktigt att nu gå ifrån den princip man tidigare följt. Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av herrar Rubbestad och Alvar Andersson.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag avstår från att söka polemisera mot den föregående ärade talaren herr Hansson i Skegrie vad beträffar de citat han presterade från tidigare tillfällen, då ungefär motsvarande spörsmål varit uppe. Innan jag går över till reservationen vill jag återge och understryka de ord, som står överst på s. 48 i utlåtandet och som innehåller en bedömning av hela frågan: »Den i Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag godkända nya metoden för omreglering av äldre skadeersättningar innebär enligt utskottets mening ett synnerligen värdefullt framsteg, och utskottet kan helt ansluta sig till förslaget på denna punkt.»

Därefter säger utskottet i anledning av vad motionärerna och även reser-
vanterna anför:

Omreglering av olycksfallsersättningar m. m.

»Med anledning av vad i nämnda motion anförts i fråga om att företagare, som inträtt i arbetsgivarkollektivet senare, enligt förslaget i propositionen skulle få vara med om att bära kostnaderna för tidigare skador hos arbetsgivare, vilka kanske inte längre finns, vill utskottet påpeka att inte heller enligt nuvarande lagstiftning varje års arbetsgivare/försäkringstagare kan i allo behandlas som en enhet helt oberoende av tidigare års arbetsgivare/försäkringstagare. I själva försäkringen ligger att ett tidigare års överskott eller underskott å försäkringsverksamheten kan resultera i sänkning respektive höjning av försäkringsavgifterna för ett senare års försäkringstagare.»

En betydande fondbildning har ju också skett, och det har under senare år t. o. m. inträffat, att fondavkastningen inte gått åt, utan man har fått ökade reserver.

I motionen II: 612 görs också gällande, att det i propositionen nr 156 framlagda förslaget till finansiering av omregleringen bryter mot principen, att lagar icke får givas tillbakaverkande kraft. Härom säger utskottet: »Utskottet kan icke ansluta sig till motionärernas uppfattning härutinnan. Det gäller ju icke att i efterhand genom ny lagstiftning för tidigare års försäkringstagare förhöja de avgifter, som de erlagt enligt vid varje tidpunkt gällande lagstiftning. Omregleringen skall vidare inte avse ersättning som belöper å tid före statsmakternas beslut i ämnet.»

Till sist fäster utskottet uppmärksamheten på att lagrådet lämnat förslaget i proposition nr 156 utan erinran.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag har observerat, herr Åkerström, att lagrådet inte avstyrkt förslaget, men det skulle kanske till en mera vetenskaplig analysering, om man

skulle avgöra, hurvida det blir en retroaktiv verkan eller inte. Jag tycker för min del att det sunda omdömet ändock säger, att man tangerar gränsen för det tillåtna och på ett betänkligt sätt kommer bort från principen, att lagar inte får ha tillbakaverkande kraft.

Jag vill också påpeka en annan sak, nämligen att ett par remissinstanser gjort jämförelser med trafikförsäkringen. Det är väl ingen som menar, att det skulle vara rimligt att de nuvarande bilägarna-trafikanterna skulle påläggas en uppräknig av tidigare inträffade olycksfall inom trafiken. Man kan ifrågasätta, om det inte här skapas ett prejudikat, som kan komma att återverka på andra områden.

Det är detta som gör, att jag för min del liksom motionärerna och reservanterna varit betänksam på denna punkt, och jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herrar Rubbestad och Alvar Andersson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den av herrar Rubbestad och Alvar Andersson avgivna reservationen.

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 182 ja och 26 nej. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8**Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 114, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring,

2) lag om ändring i lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukförsäkring, samt

3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

dels ock antaga därvid fogade förslag till

4) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering,

5) lag angående ändrad lydelse av 16 § 1 mom. lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkers och invaliders m. fl. barn, samt

6) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn.

I propositionen hade föreslagits bl. a. vissa reformer i fråga om samordningen mellan folkpensioneringen och sjukförsäkringen, bland annat däri att sjukförsäkringens sjukhjälpstid för förvärvsarbetande personer med invalidpension, sjukbidrag, änkepension eller hustrutillägg skulle förlängas från högst 90 till högst 730 dagar samt att vid utbetalning av retroaktiv nybeviljad sådan folkpension eller retroaktiv sådan pension, som jämkats uppåt på grund av minskad inkomst, under retroaktivtiden uppburen sjukhjälp från allmän sjukförsäkring skulle avdragas från folkpensionen i den mån sjukhjälpens överstege 90 kr. Dessa lagändringar skulle träda i kraft den 1 januari 1956; vidare skulle den obligatoriska sjukpenningförsäkringen för icke förvärvsarbetande, med mannen sammanlevande gifta kvinnor utsträckas till att avse sådana kvinnor, även om de uppbure folkpensionsförmånen hustrutillägg, varjämte sjukpenningförsäkring för hemmafru vid hävande av sammanlevnaden mellan makarna eller äktenskapets upplösning skulle bestå så länge hon sammanlevde med barn under 16 år. Även dessa båda ändringar skulle enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1956.

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels fem i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 442 av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*,

nr 443 av herrar *Huss* och *Sunne* och

nr 444 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. samt

inom andra kammaren

nr 553 av herr *Nelander* m. fl. och

nr 554 av fru *Eriksson* i Ängelholm m. fl.,

dels ock fyra före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 78 av herr *Andersson, Axel*, m. fl., och

nr 366 av herrar *Norling* och *Öhman* samt

inom andra kammaren

nr 16 av fröken *Elmén* och herr *Gustafson* i Göteborg och

nr 98 av fru *Sjöstrand* m. fl.

Av motionerna voro följande likalydande, nämligen I: 78 och II: 98, I: 443 och II: 553 samt I: 444 och II: 554.

I motionen I: 442 hade hemställts om sådan ändring i 3 § lagen den 17 december 1954 (nr 774), att maximitiden för erhållande av sjukpenning enligt den frivilliga sjukförsäkringen utsträcktes till 730 dagar.

I motionerna I: 78 och II: 98 hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville förelägga innevarande års riksdag förslag till sådan komplettering av lagen om allmän sjukförsäkring, att sjukpenningförsäkringen komme att omfatta jämväl icke förvärvsarbetande ensamstående kvinnor med minderåriga barn i hemmet.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 442 samt I: 443 och II: 553 ävensom I: 444 och II: 554 —

för sin del antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring,

2) lag om ändring i lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa,

3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

4) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering,

5) lag angående ändrad lydelse av 16 § 1 mom. lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, samt

6) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn;

B. att motionerna I: 78 och II: 98 ävensom I: 366 samt II: 16, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

1) av herrar *Magnusson* och *Hagård*; samt

2) av fröken *Höjer*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! Det är en ganska vanlig företeelse när det gäller den sociala lagstiftningen att vi efter en viss tidsrymd lappar på den, att vi gör ändringar och tillägg. Att man så snart som någon månad efter en försäkrings ikraftträdande gör ändringar av mera avsevärt innehåll är emellertid ganska säreget, och det för tanken på att man möjligen, när man utformade själva lagen, inte gjorde det med tillräcklig om-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

sorg och vidtog tillräckliga förberedelser.

Det är, herr talman, första gången vi under denna session behandlar något som rör sjukförsäkringen, och därför tar jag mig friheten att framlägga några allmänna synpunkter på vad som hänt på den allra sista tiden. Jag tänker givetvis närmast på sjukförsäkringens start. Den motsåg vi ju med mycket spánt intresse, och det var ju en hel del människor som ansåg, att försäkringens ikraftträdande skulle få åtskilliga konsekvenser. Den skulle t. ex. betyda, att vi beträffande läkarvård och sjukhusvård skulle få mycket stora besvärligheter. Det har emellertid visat sig, att varken den öppna vården hos läkarna eller den öppna vården på poliklinikerna har fått en sådan upplutning från patienthåll, som man räknat med, och inte heller den slutna sjukvården har på något sätt utsatts för starkare påfrestningar. I detta avseende har farhågorna alltså inte be-sannats. Från samma håll har en viss reaktion emellertid tagit sig uttryck, i det att man mycket energiskt påtalat de ökade besvärligheterna i form av blankettifyllande och dylikt.

I ett avseende innebär det som hänt dock en bestämd misräkning; detta gäller själva sjukkasseorganisationen. Den har i alltför många fall sviktat, särskilt vad det gäller de större sjuk-kassorna. Vi trodde väl, att förberedelserna för reformen var ganska fylliga och tillfredsställande, men det visade sig inte vara fallet. De var inte tillräckliga. När man begärde uppskov med sjukförsäkringens ikraftträdande åtminstone någon tid anfördes bl. a. även detta som ett motiv. Man menade, att det skulle vara lämpligt att göra så omsorgsfulla förberedelser som möjligt. På denna punkt har de tveksamma alltså fått fullständigt rätt, och det må vil-ligt erkännas.

I fråga om personalen vid våra sjuk-kassor räknade man givetvis med nå-

gon, fastän ganska obetydlig, ökning därav, närmast på grund av det arbete, som var förknippat med förberedelserna. Man menade dock, att denna ökning av personalen lämpligen skulle motverkas genom mekanisering av arbetet och en allmännare rationalisering. Hur blev det nu? De flesta sjuk-kassor av betydelse måste kraftigt ut-öka personalen, särskilt den mindre kvalificerade. Det saknas ännu perso-nal på mellanstadiet, kvalificerad perso-nal som kan arbeta självständigt och som under ansvar kan fatta beslut, etc. Det är därför som vi kommit in i ett besvärligt läge, och det är inte under-ligt, att man nu från sjukkassehåll sä-ger, att personalens utbildning är den viktigaste frågan. Man har på ett be-römvärt sätt tagit itu med detta pro-blem; det framträdde särskilt tydligt på Svenska sjukkasseförbundets sista kongress.

Under tiden har man emellertid ökat ut personalen avsevärt. Jag har funnit, att man på sina håll menar, att man måste öka personalen i jämförelse med de frivilliga sjukkassornas uppsättning av sådan med bortåt 100 procent. I det läge, vari vi nu befinner oss, är det naturligtvis inte lätt att reducera perso-nalen. Det har emellertid stor bety-delse att sjukkasseorganisationen här-vidlag kan verkställa den riktiga av-vägningen.

Det förefaller också som om själva tillsynsmyndigheten, riksförsäkringsan-stalten, blivit ganska överraskad av ut-vecklingen. Det har bl. a. tagit sig ut-tryck däri, att man erkänt att besvärs-ärendena mer än tiodubblats i jämfö-relse med antalet sådana ärenden på de frivilliga sjukkassornas tid. Arbets-bördan har också hindrat riksförsäk-ringsanstalten att göra ingripanden i syfte att handleda de underlydande or-ganen. Man har erkänt att man icke fått tid att ge råd och utfärda föreskrif-ter i tillräcklig omfattning. Jag förmo-dar också — fastän jag inte har några

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

siffror som ger belägg därför — att personalen inom riksförsäkringsanstalten har måst kraftigt utökas. I varje fall har, herr talman, de många klagomål, som tidigare anförts just av personalen inom riksförsäkringsanstalten, vilken personal skulle reduceras, numera tystnat.

De enskilda sjukassornas svårigheter har som sagt varit betydande. Nu har de visserligen lättat, men det hela har dock fört med sig en mängd besvärligheter för de enskilda människorna. Det rådde en eftersläpning på två, tre månader inte bara inom Stockholms sjukhus utan även inom sjukassorna på andra orter. Man har påtalat det förhållandet att genom denna svaghet i sjukasseorganisationen har människor i mycket stor utsträckning t. o. m. tvingats att vända sig till fattigvården för att erhålla stöd i avvaktan på det slutliga utbetalandet av sjukassohjälpen. Jag vill visst inte bortse från det psykologiska moment som ligger i att folk vänjer sig att gå till socialvården, men å andra sidan bör man nog inte överdriva betydelsen av detta förhållande. Fattigvården måste ju ofta förskottas medel när det gäller sådant som tillhör de sociala förmånerna. Jag vill erinra om att det är lagligen föreskrivet att fattigvården skall förskottsvis betala ut folkpensioner och särskilda invalidpensioner i avvaktan på att dessa kan börja utbetalas i vanlig ordning. Sådana förskottsbetalningar har även skett när det gäller olycksfallsersättning.

Det är med särskilt intresse man motser framläggandet av en slutlig översikt över vad det dåliga företaget portgången för sjukförsäkringen kan ha betytt och vilka konsekvenser det kan föra med sig för ekonomin i allmänhet och med hänsyn till personalen. Det ligger i sakens natur att svårigheterna i personalhänseende och annat gjort att kontrollen inom sjukassorna har måst betydligt eftersättas.

Vi får kanske än en gång anledning att beklaga att vi varit alltför optimistiska, när vi kalkylerat kostnaderna för våra stora sociala reformer. De totala utgifterna för sjukförsäkringen kommer nog på det stora hela taget att bli högre än man räknat med, och jag skulle inte bli överraskad, om dessa utgifter ganska snart närmar sig kostnaderna för folkpensioneringen.

I samband med frågan om organisationen och ekonomin vill jag fästa uppmärksamheten på ett spørsmål som man kanske inte tidigare tänkt så mycket på. När sjukförsäkringen förbereddes, var det stora meningsskiljaktigheter om hur man skulle förfara med själva sjukasseverksamheten. Det ifrågasattes, om inte staten borde ta hand om denna verksamhet; det låg ju nära till hands att ordna det hela på ungefär enahanda sätt som folkpensioneringen. Man fann emellertid att kommunerna var närmare till att ta hand om saken, och det gjorde att områdena för sjukförsäkringsverksamheten avgränsades på ett sådant sätt, att de överensstämmer med kommunindelningen. Slutligen kom man dock till den ståndpunkten att självstyrelsen för sjukasseverksamheten borde bibehållas, detta med tanke på de goda erfarenheter som man tidigare fått av denna självstyrelse. Kommunerna skulle emellertid utse medlemmar i de s. k. ombuds församlingarna, som är det verkliga underlaget för sjukförsäkringsverksamheten. Om detta är ingenting annat att säga än att man måhända inte har tillräckligt tillgodosett de nytillkomna medlemmarnas intressen, men en sådan svaghet kan man givetvis vid nästa val korrigeras.

Resonemanget beträffande sjukassorens självstyrelse vilade på de gamla erfarenheterna av att ledningen i sjukassorna tog mycket stor hänsyn till de ekonomiska faktorerna i verksamheten. Det var ganska naturligt att man så gjorde, därför att huvudparten

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

av kostnaderna låg på de enskilda medlemmarna och sjukkassorna själva. Men hur blir det nu? Medlemmarnas andel utgör mindre delen, medan statsmedel och arbetsgivarbidrag tillsammans är huvudparten. Då är det ännu angelägnare, att man följer denna verksamhet och ser efter att den bedrivs efter goda ekonomiska principer. Betydelsen av en god ekonomisk ledning ökar i samma mån som större frestelser till frikostigare handlande kan vara för handen. Men, herr talman, så länge den gamla andan lever kvar inom sjukförsäkringen, är det ingen fara att ekonomien skall vanvårdas. Det har stor betydelse, hur denna verksamhet kommer att gestalta sig i fortsättningen, både därför att totalsumman är så stor som jag nyss nämnde och därför att det är ett stort ansvar som ligger på denna organisation, som handhar så mycket stats- och arbetsgivarmedel.

Även organisationernas snabba tillväxt betyder naturligtvis mycket. Den isolering, som faktiskt sjukförsäkringens organisationer intar när det gäller avtalsförhandlingar, genom att de har en fristående förhandlingsorganisation, som skiljer sig från dem vi vanligen har inom stats- och kommunalförvaltningen och det privata näringslivet, ger också anledning till stadigt aktpågivande.

Så skulle jag vilja säga några ord i anslutning till det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag förmodar att de förändringar, som där föreslås, bara är en inledning till vad som kommer att ske i fråga om ändringar och tillägg. Att sådana kommer att göras är inte underligt, ty det var ju inte utan födslovänder, som sjukförsäkringen kom till. Om jag skulle skildra alla dessa från 1946 till dags dato, skulle det bli en lång berättelse. Det är anmärkningsvärt också, att den sista ändringen före sjukförsäkringens ikraftträdande lagfästes så sent som 13 dagar före, eller den 17 december 1954.

I fråga om socialförsäkring och sociallagstiftning har ändringarna i de en gång färdigställda lagarna blivit alltför många enligt mitt förmenande. Detta gäller inte minst folkpensioneringen. Nu kommer turen till sjukförsäkringen. Bestämmelserna har blivit så pass omfattande, att det fordras specialkunskaper för att kunna behärska detta område av vår förvaltning. Jag skulle gissa att mycket få ledamöter här i kammaren skulle vilja vara med om en tentamen på innehållet i vår lagstiftning om låt oss säga folkpensioneringen eller sjukförsäkringen.

I det föreliggande utskottsutlåtandet har berörts frågan om hemmakvinnorna. Ett framsteg har därvid gjorts så till vida, att man är redo att ta med de icke förvärvsarbetande och fränskilda hemmakvinnorna samt änkor under förutsättning att de har barn under 16 år. Detta har skett i överensstämmelse med en riksdagsskrivelse år 1953 efter motion i denna kammare av fru Ewerlöf. Det gäller nu att i sjukkassorna sprida vetskap om denna nya möjlighet för ifrågavarande grupp hemmakvinnor. Förutsättningen är att de har barn under 16 år, men i sjukkassornas register finns ingenting antecknat om huruvida så är fallet, och därför måste man med detta beslut förknippa skyldigheten för de enskilda att anmäla detta hos sjukkassorna. Nu har man erfarenhet av att det är mycket sällan som människor i allmänhet griper om nyheterna. Därför har utskottet varit så försiktigt, att det särskilt har strukit under nödvändigheten av att sjukförsäkringen, tillsynsmyndigheterna m. fl. noga underrätta dem som här har intressen om denna nyhet.

Så slutligen, herr talman, frågan om folkpensionärernas tillträde till sjukpenningförsäkringen. Denna sak hade vi uppe förra hösten, och jag hade då en del invändningar att göra mot sätet att lösa detta spörsmål. Jag måste erkänna att jag inte nu är på långt när

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

tillfredsställd med fortsättningen av försöket till lösning. Meningen var ju att folkpensionärer, som hade sjukpenningförsäkring sista dagen av år 1954, skulle få fortsatt frivillig sjukpenningförsäkring, om de gjorde en anmälan härom före den 15 februari. Det inträffade precis vad jag antog, när jag från talarstolen här förkunnade min tvekan på denna punkt, att stora kategorier inte observerade denna möjlighet. I mitt län exempelvis var det endast 1 652 som anmälde sig, och i min hemstad med sina mer än 6 000 folkpensionärer var det endast 600 som anmälde sig. Totalantalet anmälda utgör också endast hälften av de berättigade. Vi utfärdar alltså lagar och föreskrifter om förmåner, men kan icke nå dem det vederbör. Nu har emellertid socialministern observerat detta och utsträckt tiden för anmälan till den 1 juli 1955. De som nu anmäler sig får dock icke, om de blir sjuka, någon sjukpenning för tiden före den 1 juli 1955. När socialministern predikade temat om att det skulle vara kontinuitet i det hela får man nu fråga sig varför han brutit med denna princip. Det var mycket bråttom i höstas, och jag frågar ännu en gång hur det går med kontinuiteten. Allt detta för med sig merarbete för sjukkassorna i en omfattning som är ganska anmärkningsvärd.

Jag vill påpeka ännu en sak. När denna provisoriska anordning med tillfällig frivillig försäkring beslöts i höstas, bestämdes det samtidigt, att den skulle upphöra att gälla den 1 juli 1955. Nu skulle man alltså vänta att provisoriet skulle försvinna, men i stället, ärade kammarledamöter, har man infört ett nytt provisorium, och det skall räcka till den 30 juni 1960. Man kan fråga sig varför. Det finns ingen tydlig motivering härtill. Jag skulle vilja fråga vad man tänker göra 1960. Menar man att det hela skall upphöra då, eller menar man att det

skall bli ett nytt förslag till riksdagen? Detta tycker jag för min del är ganska onödigt. Jag undrar också om det finns något motstycke till en sådan anordning i hela den sociala lagstiftningen. Så vitt jag kan erinra mig är så icke fallet.

Sedan vill jag säga några ord om sjukhjälpstiden, som för denna kategori medborgare är begränsad till 90 dagar. För dem är det alldeles särskilt svårt att begripa varför de skall sättas i en särskild klass i förhållande till andra sjukkasemedlemmar, vilka har 730 dagar. De är ju dock i lika starkt behov av hjälp — kanske ännu starkare än de övriga. Jag har för min del den uppfattningen, att denna fördelning av rättigheterna är oriktig. Vi måste komma fram till en likhet i detta fall förr eller senare. Det får betraktas såsom en inledning till en ny sakernas ordning när Kungl. Maj:t nu faktiskt föreslår att man skall bryta denna gräns att inga folkpensionärer skall få tillgång till sjukpenningförsäkringen efter 90 dagar eller få sjukhjälpstiden förlängd utöver denna tid. Man föreslår nämligen att de folkpensionärer som betecknas som invalidpensionärer, sjukbidragstagare, änkepensionärer och hustrutilläggsstagare skall få en till 730 dagar utsträckt sjukhjälpstid. Jag har velat påpeka detta för att framhålla bristerna och de underliga konstruktioner som vi har gjort i detta sammanhang och vilka enligt min mening inte varit nödvändiga.

Jag skulle slutligen, herr talman, velat göra ett yrkande i fråga om folkpensionärernas frivilliga sjukförsäkring, men då det inte finns något att knyta ett sådant yrkande till är jag av formella skäl förhindrad att ställa det.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tänkte säga några ord om just det herr Hagård slutade med. Jag vill dock börja med den re-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

flexionen, att det tog ganska lång tid innan herr Hagård kom att tala om dagens egentliga ärende, den föreliggande propositionen och utskottsutlåtandet. Herr Hagård kverulerade längsta tiden om allt som kunde sägas till nackdel för sjukförsäkringen. Han glömde dock lustigt nog det besvär man i Stockholm hade därför att höger- och folkpartimajoriteten i stadsfullmäktige genomdrev ett beslut beträffande polikliniktaxan, som ökade ärendenas antal med tusen om dagen i Stockholms sjukhuskassa. Detta tillägg gör bilden mer fullständig.

Jag tänkte tala om sjukhjälpstidens längd. Det har väckts motioner här — dock icke av herr Hagård, såvitt jag kan se — om längre sjukhjälpstid för pensionärer och för hustrutilläggsstagare utan förvärvsarbete. Det gäller bl. a. att få en längre sjukhusvårdstid. Min uppfattning är den, att sjukhusvården skall vara helt fri för alla och att man därför skall ha samma längd på sjukhusvårdstiden i sjukförsäkringen för ålderspensionärer och alla övriga.

När vi i kommittén hade denna fråga till behandling kunde man inte säga hur mycket detta skulle betyda för folkpensionärerna, ty det finns ingen uppgift på hur mycket 67-åringarna ligger på sjukhus och vilken form av sjukhusvård de får. Då man inte visste någonting om detta tyckte man att det var riktigt att först undersöka saken. Därför är det också igångsatt — såsom f. ö. nämns i reciten i utskottsutlåtandet — en undersökning av sjukhusvården för pensionärer. Man har sagt, att hustrutilläggsstagare i stor utsträckning är att jämföra med invalidpensionärer när det gäller hälsan och att de ofta skulle ha varit berättigade till invalidpension om de inte fått hustrutillägg. Man har sagt att hustrutilläggsstagare och invalidpensionärer kanske hör till det sjukdomsstämplade klientel för vilket man kan tänka sig att tre månaders sjukdom betyder att de fått en sjukdom som inte släpper taget på mycket lång tid, kan-

ske aldrig. Det är ungefär samma motivering som anförts för att begränsa sjukhjälpstiden för ålderspensionärer, nämligen att en person kanske hör till kategorien kroniskt sjuka när han varit sjuk tre månader. Jag tvivlar på detta men godtar att man fört samma resonemang för hustrutilläggsstagare och invalidpensionärer. Därför anser jag också, att man kan godta det föreliggande förslaget om en kortare sjukhjälpstid för dessa tre kategorier, till dess man sett resultatet av den undersökning, som nu göres beträffande sjukhusvårdsbehovet för ålderspensionärer.

I kommittén ansåg jag, och där hade jag inte stöd av herr Hagårds partis representant, att det finns ännu en kategori som nu drabbas av den kortare sjukhjälpstiden, nämligen de icke förvärvsarbetande änkepensionärerna, om vilka man inte kan säga att de är så gamla att deras hälsotillstånd kan jämföras med en 67-åring, och beträffande vilka man inte heller kan påstå att de troligen är arbetsoförmögna på samma sätt som icke förvärvsarbetande invalidpensionärer och hustrutilläggsstagare. Jag ansåg att dessa änkepensionärer utan förvärvsarbete inte borde ha sjukhusvårdstiden begränsad till 90 dagar och reserverade mig på den punkten. Att jag sedan inte väckt någon motion i frågan beror på att vi vid årets riksdag också har förslag om en förbättring för änkepensionärerna genom höjning av deras änkepensioner med 30 procent. Inför detta lugnade jag ner mig i avvaktan på resultatet av utredningen om sjukhusvårdsbehovet för ålderspensionärerna för att senare kunna ta upp hela frågan om en förlängning av sjukhusvårdstiden inom sjukförsäkringen för de fyra kategorier jag här nämnt, alla ålderspensionärer samt hustrutilläggsstagare, invalidpensionärer och änkepensionärer som icke har något förvärvsarbete. Detta är alltså en förklaring, att jag inte har godtagit att änkepensionärerna har den kortare sjukhus-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

vårdstiden men väl tycker det finns skäl att vänta till dess man kan ta upp frågan för alla nämnda kategorier.

Sedan är det en fråga till som motionsvis väckts. Det gäller de ogifta mödrarnas sjukpenning. Genom årets beslut blir det möjligt för en änka och en fränksild kvinna med barn under 16 år att få en obligatorisk sjukförsäkring på tre kronor. Jag har inte något minne av att det var en obligatorisk sjukpenning, som krävdes i den motion herr Hagård åberopade, när han talade om att frågan om de ensamstående mödrarnas sjukförsäkring väckts i en högermotion. Jag kan som sagt inte minnas att det där var tal om en obligatorisk sjukpenning, men jag är glad att högerns ståndpunkt nu fått den utformningen.

De ogifta mödrarna har emellertid inte kommit med i förslaget. Jag vet inte hur stor kategori det kan röra sig om, ty — som också framhållits i utskottsutlåtandet — de flesta är väl förvärvsarbetande eller hemmadöttrar och som sådana redan berättigade till sjukpenning. Vi får hoppas att den intervjuundersökning, som socialstyrelsen enligt uppgifter i tidningarna skall göra beträffande de ensamstående mödrar, skall kunna säga något om deras förhållanden som kan ge stöd åt ett krav på obligatorisk sjukpenning också för dem, om det där skulle vara en kategori som är glömd och behöver just detta stöd.

Jag har inte något annat yrkande än det som gjorts i utlåtandet men anser, att det finns frågor, som kan stå öppna, och jag är inte rädd för att ändra sjukförsäkringen många gånger. Det måste göras när man får veta litet mer om vissa kategorier än vad som är känt vid detta tillfälle.

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Det har här ett par gånger påpekats att riksdagen tidigare

tillerkänt hemarbetande gifta kvinnor sjukpenning under förutsättning att makarna sammanlever. Vid hemskillnad eller om maken avlider skall försäkringen upphöra. Det i den förevarande propositionen framlagda förslaget innebär ju att även en icke förvärvsarbetande mor, som av någon anledning blivit ställd ensam med sina minderåriga barn, skall ha rätt till sjukpenningförsäkring så länge hon har ansvaret för barn under 16 år. Detta har utskottet alltså tillstyrkt. Jag tycker det är ett rättvist tillägg till sjukförsäkringen, då dessa mödrars situation vid sjukdom kan bli åtskilligt besvärligare än förhållandet blir för dem som har maken kvar i hemmet.

Men så finns det, såsom fru Eriksson i Stockholm mycket riktigt anmärkte, en liten grupp som fortfarande inte blir delaktig av denna förmån, nämligen de icke förvärvsarbetande kvinnor som är helt ensamstående och som har minderåriga barn i hemmet. Deras problem tas upp i motionen nr 98 och omnämnes också i motionen nr 553, båda i denna kammare.

Utskottet har haft en viss förståelse för att också denna grupp kunde ha behov av den hjälp, som en sjukpenningförsäkring ger, men anser att dessa personer utgör en så liten grupp att frågan inte har praktisk betydelse. Jag är litet förvånad över att fru Nancy Eriksson kan lämna den gruppen åsido tills vidare. Jag känner Nancy Eriksson som en vidhjärtad och radikal kvinna, och jag hade nästan hoppats att hon skulle ställa sig på samma linje som jag. Hon har inte riktigt tagit avstånd ifrån den, men jag hade hoppats att vi kanske skulle ha samsats på denna punkt.

Jag har nämligen personligen på nära håll sett ett och annat sådant fall där det på rätt lång tid inte är möjligt för vederbörande kvinnor att ta förvärvsarbete, och jag tycker inte att det är ett tillräckligt skäl för avslag att de

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

kvinnor det här är fråga om utgör en så liten grupp. Även en liten grupp skall ha sin rätt, och är den liten blir ju för övrigt även kostnaderna små. Dessutom är vi säkert överens, Nancy Eriksson och jag, om att vi inte i dagens samhälle skall diskriminera de ogifta mödrarna.

Nu förutsätter utskottet att frågan skall följas med uppmärksamhet. Ett led i detta är naturligtvis också den undersökning som nyss nämndes och som omtalas i tidningarna i dag. Jag fick den uppfattningen att denna undersökning tills vidare bara skall gälla Stockholm, men i så fall kan det ju hända att den kommer att utvidgas sedan. Det är klart att denna kategori kvinnor finns på flera håll än i Stockholm.

Men trots vad utskottet har lovat och vad denna utredning kan komma fram till vill jag ändå, herr talman, yrka bifall till motionen nr 98 i denna kammare.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Min reservation till detta utskottsutlåtande innebär först och främst detsamma som fru Sjöstrand alldeles nyss talade om. Den gäller alltså därvidlag de ensamstående, icke förvärvsarbetande kvinnor som har barn under sexton år. Varför skall denna grupp behandlas på annat sätt än andra kvinnor med barn under sexton år?

Det har sagts, att om de är ensamstående måste de ju förtjäna sitt uppehälle själva. Men jag känner åtminstone två fall där barnens fäder under ett par år har underhållit mödrarna för att dessa skulle kunna få vara tillsammans med sina barn. Dessa fäder har gjort detta med stora ekonomiska uppoffringar. När mödrarna blev sjuka hade det varit gott att ha det lilla bidrag som man får från den obligatoriska sjukförsäkringen.

Liksom fru Sjöstrand kan jag inte inse att vi behöver en utredning för att ta reda på vilka det gäller. Om det så bara skulle gälla tre—fyra fall som vi känner till är det ändå en rättfärdighetssak att dessa får vara med i den obligatoriska sjukförsäkringen och får tillgång till den frivilliga.

Jag kommer alltså, herr talman, att på denna grund yrka bifall till motionen nr 98.

Min reservation gäller också den fråga där fröken Elmén har väckt en motion, nr 16 i denna kammare, angående de förvärvsarbetande minderåriga som under det första halvåret 1955 råkar ut för olycksfall i arbete. Varför skulle dessa inte få vara med i den ändring som man nu gör i olycksfallsförsäkringslagen?

Beträffande tidpunkten för ikraftträdandet av den föreslagna ändringen i yrkesskadeförsäkringslagen säger utskottet att det inte anser att ändringen skall ha retroaktiv giltighet. Den skall gälla från mitten av detta år. Men om en arbetstagare av den kategori som det här är fråga om råkar ut för ett olycksfall på våren i år kommer han inte att få någon som helst ersättning. Han sorterar nämligen inte under den allmänna sjukförsäkringen och inte heller under den nuvarande yrkesskadeförsäkringslagen. Kan det vara principiellt riktigt att vi inte låter en viss kategori av ungdomar, som har råkat ut för olycksfall just under dessa månader, vara med i denna försäkring? Jag fattar inte alls utskottets resonemang i detta avseende, och jag kan inte finna annat än att det är fullkomligt riktigt att man låter försäkringen gälla också för detta halvår.

Jag kommer att yrka bifall till det förslag som fröken Elmén framlägger.

Herr Hagård har i början av diskussionen om andra lagutskottets utlåtande nr 28 tagit upp en längre fundering över de födslovändor som vi har varit utsatta för i år och med att

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

vi har låtit lagen om allmän sjukförsäkring träda i kraft. Jag för min del tror, herr Hagård, att när hela svenska folket skall sjukförsäkras blir det en del födslovändor. I det fallet håller jag fullkomligt med om vad fru Eriksson i Stockholm nyss har sagt.

Jag är också övertygad om att det är en del småsaker som vi kommer att behöva ändra men att vi inte riktigt kan bedöma de här behövliga ändringarna förrän lagen har varit i tillämpning en tid. Men i ett avseende har folkpartiet sagt ifrån, att lagen bort kunna genomföras utan alltför stora administrativa svårigheter, nämligen om vi från lagens tillämpning hade undantagit dem som redan förut hade en god försäkring. Det gäller alla statsanställda, alla kommunalanställda och alla som har löneförmåner under sjukdom enligt SPP-försäkring.

De platser där organisationen har sviktat, herr Hagård, är de stora städerna, speciellt Stockholm, som har denna mängd av tjänstemän anställda. Enligt folkpartiets förmenande skulle lagen ha blivit smidigare om vi gjort dessa undantag för dem som redan har den goda försäkring som lagen nu vill ge dem. Jag skall inte gå närmare in på dessa frågor.

I övrigt, herr talman, yrkar jag bifall till såväl motivering som hemställan i utskottets utlåtande nr 28.

Herr HAGÅRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ta upp en del av fröken Höjers resonemang där hon talade om att man hade kunnat minska svårigheterna för sjukförsäkrade genom att låta statstjänstemännen och även kommunaltjänstemännen stå utanför försäkringen. På den punkten är jag fullständigt överens med fröken Höjer, och jag har talat och verkat för detta så långt jag har kunnat. Det har beklagats, att detta skulle inträffa. Det är inte bara på sjukförsäkringsidan man betecknar detta som besvärligt.

Inom såväl den statliga som den kommunala förvaltningen har bestämmelserna om tjänstemännens sjukförmåner blivit en särskild liten vetenskap, som är så tillkrånglad och besvärlig, att många av de berörda, som en gång var vänner till sjukförsäkringen, i dag skulle önska att den varit ojord.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den allmänna sjukförsäkringslagen trädde i kraft den 1 januari 1955, och därifrån borde ha undantagits de grupper som jag, herr Hagård, nyss har talat om. Men högern ville inte ha den allmänna sjukförsäkringen i kraft den 1 januari 1955, emedan man inte ansåg att den var färdig att tas i bruk. Vi i folkpartiet ansåg att tiden var mogen för ikraftträdandet.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det här allmänna resonemanget om de organisatoriska problemen i samband med den allmänna sjukförsäkringen, som förts av de föregående talarna, har jag ingen anledning att kommentera, eftersom vi inte har sysslat med dessa frågor vid behandlingen av detta ärende i utskottet.

Den proposition som ligger till grund för utskottets utlåtande innehåller viktiga förändringar i både sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen liksom även folkpensioneringen. Med förslaget avses att täcka luckor i försäkringsskyddet. Förslaget har inte tillkommit i all hast utan har föregåtts av ganska ingående undersökningar och utredningar. Det har alltså inte tillkommit på en slump eller skett utan ett visst system.

Det är glädjande att kunna konstatera, herr talman, att detta förslag kan föreläggas kamrarna tillstyrkt av ett enhälligt utskott — det finns bara blanka reservationer. Jag blev emellertid nu en aning förvånad då fröken Höjer här yrkade bifall till en motion, fast-

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

än hon bara har avgivit en blank reservation till utskottsutlåtandet.

Det är alltså endast detaljer, herr talman, som har varit föremål för kommentarer här, och jag skall endast uppehålla mig vid ett par ting som har behandlats. Det gäller först och främst frågan om de gamla sjukkasemedlemmarna. Där har herr Hagård uttalat ett visst missnöje med att provisoriet bara gäller till 1960. De gamla sjukkasemedlemmarna har emellertid ingen som helst anledning att känna oro för vad som kommer att ske efter 1960. Vi har inom utskottet ansett det vara välbefänt att låta detta beslut få provisorisk karaktär, så att man får tid på sig att utreda hur frågan definitivt skall lösas. För övrigt kan ju situationen 1960 vara en helt annan än nu — vi får hoppas det. Den allmänna tjänstepensioneringen kan då ha avancerat så långt, att de icke förvärvsarbetspensionärerna icke har något som helst intresse av en sjukpenning på en eller två kronor. Vi skall ändå ha klart för oss, att de gamla sjukkasemedlemmarnas sjukpenning låg vid en eller två kronor om dagen, och det är ganska betecknande att endast hälften av de medlemmar som var berättigade därtill har utnyttjat möjligheten att teckna frivillig försäkring före den fastställda tidpunkten. Detta har säkert inte berott på att man inte känt till denna sak. Mot bakgrunden av den aktivitet som våra folkpensionärsorganisationer utvecklar och mot bakgrunden av den allmänna vakenhet som kännetecknar dagens folkpensionärer kan man utgå ifrån att det endast är ett mycket ringa antal som på grund av ovetskap om förhållandena icke har utnyttjat denna möjlighet. Det är säkert så att de gamla medlemmarna anser sig ha den största nyttan av sjukvårdsförsäkringen, som de obligatoriskt tillhör, och som har tillkommit för att täcka de kostnader sjukdomen medför.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att säga några ord också om sjukhjälpstiden. Frågan om folkpensionärernas sjukhjälpstid står ju öppen, och det finns inte mycket att tillägga till vad fru Eriksson i Stockholm har anfört. Jag vill dock påpeka att herr Hagård har tillhört socialvårdskommittén utan att där ha givit till känna någon särskild inställning till frågan om folkpensionärernas sjukhjälpstid. När frågan behandlades vid 1953 års riksdag hörde jag inte heller att herr Hagård anmälde någon avvikande mening. Detta är särskilt anmärkningsvärt som folkpensionärernas riksförbund i ett långt brev till utskottet aktualiserade frågan — brevet stencilerades för övrigt och delades ut till kamrarnas ledamöter. Det förhåller sig emellertid så att folkpensionärerna vårdas helt kostnadsfritt i 90 dagar, medan övriga medlemmar får avstå tre kronor om dagen av sin sjukpenning när de vårdas på sjukhus.

Jag vill sedan säga några ord om den grupp kvinnor som fru Sjöstrand och fröken Höjer har talat om, nämligen ogifta mödrar som inte har förvärsarbete och på den grunden inte är obligatoriskt sjukpenningförsäkrade. Jag vill först fästa uppmärksamheten på att om en sådan kvinna bor i föräldrahemmet och hjälper till i hushållsarbetet — det gör de flesta i denna grupp — så räknas naturaförmånerna som inkomst av förvärsarbete, även om hon inte har kontant lön, och hon kan mycket väl vara sjukpenningförsäkrad.

Men kvar står de som är alldeles ensamma, och de kan inte vara så många. Det är alldeles riktigt som fru Sjöstrand anförde, att deras belägenhet inte blir bättre av att de är få. Men vad vi hade intresse av inom utskottet var deras belägenhet i allmänhet, och den måste vara mycket besvärlig. Vad lever de av när de är friska? Det är ju ytterst få av dem som har den förmånen, som fröken Höjer har påpekat,

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

att barnafadern ger dem underhåll trots att de inte är gifta. De vi tänker på har ingen ersättning alls. Men vi menar att en sjukpenning på tre kronor om dagen icke löser dessa kvinnors problem. Om en sådan ensamstående kvinna insjuknar och hon måste ha hemhjälp då hon vårdas på sjukhus, är ju en sjukpenning på tre kronor inte till mycken glädje. Det är säkert så att de senaste årens familjesociala politik har betytt oändligt mycket mer för dessa kvinnor än sjukpenningen på tre kronor om dagen, och jag tror att en ytterligare utbygd hemhjälpssamhet ger större glädje åt såväl änkor som hem- och fränkskilda med små barn.

Sedan vill jag säga ett par ord om försörjningsproblemet i allmänhet. På kammarens bord ligger ett förslag från regeringen att vi skall utmönstra den gamla fattigvårdslagen och anta en ny socialhjälpslag i stället. Jag betraktar denna socialhjälpslag som fullt likvärdig med socialförsäkringarna. Där sjukförsäkring eller annan försäkring inte träder till, skall socialhjälp utgå som en fullt likvärdig hjälpform, och även betraktas så.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om vad som är väsentligt i detta utskottsutlåtande. Det är alltså detaljer som de »blanka reservanterna» berört. Det viktigaste är ju att genom förslaget kommer de olika hjälpformerna att smidigt avlösa varandra. De luckor som kunnat uppstå mellan sjukförsäkring och folkpensionering, speciellt i fråga om folkpensioneringens förtidspensioner, kommer i stort sett att försvinna. Den situation skall inte behöva uppstå, då vederbörande ställs inför att försäkringsskyddet upphör i en försäkring utan att en annan träder till. Jag menar att vi skall sträva efter en konsekvent genomförd samordning mellan yrkesskadeförsäkring, sjukförsäkring och folkpensionering, men det måste bli en fråga på lång sikt. I da-

gens situation har det inte varit möjligt, och vi måste säkert ha ordnat frågan om en allmän tjänstepensionering innan det blir möjligt att få till stånd en definitiv samordning.

Att vi har accepterat en partiell samordning mellan sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring på 90 dagar, och alltså fortfarande godtar att den som får en vanlig sjukdom så småningom får ett sämre skydd än den som skadar sig i arbetet, har ju sin förklaring däri att vi inte har ekonomiska möjligheter att ge alla, som drabbas av invaliditet, en livränta. Annars är det väl uppenbart att den, som exempelvis får polio och genom den sjukdomen blir invalid för hela livet, är i samma belägenhet och har samma behov av ekonomiskt bistånd som den som genom yrkesskada blir livstidsinvalid. Målet bör alltså vara en helt genomförd samordning, samma skydd oavsett vad som orsakat invaliditeten. Men det bör understrykas att arbetsgivarens förpliktelser naturligtvis inte får minska genom denna samordning, och det har heller inte skett när det gäller den partiella samordningen under 90 dagar, utan tvärtom. Detta förslag är en bra dellösning, men det måste betraktas som en etapp på vägen, och vi väntar på fortsättningen.

Herr talman! Jag vill alltså yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Fru SJÖSTRAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ge en liten replik. Det är ju mycket enkelt att säga att man kan gå till socialvården om det behövs. Det är kanske inte så lätt för den som behöver gå till socialvården att göra det, särskilt så länge som vi inte fått den nya socialvårdslagen och inte det tänkesätt slagit igenom i samhället, som den lagen skall befrämja.

Jag vill bara mycket kort berätta om ett av de fall jag tänker på när jag talar om denna grupp. Det var en ung

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

flicka som var förlovad med en flygare. Hon blev gravid, och de gjorde förberedelser för sitt bröllop. Flygaren störtade. Hon födde en pojke efter några veckor, men hon hade fått en sådan chock genom denna olyckshändelse att hon helt enkelt inte kunde gå tillbaka till sitt arbete. Hon var psykiskt nere. Hon måste hålla till i ett fattigt men hederligt hem, om jag skall uttrycka det så. Hon var själv en skotsam flicka men hörde till denna grupp som, om hon dessutom skulle bli kroppsligt sjuk, icke skulle kunna få sjukpenning under de förhållanden som vi nu lagstiftar om. Jag menar att det finns många sådana fall, och jag vill opponera mot vännen Bengtsson i Varberg när han säger att man kan låta dessa fall gå till socialvården. De är kanske inte alltid vad man kallar socialvårdsfall.

Herr **BENGTSSON** i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Dessa kvinnor som vi nu diskuterar tillhörde inte tidigare den frivilliga sjukförsäkringen, trots att de hade möjligheter till detta. Nu har de i varje fall omfattats av den obligatoriska sjukvårdsförsäkringen, som ju ger rätt väsentliga förmåner när man behöver söka läkare eller behöver sjukhusvård. Dessa förmåner kunde de tidigare inte alls erhålla.

Sedan vill jag beröra frågan om socialhjälpslagen. Det bör vara en uppgift för bl. a. både fru Sjöstrand och mig att se till, att detta nya betraktelsesätt vinner insteg. Annars vore det ingen mening med att utmönstra den gamla fattigvårdslagen. Tror vi inte att socialhjälpslagen skall bli en värdig hjälpform, kunde vi lika gärna behållit den gamla fattigvårdslagen.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! De frågor som jag tänkte yttra mig om har redan berörts här i olika sammanhang. Jag tänker

först på den frågan som gäller sjukhjälpstidens maximum för icke förvärsarbetande hustrutilläggsstagare och som fru Eriksson i Stockholm har varit inne på. Jag har skrivit under en motion, där man begär ett maximum av 730 dagar. Jag ber att få instämma i vad fru Eriksson framhöll, att man bör ta upp denna fråga i en framtida utredning.

Vidare ber jag att få instämma i vad fru Sjöstrand sade.

Men vad jag närmare skulle vilja ägna mig åt, även om det är talat om förut, är sjukpenningen under samordningstiden vid vissa fall av yrkesskador. Vad jag särskilt tänker på är de under sexton år som med nu gällande lag inte får någon sjukpenning vid under samordningstiden inträffat olycksfall. Detta visade sig med detsamma, alltså strax efter den 1 januari. Vid ett stort företag i Göteborg, ett av de största vi har, gällde det först inträffade olycksfallet en pojke under sexton år. Han skulle alltså inte få någon ersättning, vilket han däremot skulle fått enligt den gamla olycksfallsförsäkringslagen.

Vi väckte motion i frågan, men jag hade ingen förhoppning om att den skulle leda till framgång, ty i januari månad svarade socialminister Sträng på en förfrågan i tidningen *Aktuellt*, att han inte kunde förutskicka att den här saken togs upp till ny prövning, alldenstund den hade så nyligen prövats av riksdagen. Jag hade den uppfattningen, att socialministern inte tänkte ta upp den här saken, och blev därför angenämt överraskad, när det sedermera kom en proposition i ämnet.

Nu har ju också de minderåriga, alltså de som är under sexton år, tagits med i propositionen. De skall alltså under samordningstiden få sjukpenning liksom övriga arbetstagare vid inträffade olycksfall. Men vad jag skulle vilja ta upp här är tiden för ikraftträdandet.

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

I den departementspromemoria som föregick propositionen hade man föreslagit, att lagen skulle träda i kraft den 1 januari. Man ansåg att det inte borde bli någon lucka, utan att de som träffades av olycksfall mellan den 1 januari och den 1 juli skulle få sjukpenning under samordningstiden. Men vid remissen av departementspromemorian hade man från riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet uttalat, att det här skulle vara vissa administrativa besvärligheter, varför man ansåg att ikraftträdandet icke borde ske förrän den 1 juli 1955, vilket föreslås i proposition och utskottsutlåtande.

Jag har försökt ta reda på, om det finns några speciella administrativa svårigheter när det gäller att få lagen att träda i kraft den 1 januari. De svar jag har fått säger, att administrativa besvärligheter kan inte här vara avgörande. Det finns ingen direkt motivering för detta. Jag har också hört att den byråchef, som var föredragande i ärendet i riksförsäkringsanstalten, inte var erfaren på detta område. Han antog helt enkelt att detta skulle medföra vissa administrativa besvärligheter, varför han ansåg att det var lättare om lagen trädde i kraft den 1 juli.

Ärendena i riksförsäkringsanstalten släpar ju många gånger efter. I många fall får man ta upp ärendena långt efter det man fått in anmälningarna. Det kan därför inte här röra sig om så många fall. Men det underliga inträffar då, att den, som är under sexton år och råkar ut för olycksfall under första halvåret, icke får någon sjukpenning under samordningstiden, under det att den som råkat ut för olycksfall före den 1 januari eller efter den 1 juli skall få det.

Jag har genom att jag arbetar i yrkesinspektionen fått inrapporterat en del olycksfall, och jag har tagit närmare reda på en del av dem. Det har förekommit t. ex. ett fall, där en poj-

ke råkat ut för olycksfall under 1954. Då fick han ersättning för olycksfall i arbete. Nu i år har han råkat ut för ett nytt olycksfall. Han har varit sjukskrivnen i fem veckor, men då får han ingenting. Pojken har en timförtjänst av kronor 3:11. Föräldrarna har det mycket svårt ekonomiskt och han får hjälpa dem med försörjningen. De och pojken kan inte förstå att han i år inte skall få någon sjukpenning, under det att han fick det i fjol. Här rör det sig om en rätt stor ekonomisk förlust för pojken och familjen.

Det är flera fall som jag har fått inrapporterade och som jag skulle kunna dra fram här. Man ser klart att det här föreligger en lucka som medför förhållanden som inte är riktiga och som man tycker är rent orättvisa.

När vi, som vi gör undan för undan, väl kommer underfund med den nya sjukförsäkringen, skall vi rätta till vad som brister i denna. Det har nu visat sig att det blivit sämre villkor för dessa ungdomar än förut. När vi skall rätta till detta, bör vi, anser jag, se till, att bristerna blir avhjälpna på ett riktigt sätt, så att vederbörande också första halvåret i år får ersättning för inträffade olycksfall. Såvitt jag förstår, för det inte med sig speciella administrativa svårigheter.

Jag ber därför att få yrka, att ikraftträdandebestämmelsen får den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna lydelsen med den ändringen, att tidpunkten ändras från den 1 juli till den 1 januari 1955.

Häruti instämde herr *Nelander* (fp).

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Den fråga som har tagits upp av fröken Elmén är ju en mycket intressant fråga. Nu förhåller det sig ju så att de som är under 16 år inte omfattas av sjukpenningförsäkringen. Vid vanlig sjukdom kan det alltså

Ändring i lagen om allmän sjukförsäkring, m. m.

aldrig bli tal om att de skulle kunna få någon sjukpenning och de skulle alltså inte erhålla sjukpenning under samordningstiden — 90 dagar — vid yrkesskada. Nu kommer denna lucka i försäkringsskyddet att försvinna den 1 juli i år när det gäller ungdom under 16 år.

Att en del sådana minderåriga yrkesskadade anmälts till fröken Elmén och andra inom yrkesinspektionen beror på ett misstag. Utskottet har bibragts den uppfattningen att det skulle vara förenat med ganska stora administrativa svårigheter att låta denna försäkring träda i kraft med retroaktiv verkan. Jag vill fästa fröken Elméns uppmärksamhet på att enligt Kungl. Maj:ts kungörelse angående anmälan om yrkesskada 1 § skall anmälan om yrkesskada ej ske med mindre än skadan medfört eller skäligen kan antas medföra rätt till sjuk- eller hempenning och enligt lagen om allmän sjukförsäkring skall de som är under 16 år, om de skadas i arbete, inte anmälas. Sådan anmälan har alltså skett av ren slump, därför att man inte haft vetskap om att anmälningsplikt inte föreligger, och det skedde säkert endast i början av året.

Vi har övertygats om att det hela är mycket svårt att ordna administrativt. Därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:
Herr talman! Ifrågovarande anmälningar har skett i vanlig ordning. För dessa minderåriga strömmar sådana in hela tiden undan för undan. Jag har uppgift på hur många som hade skadats fram till den 1 april. För tiden därefter har jag inte begärt uppgift. Sedan är det ju inte värre, herr Bengtsson i Varberg, än att man kan begära att få uppgifter för återstående tid. Jag menar att när man inser, att vi har gjort ett fel så till vida, att vi givit ung-

domar under 16 år sämre ekonomiskt skydd vid inträffat olycksfall, skall vi ta konsekvenserna och låta också dem, som råkat ut för olycksfall under det första halvåret, få den ersättning de bör vara berättigade till.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det är ju ett allmänt känt förhållande att det råder ganska starkt missnöje med den obligatoriska sjukförsäkringen i vissa avseenden. Naturligtvis innebär sjukförsäkringsreformen ett stort framsteg, och det har vi ju tidigare slagit fast, men i åtskilliga avseenden brister det betänkligt, och därför finns det faktiskt skäl för det missnöje, som givit sig till känna ute i landet, inte bara vid ikraftträdandet, då otillräcklig kännedom om bestämmelserna kan ha varit orsaken, utan också senare. Jag skall inte sysselsätta mig med dessa brister i sjukförsäkringen i största allmänhet. Jag gissar att det blir anledning att återkomma till detta vid ett senare tillfälle.

Däremot skulle jag vilja framhålla ett par synpunkter beträffande behandlingen av folkpensionärerna i detta fall. Det finns en motion i första kammaren av herrar Norling och Helmer Persson, som går ut på att förlänga maximitiden för erhållande av sjukpenning enligt den frivilliga sjukförsäkringen för folkpensionärer från nu gällande 90 dagar till 730 dagar. Här har anförts en del skäl mot en förändring till det bättre för folkpensionärerna, men jag måste säga, att jag inte funnit ett enda skäl bärande. Jag finner till och med ett skäl, som anförts här, vara ganska betänkligt. Man har nämligen framhållit, att folkpensionärerna befinner sig i den åldern, att om de blir sjuka, kan man räkna med kronisk sjukdom. Det kan inte vara något skäl mot att de får en utsträckt sjukhjälpstid. Det skälet kan under inga förhållanden accepteras. Med hän-

Ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen

syn till det ekonomiska läge som folkpensionärerna trots allt har, vore det tvärtom berättigat, att man tryggade dem bättre vid sjukdomsfall, än nu är förhållandet. Här gäller det en så ringa sjukpenning som tre kronor om dagen. Det vore bara en akt av rättvisa mot dessa, som slutfört sin produktiva gärning och varit med om att skapa framförutsättningarna för genomförandet av en sådan reform som den nya sjukvårdsreformen, att de finge en längre tids sjukhjälp än vad det här är fråga om.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motion I: 442.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A 1), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen I: 442; och biföll kammaren utskottets nämnda hemställan oförändrad.

På given proposition biföll kammaren härpå utskottets i punkten A 2) gjorda hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner i avseende å utskottets hemställan i punkten A 3), nämligen dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till det av fröken Elmén under överläggningen framställda yrkandet, som innebar, att den i punkten föreslagna lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1955; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A 3) i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till det av fröken Elmén under överläggningen framställda yrkandet att den i punkten föreslagna lagen skall träda i kraft den 1 januari 1955.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 73 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna A 4)—A 6)

Vad utskottet hemställt bifölls.

I fråga om punkten B gav herr talmannen slutligen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 98; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Tillsammans med några medmotionärer har jag i motion nr 44 i denna kammare tagit upp frågan om de försämringar, som drabbar dem som uppbär olycksfallsersättning under den s. k. samordningstiden.

Man har i utskottet ställt sig ganska kallsinnig till vår motion, och när det gäller den försämring som uppträder för de olycksfallsskadade under de s. k. karensdagarna kan jag förstå detta. Svårigheterna där är mycket stora. Jag förstår emellertid ännu bättre den besvikelse, som arbetarna känner över försämringen på denna punkt.

Vad beträffar den andra frågan som motionärerna berört, tycker jag emellertid att utskottet hade bort kunna se på den med litet större förståelse än vad som skett. Var och en måste nämligen hålla med om att det är orimliga förhållanden, som inträffar i en del fall. Om en arbetare t. ex. har legat sjuk i två månader eller mera men friskskrives och börjar arbeta igen, kommer hans olycksfallsersättning att påverkas, om han skulle råka ut för ett olycksfall i arbetet under de första 20 dagarna. Han kommer då — om vi förutsätter att arbetsförmågan varar över tre månader och att vederbörande tillhör sjukpenningklass 12, som vi har tagit som exempel i motionen — under de första 30 dagarna att erhålla 18 kronor om dagen i dagersättning. Därefter kommer han i 60 dagar att erhålla 11 kronor om dagen. I det följande får han sedan på nytt uppbära den högre ersättningen — givetvis under förutsättning att den tid han är sjukskriven varar längre än samordningstiden.

De som råkar ut för detta, har givetvis mycket svårt att förstå det fina i en sådan anordning. Här skulle man väl ändå kunna tänka sig en ändring, utan att vi fördenskull behöver uppge det väsentliga i samordningstanken. Skulle man inte kunna nöja sig med

att en läkare skriver ut intyg på att det gäller ett olycksfall? Det kommer ju här inte att röra sig om många fall.

Jag hemställer att socialministern trots utskottets negativa skrivning granskar dessa ting litet närmare. Jag har nämligen mycket svårt att förstå att inte den saken skulle kunna rättas till utan att för den skull sätta samordningen i fara.

Herr talman! Jag avstår från att ställa något yrkande.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 10

Föredrogs vart efter annat sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkassor m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 178, s. 347—358 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastik-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I samma proposition hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 237, s. 499) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag beräkna ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 120, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt förslag om medelsanvisning för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag med 200 000 kronor ävensom förslag angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 95) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* (II: 113), i vilka yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning jämte förslag om demokratisering av den högre undervisningen respektive rekryteringen till statsförvaltningen, med direktiven utformade i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna punkter,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 303) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 390), i vilka hemställts att riksdagen i avvaktan på ett preciserat förslag till 1956 års riksdag måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att

för budgetåret 1955/56 genom att inrätta parallellavdelningar i existerande realskolors lägsta klass eller genom att stödja ökat inrättande av inbyggda realskolor i folkskolan eller genom andra tillfälliga anordningar provisoriskt avhjälpa svårigheterna för studiebegäva i de just nu särskilt stora barnkullarna att i samma utsträckning som tidigare födda barnkullar beredas möjligheter till den högre skolans undervisning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 433) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården (II: 546), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 måtte besluta,

att lönesättningen för skolledare inom försöksdistrikten skulle avvägas med tanke på, bland annat, att tjänstinnehavarna skulle kunna rekryteras bland ordinarie lärare i 29 lönegraden,

att studieledarna i frågor, som gällde det stadium, för vilket de förordnats, skulle ges en efter skolöverstyrelsens bedömande självständig ställning med egen beslutanderätt utan att önskemålet att skolan skulle ha en enda chef åsidosattes,

att skolöverstyrelsen skulle pröva studieledarens behörighet och avgiva förslag,

att besvär över skolstyrelsens tillsättning av studieledare skulle kunna anföras på materiella grunder, samt

att såsom formell behörighet för studieledaruppdrag skulle gälla adjunkt-kompetens eller behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen,

dels en inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* väckt motion (II: 547), vari hemställts

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 120 måtte fastställa en lönegradsplacering för distriktsöverlärare i försöksdistrikten — s. k. skolchefstjänst — som bättre toge hänsyn

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

till ifrågavarande tjänsters stora krav på innehavaren samt önskvärdheten av att även adjunkter stimulerades att söka, samt

att nedsättning i undervisningsskyldighet, som åläge studieledare i egenkap av lärare, upptoges till behandling vid förhandlingar med berörda personalorganisationer, varvid en större nedsättning i undervisningsskyldigheten i distrikt med stort antal klassavdelningar i första hand borde eftersträvas,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 531), vari hemställts att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 måtte, utöver vad i propositionen föreslagits, besluta

att anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kronor att efter Kungl. Maj:ts prövning fördelas som förstärkt försökskostnadsbidrag till försöksdistrikt, där detta med hänsyn till ett svagt skatteunderlag, långa avstånd eller andra liknande förhållanden prövades skäligt, samt

att språktillägg måtte få utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt beläget inom rikets finskspråkiga bygder.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 95 och II: 113 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 303 och II: 390 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1954/55—1956/57 provisoriskt reglera de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955 berörda ekonomiska och organisatoriska frågor, som sammanhänge med de statliga realskolornas ställning i försöksdistrikten och med samordnandet av högre skolor och försöksskolan i dylika distrikt;

IV. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder beträffande vidgad behörighet till distriktsöverlärrartjänster i försöksdistrikten m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande statsbidrag till kostnader för studieledararvode m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

V. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

b) godkänna av departementschefen angivna grunder rörande statsbidrag till avlöning åt lärare i praktiska ämnen å den praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 240 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten av herrar *Ohlon*, *Arrhén*, *Skoglund* i Doversorp och *Staxäng*, vilka ansett att utskottets yttrande i viss del bort ersättas med text av den lydelse reservanternas föreslagit;

2) beträffande motionerna I: 303 och II: 390 av herr *Arrhén*, utan angivet yrkande;

3) beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten av herrar *Ohlon*, *Arrhén*, *Skoglund* i Doversorp och *Staxäng*, vilka ansett att utskottet bort under IV. b) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 433 och II: 546 ävensom med avslag å motionen II: 547, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av reservanternas förordade grunder beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

4) beträffande särskilda bestämmelser rörande verksamheten på försöks skolans högstadium av herrar *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, fröken *Elmén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under V. a) bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, måtte godkänna av reservanternas förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöks skolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56.

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! I samband med denna fråga har utskottet behandlat en motion från den grupp jag tillhör, i vilken vi påyrkat snabba och effektiva åtgärder för demokratisering av den högre undervisningen och rekryteringen till statsförvaltningen. Vi har föreslagit att enhetsskolans genomförande påskyndas, att lärarutbildningen för dess högstadium forceras, att lärarhögskolan utbygges, att skolöverstyrelsens skolbyggnadsprogram följes och att den får tillräckliga resurser för pedagogisk och organisatorisk ledning av verksamheten. Vi har vidare föreslagit påskyndad utbildning av yrkesundervisningen, att barnbidragen återfår sitt realvärde, att stipendiesystemet från enhetsskolan via gymnasierna och högskolorna utbygges i en sådan omfattning att ingen studiebegåvad elev behöver avbryta sina studier av ekonomiska skäl. Vi har vidare föreslagit omedelbara åtgärder för omarbetning och demokratisering av kompetenskraven vid rekrytering till statsförvaltningen. Till våra förslag till utbyggnad av de akademiska undervisningsanstalterna skall vi återkomma vid höstriksdagen, då utskottet fortsätter behandlingen av de motioner som väckts i denna fråga.

Utskottet har nöjt sig med att hänvisa till ett statsrådssvar om kompetenskraven i statsförvaltningen där vissa förenklingar utlovats. I övrigt säger utskottet bara, att samtliga av motionärerna berörda förhållanden är föremål för myndigheternas och statsmakternas uppmärksamhet. Det skall man kanske vara tacksam för. Det hade ju varit värre om det inte alls uppmärksammats. Tyvärr har denna uppmärksamhet inte lett till några genomgripande åtgärder för att komma till rätta med katastrofläget i den högre undervisningen eller för att påbörja den länge utlovade demokratiseringen.

Statsminister Erlander invigde nyligen ett hushållsseminarium i Umeå

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

och uttalade då sin stora belåtenhet med det svenska undervisningsväsendets snabba utveckling, inte minst, som han sade, när det gäller att förverkliga principen om lika start för alla. Tyvärr kan jag inte dela statsministerns belåtenhet. En stor facktidsning, SIA, frågar i en artikel: Hur ofta blir arbetarens grabb byråchef?

Antalet högskolestuderande från socialgrupp 3, från det arbetande folket, har i stort sett stått stilla i 30 år, från 1917 till 1947. Denna grupp, som omfattar 57 procent av befolkningen och betalar 60 procent av alla skatter, svarar bara för 6 procent av de studerande vid högskolorna. Av arbetarungdomarna på 20 år är det på sin höjd 2 å 4 procent som tar studenten, och endast hälften av dem går vidare till högskolorna. Den egentliga överklassen däremot, som utgör 6 procent av folket, hade under tioårsperioden 1937—1946 48 procent av studenterna. Av akademikernas barn tog 75 procent studenten, och 75 å 80 procent av dessa gick vidare till universitet och högskolor.

Dessa siffror är visserligen gamla, men utvecklingen tycks inte ha gått framåt utan snarare bakåt sedan dess. Professor Quensel konstaterade 1952, att det enda undantaget mot tidigare var, »att arbetarsöner och arbetardött-rar är något mindre företrädna nu än tidigare». Bara 1,1 procent eller summa 3 av tjänstemännen i kanslihuset kommer från arbetarklassen men 80 procent från överklassen — nära 3 procent mer än år 1917. Ändå är statsminister Erlander belåten.

Enhetsskolan, som skulle skapa större möjligheter för lika start, är alltså jämt på försöksstadiet. Det är bara 49 skoldistrikt eller 1 500 läraravdelningar av 30 000 som börjar övergå till enhetsskola. Utanför portarna till de gamla läroverken — vid kungl. sorteringsverket, för att tala med skolkommissionens sekreterare — är tioåringarna in-

dragna i den värsta betygssstrid, som någonsin förekommit. I fjol avvisades 12 000 sökande, som lyckats uppnå det höga poängtal som behövdes. Trots att man skapat parallellklasser här och var måste man i år avvisa 17 000. Nästa år tror man att det skall bli 20 000 och året därpå 22 000. Men statsutskottet tröstar oss med att myndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på saken, och statsministern är belåten med takten.

Tioårsåldern är ett tidigt stadium för att sortera ut studiebegävningar, och de som sällats ut i betygssjakten får en känsla av misslyckande, som kan följa dem hela livet.

Enhetsskolan och andra skolor har stor lärarbrist, men det är svårare än någonsin att komma in vid seminarier-na. Vid seminariet i Lund var det i år 118 som sökte — endast 24 kom in.

Vi har stor brist på läkare, tandläkare, lärare och högskoleingenjörer, men det är alltså bara 5 202 per år som avlägger studentexamen, och vi har sammanlagt endast 20 000 studerande vid universitet och högskolor. Det har blivit så svårt att komma in, att det inte räcker med bara studentexamen, utan studenterna måste ofta bedriva ett par års högskolestudier för att över huvud taget komma in vid vissa högskolefack. Men statsutskottet lugnar oss som sagt med att myndigheterna och statsmakterna har sin uppmärksamhet riktad på allt detta. Det är en ringa tröst för de 17 000 meriterade, som inte kan komma in i läroverken, och alla de hundraden, som väntar utanför högskoleportarna.

Det värsta av allt är att det inte går framåt med den proklamerade principen om lika start för alla. Så länge den gamla överklassskolan och betygsheten i läroverk och högskolor fortsätter, är det i första hand studiebegävningarna i arbetarleden och motsvarande socialgrupper som sorteras bort. De är handikappade på många sätt. De har

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ingen hjälp av miljö och tradition. Deras föräldrar arbetar hårt och har själva inte fått någon utbildning i språk och andra ämnen, som gör det möjligt för dem att hjälpa sina ungdomar med läxorna, när betygshetsen pågår som värst. De kan inte kosta på sina barn privatlektioner eller betala för dem i dyra privatskolor, om barnen spricker i läroverken. De kan inte heller kosta på barnen dyra utlandsresor för förkovran av språkkunskaperna.

Dessa möjligheter står däremot öppna för dem som har pengar. Den högre utbildningen är alltjämt ett monopol för de förmögna och välbärgade, och det är bara ett ringa antal studiebegävningar från det arbetande folket, som har tillräckligt med ork och energi för att pressa sig igenom. Procenten av verkliga studiebegävningar är inte mindre i arbetar-, lägre tjänstemanna- och småbondehemmen än i andra befolkningsskikt, men de flesta av dessa begävningar har inte råd att studera eller gallras bort av »sorteringsverket». Begåvade ungdomar från dessa befolkningsgrupper, som skulle kunna bli högkvalificerade vetenskapsmän, läkare, lärare eller ingenjörer, tvingas in i manuella yrken, som de inte passar för, eller kan kanske pressa sig in i ett folkskoleseminarium, på socialinstitutet eller någon annanstans. Klarar de studenten, går de ofta till posten, järnvägen eller tullen — som hjälper dem med utbildningen — även om de skulle passa mycket bättre för något annat. Det har visat sig, att de som går till dessa verk har högre genomsnittsbetyg än de som går till mera tidskrävande studier. Det är typiskt att den enda högre utbildning, som helt och frikostigt betalas av statsverket, är officersutbildningen. Konstn att döda människor åtnjuter allt möjligt stöd. Men de som skall bota sjuka har den dyraste och längsta utbildningen av alla.

Självklart är det också upprustningen, som står i vägen för enhetsskolans

snabba utbyggnad och effektiva åtgärder för att utvidga den högre undervisningen. Se bara på njuggheten när det gäller byggandet av folkskolor och gymnastiklokaler jämfört med frikostigheten när det gäller militära byggen.

Beslutet om enhetsskolan var en stor och betydelsefull reform, men nu gäller det att komma från försök till verkligt genomförande. Då behövs det djärvare grepp och större perspektiv än vi sett hittills och kortare terminer än fram till 1970-talet. Är det inte påfallande att så många av våra stora reformer, som fått så stort utrymme i propagandan om välfärdssamhället och folkhemmet, har blivit så underligt halvgångna på grund av den statliga njuggheten och penningvärdeförsämringen. När man ser hur det gått med en del av dessa reformer kan jag inte låta bli att tänka på den gamla historien om de svenska turisterna som besökte en tysk provinshuvudstad. Stora torget pryddes av en staty av den förrre storhertigen, men svenskarna tyckte att han hade så underligt krokiga ben. Ja, sade guiden, det beror på att skulptören hade gjort en ryttarstaty, men så försämrades penningvärdet, pengarna räckte inte till att gjuta hästen, så därför råkade storhertigen bli sorgligt hjulbent.

Det är likadant med en del av de svenska reformerna. Genom engångsinflation och andragångsinflation och åtstramningspolitik när det gäller sociala ändamål men slöseri i fråga om militära ändamål ter sig inte bara enhetsskolreformen utan också många andra reformer tämligen hjulbenta. Ligger det någon sanning i ryktet, att investeringsbegränsningen och åtstramningen ytterligare kommer att begränsa och fördröja byggena för enhetsskolan? Faller regeringen möjligen undan för den hets, som bedrivs från borgerligt håll och framför allt från högern, som försöker misskreditera enhetsskolan och vill satsa mer på de gamla läroverken?

Dessa reaktionära attacker måste slås

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

tillbaka. Beslutet om enhetsskolan är det viktigaste steget hittills för att bryta ner den dualism i undervisningssystemet, som fått sitt uttryck i den tidiga klyvnaden mellan folkskola och överklasskola. Fullt utbyggd kommer enhetsskolan att betyda mycket för att ge begåvade ungdomar någorlunda likartade startmöjligheter. Urvalet av de teoretiska studiebegävningarna kommer när barnen blivit litet äldre och på ett mera naturligt sätt. De som väljer den praktiska vägen behöver inte känna sig misslyckade och utgallrade efter en meningslös betygsjakt. Fler begävningar kommer att söka sig till praktiska yrken och många, som nu av klassmässigt ambitiösa föräldrar pinas fram till teoretiska studier som de inte passar för, kommer att välja yrken där de kan hävda sig och göra nytta.

Mekaniska jämförelser mellan studieresultat i realskolorna och enhetsskolans högstadium är totalt missvisande, ty enhetsskolan skall, om skolkommisionens intentioner följes, ge en friare och modernare skolform, som i längden ger mera än det maskinmässiga inplugandet av formler, regler och siffror, av vilka det mesta är glömt efter studenthippan.

Vad vi vänder oss emot är det erbarnligt långsamma tempot vid enhetsskolans utbyggnad, bromsningen av nödvändiga byggen och den snäva ramen för den nödvändiga lärarutbildningen. Det är nu de djärva initiativen behövs, när de stora barnkullarna kommer. Då räcker det inte att myndigheterna följer saken med uppmärksamhet eller att statsministern viftar med någon löst utkastad femtonårsplan. Om det bara blir uppmärksamhet och inga snabba och effektiva åtgärder, kommer vi förbi de stora barnkullarna innan någonting blir gjort. Nu behövs åtgärder i ett katastrofläge, där genomsnittligt 20 000 av dem som klarat sig vid betygshetsen årligen blir utestängda.

Även om enhetsskolans utbyggnad på-

skyndas, kommer fortsatta studier att bli en ekonomisk fråga för de mindre bemedlades barn. Jag behöver inte upprepa vad vi yttrade vid behandlingen av naturastipendierna och andra stipendiefrågor, jag behöver bara tillägga att efter denna debatt, som vi hade för någon vecka sedan, har det uppstått ett annat katastrofläge på detta område. Stipendienämnderna vet inte vad de skall ta sig till. Vid Stockholms högskolor har man fått 801 nyansökningar och har bara kunnat bevilja 103. Ändå släpper man bara in studenter, som ha AB i genomsnittsbetyg och vilkas föräldrar inte har mer än 9 000 kronor i årsinkomst.

Nämnderna, som fått avvisa massor av ömmande fall, anser situationen för tvivlad. 26 procent av de mest studiebegåvade högskolestudenterna behöver sådana stipendier, men endast 5 procent av dem kan få det. Sverige är i detta avseende ett efterblivet land. Vi behöver inte bara jämföra med de socialistiska och folkdemokratiska länderna, där den statliga hjälpen gör det möjligt för alla studiebegävningar att fullfölja den utbildning, för vilken de har de bästa kvalifikationerna. Vi kan också jämföra med kapitalistiska länder, till exempel med England, där 76 procent av studenterna har statliga eller kommunala stipendier. Även i länder som Belgien och Schweiz, ja, till och med i ett förutvarande kolonialland som Indonesien är motsvarande anslag proportionellt sett högre än här i Sverige.

Allt tal om lika start, om undervisningens demokratisering förblir en tom fras så länge man inte avlägsnar de ekonomiska hindren för obemedlade och mindre bemedlade studiebegävningars utbildning. Då kommer socialgrupp 3 att under ytterligare fyrtio år få hålla sig vid 6 procent av studenterna trots att gruppen omfattar 60 procent av befolkningen. Dessa begävningar måste få ett tillräckligt ekonomiskt un-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

derstöd hela vägen genom gymnasiet och högskolorna. Jag är helt överens med det socialdemokratiska studentförbundet, som bara för några dagar sedan konstaterat att »en demokratisering av utbildningen som är en av den socialistiska åskådningens hörnstenar icke har genomförts under den tid som socialdemokratien har haft regeringsansvaret», och som anser att en sådan demokratisering endast kan genomföras genom skapandet av studielön. De konkreta förslag, som vi har ställt i vår motion, innebär i realiteten att de mindre bemedlade studiebegävningarna skulle få studielön. Men utskottet säger bara att myndigheterna skall följa saken med uppmärksamhet. Denna uppmärksamhet hjälper ingen av de många hundra som i år förvägrats stipendier.

Det enda positiva i utskottets knapphändiga formulering gäller kompetenskraven. Man skall nu äntligen börja genomföra en del av de förenklingar som kompetensutredningen föreslagit, och det är verkligen på tiden. Kompetensutredningen har slagit fast, att de nuvarande bestämmelserna är »en kvarleva från ståndssamhället, som påminner om föräldrade skräpprivilegier», och utredningen framhåller, att begävningar utan officiell utbildning bör få komma till sin rätt utan hinder av stelbent tillämpade föräldrade kompetensföreskrifter. Det skall inte längre vara så, att högt kvalificerade människor, som gått den långa vägen och skaffat sig god praktisk utbildning, skall förbigås av mindre kvalificerade ungdomar med formell kompetens.

Studentexamen är nu den trånga inkörsporten till de flesta mera kvalificerade befattningar. Visst har tillkomsten av de tekniska gymnasierna, handelsgymnasierna och de allmänna och ny-språkliga gymnasielinjerna lett till ett bättre urval av studielinjer, men det är ändå orimligt att man skall ha denna trånga inkörspport till befattningar inom posten, järnvägen, tullverket och till

vissa fackskolor. De språkkunskaper, som en postassistent eller stationsskribare behöver i sina yrken, bör de kunna tillägna sig på en kortare väg. Enhetsskolans lärarproblem på högstadiet skulle också kunna lösas bra mycket fortare, om lärarna kunde gå en kortare och mer direkt väg till de ämnen, i vilka de skall undervisa, och inte masskuggas genom särskilt utlagda fällor, såsom denna vecka skett med 50 studenter i Lund. Det är bara de kunskaper, som hålles aktuella, som sitter kvar. Undersökningar har visat, att professorer och andra framstående män mycket fort glömmer de geometriska och kemiska formler, som de kunde vid studentexamen, om de inte dagligen sysslar med dem.

Den svenska arbetarrörelsen har visat, att människor med bara folkskoleutbildning och kanske något folkhögskoleår kan bli statsråd, landshövdingar och chefer för stora ämbetsverk och kommissioner och klarar sig bra. Det är då fullkomligt löjligt att kräva studentexamen för tämligen enkla kontorstbefattningar i verken, även om man hängt på dem litet finare titlar. Det behövs en rationell omarbetning av kompetenskraven, om förvaltningen skall kunna demokratiseras och begävningar komma till sin rätt.

Vi är alltså inte nöjda med myndigheternas uppmärksamhet och statsministerns belåtenhet över takten hittills. Enhetsskolan ropar efter lärare och hela landet ropar efter lärare, läkare, tandläkare och högskoleingenjörer. Ändå stänges årligen 20 000 meriterade 11-åringar ut ifrån läroverken, som är det första gallret i kungl. sorteringsverket. Nya tusenden stoppas i gymnasieportarna och hundratals vid högskoleportarna. Framför allt utestänges 10 000-tals begävningar från arbetar- och småbondehemmen, därför att de inte har pengar, därför att det finns för få och för små stipendier och därför att studielån är ett okänt begrepp i vårt land.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Staten måste ge lika mycket hjälp till begåvade ungdomar, som vill utbilda sig till läkare och lärare, som till dem som vill bli officerare. I vår motion har vi visat på de åtgärder, som är nödvändiga, om vi skall komma ur det 40-åriga stillaståendet när det gäller att hjälpa begåvningar från de mindre bemedlade skikten till högre undervisning, att genomföra enhetsskolan snabbare och att tillvarata begåvningarna i de stora årskullarna. Vi har visat den väg, som måste beträdas, om vi skall komma någonstans med demokratiseringen i den högre undervisningen och förvaltningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen II: 113.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! I detta utskottsutlåtande behandlas resultaten av försöksverksamheten på enhetsskolans område under läsåret 1953/54, vilket är det första läsåret då en elevkull har gått igenom klass 9 i enhetsskolan. Det har ju i tidningarna publicerats vissa resultat av denna försöksverksamhet och dessa har blivit mycket observerade och väckt mycken diskussion. De resultat, som sålunda publicerats, hänför sig emellertid till en liten del av enhetsskolans verksamhet; det har varit fråga om jämförelser mellan kunskaperna hos elever i klass 9 g och i realskolans klass 5^a. Dessa jämförelser har varit sådana, att många föräldrar blivit oroade och börjat tvivla på enhetsskolans möjligheter att erbjuda en tillfredsställande studiegång för de elever som siktar på gymnasiet.

Jag vill inte neka till att jag också blev bekymrad, när jag såg dessa resultat och kunde konstatera, i hur pass stor utsträckning elever i klass 9 g saknade de grammatiska kunskaper, som behövs för att kunna följa språkundervisningen på gymnasiet. Vi har ju här i riksdagen nyligen fattat beslut om en

gymnasiereform och vi är väl överens om att studentexamensfordringarna skall vara lika på respektive gymnasie-linjer, oberoende av studiegången.

I detta sammanhang bör emellertid framhållas en väsentlig sak, som kanske inte tidningarna tillräckligt tydligt betonat eller de oroliga föräldrarna måhända inte observerat, nämligen att skolöverstyrelsen har dragit konsekvenserna av de erfarenheter som gjorts. Skolöverstyrelsen föreslår sålunda dels en kompletterande undervisning för de elever, som redan nu gått över till gymnasiet, dels vissa kursomläggningar på enhetsskolans högstadium. Dessa om-läggningar innebär, att de bäst begåvade eleverna skall bli i tillfälle att pre-tera litet mer än det stora flertalet och att enklare och mera praktiskt inrikta-de kurser skall anordnas för de mindre språkbegåvade. Vidare skall man ordna med en särskild utbildning för hjälpklassbarnen, anpassad efter deras behov.

Skolöverstyrelsen påpekar också — det kan vara viktigt att man har detta klart för sig — att vad överstyrelsen sålunda gör, står i samklang med principerna i skolkommissionens förslag. Meningen var ju, att man skulle försöka ge alla elever en undervisning som var anpassad efter vederbörandes anlag och studieförutsättningar.

De reservanter, som står bakom reservation nr 1, har uttalat sin tillfredsställelse över skolöverstyrelsens initiativ. Jag vill gärna säga, att jag också är glad över detta initiativ, och jag skulle ha önskat att motsvarande passus i reservation nr 1 hade kommit att infogas i utskottsmajoritetens skrivning. Det var närmast tidsnöden som gjorde att ett förslag därom aldrig kom att framföras. Emellertid är det på sätt och vis onödigt att föra in en sådan passus i utskottets utlåtande, ty i och med att utskottet förklarar att departementschefens beslut inte ger anledning till någon erinran och departements-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

chefen i sin tur har godkänt skolöverstyrelsens åtgärder på området, så ställer sig ju även utskottet bakom dessa åtgärder.

Under gårdagens interpellationsdebatt i första kammaren var man bl. a. inne på möjligheterna att bearbeta resultaten av försöksverksamheten. Jag är nog av den uppfattningen, att elevmaterialet ännu är för litet för att man skulle kunna dra några generella slutsatser om enhetsskolans möjligheter att tillgodose olika elevkategoriers behov. Elevmaterialet är inte tillräckligt stort för att man skall kunna plocka fram jämförbara grupper och göra jämförelser mellan resultaten inom å ena sidan realskolan och å andra sidan enhetsskolan. Redan innevarande år är elevmaterialet större, och under det läsår, som börjar i höst, får enhetsskolans högstadium ett betydligt högre elevantal. Jag menar därför, att det är hög tid att man sätter i gång att utarbeta ändamålsenliga metoder för att göra sådana undersökningar. Utskottet framhåller också »nödvändigheten av att ändamålsenliga metoder utarbetas för att möjliggöra en bedömning av resultaten inom olika grenar» — jag vill särskilt understryka detta — »av försöksverksamheten såväl i fråga om elevernas kunskaper och färdigheter som i fråga om resultaten av skolans inre arbete».

Det bör alltså inte bara vara fråga om kunskapsjämförelser och inte heller om jämförelser enbart med realskolan som mall eller riktslikare, som man man visst sade i första kammaren i går. Det gäller också att försöka få fram en bedömning av resultaten av det som vi kallar »skolans inre arbete».

Jag menar, herr talman, att planeringen av dessa undersökningar bör sättas i gång med det snaraste. Om vi nu på grund av det större elevmaterial, som vi får till hösten, skall försöka göra undersökningar av det slag, som jag syftar till, bör planerna ligga klara

innan läsåret börjar; åtminstone bör planeringen påbörjas dessförinnan.

Vad vi behöver är en grupp av experter, som kan bilda ett arbetslag, vilket tillsammans med skolöverstyrelsens försöksavdelning planerar undersökningarna, följer dem och tolkar resultaten. Bland dessa experter bör ingå en erfaren stickprovsexpert. Det är viktigt, att man inte insamlar och bearbetar ett större material än som behövs för varje särskild undersökning. Genom ett rationellt stickprovsförfarande kan man minska kostnaderna och förkorta bearbetningstiden, och man vinner dessutom att störningarna i skolarbetet kan bli mindre. Åtminstone några av undersökningarna bör, anser jag, kunna omfatta endast vissa elevgrupper, klasser och skolor.

Det är klart, att i detta arbetslag bör ingå pedagoger och psykologer. Jag vill inte ta ställning till i vilken grad dessa skall komma från skolöverstyrelsens försöksavdelning, från andra avdelningar i skolöverstyrelsen eller från psykologisk-pedagogiska institutet. Det blir en sak, som Kungl. Maj:t väl får anledning att fundera på. Förutom dessa kategorier samt stickprovsexperten bör det enligt min mening också ingå någon sociolog, eftersom det här även gäller att försöka komma till klarhet med vad man med ett mycket svåröversatt ord kallar elevernas »social behaviour». Därvidlag har sociologerna vissa erfarenheter av hur man skall bära sig åt för att få fram någon sorts mätbara resultat. Jag tror, att det är mycket viktigt att beakta, att ju mindre eleverna märker att de är observerade, dess bättre är det. Jag kan inte tycka, att det är bra, om man ideligen frågar eleverna om de trivs.

Det arbetslag eller den expertgrupp, som jag talar om, skall försöka precisera frågeställningarna och försöka hjälpa oss att komma till klarhet om vad det egentligen är vi vill veta beträffande resultaten av försöksverksamhe-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ten. Vi vill veta, hur eleverna klarar sig sedan de lämnat skolan, hur de klarar sig i arbetsliv och vid fortsatt skolgång i yrkesskolor eller gymnasier. Dessa undersökningar kommer säkerligen att sträcka sig över ett antal år. Det är vanskligt att göra dem, men just därför är det så mycket nödvändigare att vi så snart som möjligt börjar diskutera, hur vi skall göra dem, och försöka pröva de vägar vi skall gå. Vi bör alltså börja redan nu.

Samtidigt med dessa undersökningar pågår givetvis den fortlöpande skolreformen som förut i skolöverstyrelsens regi med stöd av de erfarenheter, som försöksavdelningen skaffat sig. Det finns många problem, som därvidlag måste beaktas. På grund av den långa talarlistan och den långa föredragningslistan skall jag avstå från att gå in på några exempel. Jag skall bara sluta med att beröra den fråga, som behandlas i reservationen nr 4.

Vi har ju på många sätt svårigheter med lärarekryteringen på enhetsskolans högstadium. Ett alldeles speciellt problem tycks vi ha med de avlägsna bygderna, särskilt våra finskspråkiga bygder. Nu har herr Larsson i Hedenäset väckt en motion, där han framhåller, att till folkskollärare i de finskspråkiga bygderna nu utgår ett s. k. språktillägg, men att författningen — jag kan inte tänka mig att det är annat än genom ett rent förbiseende — har kommit att bli skriven så, att detta språktillägg inte utgår till de folkskollärare som undervisar på enhetsskolans högstadium. Vi vill ju på enhetsskolans högstadium helst ha akademiskt utbildade lärare men, i den mån dessa icke räcker, de bästa möjliga av de andra lärare som står till buds. Då är det ju olyckligt med hänsyn till rekryteringen, om det visar sig ekonomiskt fördelaktigare för skickliga folkskollärare att tjänstgöra på mellanstadiet än på högstadiet. Av den anledningen ber jag, herr talman, att få yrka

bifall till reservationen nr 4, som innebär bifall till den del av herr Larssons i Hedenäset motion, som innehåller förslag om att språktillägg skall utgå även på högstadiet i rikets finskspråkiga bygder.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu föreligger har vid sig fogad en reservation nr 1 av herr Ohlon m. fl., där reservanterna anlägger litet mera allmänna synpunkter på den hittills bedrivna försöksverksamheten. Samma synpunkter, ehuru givetvis i en något annan belysning, återges på s. 41 och 42 i utlåtandet.

Alla kan nog vara tämligen ense med utskottsmajoriteten, när denna uttalar att bedömningen av enhetsskolans resultat bör omfatta hela denna skolas verksamhet, alltså inte bara resultaten på 9 g-linjen utan också resultaten på linjerna 9 a och 9 y. Men detta utsluter inte, att man ganska starkt känner behov av en noggrann och fortlöpande redovisning av varje linje för sig, så att man klart och tydligt ser de brister, som här har yppat sig, inte — det vill jag starkt understryka — för att få tillfälle till en negativ kritik utan för att kunna bättra och komplettera.

Även för den, som helt och fullt ställer sig bakom enhetsskolans allmänna grundsatsar, måste det vara angeläget inte bara att yrkeslinjen och den allmänna linjen är riktigt utformade utan också att 9-g-linjen, där de mest studiebegåvade eleverna får antas vara att finna, är så ordnad, att dess elever får bästa möjliga betingelser att utveckla sina anlag. De jämförelser som nu har blivit företagna mellan eleverna i 9 g och deras kamrater i ungefär samma åldrar i realskolans femte klass, har inte utfallit till de förstnämnda elevernas fördel. Det är nog ganska naturligt, att många föräldrar, som har sina barn i enhetsskolan, har blivit en aning oro-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

liga över de resultat, som man har kunnat utläsa, och att de har börjat fråga sig, om deras barn verkligen när de kommer fram till gymnasiet har sådana förkunskaper, att gymnasieåren fram till studentexamen kan klaras utan alltför hårda påfrestningar, på barnen själva och på föräldrarnas ekonomi.

Reservationen innehåller en kanske något mera ingående redogörelse för de senaste jämförelserna än den som lämnas i utskottets skrivning. Nu säger utskottsmajoriteten, att de gjorda jämförelserna inte är sådana, att de kan läggas till grund för några bestämda och generella omdömen rörande den fortsatta inriktningen av försöksverksamheten i pedagogiskt avseende och i andra avseenden.

Ja, herr talman, detta kan i viss mån vara riktigt. Här finns åtskilliga felkällor, som man måste ta hänsyn till om man vill vara rättvis, men detta utesluter på intet sätt att man kan dra vissa lärdomar av det material som föreligger. Detta har också försöksavdelningen inom skolöverstyrelsen velat göra, när den säger sig ha för avsikt att omarbota hittills gällande kursplaner på basis av försöken under både läsåret 1952/53 och läsåret 1953/54. Detta arbete pågår nu, och statsrådet förklarade sig i går i första kammaren vara fullt införstådd med att man arbetade vidare med detta. Såvitt gäller 9 g är det naturligtvis nödvändigt, att kursplanerna tas till så, att eleverna får med sig tillräckligt mycket för att klara gymnasiet.

Vi vill med styrka betona, att det fortsatta arbetet på enhetsskolan inte får stelna i några på förhand uppritade planer, utan att vi hela tiden skall göra experiment och jämförelser och dra nytta av vad man därvid kan iakta. Detta gäller alla tre linjerna. Av det skälet vill vi framhålla nödvändigheten av fortlöpande, fördjupad och objektiv bearbetning av de resultat som här framkommer.

En av orsakerna till att 9 g-eleverna i jämförelse med realskolans elever inte lyckats så bra har sannolikt varit den, att endast en tredjedel av de lärare som tjänstgjort på enhetsskolans högstadium haft akademisk utbildning. Detta ger oss anledning till att fundera över möjligheten att intressera de akademiskt utbildade lärarna för att förlägga sin verksamhet till enhetsskolan. Skall vi få dem till enhetsskolan måste vi naturligtvis också ordna förhållandena så, att de känner sig lika mycket till rätta i denna skola som inom andra skolformer. Ett led i denna strävan är att ordna studieledartjänsterna i de större försöksdistrikten på ett sådant sätt, att de blir tilltalande för akademikerna. Om dessa studieledartjänster har man i reservation nr 3 sagt, att »såsom formellt behörighetsvillkor för studieledarbefattning på högstadiet skall gälla adjunktskompetens eller generell behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen». Såvitt jag förstår kan det inte vara annat än riktigt, att den som skall leda hela försöksverksamheten inom sin skola har en sådan behörighet, att han kan undervisa ända upp i denna skolas högsta klasser — även 9 g. För att en rektor skall få nödig auktoritet inom sitt kollegium inför de andra lärarna föreställer jag mig — utan att ha någon intimare kännedom om detta — att det är nödvändigt, att rektor i allmänhet har minst samma underbyggnad som kollegerna.

I försöksdistrikt där arbetet hittills pågått har man eftersträvat att differentiera undervisningen på högstadiet så, att de olika linjerna kunnat undervisas var för sig. I de små distrikten har det emellertid redan nu visat sig att barnen är för få. Befolkningsunderlaget är inte tillräckligt. Särskilda problem uppkommer naturligtvis i glesbygderna, där man huvudsakligen måste söka sig fram efter endera av två linjer. Antingen måste man göra distrikten mycket stora, och då måste

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

man komplettera skolorna med inackorderingshem eller skolhem av något slag, så att eleverna kan resa dit och vistas där under terminen. En annan utväg är — som statsrådet föreslagit — att undersöka möjligheten att även på högstadiet undervisa odifferentierade klasser. Vi har ingenting emot att göra sådana försök, men för min del måste jag säga mig att en sådan undervisning säkert ställer utomordentligt höga krav både på lärare och elever.

Det har i reservation nr 1 framhållits, att det är utomordentligt viktigt att vid utformningen av enhetsskolans olika studieriktningar hålla en intim och fortlöpande kontakt med den vetenskapliga expertis som finns samlad på detta område — en expertis, som framför allt står att finna inom statens psykologisk-pedagogiska institut. I själva verket borde väl en aktiv medverkan från detta instituts sida vid enhetsskolans utformning vara en av dess mest angelägna och centrala uppgifter. I institutets instruktion står det, att institutet skall medverka härvidlag. Såvitt jag kunnat inhämta sker detta dock inte i någon större utsträckning i praktiken. Det är inte på ett naturligt sätt sört för att institutets verksamhet kommer i kontakt med detta försöksarbete — detta trots att 1950 års skolbeslut lämnade mycket tydliga anvisningar i den riktningen. Såvitt jag förstår är det viktigt att de akademiska lärarna, som har ämnena psykologi och pedagogik inte känner sig stå utanför det stora reformarbete som här pågår utan att de verkligen på ett naturligt sätt blir inkopplade i det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 3.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Med anledning av den digra föredragningslistan skall jag inte uppta kammarens tid så länge. Efter-

som det i vissa reservationer gjorts principiella invändningar mot propositionen och då man jämväl nämnt här i kammaren, att vi i går i en interpellationsdebatt i första kammaren kom in på de väsentliga av dessa ting, så vill jag dock på detta tidiga stadium av debatten säga några ord.

Jag tycker att den skrivning som utskottet här presterar mycket väl tar hänsyn till det jag i propositionen ansett vara det väsentliga — det har också redan kommit fram i debatten här — att det vid de undersökningar och de eventuella förändringar som skall göras i enhetsskolans uppläggning — kanske speciellt beträffande högstadiet — gäller att ta hänsyn till *hela* skolans intresse. Man får inte — åtminstone inte på det stadium av försöksverksamheten där vi nu befinner oss — alltför mycket hänga upp sig på en eller annan linje eller vissa grupper — även om man naturligtvis inom ramen för helheten skall göra sitt bästa för att tillgodose även de enskilda grupperna. Såvitt jag förstår har också skolöverstyrelsens försöksavdelning gjort sitt bästa för att handla enligt dessa önskemål.

Jag kan inte finna annat än att det också gjorts tillräckligt med bearbetningar rörande detaljspörsmål, så mycket som hittills över huvud taget har kunnat göras. Det kanske inte är så egendomligt, att åsikterna har brutit sig litet om hur pass långtgående slutsatser man kan dra av den ena eller andra gruppen av siffror som kommit fram. Jag menar nog att utskottet härvidlag har dragit de måttfulla slutsatser, som jämväl jag har kunnat dra. Däremot förefaller det som om vissa av reservanterna vore benägna att söka dra litet mera vittgående slutsatser. De säger det visserligen inte rent ut, men det framgår om man sammanställer alla deras yttranden. Enligt min mening är det väl ändå riskabelt att gå in för att dra definitiva slutsatser

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

av de jämförelsetal, som här har kommit fram för små grupper. Jag vill erinra om att vi ännu inte har mer än en årsgrupp som gått ut från enhetsskolan och att det är mycket få — 11 tror jag det var — skoldistrikt där så är fallet. I och med avslutningen av denna termin blir det ju flera, och fröken Vinge har alldeles rätt i sitt påpekande att grupperna naturligtvis redan under nästa år kommer att vara så väsentligt mycket större, att det kanske är rimligt att göra ytterligare undersökningar. Jag är emellertid för min del övertygad om att skolöverstyrelsens försöksavdelning kommer att mycket noga se till att göra de undersökningar som är lämpliga och säkert också kommer att draga de slutsatser därav som är rimliga.

I debatten i första kammaren i går, där man hårt tryckte på att psykologisk-pedagogiska institutet eller i varje fall expertis på det psykologiska området utanför skolöverstyrelsen skulle kopplas in på dessa undersökningar, påyrkades att skolöverstyrelsen inte ensam skulle utföra undersökningarna. Detta spörsmål har jag inte haft någon anledning att taga ställning till ännu. Jag vill nämna även för andra kammaren, att jag i mitt interpellationssvar i går klart underströk, att den pedagogisk-psykologiska expertisen på ett eller annat sätt skall få tillfälle att medverka här. Jag erinrade emellertid då också om att även skolöverstyrelsen ju innehåller dylik expertis. Jag menar sålunda, att vi i dag inte härvidlag har någon som helst anledning att komma med pekpinnar till skolöverstyrelsen. Utskottet har inte gjort det till departementet, och enligt min mening har vi heller inte anledning att komma med dylika pekpinnar. Det är önskvärt att så allsidiga jämförelser som möjligt görs och jag räknar med att de också skall bli gjorda.

När jag ändå tagit ordet vill jag understryka vad som klart kom fram ock-

så i gårdagens debatt och för övrigt framkommit såväl i utskottsutlåtandet som i reservationen, nämligen att försöksskolorna hittills haft vissa handikapp, som gjort att man kanske ännu inte kunnat vänta sig så fullgoda resultat som man hoppas få i framtiden. Jag vill exempelvis erinra om att en hel del av de mest ambitiösa och teoretiskt högst begåvade eleverna har lämnat enhetsskolan för övergång till läroverk, i praktiskt taget varje försöksdistrikt, skulle jag tro. Det finns ju också anledning att peka på att vi haft svårt att i fråga om den teoretiska utbildningen få fullt kompetenta lärare vid enhetsskolan. Med de åtgärder som vidtagits för att förbättra lärarfrågans läge menar jag emellertid, att vi kan hysa goda förhoppningar om att vad tiden lider skall det vid enhetsskolans högstadium bli allt större och större del av lärarna som är utbildade för detta stadium. Under sådana förhållanden tror jag också, att vi då skall kunna draga säkrare slutsatser av de jämförelser som kommer fram.

Om jag härutöver skulle ta upp ett par av de detaljfrågor som här berörts, så vill jag bara säga, att vi skall komma ihåg att det ändå ännu är ett visst mått av provisorium över försöksverksamhetens organisation. Under sådana förhållanden får man inte ställa upp för rigorösa krav i den ena eller andra riktningen, om detta inte ur försöksverksamhetens egen synpunkt är oundgängligen nödvändigt. Enligt mitt förmenande är det därför tills vidare en fullt riktig linje, när det i propositionen inte uppställs några dylika bestämda krav för distriktsöverlärare och studieledare. Beträffande studieledarna har jag dock i propositionen pekat på att de i fråga om utbildning, erfarenhet och lämplighet skall fylla de krav som rimligen kan ställas härvidlag, och jag tror det är riktigast att inte gå längre i dagens läge.

Det var fröken Vinge som menade,

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

att det väl bara var ett förbiseende att inte språktilläggen hade kommit dessa högstadielärare till del. Ja, det är klart att man ur vissa synpunkter kan säga att det är en enkel sak att ordna och att det vore rimligt att man gäve dessa lärare möjlighet att få tillägg, varigenom de åtminstone skulle få något högre lön än om de tjänstgör på mellanstadiet. Men det är i alla fall inte av förbiseende som den saken inte har ordnats. Vi har noga diskuterat saken i regeringen, och vi har funnit att det i alla fall finns risk för konsekvenser på läroverksområdet, vilka vi inte kan alldeles säkert överblicka, och under sådana förhållanden menar vi att det för denna provisorietid får bli ett avslag på dessa i och för sig kanske ganska rimliga önskemål. Propositionen går därför ut på ett avslag, och utskottet har också anslutit sig till detta.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först anknyta till det sista som statsrådet sade. Det beklagliga är ju att dessa lärare på högstadiet i vissa fall får lägre ersättning, icke högre, än de som arbetar på mellanstadiet.

Konsekvenserna för läroverkens del har jag hört talas om under hand, men de kan inte vara alltför betydande. Våra finskspråkiga bygder är inte så förfärligt väl försörjda med läroverk, att det kan bli fråga om så många tjänster.

Statsrådet sade att han var övertygad om att skolöverstyrelsens försöksavdelning gör de undersökningar som är lämpliga, och han sade också att det inte hade kommit någon kritik från utskottet. Nej, någon egentlig kritik har vi kanske inte kommit med, men något ditåt. När vi framhåller nödvändigheten av att ändamålsenliga metoder utarbetas o. s. v. ligger däri givetvis, att vi inte anser att de hittillsvarande metoderna har varit riktigt ändamålsenliga.

Jag vill ta upp en speciell sak, som det för mig varit mycket angeläget att framhålla, nämligen frågan om stickprovsexpertisen. Skolöverstyrelsen har ju en statistisk avdelning, och för några år sedan, när frågan om skolöverstyrelsens omorganisation var på tapeten, föreslog man på vissa håll att undervisningsstatistiken, som nu bara till en del görs inom skolöverstyrelsen, skulle läggas på annat håll, exempelvis på statistiska centralbyrån. Då sades det från skolöverstyrelsens sida, att det var fördelaktigt att ha en statistisk avdelning vid skolöverstyrelsen, därför att skolöverstyrelsen har så många statistiska undersökningar, att det kunde vara bra att kunna anlita den för dessa. Nu visar det sig att skolöverstyrelsens statistiska avdelning är så hårt belastad med löpande göromål, att den inte har möjlighet att i tillräcklig utsträckning ställa sig till förfogande när skolöverstyrelsen skulle behöva anlita statistisk expertis. Vi ser ju år efter år exempelvis på redogörelserna för skolmål-tidsverksamheten, att dessa redogörelser skulle kunna göras enklare, billigare och bättre och ge tillförlitligare resultat, om man hade möjlighet att anlita en stickprovsexpert, antingen en som vore anställd inom skolöverstyrelsen eller någon utomstående. Ju mer omfattande de statistiska undersökningarna blir, desto viktigare tror jag det är att man beaktar nödvändigheten av att skolöverstyrelsen med sig associerar, inte vilken statistiker som helst, utan en expert på stickprovsmetodik. Jag vill vädja till statsrådet att noga överväga denna fråga. Jag tror att det skulle löna sig, icke minst ekonomiskt.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Herr Cassel yttrade i sitt anförande att jämförelserna mellan 9 g och realskolan inte har utfallit till enhetsskolans fördel. Jag har inte för avsikt att ta upp en debatt om de jäm-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

förande undersökningar, som har gjorts och redovisats av skolöverstyrelsen. Jag förutsätter att andra kommer att sysselsätta sig med den saken, och statsrådet Persson har ju redan varit inne på den.

Låt mig i alla fall peka på en detalj. En väsentlig uppgift för den nya skolan har ju angetts vara att underlätta möjligheterna för det uppväxande släktet, inte minst på landsbygden, att ernå en bättre skolunderbyggnad. Det är givetvis svårt att statistiskt mäta hur det förhåller sig med utvecklingen på detta område. Jag finner det dock utifrån erfarenheter i landets nordligaste försöksdistrikt angeläget att redovisa, att enhetsskolan hos oss visat sig fylla en positiv uppgift i detta hänseende. Det har i vårt distrikt, där långa avstånd och föräldrarnas många gånger svaga ekonomi hittills lagt avgörande hinder i vägen för de ungas utbildning, otvivelaktigt visat sig att enhetsskolan medfört ett betydande framsteg. Detta även om man enbart tar hänsyn till de elever som nått fram till examen i 9 g och därmed fått chans till gymnasiestudier. Härtill kommer givetvis också det tillskott av utbildning som 9 a och 9 y otvivelaktigt medför. Därjämte tillkommer att vi har kunnat notera bättre möjligheter för de unga till utbildning, och detta har skett samtidigt som vi har haft att brottas med rätt betydande svårigheter i fråga om lärarrekrutering, bristfälliga lokaler och långa avstånd med skolskjutsar, vilket givetvis har måst innebära ett handikapp för eleverna.

Det är inte minst mot bakgrunden av dessa erfarenheter som det synes mig att debatten kring enhetsskolan inte bör avse huruvida denna skall genomföras eller ej, utan i stället bör begränsas till frågan om hur enhetsskolan skall utformas och kunna realiseras. Jag ser det utifrån dessa synpunkter såsom angeläget att försöksverksamheten även i fortsättningen kan bedrivas

under olika geografiska, ekonomiska och andra betingelser.

Tillåt mig därför att uttala min uppriktiga tillfredsställelse över att statsutskottet i princip har biträtt mitt yrkande om ett förstärkt statsbidrag till de skoldistrikt, som bedriver försöksverksamhet under svåra betingelser. Även om det föreslagna beloppet kan vara otillräckligt, framstår dock vad som här föreslås som en solidaritetsförklaring gentemot de skol- och kommunalmän som arbetar under besvärliga förhållanden. Detta är, herr talmän, att notera med största tillfredsställelse.

Utän att här vilja markera något definitivt ställningstagande från min sida tillåter jag mig att även beröra en annan rätt väsentlig detalj. I skolöverstyrelsens redogörelse diskuteras vissa problem rörande 9 y och hjälpklasslevernas inpassning i den nya skolan. Klart önskvärt är givetvis att 9 y erhåller så gott anseende som möjligt och att denna linje även blir i stånd att attrahera allmänbegävningar. Vi bör nog göra oss förtrogna med tanken att man måste satsa en hel del från det allmännas sida för att detta skall ske. Även om så är fallet, är jag inte övertygad om att de utvägar som här diskuteras överallt och i sin helhet är de lämpligaste. En inriktning mot att särskilda 9 y-linjer skall inrättas för elever från hjälpklasserna kan i många fall vara svår att åstadkomma. Detta förutsätter ett rätt betydande elevunderlag. Såvitt jag kan bedöma erfordras därför, om differentiering på olika linjer för gossar och flickor skall vara möjlig, hjälpskolor av storleken dubbel A-form eller mera. För landsbygdens vidkommande måste detta i många fall innebära en långt driven centralisering, som torde vara svår att åstadkomma. En sådan kan även befaras allvarligt försvåra kontakten mellan skola och hem och synes mig därför diskutabel. Jag skulle tro att vi i många distrikt får nöja oss

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

med att eftersträva särskilda linjer för hjälpklasselever, vad gäller den allmänt medborgerliga utbildning som skall meddelas i 9 y. För den erfordras ju ingen differentiering mellan gossar och flickor och mellan olika yrken, varför ett tillräckligt elevunderlag är långt lättare att ernå.

När jag tillåter mig att ifrågasätta detta, är det inte enbart mot bakgrunden av ett krasst kommunalpolitiskt bedömmande. Det synes mig i verkligheten medföra goda psykologiska effekter, när hjälpklasseleverna åtminstone i någon mån får smälta in i den övriga skolan och därigenom slipper den särprägel, som de många gånger känner som en personlig belastning. Därför synes det mig önskvärt att dessa elever, i varje fall när det gäller yrkespraktiken, så långt det är möjligt får smälta in i den övriga skolan.

Klart är — därför står jag inte främmande — att vi vid utformningen av framtidens skola måste eftersträva en utformning, som ger tillräckligt ambitionsutrymme åt de elever som är mer än genomsnittligt teoretiskt begåvade. Men då måste vi akta oss för att ordna det så, att hjälpklasseleverna känner sig hemlösa i framtidens skola.

Det må tillåtas mig att jag, på samma gång som jag i övrigt ger min anslutning till statsutskottets utlåtande, på en punkt nödgas anmäla avvikande mening. Det gäller språktillägget till folkskollärare, som tjänstgör på högstadiet i rikets finskspråkiga trakter.

Fröken Vinge har redan varit inne på den frågan och nämnt hurdana förhållandena är med den utformning som författningarna har fått efter beslutet vid 1954 års riksdag. Folkskollärare, som åtager sig den säkerligen tunga uppgiften att utbilda ungdomar på stadier för vilka de egentligen inte har utbildning, som fått satsa en hel del arbete och fritid för att kunna fylla den uppgiften, erhåller en lägre avlöning än många lärare på mellansta-

diet och många lärare i granndistriktet. Detta kan inte vara ägnat att stimulera rekryteringen av de bästa lärarna till högstadiet, vilket väl annars får anses önskvärt.

Herr statsrådet var inne på denna fråga och yttrade, att det var risken för konsekvenser på läroverksområdet som skulle ha föranlett den negativa inställning som Kungl. Maj:t i detta fall har intagit. Jag tillåter mig nämna vilket svindlande belopp det egentligen kan röra sig om. Det är endast ett försöksdistrikt i landet som ligger inom de aktuella finskspråkiga trakterna. I det distriktet är under innevarande läsår sju folkskollärare anställda för tjänstgöring på högstadiet. Följaktligen skulle ett beviljande av språktillägg åt dem innebära en kostnad av $7 \times 600 = 4\,200$ kronor. Konsekvenserna på läroverksområdet, vilka befaras bli så stora, skulle väl närmast innebära att folkskollärare som tjänstgör vid läroverk i de finskspråkiga trakterna skulle tillerkännas ett motsvarande språktillägg, men jag är icke övertygad om att heller de konsekvenserna kan vara så skrämmande ur statsfinansiell synpunkt. Såvitt jag har mig bekant tjänstgör för närvarande omkring tio folkskollärare vid läroverk, kommunala mellanskolor och högre folkskolor inom Tornedalen, och följligen begränsas de ekonomiska konsekvenserna för samhället till omkring 6 000 kronor.

Det synes mig som om det måste betecknas såsom mindre tillfredsställande, att gränsdragningen — en sådan vållar givetvis svårigheter i alla lönefrågor — har skett på sådant sätt i detta fall, att den måste befaras medföra icke önskvärda konsekvenser för försöksverksamheten. När statens lönenämnd har kunnat tillstyrka skolöverstyrelsens framställning i detta hänseende, kan väl inte heller de farliga konsekvenserna ha dykt upp i sista minuten.

Herr talman! Jag ber att beträffande

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

punkt V a i det föreliggande utskottsutlåtandet få yrka bifall till den av herr Malmberg m. fl. avgivna reservationen, medan jag på övriga punkter kan ge min fulla anslutning till statsutskottets utlåtande.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Jansson* i Kalix (s) och *Gavelin* (s).

Herr HOPPE (s):

Herr talman! När jag i går kväll läste den punkt i åttonde huvudtiteln som handlar om försöksverksamheten och proposition nr 120 och därvid erinrades om allt det nya som redan har brutit sig igenom och det nya som nu planeras på skolans område, då måste jag stilla undra för mig själv, om det över huvud taget har funnits någon tid då man arbetat lika energiskt, hängivet och entusiastiskt för att skapa fram någonting nytt i vår skola, en skola om vilken man drömmer att den skall ge den bästa tänkbara undervisning åt alla Sveriges barn och den bästa tänkbara fostran samtidigt som den bereder möjlighet för all Sveriges ungdom som önskar det att få fortsätta sina studier och sin utbildning långt utöver vad vår gamla folkskola har satt upp som mål.

Jag finner det, herr talman, angeläget att vi gör varandra uppmärksamma på att den nya skolan, som är föremål i varje fall för åtskillig kritik, i sin utformning och sin vardagliga gärning ingalunda är någonting färdigt för närvarande. Den är och kommer helt säkert under en kanske lång följd av år att befinna sig i vardande.

Till det i detta sammanhang särskilt uppbyggliga hör, enligt min mening, att de som närmast har ansvaret för skapandet av detta nya i svenskt skolväsen — jag tänker på departementet och skolöverstyrelsen — med fast tro på den nya skolan förenar ödmjukhet in-

för den stora uppgiften och mycken vilighet att lära av de erfarenheter som görs och, när det finns anledning därtill, även lära om. När jag sagt detta behöver herr Cassel, om han annars anser min framställning på denna punkt vara riktig, inte vara ängslig för att man i departementet och skolöverstyrelsen skall vara så utomordentligt stel, utan man är där tvärtom öppen och mottaglig för allt som rör sig i tiden.

Vad som gjorde läsningen av huvudtiteln på området och propositionen nr 120 så angenäm för mig var kanske framför allt att vi fick en inblick i arbetet bakom kulisserna, huru vederbörande arbetar med problemen och känner, att man inte är färdig utan måste ta upp till nytt övervägande sådant som kursplaner, tillvalsämnen och mera sådant. Å andra sidan är det uppenbart att det i våra dagar, i någon mån i riksdagen men framför allt utanför riksdagen, finns rätt många som har en kritisk inställning till den nya skola som är i vardande.

Somliga av motståndarna till den nya skolreformen är kritiska — jag hoppas att det inte låter elakt — därför att de har sitt nöje i att kritisera. Det finns i vårt land en del människor som har en förfärlig lust att kverulera, och det verkar nästan som om deras antal vore i ständigt stigande. De är kritiska kanske av födsel, otyglad och otuktad vana, — detta ingalunda sagt till herr Cassel, som ser fundersam ut. — Det är ingenting att göra åt dem. Kanhända någon modern människa skulle säga, att det beror på något sätt på den inre sekretionen. Jag lämnar det därhän och går vidare.

Andra är kritiska på detta område därför att det inte gått upp för dem, vad den nya skolan vill, och hyser farhågor för vad den kommer att leda till. Jag vill uttala den förhoppningen att de så småningom skall omvända och bättra sig, när de upptäcker, att den nya skolan är en stor gåva till Sveriges

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

barn, och när de blir övertygade om att det ur två synpunkter helt enkelt varit nödvändigt att skapa fram den nya skolan. Den ena är att det först genom denna skola blir möjligt att ordna med vidgade studiemöjligheter för all Sveriges ungdom. Det andra är att den innebär det enda sättet att lyfta det praktiska arbetet och dess män, handens arbetare till ett högre plan, till en nivå som är jämställd med den som de intar, som man kan kalla för hjärnans arbetare.

Så har vi människor, som jag skulle kunna karakterisera som företrädare för den positiva kritiken. Det är människor som gärna vill tro på skolreformen och gärna vill skänka den sitt stöd men som är litet tveksamma och kanske på en eller annan punkt känner missräkning. Resultatet kommer kanske inte så fort som man tänkt, och ett och annat tycker man är oriktigt. Till den grupp som representerar den positiva kritiken räknar jag bland annat reservanterna i utskottet i dag. Sådan kritik tror jag kan vara endast till gagn. Det är dock klart att den på vissa punkter måste bestämt bemötas och även avvisas.

Nu kommer jag till det som jag tror vi kanske skall ta åt oss litet var, åtminstone de som är kritiskt inställda, ty det gäller ett område, där det råder mycket bekymmer i vida kretsar. Den vanligaste och till synes allvarligaste anmärkningen mot det nya som kommer, det som jag kallar den nya skolan, torde vara att den jämförelse som man gjort angående studieresultaten visar, att dessa för dem, som har gått igenom försöksskolans klass 9 g, på åtskilliga punkter synes vara sämre än resultaten för dem som har avlagt realexamen.

Jag tar mig friheten deklarerar min uppfattning, att dessa relativt pessimistiska slutsatser, som har dragits av jämförelserna mellan studieresultaten vid försöksverksamheten och vid realskolan, bygger på en ensidig kvantitativ

bedömning. Jag misstänker att det kommer att bli så i fortsättningen rätt länge. Kvantitativt kommer kanske i avseende å kunskaper försöksverksamheten att ligga under realskolan. Men det måste väl finnas andra värden än kunskaper — dessa förloras i varje fall delvis rätt snart efter det de förvärvats — sådana som man kan redovisa vid prov eller en examen.

Helt nyligen betygade en medelålders folkskollärare, anställd i försöksskolan: »Jag har aldrig känt en sådan trivsel och en sådan glädje i arbetet som nu — och jag är övertygad om att ungarna känner det precis på samma sätt som jag — och detta trots att skolarbetet blivit mer krävande än någonsin.» När vi kan få höra från olika håll, att man har ett starkt intryck av att de unga i försöksskolan ligger före i fråga om allmän mognad, eller när den nya skolan — och dit syftade vi ju, när vi ville skapa fram den — har visat sig vara rätt framgångsrik i fråga om att dana samarbetsmänniskor, då tycker jag att verksamheten i den nya skolan har visat, att den ändå har något synnerligen stort och värdefullt att ge.

Fröken Vinge har alldeles nyss på ett riktigt och effektivt sätt framhållit, att man inte skall dra för bestämda slutsatser av de jämförelser som är gjorda. Vi har alldeles för litet material att röra oss med.

Till dem, herr talman, som är oroliga för att den nya skolan alltjämt skall bli underlägsen realskolan och bildningsmässigt stå lägre än denna, vill jag säga: Är det så underligt, om studieresultaten i försöksverksamheten inte ger allt det man hade hoppats? Det är ej underligt, om man besinnar följande: Försöksverksamhetens högstadium, alltså klasserna 7 till 9, har inte i detta nu tillnärmelsevis samma tillgång på akademiskt utbildade lärare som realskolan har. Det är väl naturligt om detta kommer att medföra att studieresultatet, t. ex. i fråga om språk, ogynnsamt på-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

verkas av bristen på akademiskt utbildade lärare.

En annan sak är att försöksverksamheten — jag har nämnt det förut — är något i vardande. Den har väl skådat ett mål, men det gäller för den att fatta det starkare och mera bestämt i sikte. Målet för skolans gärning måste nås på nya vägar — det är inte några upp-trampade vägar. Realskolan har det i detta fall mycket bättre förspänt. Realskolan har, både i fråga om målet och vägarna till målet, en gammal tradition att bygga på.

För det tredje har man i realskolan faktiskt tack vare intagningsförfarandet infört ett urval av eleverna. Dessa måste ju i varje fall på de flesta ställen i Sverige kunna visa upp en ganska hög poängsiffra för att kunna komma in i realskolan. I försöksverksamheten torde det som regel vara så, att det är sam-läsning i stor utsträckning mellan 9 g — alltså de som skall upp i gymnasium — och den allmänna linjen 9 a, och det är alldeles uppenbart — så mycket är man på det klara med — att då 9 a läser tillsammans med 9 g, blir resultatet sämre för dem som går i 9 g, än om de fått läsa för sig.

Lägg här till — för det fjärde — en liten synpunkt. Det är faktiskt så att på grund av kvarsittning och sådant är genomsnittsåldern för realskolans elever högre än för försöksverksamhetens elever.

I en aftontidning i går kväll läste jag en mycket bekymrad insändare, där det undrades hur länge man skulle hålla på med betygshetsen och betygsjakten inför ansökan till skolan. Det är väl inte att säga för mycket, om man gör det påståendet, att det är vår livliga förhoppning att den, som jag kallar det, nya skolan skall på den punkten vara hjälpen.

Det har för oss som suttit i avdelningen och utskottet varit en glädje att delta i behandlingen av denna kungl. proposition, en glädje inte minst där-

för att vi i det stora hela har kunnat samla oss till praktiskt taget enhälliga beslut.

På några, jag skulle nästan vilja kalla dem små punkter, har några av utskottsledamöterna en från majoritetens avvikande mening. Statsrådet har redan tagit upp dem till bemötande. Eftersom frågan om språktillägget tagits upp av herr Larsson i Hedenäset skulle jag endast vilja säga, att beslutet om vilka som skall ha språktillägg är resultatet av en förhandlingsöverenskommelse, och nu tillämpar vi allmänt i detta land den regeln, att om vi skall vidga kretsen av dem som skall ha en fördel, så får det ske förhandlingsvägen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag skall be att få göra en mycket kort sammanfattning av vad som har framförts här i debatten om jämförelsen mellan realskolans avslutningsklass och klass 9 g.

Vi har alltså å ena sidan realskolan, där vi haft en mycket hård gallring innan eleverna över huvud taget kommit in i realskolan och där denna gallring sedan fortgått i fem år. Alla de elever, som lärarna tvivlar på skulle ha möjligheter att klara det nålsöga som real-examensskrivningarna är, har man sålunda försökt göra sig av med på ett tidigare stadium. Men här till kommer att när de elever, som efter denna hårda gallring tagits in i realskolan, kommer så långt som till realexamen, har de inte kommit dit direkt, utan ungefär hälften av dem är överåriga. De har alltså haft tidsförlust. De har varit kvarsittare något år, och även om de inte varit kvarsittare har ett mycket stort antal inte kunnat klara studierna med den undervisning skolan har givit, utan de har under längre eller kortare tid fått läsa extra under skoltiden eller läsa på ferierna. De har också hela tiden de

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

gått i realskolan vetat om detta avgångsprov och att denna realskoleskrivning betyder så mycket — lyckligtvis inte lika mycket som tidigare, då den var ensamt avgörande, men den är ändå synnerligen betydelsefull. Man vet långt på förhand datum när skrivningen skall äga rum och kan förbereda sig intensivt. Om det finns något tillfälle, när den lättsinnigaste och lataste eleven är våldsamt flitig, är det veckorna närmast före denna skrivning. Alldeles frivilligt repeterar de då hela grammatiken, och lärare och elever gör över huvud taget allt som göras kan för att vederbörande skall vara så att säga topptrimmad den dag skrivningen sker.

Sedan kommer 9 g, som aldrig gått igenom ett sådant där såll utan gått den väg som de själva och deras föräldrar ansett att de haft de teoretiska förutsättningarna för. De har gått den vägen genom skolan utan kvarsittning och praktiskt taget utan någon extraläsning, något som för övrigt förekommer i ytterligt liten utsträckning i enhetsskolan. De har alltså fått den undervisning skolan kunnat ge och därmed jämnt. De har inte haft något examensprov och inte på förhand vetat om detta prov utan kommit till detsamma som till en vanlig skolskrivning. Då har de plötsligt fått veta att de skall skriva en real-examensskrivning och visa om de kan lika mycket som sina kamrater i realskolan. Hälften klarar inte detta prov. Jag tycker att detta kunde ha sagts dem på förhand, ty dels är ju utgångsläget så olika, och därtill kommer ju denna plötslighet för dem som inte är vana vid denna sorts prov och därför inte inställda på dem. Bland alla dem som misslyckas i detta prov finns det säkerligen en hel del som har fullt tillräckliga kunskaper och begåvning för att kunna följa undervisningen i gymnasiet. Alla är vi ju numera överens om att ett ensamt prov inte skall vara avgörande.

Sedan är det en annan sak vad det

blivit av alla dem som kommit fram till realexamen. Flertalet har naturligtvis fått någon sorts utbildning, men den har de inte fått utan tidsförlust, ty det har inte funnits någon för dem tillrättlagd väg. Man är så mån om att realexamen eller motsvarande examen skall tas utan tidsförlust, men lika viktigt är att inte slösa bort någon tid för alla de mindre teoretiskt begåvade. Skulle man göra någon skillnad, skulle man snarare säga, att det är viktigare att hjälpa fram dem som inte fått så stora förutsättningar för att kunna klara sig själva.

Vi har nu fått en begränsad realexamen, och det är ett mycket stort steg framåt, ty därigenom kan vi få fram dem som har förutsättningar för teoretiska studier men som är svaga i ett eller annat ämne.

Vi har här t. ex. den stora gruppen med tekniskt begåvade, som inte kan klara främmande språk, därför att de inte har språkbegåvning eller därför att deras intresse inte räcker till. De är ensidigt inriktade på andra ämnen. Här har talats om bristen på civilingenjörer. Ja visst är det brist på civilingenjörer. För att bli civilingenjör måste man ha gymnasiekunskaper i främmande språk, och då måste det ju krävas, att man skall kunna klara språken även på realskolestadiet. Men vi behöver inte bara civilingenjörer utan också teknisk personal av alla grader. Vi har massor av både ingenjörer och personer med lägre teknisk utbildning, som inte har realexamen och gymnasieutbildning men som i stället har fullgod teknisk utbildning. Men de tillhör just dem vilka, som jag tidigare sagt, förlorat tid. De har försökt sig på att gå igenom realskolan men blivit kuggade därför att de inte klarat de främmande språken. De har fått vidare utbildning i yrkeskolor och tekniska fackskolor och institut. Men dessa tekniska skolor har fått börja på ett mycket mera elementärt stadium i matematik, kemi och fysik

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

än de skulle behövt göra, om dessa elever i grundskolan under tidigare år fått de kunskaper, som de haft alla möjligheter att kunna förvärva men som de varit avskurna ifrån därför att de inte kunnat tillägna sig språkkunskaperna. Man kan för att spetsa till det hela säga som en pojke sade till mig: »Varför skall man betraktas som matematikidiot därför att man har valt bort tyskan?» Men så har det faktiskt blivit. Vi har å andra sidan många språkbegåvade som inte kunnat klara matematiken. Varför skall inte de kunna få fortsätta under de år man har som lättast för att lära språk och få en så fullgod språkundervisning som vi kan ge dem? Nu måste de klara bägge delarna, annars får de skaffa sig en utbildning bäst de kan. Vi behöver en differentiering säger man. Visst behöver vi det, men den behövs ämne för ämne och bör inte bli en differentiering på linjer. Hur många linjer vi än gör kommer vi ändå aldrig att inom varje linje få ett enhetligt elevmaterial, utan det blir så att vi får en linje med de mest begåvade i alla avseenden, och sedan får vi hänvisa till en annan linje dem som skulle kunnat följa och kanske t. o. m. överträffa de mest begåvade på denna linje i vissa ämnen. Därvidlag är enhetsskolan något av det förnuftigaste. Vi skall ha grundkurser för alla, men så skall vi också ha överkurser i alla ämnen och skiftningar, så att var och en kan hänvisas till en överkurs som passar honom. Om vi har en grundkurs i språk, som alla läser, och en överkurs i grammatik för dem som behöver en sådan, skall vi naturligtvis börja med femte och sjätte klasserna. Det är alldeles riktigt, och likadant är det med matematiken. På det sättet måste man kunna tillgodose behovet av att var och en får den utbildning han behöver. Men det tar tid att genomföra. Det tar tid att utarbeta dessa kurser. Det är inte gjort ännu. De är skisserade i skolkommissionens

betänkande, men de har inte blivit detaljutformade, utan varje lärare har försökt att klara sig på egen hand.

Sedan finns det också ett annat hinder, som faktiskt är större än dem jag förut nämnt. Det gäller nämligen här att bryta den traditionella inställningen hos såväl lärare som elever, att en klass skall hålla ihop och att alla skall läsa lika mycket. Lärarens ambition är att ha alla med. Ingen får släpa efter, ty då tror läraren att det är något fel på honom själv, och då försöker han att göra sig av med de elever, som inte kan hänga med. Och de elever, som utan svårighet hänger med, säger: Varför skall jag anstränga mig extra och lära mig mer än de andra?

Denna inställning måste förändras, men det tar många år. Vi är emellertid på det klara med att detta är det enda vettiga, och att vi i fortsättningen måste sträva mot det målet.

Det sagda gäller även beträffande de praktiska begåvningarna. Herr Larsson i Hedenäset var inne på frågan om hjälpklasserna, och den saken är också omnämnd i propositionen. Statsutskottet har även i sitt utlåtande skrivit, att 9 y icke får bli någon hjälpklass. Men å andra sidan får inte heller hjälpklasserna utestängas från en kvalificerad yrkesutbildning. Ofta är det så att den elev, som har lätt för en sak, har lätt för allting, men det finns också specialbegåvningar. Om jag håller mig till det tekniska området, så måste man för att bli ingenjör även besitta teoretisk begåvning, men man kan bli en utomordentlig mekaniker nästan utan att kunna läsa och skriva. Det finns ett ganska stort antal människor, som är genier i sina fingrar. De har sin begåvning i händer och ögon, men de har inte teoretisk begåvning tillräckligt för att vara med i en normalklass. De skall sålunda gå i hjälpklass i teoretiska ämnen, men fördenskull behöver de inte gå i en hjälpklassavdelning tillsammans med såda-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

na elever, som är lika bortkomna i händerna som i huvudet. Även där bör en differentiering göras ämnesvis, så att eleverna på varje område kan få en så kvalificerad utbildning, som de över huvud taget kan tillgodogöra sig.

Vi måste komma fram till en skola, som tar hand om varje elev, så att varje skolungdom under de nio åren i skolan får lära så mycket som möjligt med utgångspunkt från sina förutsättningar och intressen. Detta kan vi aldrig nå endast med en linjeuppdelning, utan vi måste gå till en tidigare differentiering inom klassens ram.

Däremot behöver vi en linjedifferentiering, som vi hittills inte haft, nämligen i nionde klass. Det är vi alla ense om, och det har också berörts såväl i tidigare anföranden som i skolkommisionens betänkande. Riksdagen har också fattat beslut härom år 1950. Det har då uttryckligen sagts, att det i nionde klass skall ske en verklig linjeuppdelning, eftersom både elever och lärare då bör veta vartåt det lutar. Då skall man inrikta sig på vad som kommer efter skolan, och då kan man göra denna uppdelning i olika linjer: 9 a, 9 g och 9 y. I de flesta av de elva försöksdistrikten har man inte kunnat göra denna linjeuppdelning utan har i stället haft eleverna samlade i en linje betecknad 9 a g. Om eleverna skall inriktas på gymnasiet, är det inte riktigt att först bygga upp utbildningen på enhetsskolan med dess målsättning och därefter flytta över eleverna på det traditionella gymnasiet tillsammans med elever som gått i realskola. Det måste leda till en snedvridning. Det där är väl tänkt som ett övergångsstadium, och det är väl avsett att man sedan i gymnasiet så fort som möjligt skall försöka åvägbringa en samordning. Men övergången sker lättare, om man har linjen 9 g för sig själv. Då vet både lärare och elever att vederbörande nästa år skall gå i gymnasiet, och då frågar sig båda parter vad det finns för luc-

kor i kunskaperna och vad enhetsskoleleven inte har läst, men som eleverna i realskolan har läst. De frågar då vad det är som behöver repeteras och aktualiseras, och då kan man nå ett verkligt resultat, ty då arbetar eleverna med ett klart mål för ögonen och vet att de är tvungna att tillägna sig vissa kunskaper, om de skall kunna klara sig i fortsättningen. Där finns alltså en möjlighet att anpassa sig till realskolans kurser, en anpassning som vi inte gärna vill göra i alltför stor utsträckning på ett tidigare stadium. Men förutsättningen härför är som sagt att vi har linjen 9 g för sig själv. Har man inte det, får man någonting mitt emellan, som blir till förfång för såväl 9 g som 9 a, kanske allra mest för dem, som går i 9 a och tänker avsluta sin skolgång med det året.

Nu föreligger det ett förslag från skolöverstyrelsen om att man även i de små skoldistrikten skall få skilja på linjerna 9 a och 9 g vad beträffar modersmål, främmande språk och matematik — alltså de ämnen, i vilka eleverna måste besitta vissa kunskaper för att kunna gå vidare. Utskottet understryker också i sin skrivning vikten av att en sådan uppdelning kommer till stånd. Får vi denna uppdelning, tror jag att vi med ganska stor tillförsikt kan avvakta de kommande jämförelserna längre fram, vilka i så fall blir betydligt mera rättvisande än vad de hittillsvarande jämförelserna har varit.

Flera talare har påmint om att lärarna i enhetsskolan genomsnittligt har sämre utbildning än lärarna i realskolan. För min del tror jag emellertid att det är av ännu större betydelse, att enhetsskolans lärare har så mycket mindre erfarenhet än realskolans. Många lärare i enhetsskolan undervisar i sina kurser för första gången på detta stadium och har ingen som helst erfarenhet av undervisningen. Det hjälper inte med fackkunskaper i de ämnen det här är fråga om. En erfaren lärare, som un-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

der några år har fört elever fram till examen i realskolan, vet var det brukar klicka och i vilka ämnen eleverna brukar köra fast samt vad man ideligen måste gå tillbaka till och gnugga in. Sådant kan intet annat än erfarenheten lära en lärare, och är en lärare nybörjare, blir det brister. Men även det är sådant som går över med tiden.

Jag tror därför inte det finns någon anledning att dra förhastade slutsatser av de jämförelser som gjorts, utan vi skall låta enhetsskolan fortsätta att arbeta några år framåt efter de riktlinjer, som är uppdragna i 1950 års beslut, och låta skolöverstyrelsens försöksrotel och de som arbetar på detta område så småningom försöka finna bättre vägar och lära av erfarenheten. Då tror jag att enhetsskolan i längden kommer att visa sig vara den lyckligaste skolformen.

Herr TALMANNEN: Då ytterligare sju talare är anmälda och med hänsyn till den långa föredragningslistan får jag hemställa, att efterföljande talare måtte begränsa sina anföranden så mycket som möjligt.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Egentligen är det inte så förfärligt mycket som skiljer utskottet från reservanterna i frågan om erfarenheterna av försöksverksamheten. Jag bortser då från ett uttalande om psykologisk-pedagogiska institutets medverkan, som reservanterna gör — jag skall återkomma till det senare.

Skillnaden består närmast i två saker, och de skillnaderna har genom herr Cassels positiva anförande för en stund sedan ytterligare minskats. Men herr Cassel får förlåta mig, att jag bortser från detta och tar hänsyn till vad som skrivits i reservationen.

Medan reservanterna ägnar speciell uppmärksamhet just åt enhetsskolans gymnasieinriktade grupp, alltså 9 g, be-

tonar utskottet betydelsen av det samlade resultatet, alltså just det som herr Cassel understrukit i dag men som tyvärr inte finns i reservanternas yttrande.

Den andra saken är den olika redovisningen av erfarenhetsmaterialet. Man kan av samma pusselbitar tillverka olika mönster, och de mönster som reservanterna fått fram anser jag inte vara rättvisande. Reservanterna har t. ex. varit ängsligt noga med att redovisa alla de punkter, på vilka enhetsskolan varit underlägsen. Att de inte nämnt — vi får kanske säga att de glömt bort det — de punkter, där enhetsskolan varit överlägsen, särskilt i fråga om den skriftliga framställningen, är kanske inte så mycket att orda om.

Nej, det väsentliga, herr talman, är en annan sak, nämligen att reservanterna inte i detta sammanhang funnit anledning att närmare gå in på orsakerna till de angivna sämre resultaten. De orsakerna gömmer bakom den finurligt formulerade mening i reservationen, där det heter: »Att resultatet av dessa jämförelser för enhetsskolans del blev dåligt är under för dagen föreliggande förutsättningar icke ägnat att inge förvåning.»

Så enkelt har man alltså kommit ifrån den saken. I rättvisans namn vill jag emellertid erkänna, att bristen på kompetenta lärare tagits upp av reservanterna i ett annat sammanhang, men inte ens där vill man oförbehållsamt erkänna, att bristen är en av de bidragande orsakerna, utan det heter endast »om det är så...».

Jag vill också säga några ord i allmänhet om dessa jämförelser och kanske inte så mycket med utgångspunkt från reservationen.

När man bl. a. i pressen gjort så stort nummer av de verkställda jämförelserna med realskolan, har resultaten ofta utnyttjats mot enhetsskolan. Jag vill erinra om att det särskilda skolutskottet vid 1950 års riksdag rekommenderade

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

jämförelser mellan olika organisationsformer av enhetsskolan men beträffande jämförelser med andra skolor tillade följande, som jag tycker inte bör glömmas bort:

»I den mån jämförelser kunna anställas även med de nu arbetande skolformerna, trots där rådande speciella förhållanden i avseende på lärjungeurval m. m., bör detta icke underlåtas.»

Av detta framgår ganska tydligt, tycker jag, att utskottet den gången insåg svårigheterna vid jämförelser med andra skolor, t. ex. realskolan. När sedan försöksavdelningen gjort dylika jämförelser har den samtidigt varnat, liksom statsutskottet, för alltför långtgående slutsatser. Men dessa vädjanden har ofta förklingat ohörda. Det har alltid funnits snabba uttolkare till hands, som varit färdiga med sin förkastelsedom över enhetsskolan och glömt de speciella förhållandena i realskolan. Vill man komma fram till en hållbar jämförelse över hela fältet, måste denna föregås av en grundlig utredning om åtminstone följande förhållanden vid realskolan:

Förekomsten av ferieläsning, förekomsten av privatläsning under terminerna, omfattningen av flyttning först efter prövning på hösten, förekomsten av kvarsittning, antalet definitiva utkuggningar, högre ålder på grund av intagning i realskolan från klass 5 eller klass 7 i folkskolan samt tillgången på kompetenta lärare, som just varit en av enhetsskolans stora svårigheter.

Dessa omständigheter faller emellertid ofta bort i diskussionen.

Hur dessa ting påverkat t. ex. jämförelsen med enhetsskolans 9 g, har berörts här av flera talare i dag, varför jag inte skall gå in på det spörsmålet. Jag vill bara peka på ett par saker som inte nämnts tidigare. Redan från enhetsskolans fjärde och sjätte klass har vi en viss övergång till läroverk. En annan sak gäller bristen på kompeten-

ta lärare. Medan man på mellanstadiet i engelska bara har 10—12 procent akademiskt utbildade lärare i enhetsskolan, har man i läroverken på motsvarande stadium troligen omkring 90 procent. Allt detta är omständigheter som visar att jämförelserna inte blir rättvisande.

Håller man sådana olikheter i minnet liksom även olikheter i kursplaner och lärogång, t. ex. i engelska, tycker jag verkligen att det skall ett visst mod till för att säga, att resultaten är dåliga, sedda mot bakgrunden av de förhållanden under vilka enhetsskolan arbetar. Härmed har jag inte ett ögonblick velat göra gällande att man ingenting har att lära av sådana här undersökningar. Det har man visst, och detta har framhållits både av skolöverstyrelsen och departementschefen. Skolöverstyrelsen är också i färd med att finna former, enligt vilka 9 g skall kunna pretera mer.

Det är naturligt att försöksverksamheten följes med uppmärksamhet av alla. Men det borde också vara lika naturligt att kritikerna ålade sig en viss återhållsamhet, en viss sans vid bedömningen — jag riktar mig därmed inte emot reservanterna, det vill jag särskilt betona, herr Cassel — att de ålade sig en smula behärskning och tålmod. Vi bör emellertid inte glömma — såsom framhållits av någon talare förut — att det här är fråga om en fortskridande reform, där man ständigt lär av erfarenheterna.

Ytterligare en sak skulle jag vilja andraga, en allvarlig sak. Skall enhetsskolan finna sin form och kunna göra sitt bästa, då måste också barnen och även lärarna få arbetsro. Det får inte bli på det sättet, att man oupphörligt sliter och drar i dem och samtidigt efterlyser resultat. Hur går det då med barnens arbetslugn? Resultaten måste bli missvisande och skolans inre arbete och fostrande gärning kommer att bli lidande på detta.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I detta sammanhang må det tillåtas mig att citera vad en rektor för ett av våra försöksgymnasier skrivit i en rapport till skolöverstyrelsen för inte så länge sedan: »De» (d. v. s. ungdomarna i gymnasieklasserna) »kände sig befriade när de kom till oss, beroende på att de i» — här kommer ett Ortsnamn, som jag hoppar över — »varit föremål för en sådan uppmärksamhet, diskussion och bollande mellan pro et contra, att de i viss mån ledsnat på 'tjafset', som en av eleverna sade vid ett samtal med undertecknad. Liknande uttalanden gjordes även av föräldrarna.»

Till sist, herr talman, vill jag säga ett par ord om reservanternas uttalande om psykologisk-pedagogiska institutet. De har gjort ett uttalande om lämpligheten av att detta institut skulle kopplas in på bearbetningen av försöksverksamhetens resultat. Jag tycker verkligen att tidpunkten är ganska illa vald för att göra ett sådant uttalande. Saken är nämligen den att psykologutredningen i sitt för några månader sedan avlämnade betänkande föreslagit detta institutets avveckling och att dess uppgifter skulle överföras till andra organ, forskningsuppgifterna t. ex. till den blivande lärarhögskolan. Att i en sådan situation, när alla hithörande omständigheter inte är klarlagda, vilja liksom spika en alldeles ny och mycket omfattande uppgift på psykologisk-pedagogiska institutet, anser jag vara olämpligt, inte minst därför att detta institut saknar en egen basorganisation för dessa uppgifter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Det är en viktig fråga vi nu behandlar och den är värd lång tid, men jag tror att vi alla känner trycket från andra lika viktiga frågor på dagordningen, och jag skall därför ta herr talmannens anmodan ad notam och endast mycket kort syssla med två

frågor, som hittills inte berörts under debatten.

Jag utgår ifrån att samtliga ledamöter av denna kammare fått en skrivelse från Läroverkslärarnas riksförbund. Det är ju inte något ovanligt med sådana skrivelser, och det är naturligtvis fullt tillåtet att skicka ut en sådan. Jag vill ta upp en synpunkt i denna skrivelse, där man gör gällande att propositionen om försöksverksamheten ensidigt återger skolöverstyrelsens rapport om de företagna jämförelserna. Detta kan — om jag ett ögonblick får tala som ämbetsman — inte gärna betyda något annat än att man menar, att reciten till propositionen är tendentiös, och det är i och för sig en fruktansvärd anklagelse. Man påstår vidare att skolöverstyrelsens rapport icke är helt uttömmande och att de företagna jämförelserna inte är tillfredsställande.

Sakfrågan skall jag om ett ögonblick återkomma till — den är en bagatell. Vad jag reagerar emot är att många pressorgan måste tro att Läroverkslärarnas riksförbund talar sanning; det cirkulerar i pressen rykten om att det smusslas med försöksverksamheten. Jag vill, herr talman, påstå att är det något som försiggår i fullt dagsljus, så är det försöksverksamheten med nioårig enhetsskola. Därvidlag är det intet smussel, utan papperen läggs på bordet. Riksdagens samtliga ledamöter har t. ex. fått ett exemplar av Aktuellt. Över huvud taget är bevakningen av skolöverstyrelsens försöksavdelning nog en av de mest effektiva bevakningar, som något ämbetsverk är utsatt för.

Vad nu kritiken gäller — den har sina poänger — är följande. Det står i skrivelsen: »Propositionen återger ur skolöverstyrelsens rapport — — — icke tabellerna över proven i engelska» — vi har hört mycket om denna engelska i dag — »vid vilka realskolans lärjungar visade sig tydligt överlägsna enhetsskolans.»

Det är riktigt, att tabellen inte är av-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

tryckt i propositionens recit. Det beror bland annat på att skolöverstyrelsen använt sig av en ny poängtabell, som hade måst förklaras ganska ingående med en rad tekniska detaljer. Jag är emellertid övertygad om att riksdagens intellektuella nivå är fullständigt tillräcklig för att dess ledamöter skall kunna dra en riktig slutsats av följande. När det står i propositionen, att endast 38 procent av pojarna och 46,7 procent av flickorna godkändes i provet, behövs det, mina damer och herrar, då en tabell för att tala om resultatet av dessa engelska prov? Dessutom bör jag erinra om att den läroverkslärare, som i Tidning för Sveriges läroverk, nr 35, den 11 november, refererade skolöverstyrelsens rapport, använde exakt samma metod i sin referatkonst som den kungl. propositionen.

Jag har bara en sak att tillägga. All denna kritik oroar mig inte. Däremot måste man i dess linda kväva varje påstående att korten inte läggs på bordet. Det står vidare i samma skrivelse följande: »Då genomförandet av den ännu endast i princip beslutade skolreformen gjorts beroende av försöksverksamhetens utfall», etc. Det förhåller sig ju så, att vi numera här i riksdagen dess bättre är fullt eniga om att diskussionen inte gäller om vi skall ha enhetsskola eller inte. Det har glädjande nog i dag och under alla dessa fem år efter 1950 års försöksbeslut gällt hur denna enhetsskola skall se ut för att den skall bli så bra som möjligt. Jag har ingenting otalt med reservanterna i utskottet. Det finns ingen anledning att från mina utgångspunkter i dag söka sak med dem. Det är detaljer, som de tar upp; det är andra nyanser, men de ställer sig bakom försöksbeslutet. Så långt är allting gott och väl.

Tyvärre förekommer emellertid de tankarna ute i landet, att försöksverksamheten skulle kunna komma att misslyckas och att därmed allt skulle vara gjort och återgå till det gamla. Det är

den tanken som bör stoppas. Jag vill, herr talman, bara med tillfredsställelse konstatera, att riksdagens debatt i dag, liksom både utskottet och reservanterna, ingalunda ger något gehör åt sådana tankar. Vi diskuterar hur enhetsskolan skall se ut och inte om den skall komma eller ej.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Vad det gäller erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten för den blivande enhetsskolan skulle jag för min del i huvudsak kunna instämma i de synpunkter, som har redovisats i reservation nr 1 till utskottets utlåtande. Jag vill dock, herr talman, till detta foga några kommentarer. Det är allmänt bekant, att vissa svårigheter, som just nu i samband med försöksverksamheten har anmält sig och som rent av växer i kvadrat, inte är ägnade att underlätta försöksverksamheten som sådan. Dyliga svårigheter, som vi alla känner till, är det kraftigt ökade barnantalet, bristen på kompetenta lärare och bristen på lokaler.

Det vore värdefullt, om man i samband med strävan efter att åstadkomma så gott resultat som möjligt av försöksverksamheten hade möjligheter att öka anslagen till denna för att kunna möta dessa svårigheter. Beklagligtvis är den ekonomiska situationen i samhället just nu sådan, att den inte tillåter en större generositet i det fallet.

Herr Cassel nämnde, att det gäller att man inte skall stelna till i vissa förutbestämda former då det gäller försöksverksamheten. Jag tycker för min del, att man i begreppet försöksverksamhet osökt finner att man inte får göra det.

Om jag inte fattade statsrådet Persson fel, menade han, att varken statsutskottet eller riksdagen här i dag borde komma med några pekpinningar till skolöverstyrelsen i vad det gäller försöksverksamheten och dess utformning.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Jag tycker tvärtemot att det borde vara synnerligen tacknämligt för skolöverstyrelsen, om både statsutskottet och riksdagen skulle anvisa nya former för försöksverksamheten, och jag vill för min del, herr talman, peka på ett par sådana former, som det kunde vara värdefullt att pröva.

Jag finner det beklagligt att inte den nuvarande försöksverksamheten omfattar litet större sammanhängande geografiska områden, t. ex. ett helt inspektionsområde eller ett helt län. Jag tror att resultaten av försöksverksamheten inom ett sådant större sammanhängande område skulle bli betydligt tillförlitligare. Inte minst gäller detta den yrkesutbildning som rymmes inom den nioåriga enhetsskolans ram.

Vidare undrar jag, om man inte borde låta försöksverksamheten omfatta ett visst område kring ett centrum, oavsett om detta område utgjorde en kommun eller ett skoldistrikt. Jag tror att det vore lyckligt att man försökte få en uppfattning om hur det hela skulle te sig, om man, kanske inte genom ett skolförbund men dock inom två, tre eller fyra skoldistrikt, förenade sig om en gemensam undervisning, framför allt då det gäller enhetsskolans högstadium och yrkesutbildning. Jag har på känn att utvecklingen kommer att gå den vägen en gång i framtiden, då vi slutgiltigt kan ta ställning till resultaten av försöksverksamheten. Från början trodde man ju att ett befolkningsantal på omkring 3 000 personer skulle vara tillräckligt underlag för en enhetsskola, men sedan har man talat om både siffran 4 000 och 5 000, och ingen vågar väl i dag säga, att t. o. m. ett befolkningsantal på 5 000 utgör ett absolut tillräckligt underlag för en nioårig enhetsskola.

Det var emellertid inte närmast dessa kommentarer som jag tänkt göra i denna debatt, utan jag hade för avsikt att säga några ord om den motion, som jag och några kamrater i denna kam-

mare framfört med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och vilken gäller nyintagningen vid realskolorna.

Det är ingen tvekan om att det inte vid denna intagning har under de senaste åren anmält sig svårigheter, som i många fall har mycket upprört föräldrapinionen i vårt land. Av uppgifterna om intagningen i de lägsta klasserna av realskolan framgår att år 1954 avvisades inte mindre än 12 000 barn. Skolöverstyrelsen har gjort vissa beräkningar, som ger vid handen att antalet avvisade elever kommer att öka under de följande åren. Man beräknar sålunda att år 1955 måste 17 700 barn avvisas, år 1956 20 500 barn och 1957 22 000 barn. Sedan sjunker åter antalet, och år 1964 skulle det vara lika stort som vid 1954 års intagning, nämligen 12 000 avvisade barn.

Man frågar sig, om det verkligen kan vara riktigt att så många barn, som dock har en tillräckligt stor intelligenskvot för att tillgodogöra sig undervisningen i realskolan och som också enligt sina betyg från folkskolan har alla möjligheter att absorbera denna undervisning, inte skall få komma in i realskolan. Jag är medveten om att man omedelbart kommer att svara, att våra resurser inte räcker för att ge alla dessa barn möjlighet till undervisning inom den nuvarande realskolan. I enlighet med en kungl. proposition fattade ju riksdagen år 1951 beslut om att nya femåriga statliga realskolor i regel inte skulle få inrättas. I stället skulle treåriga realskolor, inbyggda i folkskolan, bli den normala skolformen. I skarven mellan den gamla och den nya skolan kunde emellertid vissa nackdelar uppkomma, framför allt för de föräldragenerationer vilkas barn under denna tid skulle påbörja sin utbildning. Det är nog ingen tvekan om att inte detta problem har ökat i storlek på ett sätt som man inte förutsåg, då detta beslut fattades vid 1951 års riksdag.

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I vår motion har vi förordat ett provisorium. Innan enhetsskolan inom en framtid genom försöksverksamheten har funnit sin form, borde enligt vår mening de äldre skolorna bibehållas vid sidan av försöksskolorna, och därutöver borde man ge möjlighet för låt oss säga alla elever med ett poängantal i intagningskvoten av 18 att bli delaktiga av undervisningen inom den äldre skolformen. Denna tillfälliga ansvällning av den gamla skolans elevkader har ingenting att göra med diskussionen om den nya enhetsskolan. Det gäller endast att se till, att icke de under övergångstiden levande generationerna kommer i kläm.

Ja, inte heller jag skall bli mångordig, men jag vill i likhet med herr Edenman erinra om att detta är en mycket viktig fråga. Jag brukar ofta säga för mig själv att det finns få områden där det är lika viktigt att vi — oavsett politisk hemort — är överens som när det gäller vårt försvar och undervisningen och utbildningen av vår ungdom. Då det gäller kostnaderna för vårt försvar är vi överens. Jag beklagar att vi beträffande undervisningen och utbildningen inte kan vara lika generösa med anslagen så att vi, när det gäller denna viktiga del av samhällsverksamheten, kan anse oss ha lika god råd som beträffande vårt försvar.

Jag vill sluta med att säga, herr talman, att då vi i vår motion föreslagit inrättandet av parallellavdelningar i existerande realskolors lägsta klass eller inrättandet av inbyggda realskolor i folkskolan eller andra tillfälliga anordningar för att provisoriskt avhjälpa svårigheterna för studiebegäva i de just nu särskilt stora barnkullarna, så är detta för att ge en ökad rättvisa åt de barn i vårt samhälle som har en sådan intelligenskvot och en sådan betygspoäng att de bör få tillträde till en realskola.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Bara ett litet tillrättläggande med anledning av en viss passus i herr Nilssons i Göingegården anförande. Herr Nilsson sade, att jag sagt att vi inte skulle ge skolöverstyrelsen några pekpinrar. Jag vill erinra om att detta endast gällde frågan om vilka jämförelser och vetenskapliga sammanställningar som omedelbart behövde göras beträffande försöksverksamheten. Däremot gällde det inte alls frågan om försöksverksamhetens uppläggning i stort och utvecklingen under den närmaste tiden av de spörsmål som herr Nilsson nu var inne på. Om dessa frågor har jag naturligtvis inte avsett att göra ett sådant uttalande. Nya uppslag bör givetvis prövas.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag skall bara mycket kort be att få understryka några av de synpunkter, som herr Nilsson i Göingegården just framhållit i anslutning till den motion som han jämte några andra framburit i denna kammare.

Jag lyssnade på fröken Olssons anförande, och hon måste, i varje fall om hon skall vara logisk, rösta med denna motion, vilket jag gläder mig ofantligt åt. Hon säger i sitt anförande, att man på realskolan gått in för att så många som möjligt skall komma fram till examen och om en eller annan inte orkar med arbetet ställs denne åt sidan. Man har inte vidtagit några åtgärder för att hjälpa dessa, det har fröken Olsson alldeles rätt i. Men om man nu gjort detta misstag under många år, är det väl ändå större skäl att säga att det är felaktigt att vi i fortsättningen gör på samma sätt för de ungdomar det nu gäller. Om vi under nuvarande förhållanden har närmare 15 000 barn, som inte kommer in i realskolan, därför att samhället inte varit nog förutseende i

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

fråga om lärarrekruteringen, då bör man göra någonting för dessa barn. Dessa blir ju annars orättvist behandlade, fröken Olsson!

Den motion, som herr Nilsson i Göingegården här talade om, avser just att komma med ett förslag till provisorier som hjälper barnen att under några år framåt få en med realskolan likvärdig undervisning. Sedan får man se var de kan inlemmas. Man skulle således hjälpa de barn som är olyckliga nog att leva just nu, då man inte har tillräckligt väl ordnat för denna ålderskategori. Jag måste säga, att man skall vara förfärligt litet intresserad av barn i allmänhet och skolbarn i synnerhet, om man inte vill försöka göra så mycket man kan för dem.

De som nu går i 4:e klassen har arbetat under ganska pressande skolförhållanden. Föräldrarna har jäktat på dem, och själva har de jäktat för att nå den poängsiffra som behövs för att eventuellt kunna komma in. Trots att somliga når långt över 13,5 poäng — ja, ända upp till 18 och 19 poäng — ställs de utanför. Om det är någonting, som barn reagerar emot, så är det att bli orättvist behandlade.

Jag skulle kunna nöja mig med detta och yrka bifall till motionen, men jag måste också säga några ord i anledning av herr Hoppes anförande. Han sade, att vi drömmer om den kommande skolan — han var riktigt lyrisk, utan att använda några överord. För de barn som vill gå över till läroverket eftersom det inte finns någon färdig enhetsskola räcker det emellertid inte med denna dröm om en skola som skall komma. Det fordras i stället här en aktivitet för dagen, och det är ett uttryck för aktivitet som motionen nummer 303 i första kammaren och nummer 390 i andra kammaren innebär.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till nämnda motion.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Efter herr Edenmans temperamentsfulla angrepp på Läroverkslärarnas riksförbunds skrivelse vill jag bara tillägga, att det var synd att han inte läste upp vad skrivelsen avslutas med: »Läroverkslärarnas riksförbund har i denna skrivelse framfört vissa kritiska synpunkter. Denna kritik får inte uppfattas på annat sätt än som ett uttryck för positivt intresse för den nu pågående försöksverksamheten. Den syftar till att ge en mera fyllig och rättvisande bild av dess resultat.» Vi är tämligen överens om att det behövs kritik mot enhetsskoleförsöken, så att vi får fram bästa möjliga resultat.

Det glädde mig att statssekreteraren påpekade, att dessa enhetsskoleförsök skall utmynna i en enhetsskola. Vi är väl alla på det klara med att försöken måste utmynna i en bättre skola — om den skall kallas enhetsskola eller något annat får vi väl se sedan. Bara det blir en bra skola, så får väl namnet vara vad det vill.

Denna verksamhet måste pågå ännu under lång tid framåt, sade statsrådet, och det är jag ense med honom om. Men däremot kan jag inte vara riktigt ense med honom när han inte vill vidtaga åtgärder för att ge y-linjen på enhetsskolan det stöd, som den behöver och som skolöverstyrelsen har begärt, för att skaffa de bästa lärare för detta stadium. Han menar att denna linje är för provisorisk för att vi skall kunna fästa lärarna för starkt. Men om detta provisorium nu tänkes skola fortsätta ett tiotal år framåt, kan det inte vara riktigt, att de lärare som arbetar i en sådan provisorisk skola inte skall få en hyggligare anställningsform, så att y-linjen kan få de rätta lärarna, likadana lärare som exempelvis våra realskolor, kommunala flickskolor och liknande. Jag har sagt detta med tanke på vad ecklesiastikministern säger om provisorisk lönereglerting av yrkeslärartjänster,

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

om särskilda adjunktstjänster i yrkestestetiska ämnen på y-linjen och om att lärartjänsterna i husligt arbete skall likställas med de kommunala flickskolornas. Med den principiella inställning, som statsrådet och statssekreteraren här har deklarerat, skulle det ha varit riktigare att försöka skaffa y-linjen dessa bättre lärare. När vi tidigare resonerade om de teoretiska linjerna, ansåg vi det nödvändigt, att vi försökte skaffa bättre lärare. Det borde vara tid att ta första steget i samma riktning i fråga om y-linjen.

Sedan är det ett par saker till som berörs i reservationerna nr 1 och nr 3, till vilka jag vill yrka bifall. Det är frågan om skolledarna och deras löneklassplacering. Det kan inte vara riktigt, att en som är placerad i t. ex. lönegrad 29, löneklass 32, inte skall få någon som helst ekonomisk ersättning om han tjänstgör som skolledare. Man bör tänka sig för, innan man inför sådana bestämmelser. En sporre även för sådana akademici, som är i 29 lönegraden, att söka skolledarbefattningar måste vara till nytta för enhetsskoleförsöken.

Sedan har det talats ofantligt mycket här i dag om undersökningarna om kunskapsstandarden, speciellt i engelska på g-linjen. Jag håller fullständigt med fröken Olsson om att dessa resultat är missvisande. Jag sade i fjol precis detsamma som hon säger i år, att man inte kan göra dessa jämförelser riktiga, men när den engelska skrivningen inte ger fullt 50 procent godkända på 9 g-linjen, är detta ett resultat som inte kan accepteras för fortsatta studier vid gymnasium. Det måste göras någonting åt detta. Skolöverstyrelsen är inne på saken, och jag är på det klara med att statsrådet i detta fall kommer att i högsta möjliga grad stödja skolöverstyrelsen. Jag skall därför inte gå närmare in på något resonemang om vad orsakerna kan vara till

att g-linjen gett sämre resultat än femåriga realskolan.

Men en sak skulle jag kanske kunna återkomma till här. Gång på gång får man höra talas om det förfärliga grammatikplugg, som förekommer i de andra skolorna men som inte får förekomma eller inte förekommer i distrikt med enhetsskoleförsök. Jag tror att det ligger åtskilligt av överdrift i detta tal. När man lär sig dessa grammatikexempel får man in de idiomatiska meningarna, och man får in synonymerna på ett helt annat sätt än när man skall sitta och plugga dem var för sig. Man får in dem i ett visst bestämt sammanhang, man får in dem i meningar och uttryck, och det är en vinst. Något grammatikpluggande, som bara innebär direkt plugg för reglernas skull förekommer inte längre, när det gäller undervisningen i engelska, det tror jag mig kunna garantera.

Däremot tror jag det fattas en del speciellt i enhetsskolorna, när det gäller kunskaperna i grammatik över huvud taget, alltså när det gäller de grammatiska termerna och deras användning och när det gäller satsanalys och sådana ting. Men det är ju ingenting som kan intressera kammaren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3 och 4.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lät förstå att reservanterna, visserligen inte öppet men i löndom, skulle ha velat dra definitiva slutsatser av de hittills redovisade jämförelsernas resultat.

Men så är det i själva verket inte. Jag sade i mitt första yttrande klart ifrån, att här finns det åtskilliga felkällor som man måste ta hänsyn till för att komma fram till en rättvis bedömning.

Dessa felkällor har nu av en serie skickliga försvarsadvokater för barnen

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

i 9 g blivit skildrade på det mest uttömmande sätt, och jag skall inte ta upp tiden med den saken. Jag kan i långa stycken ge dessa försvarsadvokater rätt. Det enda jag har velat påpeka är att man av dessa undersökningar som har gjorts kan dra vissa, ehuru givetvis begränsade, lärdomar och att dessa lärdomar bör dras.

Herr Hoppe förklarade att han skulle vara nöjd med enhetsskolan även om den gav ett något mindre kunskapsmått än de gamla skolformerna på samma antal skolår. Han förutsatte då att enhetsskolan skulle ge en mängd andra värden, som naturligtvis delvis skulle vara av ovägbart slag och icke skulle kunna redovisas i statistiken. Det är möjligt att herr Hoppe har rätt i det, men vi vill ha klart för oss vad vi nödgas offra och vad vi får i stället. Vi vill också ha klart för oss hur det skall gå till att bota den brist i faktiska skol-kunskaper som måhända — jag säger inte säkert men måhända — uppkommer i enhetsskolan. Skall de felande kunskaperna inhämtas på gymnasiet, eller skall våra universitet och högskolor nödgas ta emot adepten som inte har samma kunskapsmått som de som kommer från andra skolor hittills har haft?

Vi reservanter har begärt, att man i enlighet med 1950 års skolbeslut skulle engagera den psykologiska och pedagogiska forskningens målsmän, även om de står utanför skolöverstyrelsen. Det är naturligt att de skall vara med vid utformningen av en skola som kommer att beröra de närmaste generationernas uppfostran och utbildning på det mest intima sätt.

Nu säger herr Blidfors att det var dumt av oss att referera till psykologisk-pedagogiska institutet, eftersom det finns en utredning som har sagt att det skall avskaffas och ersättas med någon annan form. Nu har det ju emellertid inte blivit avskaffat ännu, och då kan det vara naturligt att man tar det

som finns, men om det skall ersättas av en annan form, så inte bryr vi oss om formerna. Det viktiga är att få in vetenskapens målsmän i detta arbete. De som är litet kritiskt inställda gentemot den nya skolan blir i den mån lättare att övertyga om denna skolas fördelar som de får klart för sig att resultaten av undersökningar och försök redovisas objektivt och klart, även om de är negativa, och att vid bedömandet av detta resultat även vetenskapsmän som står utanför skolöverstyrelsen deltar. Detta är inte på något sätt sagt som en kritik mot skolöverstyrelsens objektivitet eller kompetens.

Till sist skulle jag till fröken Olsson vilja säga att hon inte skall tala så lätt-sinnigt om att begåvningarna inte behöver tas om hand eller att de kan lämnas att i stort sett klara sig själva. Det är inte så säkert att man på det sättet verkligen får ut vad som skulle kunna fås ut av dem. Våra möjligheter till fortsatt andlig och materiell förkovran är dock direkt beroende av att just dessa begåvningar får gynnsammaste möjliga betingelser för sina studier och sin utveckling ända från början.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Trots att många av kammarens ledamöter säkert tycker att denna debatt redan tagit för lång tid är det på en punkt som debatten blev avbruten alltför snabbt. Det var i fråga om det intressanta replikskiftet mellan ecklesiastikministern och fröken Vinge som berörde möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för jämförelser mellan studieresultaten vid enhetsskolan och vid realskolan.

Statsrådet Persson sade i sitt första anförande, att skolöverstyrelsens försöksavdelning har gjort tillräckligt med detaljbearbetningar av de spørsmål som det här gäller att belysa för att få fram en rättvis jämförelse mellan dessa olika skolformer, och att det inte fanns någon anledning för varken departe-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

mentet eller riksdagen att komma med pekpinnar beträffande det fortsatta jämförelsearbetet. Nu är det emellertid så, att utskottet i sin skrivning direkt har sagt ifrån att ändamålsenliga metoder bör utarbetas för att möjliggöra en sådan bedömning, och fröken Vinge har — som en av de ansvariga för utskottets skrivning, förmodar jag — gett ett exempel på hur sådana nya former med utnyttjande av vetenskaplig expertis utanför skolöverstyrelsen skulle kunna genomföras. Jag finner det beklagligt om statsrådet inte skulle uppfatta detta som en anledning att ompröva de hittills använda formerna för jämförelserna och verkligen försöka frigöra arbetskraft utanför skolöverstyrelsens försöksrotel som är kapabel och lämplig att bedriva dessa jämförelser. Jag tror att mycket av det herr Edeman med skärpa slog ned på, nämligen talet om att det smusslas med dessa jämförelser, skulle omöjliggöras om såväl den stora allmänheten som de intresserade inom pedagogernas yrkesorganisationer visste med sig att det inte bara är de personer, vilka själva leder försöksverksamheten som bedömer sina egna resultat, utan att det också finns en grupp av människor utanför den administrativa apparaten som har möjlighet till full insyn och möjlighet att biträda vid upplägandet av nya former för dessa jämförelser.

Jag vill också påminna om att Kungl. Maj:t med anledning av ett riksdagsbeslut för ett år sedan har tillskapat en särskild lekmananämnd, för vilken en av huvuduppgifterna måste vara just att försöka bilda sig en uppfattning om värdet av försöksverksamheten, och det vore ju märkligt om inte detta riksdagens initiativ också skulle leda till en prövning inom lekmananämnden av jämförelseformerna.

Jag vill vädja till herr statsrådet, som nu är återkommen från voteringen i första kammaren, att detta inte uppfattas som några onödiga pekpinnar utan

som en intresserad vädjan från riksdagen att vetenskapligt utbildade krafter friställes för att biträda skolöverstyrelsens försöksrotel med en så allsidig prövning som möjligt av det stora skolexperiment som bärs upp av allas våra varma känslor.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte kunnat följa senare delen av debatten här ordentligt på grund av votering i första kammaren.

Jag förstår inte riktigt vart herr Helen ville komma, ty när jag två gånger i denna debatt sagt att vi inte behöver ge skolöverstyrelsen några pekpinnar om de jämförelser som skall göras, så kan ju däri omöjligt inneslutas att, om nya former framkommer på några punkter av försöksverksamheten, jämförelser inte skulle göras mellan dessa former och antingen de tidigare eller de former som finns vid andra skolor. Det faller på sin egen orimlighet att jag skulle ha sagt att en sådan jämförelse inte skulle ske. Det är emellertid något som inte kan ifrågakomma omedelbart. Det vi egentligen diskuterat tidigare är vad som skall göras nu och vad som kan göras på grundval av redan föreliggande material.

Herr talman! När jag nu fick ordet var det en annan sak jag gärna också skulle vilja påpeka. Herr Nestrup menade att vi skulle gå till en verklig löne reglering för y-linjens speciella lärare. I själva verket ligger det ju så till, att vi inte har några statligt reglerade löner för yrkeslärarna här i landet annat än för de centrala verkstadsskolornas vidkommande, och beträffande den nu ifrågavarande lärarkategorien är det allra minst under nuvarande provisorium möjligt att komma fram på en sådan linje. Jag vill emellertid erinra om att statsbidragen nu ökas, och därmed erhåller huvudmännen, skoldistrikten, större möjligheter att ge fullgoda lö-

Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ner, löner, som är jämförbara med dem som utgår till andra motsvarande kategorier. Därtill kan jag lägga, att det enligt en annan föreliggande proposition också blir möjligt att ge denna lärarkategori pension genom SPA. Jag skulle därför tro att alla rimliga önskemål kommer att bli tillgodosedda i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i fråga om punkten I, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 113; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen beträffande punkten II propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 390; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Karlsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 390 av herr Nilsson i Göingegården m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

På särskilda propositioner bifölls härefter vad utskottet hemställt i *punkterna III och IV a)*.

Beträffande *punkten IV b)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV b) i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen nr 3) av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

På därå given proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten IV c)*.

Beträffande *punkten V a)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten V a) i utskottets utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåandet fogade reservationen av herr Malmborg i Skövde m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 68 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i *punkten V a*).

På framställda propositioner biföll kammaren vad utskottet hemställt i *punkterna V b*) och *c*) samt *VI*.

Slutligen gav herr talmannen propositioner i avseende å motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag till motivering dels ock på godkännande av motiveringen med den ändring, som föreslagits i den med 1) betecknade reservationen; och godkände kammaren utskottets motivering.

§ 12

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 4 februari 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 100, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över fi-

nansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om inventering av varulager för inkomsttaxeringen; samt

3) förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

I propositionen hade framlagts förslag till ändrade regler för företagsbeskattningen. Förslaget grundade sig på det av företagsbeskattningskommittén år 1954 framlagda betänkandet i ämnet och innefattade bland annat följande. Den fria avskrivningsrätten skulle begränsas. Beträffande lagervärderingen skulle, i syfte att erhålla en tillförlitlig utgångspunkt för beräkning av vid taxeringen tillåten nedvärdering, skattskyldig, som vore pliktig att föra handelsböcker, verkställa en sådan inventering av lagret att dettas anskaffnings- eller återanskaffningsvärde därvid framkomme. Såsom villkor för rätt till avdrag för avsättning till investeringsfond skulle gälla att den skattskyldige å särskilt konto i riksbanken inbetalt 40 procent av den gjorda fondavsättningen. Avsättning till investeringsfond för rörelse finge göras med högst 40 procent av årsvinsten och till investeringsfond för skogsbruk med högst 10 procent av redovisad brutto-intäkt av skogsbruk. 30 procent av investeringsfond skulle fritt få tagas i anspråk efter fem år utan arbetsmarknadsstyrelsens medgivande. Företag, som tagit investeringsfond i anspråk i enlighet med nyssnämnda myndighets beslut, skulle vid beskattningen erhålla ett extra avdrag med belopp motsvarande 10 procent av den ianspråktagna fondavsättningen. Rätten till avdrag för avsättning till pensionsstiftelser skulle begränsas permanent i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande tillfälliga bestämmelser. I syfte att förhindra missbruk av bestämmelserna skulle

s. k. familjeföretag icke äga åtnjuta avdrag för stiftelseavsättning för att bereda pension åt huvuddelägare. I fråga om avsättning gjord av fysisk person, handels- och kommanditbolag skulle för avdragsrätt erfordras att de avsatta medlen överförts till stiftelsen kontant eller på därmed jämförligt sätt. De fria pensionsstiftelserna skulle stå under länsstyrelsens tillsyn. För avdrag för avsättning till annan personalstiftelse än pensionsstiftelse borde krävas att medlen kontant eller på därmed likvärdigt sätt överförts till stiftelsen. Även fri personalstiftelse skulle stå under länsstyrelsens tillsyn. Kommitténs förslag om rätt till förlustutjämning i vissa fall hade icke upptagits i propositionen.

Till utskottets behandling hade hänvisats ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 100 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om inventering av varulager för inkomsttaxeringen; samt

3) förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast låta verkställa utredning rörande frågan att i skattelagstiftningen införa rätt till förlustutjämning samt för riksdagen framlägga de förslag, som kunde av utredningen föranledas;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 421 av herr Axel Svensson m. fl. och II: 526 av herr Engkvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 458 av herr Velander och II: 568 av herr Östlund m. fl.,

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

3) de likalydande motionerna I: 459 av herrar Sigfrid Larsson och Theodor Johansson samt II: 566 av herrar Hansson i Önnarp och Hansson i Skegrie,

4) de likalydande motionerna I: 460 av herr Magnusson m. fl. och II: 574 av herr Strandh m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 461 av herrar Eskilsson och Anders Johansson samt II: 570 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

6) de likalydande motionerna I: 462 av herr Herbert Hermansson m. fl. och II: 569 av herr Andersson i Brämhult m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 463 av herr Ohlon m. fl. och II: 571 av herr Ohlin m. fl.,

8) de likalydande motionerna I: 464 av herrar Ohlon och Svärd samt II: 573 av herrar Hagberg i Malmö och Schmidt,

9) de likalydande motionerna I: 465 av herr Svärd m. fl. samt II: 572 av herrar Antby och Nilsson i Svalöv,

10) de likalydande motionerna I: 466 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 567 av herr Hjalmarson m. fl.,

11) motionen I: 423 av herr Werner ävensom

12) motionen I: 457 av herrar Öhman och Helmer Persson,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) innebar att punkt 1 av anvisningarna till 28 §, punkterna 2, 3 a samt 4 första, andra och sjätte styckena av anvisningarna till 29 §, punkt 1 femte, sjätte och sjunde styckena samt tolfte stycket tredje och fjärde meningarna av anvisningarna till 41 § ävensom andra stycket punkterna 3 och 4 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna skulle erhålla nedan angivna lydelse.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.*Anvisningar*

till 28 §.

1. till intäkt — — — stadgade grunder.

Intäkt vid avyttring av för stadigvarande bruk avsedda maskiner och andra inventarier, vilka icke vid beräkning av värdeminskingsavdrag hänföres till byggnad (se punkt 7 av anvisningarna till 29 §), hänföres till intäkt av rörelse. För annan skattskyldig än aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank skall dock beträffande intäkt vid avyttring av fartyg följande gälla. Har nu avsedd skattskyldig vid något tillfälle tillgodonjutit räknenskapsenlig avskrivning vid inkomstberäkningen för förvärvskällan i fråga, skall intäkten hänföres till intäkt av rörelse; i annat fall skall intäkt, varom nu är fråga, upptagas såsom intäkt av rörelse endast i den mån sådant följer av punkt 3 d andra stycket av anvisningarna till 29 § men i övrigt såsom intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet, i den mån enligt 35 § förutsättningarna för skattepliktig realisationsvinst föreligga.

Vid avyttring — — — 35 § förutsättningar för skattepliktig realisationsvinst föreligga.

I enlighet — — — realisationsvinst föreligga.

Då skattskyldig, — — — för överlåtare.

till 29 §.

2. Skattskyldig — — — denna gavs.

Om aktierna i aktiebolag eller andelarna i ekonomisk förening till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer, må vid tillämpning av bestämmelserna i nästföregående stycke hänsyn icke tagas till pensionsutfästelse avseende någon, vilken genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen,

eller ock efterlevande till någon varom sålunda är fråga.

3. a. Kostnaden för anskaffande av maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier avdrages i regel genom årliga värdeminskingsavdrag antingen enligt bestämmelserna nedan i denna punkt för planenlig avskrivning eller jämlikt reglerna i punkt 4 för räknenskapsenlig avskrivning. Äro tillgångar, varom nu är fråga, underkastade hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när de beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, må dock oavsett om planenlig eller räknenskapsenlig avskrivning tillämpas under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för deras anskaffande.

4. Skattskyldig må, efter därom hos beskattningsnämnd framställt yrkande, berättigas att under förutsättning av motsvarande avskrivning i räkenskaperna tills vidare åtnjuta avdrag för avskrivning å maskiner eller andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier i enlighet med bestämmelserna nedan i denna punkt för räknenskapsenlig avskrivning. Såsom förutsättning härför skall gälla att den skattskyldige haft ordnad bokföring, som avslutas medelst vinst- och förlustkonto, samt att tillfredsställande utredning föreligger om vad som återstår i beskattningsavseende oavskrivet av anskaffningsvärdet å ifrågavarande tillgångar samt dessa ävensom avskrivningar å desamma i den skattskyldiges räkenskaper och i företedd utredning redovisas på sådant sätt, att trygghet föreligger att vid avyttring av tillgångarna framdeles möjligen uppkommande vinster ej skola undgå taxering.

Avdrag för avskrivning å här ifrågavarande tillgångar må för visst beskattningsår åtnjutas med högst trettio procent för år räknat av summan av bokfört värde å tillgångarna enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår och anskaffningsvärdet å

sådana under beskattningsåret anskaffade tillgångar, vilka vid utgången av beskattningsåret fortfarande tillhörde rörelsen. Vad sålunda stadgats skall gälla oavsett när under beskattningsåret tillgångarna anskaffats.

Oaktat vad ovan stadgats må avdrag medgivnas för avskrivning med belopp som erfordras för att det bokförda värdet icke skall överstiga anskaffningsvärdet å samtliga nu ifrågakommande tillgångar, vilka vid utgången av beskattningsåret fortfarande tillhörde rörelsen, sedan å detta värde avräknats en beräknad årlig avskrivning av tjuugo procent. Visar skattskyldig att nämnda tillgångars verkliga värde understiger även sålunda beräknat värde, må avdrag medgivnas jämväl för härav be-
tingad ytterligare avskrivning.

till 41 §.

Lagret vid beskattningsårets utgång må icke upptagas till lägre belopp än fyrtio procent av lagrets anskaffningsvärde eller, därest återanskaffningsvärdet å balansdagen är lägre, sistnämnda värde, i förekommande fall efter avdrag för inkurans.

Därest värdet å lagret, beräknat till anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet och i förekommande fall efter avdrag för inkurans, uppgår till lägre belopp än som motsvarar medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren (jämförelseåren), må lagret vid beskattningsårets utgång i stället upptagas till lägst ett belopp motsvarande förstnämnda värde å detta lager efter avdrag med sextio procent av sagda medeltalsvärde. Därvid skola såsom värden å lagren vid jämförelseårens utgång hava upptagits anskaffningsvärdena eller, därest återanskaffningsvärdena å balansdagarna i fråga varit lägre, sistnämnda värden, i förekommande fall efter avdrag för inkurans. Föreligger sådant fall att sextio procent av

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

nyssnämnda medeltalsvärde överstiger värdet av lagret vid beskattningsårets utgång, må avdrag åtnjutas jämväl för det överskjutande beloppet, därest en häremot svarande avsättning i räkenskaperna gjorts till lagerregleringskonto. Då avdrag för sådan avsättning medgivits, skall avsättningen återföras till beskattning nästföljande beskattningsår, därvid frågan om avdrag för förnyad avsättning till dylikt konto får prövas enligt bestämmelserna ovan. Ingå i lagret råvaror eller stapelvaror, må lagret av sådana varor eller del därav upptagas till lägst sjuttio procent av värdet å tillgångarna i fråga beräknat efter lägsta marknadspris under beskattningsåret eller under något av de närmast föregående nio beskattningsåren. Därest sist angivna grund för värdering av varulagret eller del därav tillämpats, skall vad ovan sägs om värdering med hänsyn tagen till medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren icke gälla.

Utän avseende å vad förut stadgats angående den lägsta värdesättning å lagret, som vid inkomstberäkningen kan godtagas, må det lägre värde å lagret godtagas som skattskyldig med hänsyn till föreliggande risk för prisfall visar vara påkallat.

Djur å jordbruksfastighet skola, därest icke särskilda förhållanden till annat föranleda, upptagas lägst till värden, som för olika slag av djur i skilda åldersgrupper fastställas av riksskatte-nämnden. I vissa fall (såsom i fråga om dyrbarare avelsdjur) fastställas icke dylika värden; i sådant fall må värdet å djuret icke upptagas lägre än till allmänna saluvärdet, reducerat med det procenttal, varmed de av riksskatte-nämnden fastställda värdena å olika slag av djur understiga genomsnittspriserna å dessa djurslag under tiden från och med den 1 oktober året före beskattningsåret till och med den 30 september beskattningsåret.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelserna, andra stycket punkterna 3 och 4:

3. Skattskyldig, som vid 1955 års taxering åtnjutit avdrag för värdeminskning å inventarier i enlighet med de i räkenskaperna verkställda avskrivningarna, är berättigad att vid 1956 års taxering och tills vidare utan något beskattningsnämnds ytterligare medgivande åtnjuta räkenskapsenlig avskrivning.

Har skattskyldig åtnjutit fri avskrivning och har i samband därmed bestämmelserna i punkt 4 andra eller tredje stycket av anvisningarna till 29 § i äldre lydelse blivit å honom tillämpliga, skall vad där sägs gälla jämväl efter det denna lag trätt i kraft.

4. Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skola för de beskattningsår beträffande vilka taxering verkställes åren 1957—1959 följande särskilda bestämmelser gälla vid tillämpning av femte stycket i nämnda anvisningspunkt.

Vid utgången av nyssnämnda beskattningsår må lagret icke upptagas till belopp understigande i det följande angiven procentuell andel av lagrets i nyssnämnda stycke av sagda anvisningspunkt angivna värde, nämligen

såvitt angår det beskattningsår, för vilket taxering i första instans verkställles år 1957, tjugoprocent av lagrets värde; samt

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställles åren 1958 och 1959, trettio procent av lagrets värde.

Enligt utskottets förslag skulle 5 § förordningen om investeringsfonder för konjunkturutmjämning lyda sålunda:

5 §.

Å konto för investering inbetalade medel må icke utbetalas i andra fall

än som nedan i denna paragraf samt i 16, 18 och 22 §§ stadgas.

Sedan fem år förflutit från ingången av det år varunder inbetalningen verkställes, äger företaget att efter uppsägning hos riksbanken uttaga högst trettio procent av det ursprungligen inbetalda beloppet. Har sådant uttag skett, åligger det riksbanken att lämna underrättelse därom till länsstyrelsen för att tillställas vederbörande beskattningsnämnd. Särskild underrättelse skall lämnas för varje i 3 § angivet konto från vilket uttag skett samt innehålla uppgift om företagets namn och adress ävensom det uttagna beloppets storlek.

I motionen I: 457 av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* hade hemställts, »att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:t proposition nr 100, måtte besluta följande ändringar i förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928,

att sjätte stycket i 4 mom., 29 §, som börjar med 'Oaktat vad ovan stadgas — — ' och slutar med '— — — ytterligare avskrivning', utgår;

att femte stycket i mom. 1, 41 §, ges följande lydelse: 'Lagret vid beskattningsårets utgång må icke upptagas till lägre belopp än sextio procent av lagrets anskaffningsvärde eller, därest återanskaffningsvärdet å balansdagen är lägre, sistnämnda värde, i förekommande fall efter avdrag för inkurans.'

att sjätte stycket i mom. 1, 41 §, ges följande lydelse: 'Därest värdet å lagret, beräknat till anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet och i förekommande fall efter avdrag för inkurans, uppgår till lägre belopp än som motsvarar medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren (jämförelseåren), må lagret vid beskattningsårets utgång i stället upptagas till lägst ett belopp motsvarande förstnämnda värde å detta lager efter avdrag med fyrty procent av sagda medeltalsvärde. Därvid skola såsom värden å lagren vid jämförelse-

årens utgång hava upptagits anskaffningsvärdena eller, därest återanskaffningsvärdena å balansdagarna i fråga varit lägre, sistnämnda värden, i förekommande fall efter avdrag för inkurans. Föreligger sådant fall att fyrtio procent av nyssnämnda medeltalsvärde överstiger värdet av lagret vid beskattningsårets utgång, må avdrag åtnjutas jämväl för det överskjutande beloppet, därest en häremot svarande avsättning i räkenskaperna gjorts till lagerregleringskonto. Då avdrag för sådan avsättning medgivits, skall avsättningen återföras till beskattning nästföljande beskattningsår, därvid frågan om avdrag för förnyad avsättning till dylikt konto får prövas enligt bestämmelserna ovan. Ingå i lagret råvaror eller stapelvaror, må lagret av sådana varor eller del därav upptagas till lägst åttiofem procent av värdet å tillgångarna i fråga beräknat efter lägsta marknadspris under beskattningsåret eller under något av de närmast föregående nio beskattningsåren. Därest sist angivna grund för värdering av varulagret eller del därav tillämpats, skall vad ovan sägs om värdering med hänsyn tagen till medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren icke gälla.

att sjunde stycket i mom. 1, 41 §, som börjar med 'Utan avseende — — —' och slutar med '— — — vara påkallat', utgår».

I de likalydande motionerna I: 460 av herr *Magnusson m. fl.* och II: 574 av herr *Strandh m. fl.* hade bl. a. hemställts, att riksdagen måtte antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändring av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) som framlagts i proposition nr 100 med de ändringar av punkt 2 av anvisningarna till 29 § samt av övergångsbestämmelserna, att lagret finge upptagas i enlighet med gällande bestämmelser och praxis vid utgången av de beskattningsår, för vilka taxering ägde rum

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

åren 1957 och 1958, till 20 procent av lagrets i punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen angivna värde, såvitt anginge de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställdes åren 1959 och 1960, samt till 30 procent av lagrets värde såvitt anginge de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställdes åren 1961 och 1962.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Spetz, Söderquist, Wehtje, Kristensson* i Osby, *Strandh, Edström* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 100 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) för sin del antaga de med 1)—3) betecknade författningsförslagen i den lydelse reservanterna föreslagit;

B) att riksdagen måtte

1) antaga ett i reservationen framlagt förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

C) att riksdagen måtte

a) i anledning av de likalydande motionerna I: 463 och II: 571 samt I: 466 och II: 567 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en utredning angående möjligheterna att utsträcka rätten till fri avskrivning till att gälla jämväl beträffande fysiska personer, som bedreve rörelse, samt jordbrukare, som taxerades enligt bokföringsmässiga principer,

b) i anledning av de likalydande motionerna I: 459 och II: 566, I: 463 och II: 571 samt I: 466 och II: 567 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och av inkomst av

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

jordbruksfastighet, som beräknades enligt bokföringsmässiga grunder,

c) i anledning av de likalydande motionerna I: 458 och II: 568 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad som anförts i de likalydande motionerna I: 458 av herr Velander och II: 568 av herr Östlund m. fl., låta företaga en utredning angående den skattemässiga behandlingen av inköpta träd på rot, samt

d) i anledning av de likalydande motionerna I: 464 och II: 573 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och till riksdagen framlägga förslag om rätt för rederiföretag att verkställa avsättning till investeringsfond för klassning av fartyg;

II) av herr *Gustaf Elofsson*, som med åberopande av innehållet i motionen I: 423 av herr Werner under punkten A 1) i utskottets hemställan yrkat att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av punkt 4 av övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370):

4. Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skola för de beskattningsår beträffande vilka taxering verkställas åren 1957—1961 följande särskilda bestämmelser gälla vid tillämpning av femte stycket i nämnda anvisningspunkt.

Vid utgången av nyssnämnda beskattningsår må lagret icke upptagas till belopp understigande i det följande angiven procentuell andel av lagrets i nyssnämnda stycke av sagda anvisningspunkt angivna värde, nämligen

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställas åren 1957 och 1958, tjugoprocent av lagrets värde; samt

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkstäl-

les åren 1959, 1960 och 1961, trettio procent av lagrets värde.

I den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen hade bl. a. yrkats, att fjärde stycket av punkten 2 av anvisningarna till 29 § skulle utgå samt att punkten 3 a skulle lyda:

3. a. Kostnaden för anskaffande av maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier avdrages i regel genom årliga värdeminskningsskattdrag antingen enligt bestämmelserna nedan i denna punkt för planenlig avskrivning eller jämligt reglerna i punkt 4 för räkningsenlig eller fri avskrivning. Äro tillgångar, varom nu är fråga, underkastade hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när de beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, må dock oavsett om planenlig, räkningsenlig eller fri avskrivning tillämpas under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för deras anskaffande.

Vidare hade i samma reservation föreslagits, att i punkten 4 av anvisningarna till 29 § skulle efter tionde stycket införas ett stycke av följande lydelse:

Aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank må, efter därom hos beskattningsnämnd framställt yrkande, under i första stycket angivna förutsättningar berättigas att tills vidare åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner eller andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier i enlighet med de i räkningsenliga gjorda avskrivningarna, oavsett om dessa äro i överensstämmelse med reglerna i andra stycket. Vid övergång till sådan fri avskrivning skola de i nionde och tionde styckena meddelade bestämmelserna rörande övergång till räkningsenlig avskrivning i tillämpliga delar gälla.

Därjämte hade i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen yrkats, att i punkten 1 av anvisningarna till 41 § orden »fyrtio procent» i femte stycket

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

skulle ersättas med »trettio procent», orden »sextio procent» i sjätte stycket med »sjuttio procent» samt tredje och fjärde meningarna i tolfte stycket utbytas mot följande mening: »Djur å jordbruksfastighet må värderas enligt de bestämmelser, som gälla beträffande varulager i rörelse.» Beträffande ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna hade i samma reservation föreslagits, att i andra stycket punkten 3 orden »räkenskapsenlig avskrivning» skulle ersättas med »räkenskapsenlig eller fri avskrivning» samt punkten 4 i utskottets förslag ersättes med tre punkter, betecknade 4—6, av vilka punkten 4 skulle lyda:

4. Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skall för det beskattningsår, för vilket taxering i första instans verkställs år 1957, gälla, att lagret vid utgången av beskattningsåret icke må upptagas till belopp understigande tjugoprocent av lagrets värde.

5 § andra stycket förslaget till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning skulle enligt nämnda reservanternas yrkande lyda:

Sedan fem år förflutit från ingången av det år varunder inbetalningen verkställts, äger företaget att efter uppsägning hos riksbanken uttaga högst trettio procent av det ursprungligen inbetalda beloppet samt, sedan tio år förflutit från ingången av det år, varunder inbetalningen verkställts, ytterligare trettio procent av detta belopp. Har sådant — — — (= utskottet) — — — beloppets storlek.

Sedan ärendet anmälts till handläggning, lämnades beträffande föredragningsordningen på begäran ordet till

Herr OLSSON i Gävle (s), som yttrade:

Herr talman! I avseende å föredrag-

ningen av bevillningsutskottets betänkande nr 45 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt de av utskottet i punkten A framställda författningsförslagen föredragas vart för sig paragrafvis, och, där så erfordras, moment- eller styckevis, med övergångsbestämmelser, ingresser och rubriker sist;

att vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammars ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

I enlighet härmed föredrogs nu först
Punkten A

Anvisningarna till 28 §

Därvid anförde:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Huvudsyftet med det förslag vi nu går att behandla är ju att anpassa företagsbeskattningen efter konjunkturstabiliserande linjer. Jag skall inte förneka att det finns ett visst samband mellan avskrivnings- och värderingsregler och företagens möjligheter att göra investeringar, men jag menar att man inte bör överdriva betydelsen av detta samband. I ett av remissvaren till företagsbeskattningskommitténs betänkande har det erinrats om att de totala investeringar som nås av företagsbeskattningen belöper sig till ungefär en femtedel av samhällets totala investeringar, och detta skulle motsvara ungefär sju procent av nationalprodukten.

Man kan naturligtvis tala om att avgörandet ligger vid marginalen, men ändå måste man säga att denna siffra belyser att det rör sig om ett begränsat område. Det väsentligaste i detta sammanhang är emellertid att det rör sig om ett område som man kan nå med andra och smidigare medel. Jag tänker

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

då på penning- och kreditpolitiken med rörlig ränta. Jag tror att denna har ett större inflytande på detta område än utskottsmajoriteten anser, och jag vill belysa det genom att erinra om att det förekom en stor ökning av industriens upplåning under överkonjunkturåren 1947 och 1948 liksom under 1951. Bankkrediterna till industrien ökade då i hög grad. En kreditåtstramning som hade satt in då hade kunnat bromsa upp investeringarna på detta område under överkonjunkturåren.

Majoriteten säger nu, att man med kreditpolitiken inte når de s. k. självfinansierande företagen, och här ligger väl egentligen själva kärnan i majoritetens motivering. Det är klart att det finns företag som seglar fram tämligen oberoende av en allmän kreditåtstramning, men i stort sett är företagen beroende av den allmänna kreditpolitiken, och detta gäller också de likvida företagen. Det är så, att det ofta behövs ett större rörelsekapital i goda tider därför att fordringarna blir större. Sätter då kreditåtstramningen in, kan det mycket väl hända att fordringarna blir tröga. Detta bidrager till att kravet på rörelsekapital blir större. Dessutom verkar ju, som många gånger har påpekats, penningpolitiken på detta område som en varningssignal. Det gäller också för de företag, som har likvid ställning, att se om sitt hus. Man blir över huvud taget rädd för att förlora i likviditet. Man måste tänka på att man själv kan komma i svårigheter, och det händer många gånger att också dessa likvida företag inför en allmän kreditåtstramning omprövar sina investeringsplaner. Kreditåtstramningen verkar över hela fältet från Ystad till Haparanda. Överallt får man anledning att tänka på att föra en försiktig politik, och penningpolitiken verkar smidigare än skattepolitiken. Jag vill därför varna för en övertro på beskattningsreglerna när det gäller att använda dem som konjunkturmedel.

Detta gäller också det nyaste hushållsskottet som finansministern har presterat på detta område, nämligen förändringen av uttagningsprocenten. Företagsbeskattningskommittén har för sin del tagit avstånd från en sådan variation. Därtill kommer ju, att om man höjer skatteprocenten eller över huvud taget höjer skatterna, så får man ofta uppleva att denna höjning biter sig fast. Den är svår att lyfta av, och den kan komma att verka i ett helt annat konjunkturläge än som var avsett. Det är därför jag menar att det finns anledning att varna för en sådan rörlighet i skattepolitiken. En sådan rörlighet blir lätt någonting av rörighet, och man har anledning att fråga: Vad skall komma härnäst?

Men vid ställningstagandet till detta problem har man inte endast att ta hänsyn till detta resonemang om att bromsa investeringarna ur konjunktursynpunkt, utan man måste också ta hänsyn till de allvarliga följder, som enligt min mening kan uppstå med den politik man på detta område nu är färdig att driva. Jag tänker då på det förhållandet, att om man bromsar investeringarna under normala tider och under högkonjunkturår, löper man risk för att den totala investeringsvolymen blir mindre än eljest. Med andra ord, man har ingen garanti för att man i sämre tider tar igen det som man förlorat under de goda tiderna.

Visserligen har vi investeringsfonderna, och jag vill gärna understryka att ur konjunkturpolitisk synpunkt är naturligtvis tanken bakom dessa riktiga, men de erfarenheter som man har gjort hittills av investeringsfonderna tyder inte på att man till dessa kan knyta några stora förhoppningar om att investeringarna under lågkonjunkturer blir så höga, att man då tar igen vad man förlorat under de goda tiderna. Man kapar topparna men man har ingen garanti för att man fyller ut vågdalarna. Dessa nya linjer för företagens be-

skattning riskerar därigenom att leda till minskad konkurrensförmåga. De kan leda till en försvagning av näringslivet, så att vi har svårt att klara oss på exportmarknaden, de kan minska framstegstakten och de kan göra att framåtskridandet sker saktare, till förfång för företagen, de anställda och samhället i gemen.

Reservanterna i företagsbeskattningskommittén, herrar Gustafson och Wehtje, har framhållit att de inte finner det riktigt att införa permanenta regler på detta område enbart med tanke på högkonjunkturår. Det finns naturligtvis också möjlighet att det kan bli depression — man kan importera en depression utifrån till vårt land — och då är frågan, om företagen har tillräcklig motståndskraft för att hålla uppe sysselsättningen. Här kommer vi till något av det centrala i detta problem, och det är de anställdas trygghet mot arbetslöshet och nöd. I sådana tider är det givetvis bättre att företagen har konsoliderat sig under goda år, så att motståndskraft finnes. Jag menar att detta är ett väsentligt faktum.

För övrigt är det ofta så, att man har en splittrad konjunktur. Vi har sett prov på detta under senaste år, då man haft svårigheter inom textilindustrin men då många företag har anlitat tidigare insamlade reserver för att därigenom kunna hålla uppe sysselsättningen.

Jag vill alltså understryka, att man inte bör utforma reglerna på detta område enbart med hänsyn till högkonjunkturår. Man måste också tänka på att företagen skall stå emot, då påfrestningar kommer.

Dessutom bör man inte enbart ta sikte på konjunkturpolitiska skäl. Man bör också räkna med företagsekonomiska och taxeringsmässiga. Det är inte min mening att nu spänna över hela fältet på detta stora område — det finns mycket viktiga detaljer — men jag vill ändå erinra om att den fria avskrivningsrätten, som vi haft i vårt land

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

sedan 1938, har betytt mycket för att skänka företagen ekonomisk ryggrad och styrka. Man talar understundom om att denna rättighet har missbrukats. Jag tror att man därvid gör klokt i att betänka, att varje system — i vart fall varje system som man har räknat med — förr eller senare leder till ett nollvärde. Dessutom har man anledning ta hänsyn till att denna s. k. fria avskrivningsrätt har tillämpats i vårt land under en krigstid, då investeringarna varit uppbromsade, och sedan under en efterkrigstid, då vi haft inflationsår. Den penningvärdeförsämring som därvid har ägt rum har lett till att återanskaffningsvärdena har varit höga, och det är klart att detta har inverkat på användningssättet av den fria avskrivningsrätten.

Vid årets riksdag har vi genomfört förslag om förenkling av deklarations- och taxeringsförfarandet. På detta område menar jag att man från finansministerns sida såväl som från utskottsmajoritetens inför bestämmelser som komplicerar arbetet. De nya reglerna medför mera arbete för företagen men också för taxeringsnämnderna. Det uppstår sådana problem som att dra gränsen mellan kort varaktighet på högst tre år och längre varaktighet. Det blir också fråga om att dra gränsen mellan nyanskaffning å ena sidan och reparationer å den andra. Det kan bli skatteprocesser som en följd av detta.

Under utskottsbehandlingen framhölls från flera håll, att man räknade med att 20-procentsregeln skulle bli ganska vanligt tillämpad. Om detta blir fallet, blir de ju en fortsättning av den nuvarande inskränkningen, den inskränkning som man har räknat med skulle bli tillfällig.

Beträffande lagervärderingen vill jag framhålla för min del, att jag finner det stötande, att man överger den praxis som nu tillämpats under flera år, som företagen har räknat med och som taxeringsmyndigheterna har följt, näm-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ligen nedskrivning av varulager till 30 procent. Detta har alltså godkänts av taxeringsmyndigheterna, men nu säger majoriteten med ens, att detta får ändras. Man vill inte gå längre ned än till 40 procent. Det är klart att detta påverkar företagets tilltro till det allmänna. Sådana hopp i beskattningen blir ett streck i räkningen för företagen. Det försvårar den planering, som givetvis är nödvändig.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den kris som hemsökte vårt land efter det första världskriget. Denna kris och de svårigheter den ledde till bottnade till stor del i att vi då hade höga lagervärden inom näringslivet. I varje fall medverkade det till att hemsökelsen under de åren blev svårare än eljest. Jag skulle tro att dessa minnen från tiden efter det första världskriget bör mana till försiktighet när det gäller att skriva in dessa nya regler i vår svenska skattelagstiftning.

Huvudsyftet med nedskrivningsmöjligheten på lager är ju att skapa ett skydd mot prisfallrisk. Men därtill kommer att man genom denna nedskrivning har möjlighet till en viss resultatutjämning. Denna synpunkt är så mycket viktigare, som Kungl. Maj:t för sin del inte har tagit upp de sakkunnigas förslag om förlustutjämning. Företagen driver ju en kontinuerlig verksamhet, vilket gör att ett beskattningsår egentligen är en för kort tidrymd att räkna med när man utmäter skatten. Om ett företag har omväxlande vinster och förluster under olika år, blir det hårdare beskattat än ett annat företag, som är i den gynnsamma belägenheten att kunna arbeta med vinst år efter år men kommer till samma totalresultat som det förstnämnda företaget. Detta kan ju inte vara riktigt.

Jag skall inte gå närmare in på detta problem. Raden av talare är ju lång, och jag räknar med att många av de problem som jag går förbi kommer att behandlas av andra talare. Jag måste

emellertid beklaga, att finansministern inte kunnat biträda företagsbeskattningskommitténs förslag på denna punkt.

I många remissvar med anledning av företagsbeskattningskommitténs förslag har man påtalat, att dessa nya beskattningsregler innebär en skatteskärpning, och man har därför framhållit, att egentligen borde man sänka uttagningsprocenten, när man inför dessa nya regler. I den proposition, som ligger till grund för det förslag som ligger på kammarens bord, har finansministern för sin del diskuterat detta problem, alltså frågan om det vore möjligt att sänka uttagningsprocenten, men finansministern har inte mig veterligt diskuterat en eventuell höjning. Innan vi här i riksdagen har behandlat denna fråga om nya regler för företagsbeskattningen, har finansministern emellertid skyndat sig att föreslå en höjning av skattesatsen för juridiska personer med en fjärdedel. Jag kan inte finna att detta förslag — vi skall ju senare diskutera det — är konjunkturpolitiskt motiverat. En högre beskattning frestar nämligen lätt till ökade utgifter. Det gagnar inte staten och det allmänna, att företagen försvagas.

I år har näringslivet drabbats av det ena slaget efter det andra: investeringsavgift, bilaccis, kreditåtstramning med räntehöjning och nu ovanpå detta en höjning av skatten för juridiska personer med en fjärdedel. Det påminner om den gamla historien, tål du det så tål du det, men det finns en gräns för vad som på detta område är skäligt och rimligt. Dessutom måste man betänka, att det är av stor vikt för alla, också för de anställda, att produktionen får utvecklas och därmed möjliggöra nya framsteg.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Spetz m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Den nu föreslagna skärpningen av företagsbeskattningen genom ändrade regler kommer att medföra en genomgripande förändring för hela vårt näringsliv. Den efter 1936 års skattekommittés förslag genomförda fria avskrivningen å inventarier samt den hittillsvarande fria lagervärderingen har givit företagen möjlighet att konsolidera sig, så att näringslivet skulle vara i stånd att kunna genomleva en lågkonjunktur utan att samhället alltför mycket skulle bli lidande därav. Genom de nu föreslagna skärpningarna i samband med den ökade företagsbeskattningen med 25 procent kommer företagens möjligheter att kunna bemästra en lågkonjunktur icke endast att minskas utan kanske att beskäras så mycket, att svårigheter kan uppkomma. Jag måste därför poängtera, att genom denna ändrade företagsbeskattning har regeringen från företagen och näringslivet lyft bort ansvaret att bemästra en lågkonjunktur. Vid en inträdande sådan måste alla åtgöranden för att kunna bemästra situationen åvila det allmänna resp. de som nu tar ansvaret, nämligen regeringen. En sådan konsekvens vet jag icke om regeringen har beaktat. I varje fall kommer det icke till synes vare sig i propositionen eller i det betänkande som bevillningsutskottet har avgivit i denna fråga.

Att företagen kunnat konsolidera sin ställning tycks vara någonting felaktigt och kanske t. o. m. brottsligt, om man får döma av det uttalande som gjorts från departementschefens sida och av vad som även kommit till uttryck vid diskussioner inom bevillningsutskottet. Det förutsattes, att man skall genomföra en minskning av företagens möjligheter att kunna konsolidera sig. Från departementschefens sida har det enda erkännansvärda ordet kommit på s. 96 i propositionen, där han uttalat, att det självfallet måste vara av värde för det allmänna med ett väl konsoliderat nä-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ringsliv. Men därefter talar han om de vådor, som uppkommer om företagen har denna möjlighet till konsolidering, på ett sådant sätt, att man klart får besked om att det är samhällsfarligt, om företagen har möjligheter att kunna utnyttja sina vinster på ett sätt, som de anser vara rätt och riktigt och som de anser vara till företagets bästa och att de genomför en välbehövlig rationalisering av sin tillverkning. I synnerhet är det de s. k. självfinansierande företagen, som skulle vara den mest bidragande orsaken till konjunkturella svårigheter därigenom, att dessa skulle vara oberoende utav kreditåtstramande åtgärder. Men är detta verkligen riktigt. Vilket företag, hur god finansiell ställning det än har, är i närvarande stund oberoende av en höjning av räntan resp. en kreditåtstramning på annat sätt? Påståendet att de självfinansierande företagen är oberoende av allmänna, kreditåtstramande åtgärder är något som inte har bevisats vare sig av departementschefen eller av bevillningsutskottet. Det är endast ett löst antagande, som framtagits i diskussionen av rent politiska skäl.

Efter departementschefens och utskottets åsikt är den strategiskt mest betydelsefulla pådrivande faktorn vid en högkonjunktur de privata investeringarna. Men då bortses från de stora pådrivande krafter, som ligger i konsumentskiktet. En ökning av den privata konsumtionen är mycket mera pådrivande än de privata investeringarna. Som påpekats från näringslivets håll är de privata investeringarna av en sådan liten storhetsordning, nämligen ca 7 procent av de totala utgifterna i samhället, att de säkerligen inte kan ha en sådan stor inverkan som departementschefen tänkt sig. Att dessa investeringar skulle ha så stor betydelse, att de rycker med sig en ökning av konsumtionen, är väl överdrifter, som endast tillkommit för att motivera det ingripande i näringslivets konsolideringsmöjlighe-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ter, som majoritetspartiet anser vara önskvärt.

Man måste betänka — man märker det klart och tydligt — att de privata investeringarna många gånger är en följd av den politik, som regeringen har fört på det ekonomiska området. Om de privata investeringarna i finansministerns ögon varit ryckiga, så har detta varit en följd av hans egen ryckiga politik med investeringsavgifter ena året och utan sådana det andra. Om företagen, efter att ha angett sitt investeringsbehov för ett år, sedan genom regeringens åtgärder uppmuntras att ändra dessa investeringar, så kan man inte lasta företagen för att investeringsvolymen samma år blir större än som förutsagts.

Det är ganska märkligt att se hur konjunkturväxlingarna förändrat regeringens och de makthavandes åsikter under de gångna åren. Under början av 1930-talet med en utpräglad lågkonjunktur fann det dåvarande majoritetspartiet det lämpligt och riktigt att ändra skattereglerna så, att en fri avskrivning kunde göras och företagen därigenom kunde konsolidera sig. Efter den högkonjunktur vi nu haft har samma majoritetsparti ändrat åsikt och säger i dag, att nu måste vi ändra skattereglerna så, att de får en hämmande inverkan på högkonjunkturen. Är det inte riktigare att utforma skattereglerna så, att de kan användas både i lågkonjunktur och högkonjunktur? I mina ögon är det den riktiga lösningen, och i så fall måste den skärpning i konjunkturdämpande syfte som nu föreslagits få anses högst olämplig och t. o. m. farlig.

Vad är det som i verkligheten är incitamentet till den instabilitet av penningvärdet som hotar just nu. Det är vi väl alla överens om att incitamentet är omöjligheten av att hindra en full sysselsättning att bli överfull. När man nu därför vill införa permanenta skatteåtgärder för att hindra en konjunk-

tur att bli överkonjunktur, är det i mina ögon detsamma som att söka ändra verkningarna utan att ändra orsakerna.

Det har ansetts ligga något fel i att företagen genom de fria avskrivningsreglerna själva kunnat utjämna de olika årens resultat genom att täcka det ena årets förlust med vinst från andra år. Men är detta verkligen en nackdel? Först vill jag framhålla, att ett år är en mycket kort tid för bedömande av resultatet, och man skulle rätteligen förelägga bokslutsresultatet från längre tidsperioder. Jag kan ju nämna, att i Schweiz avser taxeringen två år i taget. För det praktiska arbetet har man emellertid fastnat vid ettåriga bokslut med dess nackdelar i övrigt.

Vidare vill jag framhålla, att en utjämning av resultatet är till lika stor fördel för staten som för det enskilda företaget. Statens utgifter vid lågkonjunktur ökar och kanske till och med ökar avsevärt, om staten skall bekämpa denna lågkonjunktur. Om då skatteköllorna sinar på grund av minskade inkomster, uppkommer statsfinansiella svårigheter. Då vore det lämpligt om företagen haft möjligheter att kunna utjämna.

Det är också en felaktig uppfattning som departementschefen har när han tror, att enligt de nya skattereglerna skulle det vara möjligt för företagen att i en lågkonjunktur investera. Men i en lågkonjunktur finns inga medel att investera och därför inte heller någon investeringsvilja! Herr Skölds uppfattning hänger alltså ganska mycket i luften.

De nya skattereglerna kommer säkerligen att verka hämmande på investeringarna. Som framhållits i diskussioner i utskottet kommer summan av investeringarna under en följd av år med omväxlande hög- och lågkonjunktur säkerligen att bli mindre än under nuvarande förhållanden. Det har beräknats och framhållits, att en produkti-

vitetsökning i ett land måste föregås av en investeringsökning. Produktivitetens ökningen är av samtliga önskad och utgör grunden till de förbättringar som skett under de gångna åren, förbättringar som vi hoppas skall bli möjliga även i framtiden för att höja levnadsstandarderna för vårt folk. Man har räknat ut att en ökad produktivitet av t. ex. $3\frac{1}{2}$ % måste föregås av en investeringsökning i samhället av storleksordningen 7 %. En hämning av investeringarna har till följd en hämning av stegringstakten i standardförbättringen.

Med hänvisning till här anförda synpunkter samt även på de grunder, som herr Kristensson i Osby före mig har anført, avstyrker vi skärpandet av företagsbeskattningen i den form, som föreslagits i bevillningsutskottets betänkande nr 45 och som jag för min del anser samhällsskadlig.

Om jag sedan övergår till avskrivning på maskiner och andra inventarier, så föreslår departementschefen, vilket har godtagits av majoriteten i utskottet, att nämnda avskrivning får ske med högst 30 procent per år, räknat på summan av ingående bokfört värde och inventariebeståndet ökat med årets anskaffning. Enligt en supplementärregel får tillgångarna nedskrivs till ett värde motsvarande restvärdet vid ett årligt värde av 20 procent av det sammanlagda anskaffningsvärdet. Jag har undersökt vilka av dessa regler som kan tänkas komma till användning och har då funnit, att 30-procentsregeln på bokföringsvärdet är av noll och intet värde för det största antalet, ca 90 procent, av företagen i landet. Däremot kan 30-procentsregeln vara av ett visst värde för nystartade företag under de första tre åren. Den kan också vara av värde för ett företag med oerhört stora variationer i investeringsarna, men upp till en investeringsförändring av två å tre gånger det normala årliga investeringsbehovet ger 30-procentsregeln inte någon fördel. Sä-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

kerligen är den 20-procentiga supplementärregeln den, som mest allmänt kommer till användning. Detta innebär således inte någon lindring gentemot de regler, som varit gällande under de sista tre åren, utan är en direkt fortsättning på de provisoriska regler som funnits. Den åsikt som kommit till synes, nämligen att skattekommitténs respektive propositionens förslag skulle vara mera generösa än tidigare provisoriska regler, är inte riktig. Men det förändrar ju inte i sak, om den ena eller andra regeln kommer till användning, utan det innebär att en skärpning gentemot tidigare regler nu skall komma att äga rum.

När företagskatten på sin tid skärptes från 32 till 40 procent, framhölls från dåvarande departementschefens och majoritetspartiets sida, att denna skärpning mycket väl kunde motiveras av de fria avskrivningsreglerna, vilka i Sverige var mera liberala än i något annat land. Nu har situationen förändrats helt och hållet. Nu inte endast skärpes skattereglerna avsevärt och den fria avskrivningen tages bort, utan därtill kommer finansministerns nya förslag om en 25-procentig ökning av bolagsskatten, som lägger ytterligare bördor på näringslivet. Jag tycker detta är att bryta givna löften.

Att nu omedelbart återinföra den fria avskrivningsrätten skulle kanske stöta på svårigheter, därför att det hos företagen har samlats ett uppdämt behov av avskrivningar till följd av de regler som gällt under de senaste tre åren. Vi föreslå därför i vår reservation ett successivt återinförande av den fria avskrivningsrätten, och jag yrkar härmed bifall till reservationen i denna del.

Beträffande varulagervärderingen vill jag framhålla, att de i propositionen föreslagna 40 procenten naturligtvis ger företagen större rörelsefrihet än de av skattekommittén föreslagna 50 procenten. Jag måste komplimentera finans-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ministern för hans sätt att lägga upp denna fråga. Skattekommittén har kommit med ett skärpt krav, och sedan har finansministern varit generös och visat sig mera välvillig mot företagen. Det kan ju synas bottna i en extra välvilja från finansministerns sida mot företagen.

Vi för vår del förordar, att den lägsta gränsen för varulagervärderingen sättes till 30 procent. Men redan detta, att vi accepterar att en gräns sättes för varulagervärderingen, är till viss skada för företagen och det allmänna. För min del anser jag att en fixerad siffra är farlig, enär samtliga företag strävar efter att då komma så nära denna siffra som möjligt, under det att vid en mera fri varulagervärdering utan någon fixerad gräns företagen kommer att värdera sina lager efter de förhållanden, som betingas av varje företags ekonomiska utveckling, och det kan ju endast vara till fördel. Jag känner till många företag, som har en lagervärdering till högre procent än 30, men jag känner också till andra företag, som tillämpar en lägre procentsats, beroende på vilka möjligheter företagen har att konsolidera sin ekonomiska ställning. Jag framhåller ännu en gång att en legitim önskan att konsolidera sig är en fördel för samhället, inte tvärtom. Talet om »alltför stora konsolideringsmöjligheter» måste därför tillbakavisas.

Vad som kanske verkar mest stötande i de nya skattereglerna är, att uppskrivning av lagret — som i och för sig innebär en fiktiv vinst — skall beskattas, och att övergångsbestämmelserna icke har funnit en för företagen mera konsilient utformning. De fem år, som utskottet förordar, är en alltför kort tid, när man skall beskatta vinster, som i realiteten aldrig funnits. Det kommer därför att verka som extra pålagor för företagen.

Den å s. 260 i propositionen angivna siffran, 760 miljoner kronor, som från företagens sida skall framtagas vid en

40-procentig huvudregel, har visserligen av departementschefen uppskattningsvis sänkts till 650 miljoner kronor, men detta måste betraktas som en alltför låg summa, om man tar hänsyn till att bolagsskatten föreslagits bli höjd med 25 procent. Hur stor ifrågavarande summa i verkligheten kommer att bli, har vi inte kunnat få reda på inom bevillningsutskottet, enär tid icke har ansetts finnas för en utredning härom. Men man kan uppskattningsvis säga att summan kanske ligger över 1 miljard kronor. Den kanske också är mindre — därom vet vi ingenting. Men företagen skall under de närmaste fem åren beskattas för en sådan ökad vinst, även om den är helt fiktiv, eftersom den ligger i den av inflationen betingade prisökningen på varulager. Jag ber att även på denna punkt få yrka bifall till den av oss vid förslaget fogade reservationen.

På s. 97 i propositionen anger departementschefen, att en lämpligt utformad investeringslagstiftning skulle vara ett medel att användas mot en kommande lågkonjunktur »under förutsättning av avsedd medverkan från företagens sida». Departementschefen hoppas och förutsätter således, att företagen skall ha intresse av en avsättning till investeringsfond för konjunkturutjämning. I den form, som han själv föreslår och som blivit godtagen av bevillningsutskottets majoritet, ser vi inte så stora fördelar för företagen, att dessa skulle ha intresse av en avsättning till investeringsfonder — jag beklagar, herr finansminister, men så är det. För vår del skulle vi finna det mera lockande, om företagen efter en ytterligare tidsperiod kunde få lov att disponera medel utan avvaktande av tillstånd från myndigheternas sida. Något sådant har emellertid utskottsmajoriteten inte velat gå med på. Vi beklagar, att utskottet inte velat följa den intention som ligger i de ord jag ovan citerade, att man skulle göra det hela mera

lockande för företagen. En viss ändring kan väl sägas ha inträtt genom den föreslagna ökade företagsbeskattningen.

Jag skall inte orda mycket om pensionsstiftelserna och avsättningen för att bereda pensioner åt huvuddelägare i familjebolag eller dessas efterlevande, men jag vill framhålla det högst olämpliga i det av utskottsmajoriteten biträdda förslaget. Det kan inte anses förenligt med god sed, att ingen skattefri avsättning får göras för att bereda pension åt huvuddelägarna i familjebolag men att användning av fonden står öppen för detta ändamål. Vi föreslår, att en skattefri avsättning även får göras för att bereda pension för huvuddelägare i familjebolag. Denna fråga kommer väl att belysas av andra talare, och jag vill bara framhålla, att vi yrkar att fjärde stycket av punkt 2 i anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen skall strykas.

Herr talman! För den händelse riksdagen godtar en fri avskrivningsrätt på maskiner och inventarier samt liberalare lagervärdering, anser jag inte att någon förlust — respektive resultatutjämnning skulle vara nödvändig för företagens räkning, men under förutsättning att riksdagen nu tar de skärpta skattereglerna i den form utskottet föreslår måste — i anslutning till vad jag tidigare yttrat om att ett år är en alltför kort tid för att riktigt kunna bedöma vinstresultatet hos ett företag — det anses rättvist, att inte enbart en förlustutjämnning får äga rum utan ävenledes en öppen resultatutjämnning, enär härigenom en bättre bedömning erhålles av det verkliga uppkomna resultatet av den ekonomiska verksamhet som bedrivs.

I reservationen har framlagts ett förslag till författning, som skulle möjliggöra en öppen förlustutjämnning, och jag yrkar bifall till reservationen också på den punkten, ävensom till den utredning rörande permanenta regler för en öppen resultatutjämnning vid beräk-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet, som beräknas enligt bokföringsmässiga grunder. Påståendet i propositionen, att man i utlandet haft mindre goda erfarenheter av förlustutjämnningen, är inte riktigt. Tvärtom har förlustutjämnningen blivit mer och mer utvidgad i olika länder, där man har haft god erfarenhet av densamma, medan den i en del länder nyligen har blivit införd.

Till sist, herr talman, efterlyser jag en mera företagsvänlig inställning från majoritetens och regeringens sida än som nu är fallet. Jag är övertygad därom, att om näringslivet finge utvecklas i en mera skyddad ställning skulle hela samhället må väl därav och skulle vi nå en snabbare förbättring av levnadsstandard och ett stabilare förhållande i ekonomiskt hänseende. Ett näringsliv, som ständigt måste känna sig som strykpojken för alla de felbedömningar som regeringens hittillsvarande olyckliga politik har åstadkommit, är ej effektivt. Ett sådant näringsliv kan inte utvecklas och tjäna samhället på ett rätt sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 45 av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Företagsbeskattningskommitténs förslag har ju vållat många tvister och mycket väsen. När den kungl. propositionen slutligen framlades, dämpades diskussionen dock åtskilligt, och jag vill vittna, att bevillningsutskottets behandling av detta ärende skett i lugn och stillhet, om man undantager ett och annat överord av samma slag som herr Edströms tal här om samhällsskadliga förslag från bevillningsutskottet. Vi har försökt handlägga frågan utan panik och utan att tappa kontrollen över nerverna.

Nu är det ju ingen nyhet, att ären-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

den av denna karaktär vållar stridigheter och ger upphov till tvister. Det har skett varje gång som förslag rörande näringslivets beskattning förelagat, och det har aldrig saknats spådomar om vilka förfärliga skador vi är på väg att åstadkomma.

Bevillningsutskottet har, då riksdagen haft ärenden av denna karaktär till behandling, alltid yttrat sig synnerligen tveksamt, när det gällt kraven från näringslivets sida. 1936 års bevillningsutskott — det var det utskott, som skrev och begärde den utredning, vilken resulterade i riksdagsbeslutet år 1938 — sade, att utskottet var mycket, mycket tveksamt i fråga om bolagskatteberedningens då föreliggande förslag, och man ville ha det ytterligare översett av en kungl. kommitté, innan man över huvud taget tog ställning till det.

Då, herr Edström, var det ingen näringsfientlig majoritet i bevillningsutskottet, och det satt inte någon näringsfientlig och samhällsskadlig person i bevillningsutskottets ordförandestol, utan där satt den nuvarande talmannen i första kammaren. Han var emellertid precis lika försiktig som alla vi andra.

Jag tror att man skall se dessa problem sådana de föreligger. År 1938 var sakförhållandet detsamma. Bevillningsutskottet var lika försiktigt. Man ville göra ett försök, och under årens lopp har man gång på gång återkommit till spörsmålet, om inte den fria avskrivningsrätten utnyttjats på ett sätt, som vare sig 1936 års skattekommitté eller 1938 års riksdag hade avsett.

Då jag är den ende av 1936 års skattekommittés ledamöter, som är kvar i detta hus, kanske jag är vittnesgill en liten smula angående kommitténs ställningstagande. Kommittén skrev att man härvidlag gav sig in på ett fält, där man måste hålla båda ögonen öppna. Man förutsåg i utskottets betänkande, att det i brist på erfarenheter rörande de olika anledningar, som kunde göra

en korrigerad av böckernas avskrivningar önskvärd, torde vara utomordentligt svårt att finna en mera preciserad avfattning av en bestämmelse, avsedd att sättas i myndigheternas hand som ett vapen mot missbruk av den fria avskrivningsrätten. Man anknöt helt till bokföringen och sade också, att den fria avskrivningsrätten icke i princip kunde anses vara ovillkorlig. Det är ungefär samma synpunkter som kammarrätten har gjort till sina i sitt yttrande. 1936 års skattekommitté sade vidare, att »måhända kan, sedan några års erfarenheter vunnits, anledning föreligga att söka finna en mera preciserad bestämmelse» än den som då föreslogs.

Nu skall man också komma ihåg huru rudant läget var. 1920-talets och 1930-talets erfarenheter låg då närmare i tiden än de gör i dag. Jag skulle till herr Kristensson i Osby i det sammanhanget vilja säga, att även om erfarenheterna från första världskriget låg klara för 1936 års skattekommitté, var det ändå inte så, att det enbart var kriget som orsakat vad som efter kriget hände på det industriella området i landet. Därtill bidrog också den utdelningspolitik, som bedrevs under första världskriget och som ingen ledande man inom svenskt näringsliv i dag vill göra sig till tolk för. Man bör således sätta in frågorna i deras rätta sammanhang också när det gäller detta problem.

Vi vet alla att vad som hindrade den omprövning av detta spörsmål, som 1936 års skattekommitté förutsåg när den lade fram sitt förslag, var det andra världskriget. Vi vet att under den tiden måste alla resurser användas för att öka produktionen och få upp den på högsta möjliga nivå. Vi vet också att när kriget närmade sig sitt slut, hade alla människor den uppfattningen, att vi skulle komma att få uppleva detsamma som efter första världskriget fastän i något annan form, och därför var ingen beredd att göra några in-

gripanden. Man ansåg tvärtom, att det var av utomordenlig betydelse att företagen fick konsolidera sin ställning på det sätt som skedde under krigsåren och de närmaste åren därefter. Man betraktade detta såsom ett led i den fulla sysselsättningens politik.

Redan år 1948, herr Edström, ifrågasatte emellertid bevillningsutskottet, om inte tillämpandet av den fria avskrivningsrätten tagit former, som inte passade för förhållandena i vårt land. Utskottet uttalade sålunda i ett betänkande den meningen, att det var nödvändigt att åstadkomma mera preciserade bestämmelser för att hindra överdrifter i fråga om avskrivningarna. I själva verket måste detta innebära, att man ville få till stånd en prövning av bestämmelserna från år 1938 om den fria avskrivningsrätten.

Samma synpunkter kom till synes i ett utlåtande av bevillningsutskottet år 1952, när utskottet behandlade spörsmålet om inskränkningar i rätten till vinstreglerande dispositioner. Det uttalades då från bevillningsutskottets sida varningar för att fortsätta på de vägar, som man på olika håll inom näringslivet börjat vandra när det gällde den fria avskrivningsrätten.

I den proposition, som utskottet nu haft att behandla, söker man sig enligt min och utskottsmajoritetens uppfattning fram till sådana preciseringar, som utskottet självt eftersträvat och uttalat önskemål om under åren närmast efter senaste världskriget. Hade vi 1936 — jag bygger därvid på företagskommitténs uttalanden — upplevat vad vi fått vara med om under de senaste tio åren, skulle dessa krav på preciseringar säkerligen redan år 1938 ha lett fram till bestämmelser, som i väsentliga avseenden överensstämte med den kungl. proposition som i dag föreligger.

Förslaget om den räkenkapliga avskrivningen på maskiner och inventarier innebär, enligt vad som här från olika håll framhållits, 30 procents av-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

skrivning på det bokförda anskaffningsvärdet. Med kompletteringsregeln på 20 procent får man, synes det mig, alla de möjligheter till avskrivning som man rimligen kan begära. Jag förstår mycket väl att vi när det gäller lagervärderingen kommer in på en mera öm punkt för företagen. Men även i det avseendet har bevillningsutskottets majoritet kommit till det resultatet, att nedskrivningen till ett lägsta bokföringsvärde av 40 procent av anskaffnings- och återanskaffningsvärdet, efter avdrag för inkurans m. m., är en rimlig linje.

Nu har det ju av herr Edströms anförande klart framgått, att det egentligen är denna sak striden gäller. På företagsidan misstänker man, att dessa regler skall komma att medföra att det för beskattning plockas fram alla de dolda reserver som finns i de svenska företagen. Det har gjorts olika uppskattningar om hur stort belopp det kan röra sig om. I propositionen räknas det, efter vad jag vill minnas, med att 40-procentsregeln skulle plocka fram cirka 650 miljoner kronor i skatt, medan 30-procentsregeln skulle innebära att beloppet stannade vid ungefär 250 miljoner kronor.

Jag vill inte dölja att det i viss mån var en skuffelse för mig, när jag av företagskommitténs utredningar fann att det var de stora, förnåma företagen, som hade avskrivit i en sådan takt, att det var där som de stora dolda reserverna fanns. Varje gång vi under årens lopp behandlat dessa frågor i bevillningsutskottet, har man även på företagsidan gärna medverkat till att uttala varningar mot för stora avskrivningar. Det har gett oss den uppfattningen, att det var en massa av de vanliga medelstora eller mindre företagen, som sökte bereda sig bättre möjligheter genom den ökade avskrivningen. Så får man plötsligt det beskedet, att det egentligen var de, som man litade på så långt tillbaka som år 1938, som var

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ute på den väg bevillningsutskottet ville stoppa. Jag skall, herr talman, inte göra några reflexioner om detta. Jag konstaterar bara det faktum, att när man år 1938 uttalade sitt odelade förtroende genom att gå till mötes på det sätt, som man gjorde, får var och en svara på frågan om detta har motsvarats eller inte.

Det har uttalats många spådomar, och människor har varit mycket, mycket vänliga mot bevillningsutskottets ledamöter för att göra klart för dem, vilka galna vägar de har vandrat. Jag tror inte på dem. Vi har sett dem för ofta, herr Edström. Det är möjligt, att vi misstar oss och att herr Edström har rätt, men hittills har det ändå varit på det sättet i fråga om spådomarna, att det inte är vi som har fått fel utan företagsidan. Om detta sedan har berott på skicklighet hos företagarna eller inte skall jag inte diskutera. Jag har mycket stor aktning för våra företagsledare, och därför tror jag, att de kommer att klara av också denna sak.

Det finns ändå i propositionen så många ting, som ger ökade möjligheter åt företagarevärlden, bland annat avsättningar till investeringsfond. Jag är övertygad om att herr Edström kommer att säga: »Det bryr man sig inte om; det har inte den betydelse som vare sig finansministern eller utskottet inbillar sig.» Inför valet mellan att plocka fram alla de dolda reserverna till beskattning och att sätta av till investeringsfond skulle jag emellertid tro, att företagarna inte är så säkra i korken som herr Edström och säger: »Det där kommer vi inte alls att reflektera på.» De har ju i alla fall möjligheten att få bort mycket av dessa 650 miljoner kronor, som det gäller. Jag kan inte föreställa mig, att investeringsfonden kommer att skada deras egna företag; den kommer tvärtom att stärka dem.

Herr talman! Det är många talare antecknade och jag skall inte länge uppta tiden. Det är dock klart, att det

i detta omfattande förslag finns många frågor, som ännu är olösta. Bevillningsutskottet har pekat på några av dem. Vi begär i något fall, såsom när det gäller förlustutjämnningen, en förnyad utredning och prövning. Det finns andra spørsmål, som exempelvis pensioneringsfrågan, som är beroende av andra pågående utredningar. Jag tror således — liksom också i fråga om skogsbolagens rätt att till varulager få hemföra inköpta träd på rot — att vi inte kommer förbi sådana spørsmål i fortsättningen. Utskottet har i detta fall klart angivit sin ståndpunkt.

Herr talman! Utskottets majoritet har efter den prövning, som det varit oss möjligt att underkasta propositionen, ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag, övertygade som vi är om att ett bifall till denna proposition inte kommer att vålla de skador, som man på många håll är så villig att vittna om. Vi har hört dessa vittnesmål alltför ofta vid alla tillfällen, när det gällt att reglera på ifrågavarande områden. Om vi nu inte härav låter skrämma oss till en ståndpunkt, får herrarna i företagarevärlden skylla sig själva. I den förvisningen är det som utskottet har fattat sin position, och i den förvisningen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad bevillningsutskottet har föreslagit i sitt föreliggande betänkande.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har här talat om att den fria avskrivningsrätten inte har använts på ett sådant sätt som man åsyftade då den infördes utan att överdrifter har förekommit vid tillämpningen av denna regel. Frågan om regeln har missbrukats eller inte, är, säger departementschefen i propositionen, egentligen »av ringa intresse». Utskottets ärade ordförande tycks tillmäta den ett myc-

ket stort intresse, ty den tog ju stort utrymme i det anförande vi här har fått lyssna till. Jag skall därför ta upp problemet i någon mån.

Den penningvärdeförsämring, som har ägt rum sedan 1938, kunde man då inte förutse. Den har lett till höga återanskaffningsvärden, som har inverkat på företagens avskrivning. Det måste ju rent företagsekonomiskt vara riktigt att räkna med att en återanskaffning en dag måste äga rum, och det är ganska rimligt att ta hänsyn till detta vid avskrivningarna. Dessutom har det särskilt efter kriget rått ovisshet om de framtida konjunkturerna. Också detta kan, herr Olsson i Gävle, understundom motivera höga avskrivningar. Maskiner kan anskaffas för att huvudsakligen utnyttjas i goda tider, de förslits mera i goda tider med mycket arbete och många beställningar. Jag kan inte finna annat än att professor Västhagens siffror, när han rör sig med alternativ B och jämför den avskrivning som har ägt rum med en avskrivning, som utgår från återanskaffningsvärdet, närmast visar att det under den tid vi har haft fria avskrivningar totalt sett inte har skett överavskrivningar av något större mått.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beundrar den tilltro som bevillningsutskottets ärade ordförande har till att näringslivet skall kunna klara vilken situation som helst. Har näringslivet något år fått så många pålagor som under detta års riksdag samlade på en gång? Jag tror inte att möjligheterna är stora att ytterligare lassa på näringslivet och suga någonting mera ur det. Vi har nått den punkt, där det börjar bli kritiskt. Nu talas det om att det finns så stora fonder och så stora dolda reserver. Detta uttryck är inte riktigt. De dolda reserverna är byggda på fiktiva värden. Att plocka ut dessa reserver och på så sätt för-

ändring i kommunalskattelagen m. m.

störa sitt eget kapital som man en gång har satt in är väl inte meningen. Detta kapital skall man ha lov att ha kvar. Jag vill påminna vår ärade ordförande i utskottet om att han en gång tämligen klart har yttrat att han inte ångrar sin positiva inställning till 1936 års skattekommittés förslag, som sedan blev 1938 års beslut, utan tvärtom anser att det varit till fördel. Det har glatt mig mycket att han har sagt detta, och jag trodde att han därmed skulle acceptera att förslaget var gott inte bara för näringslivet utan också för det allmänna. Men det är något som han nu helt och hållet vill förneka. Det tycker jag är ledsamt att konstatera.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Edström tolkar mina yttranden ungefär som en viss potentat läser bibeln. Jag ångrar ingenting, jag står kvar på min linje från 1936, att vi måste precisera avskrivningen. Det är detta som finansministern gör i den föreliggande propositionen.

Jag har ingalunda påstått, herr Kristensson, att man har avskrivit mera än man har haft rätt till, men man har haft möjlighet inom företagärlden att själv bestämma takten för vinsternas beskattning. Där har statsverket varit satt ur spel.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till vad jag förut har sagt om den fria avskrivningsrätten lägga detta, att också om det i enstaka fall har kunnat förekomma missbruk, bör detta inte leda till att man gör dessa stora ändringar över hela linjen.

Sedan skulle jag vilja fråga utskottets ärade ordförande herr Olsson i Gävle, om han ändå inte kan medge,

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

att den fria avskrivningen under gångna tider har varit av stort värde för företagens konsolidering och för samhället. Om herr Olsson svarar ja på den frågan, tycker jag konsekvensen skulle vara, att han ville bibehålla den fria avskrivningsrätten.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Kristensson inte varit med i bevillningsutskottet vid behandlingen av denna fråga eller sovit under den tid vi talade om den. Jag har öppet och ärligt sagt, att min ståndpunkt är att den fria avskrivningsrätten varit till nytta, men detta utesluter inte att man vill ha preciserat, vilka vägar man skall få gå vid avskrivningen. Det är på denna punkt som herr Kristensson och jag skiljer oss åt. Han anser att näringslivet ensamt skall få bestämma takten för vinsternas beskattning. Jag anser, att statsverket skall ha en smula inflytande på den saken.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Under efterkrigstiden har regeringen ansett det nödvändigt att komma med en hel del skatteåtgärder gentemot företagen. Dessa åtgärder har ofta varit mycket improviserade. Regeringen har ansett att man behövt lägga fram dem efter en mycket kort förberedelsetid. Det var dessa improvisationer som gjorde, att finansministern tillsatte företagsbeskattningskommittén för att den skulle ha möjlighet att utreda detta område så att man skulle få fastare regler för företagsbeskattningen. Kommittén fick mycket vidsträckta befogenheter i direktiven, men kommitténs majoritet valde den linjen att man nu skulle göra permanenta regler, som skulle vara så fasta att de endast skulle behöva ändras under extrema högkonjunkturer.

Kommittén sade bland annat att det framstått som angeläget att tillgodose näringslivets krav på så fasta regler, att ett mera långsiktigt bedömande av investeringarna och deras finansiering blir möjligt. Det skulle med andra ord bli slut på improvisationerna under efterkrigstiden. I sin sammanfattning understryker kommitténs majoritet angelägenheten av att utforma de permanenta reglerna så att det endast i mycket extrema högkonjunkturer skall bli erforderligt att tillgripa särskilda åtgärder på skattelagstiftningens område. Man sade alltså att det kan tänkas vissa åtgärder under extrema situationer. Det var dock en sak man bestämt avvisade och det var variationer i skattesatsen av konjunkturpolitiska skäl. Man tänkte sig visserligen att sådan variation skulle vara möjlig, men endast av fiskaliska skäl.

När vi i företagsbeskattningskommittén diskuterade dessa skärpta värderingsregler övervägde vi — och detta var i enlighet med finansministerns direktiv — huruvida den skärpning av reglerna, som skulle bli resultatet av kommitténs förslag, skulle bli så stor att den motiverade en sänkning av skattesatsen. Det enda som var aktuellt under dessa diskussioner var huruvida skattesatsen skulle sänkas eller inte.

I propositionen nr 100, som avlämnades i februari och som vi i dag behandlar, hade finansministern ingenting att invända emot detta resonemang från kommitténs sida. Men i propositionen nr 190, som avlämnades i april, säger finansministern, att de föreslagna reglerna till sin konstruktion är sådana att de tillskapar vissa förutsättningar för en av konjunkturläget betingad variation i utrymmet för vinstreglerande dispositioner. Där försvann alltså de fasta skattereglerna! Det som var företagsbeskattningskommitténs målsättning, att nu få så fasta skatteregler, att näringslivet skulle kunna planera sin investeringsverksamhet och inte behöva

befara någon ryckighet, försvann genom ett penndrag i finansministerns proposition. Finansministern säger att han under den närmaste tiden skall göra undersökningar för att se om han inte kan få till stånd en rörlighet i företagsbeskattningen. Därmed har alltså företagsbeskattningskommitténs målsättning klart underkänts.

Herr talman! Jag skall inte gå in på det allmänna konjunkturpolitiska resonemang. Det har framförts av herr Kristensson i Osby. Jag skall i stället ta upp några av de detaljer, som detta förslag är så rikt på.

När det gäller frågan om avskrivning på maskiner och inventarier så säger utskottets värderade ordförande, att denna avskrivning gjorts i en utsträckning, som man icke förutsåg när reglerna infördes 1938. Detta beror ju dock på — vilket redan framhållits — att vi haft en så kraftig penningvärdeförsämring och prisstegring under denna tid att företagen — om de velat ta hänsyn till att de måste återanskaffa dessa maskiner — har fått göra längre gående avskrivningar än vad som eljest hade varit motiverat. Nu vet jag att det finns en och annan som menar att dessa avskrivningar på återanskaffningsvärdet inte är så viktiga i och för sig. Jag för min del anser dock att det är en naturlig sak att företagen även under tider av fallande penningvärde skall kunna behålla sin kapacitet. Företagen skall inte utarmas på grund av inflationen och man skall inte förtära deras kapital. Detta kan man inte begära att 1936 års skattekommitté skulle tänka på. Det hade gått lång tid sedan första världskriget med dess stora prisstegringar. Den skatteberedning som fanns på 1920-talet hade emellertid de stora prisstegringarna under första världskriget i färskt minne. Man var där så framsynt att man redan då uttalade, att om vi skulle få en mera avsevärd prisstegring i framtiden så bleve frågan om en av-

Ändring i kommunalskattelagen m. m. skrivning på återanskaffningsvärdet aktuell.

Nu har vi reservanter inte föreslagit att man i skatteförfattningarna skall föra in någon bestämmelse om avskrivning på återanskaffningsvärdet. Det beror därpå att det av tekniska skäl är omöjligt att utforma bestämmelsen så, att den kan få rum i en skatteförfattning. Däremot anser vi att när man utformar bestämmelserna om avskrivningsrätten så bör detta ske så generöst, att man har möjlighet att avskriva med tanke på återanskaffningsvärdet.

I detta sammanhang vill jag ta upp det herr Adolv Olsson sade om företagens utdelningspolitik efter första världskriget. Vi är nog alla överens om att den var felaktig.

I en offentlig diskussion för några månader sedan nämnde en representant för ett av våra allra största företag här i Sverige att detta företag under perioden 1916—1920 sammanlagt delade ut 33 miljoner kronor till aktieägarna och betalade 18 miljoner kronor i skatt till staten, trots att företaget i själva verket hela tiden hade gått med förlust. Det berodde inte på något bedrägligt förfarande från företagets sida, utan på att företagen och skattemyndigheterna då inte hade klart för sig att man i tider med kraftigt stigande priser måste skapa reserver inom företagen, inte kan skriva upp tillgångarna i takt med prisstegringen och inte kan ta ut beräknad vinst på varulager förrän varulagret i verkligheten är sålt. När företaget upptäckte hur det låg till var man tvungen att avskeda halva arbetarstammen och en tredjedel av tjänstemännen. Nu har företagen lärt bättre, och skattemyndigheterna och statsmakterna har, såsom framgår av besluten om fri varulagervärdering år 1928 och om fri avskrivning år 1938, också lärt bättre. Vad man kan beklaga är att statsmakterna nu är på väg i fel riktning. De går inte tillbaka till de regler som gällde före 1928, långt därifrån, men detta att man

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

när det gäller varulager speciellt under övergångstiden i betydande omfattning beskattar vinster som inte uppkommit är dock ett steg tillbaka.

När det gäller varulagervärderingen, som enligt min uppfattning är det intressantaste avsnittet i denna fråga och det som betyder mest, har även kommittén varit inne på den princip för värderingen som mer och mer håller på att slå igenom inom företagarvärlden runt om och som även accepterats och förts fram av den företagsekonomiska vetenskapen, nämligen principen om normallagervärderingen. Man går ut ifrån att ett företag, lika väl som det behöver en industribyggnad och vissa maskiner, också behöver en viss varulagerkvantitet för att kunna driva sin rörelse. Det finns alltid en viss kvantitet som ständigt måste ligga inne i lager och som man inte kan sälja ut, och då anses det orimligt att variationer i priserna på denna varukvantitet skall ge utslag i den redovisade vinsten.

Det finns många variationer på denna normallagermetod, och även om vi inom kommittén — jämväl på majoritetens sida, tror jag — har haft stora sympatier för normallagermetoden som princip har vi varit överens om att den inte går att definiera på sådant sätt att man kan föra in den i skatteförfattningarna. Från reservanternas sida har vi emellertid sagt att man, när man bestämmer den tillåtna nedskrivningsprocenten, måste göra den så pass generös att företagen har möjlighet att tillämpa en normallagermetod.

Det som vi framför allt vänder oss mot är att man nu under övergångstiden i betydande omfattning tar fram skenvinster till beskattning. Om jag har ett sådant normallager, en kvantitet som alltid måste finnas i rörelsen för att man över huvud taget skall kunna driva den, om det är värderat till låt oss säga 1 000 kronor enligt de gamla beskattningsreglerna och om här sker en prisstegring, så att man enligt de nya beskatt-

ningsreglerna måste skriva upp detta lager till 2 000 kronor, så har jag naturligtvis fortfarande samma lager. Den kvantiteten har inte varit föremål för försäljning. Att jag då skall betala skatt på dessa 1 000 kronor, som är ett direkt resultat av prisstegringarna på det inneliggande varulager som inte är försålt, tycker jag i princip är orimligt.

Däremot, om man säljer ut lagret, och om vinsten därigenom kommer fram, skall den bli föremål för beskattning. Det är den huvudtanke som ligger bakom det förslag vi har kommit med i reservationen.

Om vi har en varulagerreserv kan den ju ha uppkommit genom att företaget har tagit en del av sin vinst och använt till nedskrivning av varulagret, men den kan också ha uppkommit därigenom, att företaget har underlåtit att skriva upp detta varulager i takt med prisstegringarna.

Nu kan man rikta invändningar över huvud taget mot en retroaktiv beskattning på detta område, men vi har — i strävan att få en linje som kunde utgöra grunden för en kompromiss — nöjt oss med att säga så här: Nåväl, vi får väl låta den del av reserven som motsvarar en aktiv nedskrivning beskattas, eftersom denna utgör vinstmedel vilka företagen direkt har använt till nedskrivning av lager, men den del av varulagerreserven som är en direkt följd av prisstegringarna och som alltså representerar en skenvinst finns det ingen anledning att beskatta.

I vissa fall kan man klargöra hur stor del som är det ena och det andra, men i många andra fall kan man det inte. Därför har vi från reservanternas sida föreslagit att företagen i varje fall skall få ha hälften av den överskjutande del av reserven fri från beskattning. Men den skall redovisas synligt i balansräkningen som ett övergångskonto för lagerreserv, och i den mån lagret minskas får motsvarande del tas fram till beskattning.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Med andra ord, vi menar att principen bör vara den, att man inte skall ta ut skatt på en vinst förrän den har uppkommit, eftersom man inte kan vara säker på att den över huvud taget någonsin kommer att uppkomma.

Nu vet jag att mot detta kan invändas att den avvägning som reservanterna gjort är godtycklig. Jag vill gärna erkänna detta, ty det finns ingen möjlighet att precisera i samtliga fall. Vi anser det emellertid vara bättre att få till stånd något om kan betraktas som någorlunda rättvist än att säga att vi inte befattar oss med detta problem.

När det gäller investeringsfonderna vill jag i likhet med finansministern uttrycka förhoppningen att de kommer till användning. Jag vill gärna ge finansministern ett erkännande på denna punkt. Den tioprocentiga investeringspremie som finansministern fört in i förslaget tycker jag för min del är en sak som företagarna borde uppskatta. Vi hoppas alltså att företagarna skall använda dessa investeringsfonder i ökad utsträckning, ty de är till fördel inte bara för företagen utan framför allt för de anställda, eftersom de kan hjälpa till att trygga sysselsättningen för de anställda också i sämre tider.

Det finns en del invändningar som företagarna kan göra, men det är speciellt en sak som föranleder att de kan vara litet tveksamma. De säger: Dessa fonder fick tidigare icke användas utan arbetsmarknadsstyrelsens godkännande, och det har visat sig att beträffande de fonder, till vilka man avsatt medel enligt 1947 års lagstiftning, har arbetsmarknadsstyrelsen inte gett några godkännanden. Företagarna måste då fråga sig: Vem vet när vi kan få ut dessa pengar? Vi avsätter dem till investeringsfonder, men ingen människa vet när vi över huvud taget kan få använda dem. Då har kommittén och departementschefen här föreslagit, och utskottet har också gått på den linjen, att man utan tillstånd skall få dispo-

nera en tredjedel av fonderna efter fem år. Det har emellertid motionsledes kommit fram ett uppslag som jag för min del tycker är mycket intressant, nämligen att företagen efter tio år skulle få disponera ytterligare 30 procent. Nu får man ju säga, att det efter de principer finansministern deklarerat i propositionen normalt bör vara så att dessa investeringsfonder skall få tas i bruk inte bara i verkliga depressioner utan också vid variationer inom sysselsättningen. Normalt bör dessa fonder kunna tas i anspråk under en tioårsperiod. Konjunkturläget bör rimligen variera så mycket att företagen skall kunna räkna med att inom en tioårsperiod ha möjlighet att utnyttja fonderna. Om nu riksdagen skulle besluta att företagen under alla förhållanden skall ha en möjlighet att efter tio år få disponera ytterligare 30 procent av dessa fonder, bör detta vara en försäkran till företagarna, att statsmakterna verkligen här har en avsikt att företagen skall få utnyttja fonderna.

I detta sammanhang finns det också en motion om möjligheter för rederier att få lägga upp investeringsfonder för klassning av fartyg. Jag skall inte gå in på den saken närmare här. Jag vill bara säga att detta för smårederierna är en fråga av allra största betydelse.

I fråga om pensionsstiftelserna har enligt min mening betydande förbättringar inträtt genom det förslag som företagsbeskattningskommittén och departementschefen här framlagt. Enligt de nya bestämmelserna skall samtliga pensionsstiftelser ställas under offentlig tillsyn, och detta anser jag vara en klar vinst. Därmed erhålles en garanti för att man inte skall få uppleva missbruk på detta område. Det är beklagligt att man inte när det gäller andra företagsformer än aktiebolag och ekonomiska föreningar har kunnat finna möjligheter till pensionsstiftelser i samma utsträckning, men jag hoppas att det på detta område senare skall kunna kom-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ma fram förslag som kan lösa problemet också för t. ex. handelsbolag och kommanditbolag.

Det är emellertid en sak i departementschefens förslag som jag finner vara mycket stötande. Departementschefen har sagt att man för att förhindra missbruk av pensionsstiftelserna vid avsättningar till dessa stiftelser inte får ta hänsyn till huvuddelägarrens lön eller pension i familjebolagen. När man gör avsättningar får man alltså endast ta hänsyn till den övriga personalens pensioner, och detta är i överensstämmelse med det förslag som framlagts av företagsbeskattningskommittén. Av tekniska skäl har finansministern emellertid ansett sig vara tvungen att tillåta företagare att ändå för sin egen pensionering disponera dessa medel som är avsatta uteslutande för den övriga personalens pensionering. Departementschefen säger på s. 359 och 360 i propositionen: »Även om vid beräkning av tillåten avsättning till pensionsstiftelse i familjeföretag hänsyn inte får tagas till eventuell pensionsutfästelse till huvuddelägare, föreligger med den av mig förordade begränsningsregeln däremot inte hinder för sådan pensionsstiftelse att ha till ändamål att bereda eller trygga pension även till huvuddelägare. Såsom närmare framgår av betänkandet är en på detta sätt utformad begränsningsregel inte helt invändningsfri, nämligen därför att mindre nogräknade företag kan på andra anställdas bekostnad tillgodose huvuddelägarers pensionsrätt ur stiftelseförmögenheten, oavsett avdragsgill avsättning beräknats med hänsynstagande uteslutande till övriga anställda tillföräkrade pensionsförmåner.»

Det måste givetvis sägas vara ett undantagsfall då en företagare har panna att för sin egen pensionering utnyttja medel som är avsatta helt och hållet för de anställda, men kvar står att departementschefen här har föreslagit en lagbestämmelse som tillåter detta. Saken

är inte så enkel som man kan tro vid första påseende, ty det finns ju existerande pensionsstiftelser där medel har avsatts till såväl huvuddelägarnas som de anställdas pensionering. Där kommer det att bli betydande gränsdragningssvårigheter och övergångssvårigheter. Jag förstår inte varför departementschefen ansett det vara nödvändigt att i lagstiftningen införa en bestämmelse som säkert både arbetsgivarna och de anställda finner vara stötande.

Nu kan man säga, att detta har tillkommit för att hindra missbruk från huvuddelägarrens sida. Därvidlag vill jag dock påpeka för det första att vi nu har bestämt, att dessa stiftelser skall ställas under offentlig tillsyn, vilket innebär en garanti mot missbruk, och för det andra att riksskattenämnden på sista tiden har utfärdat vissa anvisningar, som säkert i stor utsträckning kan garantera att huvuddelägare icke tillförsäkras sig någon oskäligt stor pension.

När nu dessutom hela detta område är föremål för utredning, anser jag att man i detta fall borde gå den vägen att tills vidare liksom hittills tillåta huvuddelägaren att pensionera sig i pensionsstiftelsen, så att avsättningen till stiftelsen kan beräknas även efter hans lön och pension. När utredningen är färdig kan man givetvis ta upp frågan igen.

Från flera håll har man uttalat sympatier för en resultatutjämning. Bondeförbundet hade förra året en motion — den kanske inte kan kallas partimotion, men den var underskriven av praktiskt taget alla bondeförbundare i denna kammare — där man påtalade hur viktigt det var för nystartade företag att ha möjlighet att utjämna vinster och förluster, och det begärdes en utredning på detta område. Ja, nu har ju företagsbeskattningskommittén lagt fram sin utredning på området. Kommittén föreslog en förlustutjämning för aktiebolag och ekonomiska föreningar, och

vi reservanter föreslog dessutom att denna förlustutjämning skulle kunna tillämpas av samtliga rörelseidkare som hade en ordnad bokföring. De nuvarande bestämmelserna är sådana, att många nystartade företag får betala skatt på en vinst som de aldrig har haft. Om ett företag de två första åren går med en förlust på 25 000 kronor vardera året och det tredje året med en vinst på 75 000 kronor, har företaget under denna treårsperiod i själva verket inte haft en större nettovinst än 25 000 kronor, men enligt nuvarande skatteregler får det betala skatt på 75 000 kronor. Det anser vi vara olämpligt och oriktigt, och det är därför kommittén i sin helhet föreslagit möjlighet till resultatutjämning för aktiebolag och ekonomiska föreningar och vi reservanter föreslagit, att denna möjlighet skulle utsträckas till samtliga rörelseidkare med ordnad bokföring.

Här har sagts, att det kan bli skatteflykt och missbruk, men det lagförslag som har framlagts i reservationen förhindrar sådana missbruk i all rimlig omfattning. Jag skulle vilja fråga, i vilken mån det författningsförslag som vi har lagt fram är behäftat med fel av sådan omfattning, att dessa förhindrar genomförandet av en reform, som i och för sig är nödvändig och väl motiverad. Som skattereglerna nu är utformade blir det i många fall en direkt straffavgift på nya företag, och det kan inte vara något allmänt intresse.

Till sist vill jag säga, herr talman, att det förslag som reservanterna här har framlagt självfallet är fördelaktigare för företagen än majoritetens förslag, men jag tycker det viktigaste är att reservanternas förslag är förmånligare också för de anställda. De anställda har ett stort intresse av att de företag där de arbetar är välkonsoliderade och kan gå in i sämre tider utan tyngande skulder och med en effektiv maskinpark, så att de kan upprätthålla sysselsättningen även då. Detta anser jag vara den vik-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.
tigaste konjunkturpolitiska synpunkten, och jag anser att reservanternas förslag tillgodoser det syftet i högre grad än Kungl. Maj:ts förslag.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Reservanterna inleder sin reservation med en fullt korrekt beskrivning över att utskottet har ansett, att de konjunkturpolitiska synpunkterna borde vara vägledande och avgörande i denna fråga, och det bestrids inte. I nästa stycke ifrågasätter man emellertid, huruvida det inte finns andra och bättre medel att bemästra konjunkturläget än att omskapa reglerna för företagsbeskattningen.

Gentemot detta vill jag bara invända, att dessa regler naturligtvis inte på något sätt är avgörande för överkonjunktorens bekämpande, men såsom utskottet också har framhållit är de ett led i denna kamp. Jag tror att det är omöjligt att avvara den begränsning av avskrivningsmöjligheterna som här föreslås, om vi på ett riktigt sätt skall kunna samordna de olika konjunkturdämpande medlen. Framför allt är det klart att ränte- och kreditåstramningen kommer att bli illusorisk, om fri avskrivning till alla delar är tillåten.

Vidare säger reservanterna att det råder en viss skevhet i det nuvarande förslaget därför att man så att säga har stirrat sig blind på högkonjunkturen. Jag vill säga att skevheten väl ligger däri att man, när man utformade den fria avskrivningen, i huvudsak hade en lågkonjunktur i blickpunkten, som utskottets ordförande redan har sagt. Nu har vi ju kommit in i en situation där vi kan räkna med att det blir en långvarig konjunktur av hög sysselsättning och hög expansion. Då är det ganska uppenbart att det är risker för en inflatorisk utveckling, som det gäller att på något sätt kunna bemästra, och i den situationen tror jag att det är riktigt att den fria avskrivningen inte kan upprätthållas.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Jag skall inte fortsätta att diskutera den konjunkturpolitiska synpunkten, den är kanske redan tillräckligt uttröskad. Jag skall bara beröra några små detaljer. Vad först beträffar avskrivning av maskiner och inventarier förekommer i reservationen en ganska märklig sak. Det är som om den beslutshetens friska färg, som lyste i motionernas yrkanden om avslag på hela propositionen, har förbytt i eftertankens kranka blekhet så att man inte vågar yrka på att man nu omedelbart skall övergå till den fria avskrivningen i fråga om maskiner och inventarier. Man vill i stället ha 40 procents avskrivning på det bokförda värdet vid taxeringen 1956, 50 procent på samma värde 1957, och från 1958 skall man övergå till fri avskrivning. Om man nu hade profetians gåva skulle man kanske kunna gå med på detta, men man vet inte hur det ser ut 1958. Först och främst är det ju alldeles onödigt att från reservanternas sida framställa ett sådant förslag, eftersom man väl hoppas att det skall vara en annan regering och en annan finansminister, som då kommer att bestämma hur avskrivningen skall vara.

Herr Gustafson i Göteborg har också varit inne på avskrivningen av maskiner och där förordat att man skulle gå efter återanskaffningsvärdet. Han säger att man inte kan tänka sig att direkt skriva det i lagstiftningen, men man förordar det i alla fall. Det är klart att det kan vara många skäl som talar för återanskaffningsvärdet, och det skall jag inte syssla med vidare än att säga, att för enkelhet och konsekvens i beskattningen är nog det bokförda värdet den säkrare metoden att bygga avskrivningarna på.

Sedan har herr Gustafson i Göteborg velat dra en lans för de alldeles hypermoderna avskrivningsregler, som har kommit till uttryck i Västhagens artiklar i tidskriften Balans. Jag skall för min del inte förneka att det kan vara

intressant med dessa rent vetenskapliga funderingar över avskrivningsmetoderna, och jag vill inte alls förringa betydelsen av det forskningsarbete som görs på detta område. Men jag betvivlar att det är något större antal företagare som verkligen behärskar metoden »sist in — först ut», som herr Gustafson här pläderar för. Jag tror att innan man kan tänka på att genomföra något sådant får herr Gustafson se till att företagarna i större antal lär sig den nya metoden, annars tror jag det skulle bli ett ganska stort virrvarr.

Men alldeles fränsett detta skulle det vara ganska egendomligt om vi här skulle börja ändra på avskrivningsreglerna och utan vidare skriva en lagstiftning med anledning av en artikel i tidskriften Balans. Jag medger att den är mycket intressant och har stora företräden, men det är väl inte alltid Guds rena ord som står i den tidskriften. Jag förmodar att ingen kan tänka sig att knäsetta en sådan princip utan att man fått den prövad i vanlig ordning. Detta har väl varit anledningen till att utskottet inte alls har tagit så allvarligt på denna sak, även om den i och för sig kan vara intressant. Om man skall införa en sådan genomgripande ändring av lagervärderingen som detta innebär, måste den nog prövas av remissinstanser i vanlig ordning, och först då kan man komma fram till ett slutresultat.

Dessutom har det ju framkommit ganska mycket kritik även emot denna metod, och herr Gustafson vill inte heller knäsetta den fullständigt. I reservationen talas det om någon sorts modifiering av normallagermetoden. Allt detta tror jag kan betecknas som funderingar eller kanske till och med framtidsmusik, men i dagens läge är det ganska verklighetsfrämmande.

Herr Gustafson i Göteborg var också inne på frågan om pensionsstiftelserna och framför allt den omständigheten att huvuddelägaren i ett familjebolag inte

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

skulle ha möjlighet att avsätta medel för sin egen pensionering. Jag medger att detta är en känslig sak, och jag skulle vilja säga, att utskottet inte har saknat förståelse därför. Med hänsyn till de invändningar som har kunnat göras har det emellertid på sakens nuvarande ståndpunkt inte varit möjligt för utskottet att tillstyrka en ändring härvidlag. Jag vill emellertid erinra om att en huvuddelägare i ett familjebolag ju kan teckna pensionsförsäkring och få avgifterna avdragsgilla. Jag vill också poängtera att en enskild företagare, som i många stycken är i ungefär samma ställning som huvuddelägaren i ett familjebolag, inte heller har möjligheter att avsätta medel för sin egen pensionering utan får lita till en pensionsförsäkring i vanlig ordning. Såsom herr Gustafson påpekade pågår ju för övrigt en utredning som skall visa, huruvida det går att åstadkomma civilrättsligt bindande regler för att säkra de avsättningar som görs för personals pensionering, så att inte dessa medel obehörigen utnyttjas till pensionering av företagets huvuddelägare. När denna utredning är klar, blir det kanske möjligt att komma fram till en riktig lösning av denna fråga. Utskottet har så långt ifrån att vara kallsinnigt på denna punkt uttryckligen skrivit, att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Beträffande förlustutjämnningen har jag ingenting annat att hänvisa till än att utskottet ju har direkt skrivit och begärt en förnyad utredning om möjligheterna att i skattelagstiftningen införa regler för förlustutjämnning. De invändningar som har kunnat göras både från departementschefens och utskottets sida mot att nu utan vidare införa institutet anser jag vara så pass bärande, att det funnits fullgoda skäl för att nu ställa sig avvisande.

Jag vill till sist bara säga, att de regler för företagsbeskattningen som här har utformats säkerligen är sådana,

att de uthärdar jämförelse med varje annat lands skattelagstiftning, och även efter detta kommer möjligheterna till skälig avskrivning att vara till förmån för företagen. Det är, som herr Kristensson i Osby sade, så att huvudregeln vid lagervärderingen måste vara, att man garderar sig framför allt för prisfallsrisken. När det gäller den saken tror jag man tryggt kan säga, att med de möjligheter man har att nedskrivna lagren till 40 procent med fem procents avskrivning för inkurans, kommer alla rimliga anspråk på prisfallsrisker att vara tillgodosedda. Jag vill sålunda göra gällande att det inte skall saknas möjligheter för företagen att på ett effektivt sätt kunna utbyggas och konsolideras och i skälig omfattning kunna disponera vinstmedel för en ytterligare expansion. Jag tror inte heller att det skall föreligga hinder för dem att upprätthålla en sysselsättning som vi alla önskar. Å andra sidan tror jag att den begränsning i den fria avskrivningsrätten som här har blivit gjord är betingad av nödvändigheten att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen, och när det gäller den stora uppgiften måste man vara beredd att göra vissa uppoffringar.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström säger, att penningpolitiken är illusorisk, om den fria avskrivningsrätten behålles. Jag ber att få understryka att jag menar att detta är ett överord från herr Sundströms sida. Kan herr Sundström bevisa detta påstående?

Här har jag för min del sökt förklara, att också de s. k. självfinansierande företagen icke seglar sin egen kurs utan ofta och i regel är beroende av den allmänna kreditpolitiken. Var

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

tror herr Sundström att vi i vårt land hade stått, om vi inte hade haft den fria avskrivningsrätten sedan 1938?

Sedan några ord om den övergångsbestämmelse på detta område, som vi föreslagit. Vi är från vårt håll i princip för att den fria avskrivningsrätten skall återinföras, men under de senare åren har man haft en inskränkning här, som vi inom folkpartiet varit motståndare till. Denna inskränkning gör emellertid att man nu har ett ökat avskrivningsunderlag, och vi måste räkna med läget nu. Därför har vi tagit hänsyn till detta genom att föreslå denna övergångsbestämmelse som leder till att den fria avskrivningsrätten skulle vara fullt återinförd vid 1958 års taxering.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har påstått att den kredit- och räntepolitik, som vi har anammat, skulle bli illusorisk, ifall man lämnade företagen frihet att avskriva. Jag kan kanske medge, att illusorisk var ett för hårt ord. Jag kan i stället säga att dessa åtgärder skulle komma att försvagas. Men jag vidhåller att om det blir tillåtet att verkställa fri lagervärdering, så att man kan nedskrivna lagren hur mycket som helst, kommer det att lösgöra så mycket möjligheter till självfinansiering, att säkerligen en väsentlig del av den inskränkning, som man önskar åstadkomma genom kreditåtstramningen och räntehöjningen, kommer att gå om intet.

Herr Kristensson i Osby frågar: Var hade vi stått i dag, om vi inte haft den fria avskrivningsrätten? Det är en sak, som vi inte behöver tvista om. Den fria avskrivningsrätten har under de gångna åren varit till mycket stort gagn för att driva fram utvecklingen inom industrien och konsolidera företagen. Men när vi nu har kommit in i en konjunkturpolitisk situation, som innebär risker för att denna framstegstakt överanstränges, så är det enligt mitt sätt att

se skäl nog för att göra den inskränkning som här har föreslagits för att skydda både företagen och den samhällsekonomiska balansen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström säger att reservanterna vill ha en fri varulagervärdering, så att man kan skriva ned hur mycket som helst. Det är en fullständig missuppfattning. Jag vill hänvisa herr Sundström till vår reservation, där vi säger att vi vill ha en nedre gräns på 30 procent.

Sedan ironiserar herr Sundström över att det har stått en artikel i tidskriften Balans om principen »sist in och först ut», och nu skall man i lagstiftningen ta hänsyn till tidskriften Balans. Här behövs mera utredning, säger herr Sundström, det är bara funderingar och verklighetsfrämmande saker, fastän det kanske kan vara en framtidsmusik.

Herr Sundström! Denna princip »sist in och först ut» är intagen i Förenta staternas skattelagstiftning efter noggrann utredning och har prövats i flera år. Det är en princip som accepterats av den företagsekonomiska vetenskapen över hela världen.

Nu säger herr Sundström, att detta kan vara besvärligt att sköta. Men det är ju inte herr Sundström som skall sköta det, utan det är specialutbildade företagsekonomer!

Herr HAGBERG i Malmö (h):

Herr talman! Jag har inte i utskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och därför skall jag inskränka mig till att säga några få ord om ett begränsat avsnitt av det stora problem, som vi här sysslar med, nämligen sjöfartsnäringens roll i detta sammanhang. Jag skall då be att få anknyta till en mo-

tion, som herr Schmidt och jag väckt i detta hänseende.

När man som jag i nu ganska många år här i kammaren har följt näringsfrågornas behandling, har jag inte kunnat undgå att göra en ganska kuriös observation, nämligen den, att, när det gäller denna näring, sjöfartsnäringen, så betraktar man den med ett ganska förstrött intresse. Jag tror därför det finns fog för den uppfattning, som på åtskilliga håll inom näringen tagit sig uttryck däri, att man inom dessa kretsar gärna vill beteckna sjöfartsnäringen såsom den glömda näringen.

Man är här i riksdagen intresserad för industrien, man är intresserad för jordbruket och för hantverket och man är livligt för att inte säga lidelsefullt intresserad av fruktodlingen, som vi ju erfor härom dagen här i kammaren. Men när det gäller denna speciella näring blir den uppmärksamhet, som kommer densamma till del ifrån kammarens eller riksdagens sida, tämligen ringa. Jag har ofta funderat över detta förhållande och frågat mig, varpå detta kan bero. Det kan väl inte bero på att kammarens ledamöter inte är tillräckligt informerade om den nationalekonomiska betydelsen av den svenska sjöfartsnäringen! Vi får dock inte glömma, att det s. k. sjöfartsnettot, alltså den svenska handelsflottans nettoinsegling i utländsk sjöfart samt utländska fartygs utgifter i Sverige, för förra året uppgick till omkring 900 miljoner kronor.

Om kammarens ledamöter slår upp statsverkspropositionen för i år, skall damerna och herrarna finna, att finansministern har räknat med att sjöfartsnettot för detta år skall stiga till icke mindre än 950 miljoner kronor, d. v. s. i det allra närmaste en miljard kronor. Kan man vara alldeles ointresserad av en näring, som betyder så mycket för vårt svenska folkhushåll som sjöfartsnäringen enligt dessa av mig angivna siffror. Detta sjöfartsnetto utgör mer än

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

en tiondel av landets sammanlagda exportintäkter från varor och tjänster.

Jag har också gjort en annan observation under dessa år, och den gäller följande förhållande. Jag har tyckt det vara ganska anmärkningsvärt att man inte gjort klart för sig just denna närings alldeles speciella ställning i förhållande till övriga näringar. Denna särställning markeras av många omständigheter. Den markeras framför allt av näringens utomordentliga konjunktorkänslighet. Det innebär ingen överdrift, ärade kammarledamöter, att säga att det näppeligen finns någon svensk näring som är så omedelbart beroende av konjunktursvängningarna som just rederinäringen. Om det är en liten uppgång i konjunkturen ute i världen, så märks den först i vår sjöfart, och är det en nedgång, märks den också först där. Kammarens ledamöter har under senaste åren fått flerfaldiga exempel på den saken. Ett gott fraktläge den ena månaden har plötsligt den andra månaden förbytt i sin motsats för att sedan kanske efter ytterligare någon tid stiga igen.

Man glömmar även en annan sak, nämligen att sjöfartens konkurrensproblem är av annan art än det, som gäller flertalet av våra övriga exportnäringar. Man behöver bara tänka på en sådan sak som flaggdiskrimineringen. Jag såg handelsministern här för ett ögonblick sedan och tänkte rikta mig till honom i detta sammanhang, ty jag har en stark känsla av att detta problem, flaggdiskrimineringen, är ett problem, som just handelsministern är och måste vara djupt bekymrad för; han har nog grubblat åtskilligt över hur han skall kunna komma till rätta med det. Ty kan vi inte lösa det problemet på ett något så när tillfredsställande sätt, löper vår handelsflotta verkligen allvarliga risker.

Vi får också tänka på de stora värden fartygen representerar, jämfört med övriga näringars anläggningstill-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

gångar. Ovilligheten — om jag får använda det uttrycket — mot att beakta denna närings egenartade ställning i förhållande till andra näringar har ju bland åtskilligt annat tagit sig uttryck däri att lagar sådana som lagen om sjukförsäkring och andra, som skrivits enbart med tanke på förhållandena i land, likväl gjorts tillämpliga även på sjöfarten. Något av samma, om jag så får säga, ljumma inställning — jag vill inte säga fientlighet — från riksdagens sida mot denna speciella sektor inom svenskt näringsliv, talar ur detta bevillningsutskottsbetänkande som nu ligger framför oss.

Jag skall med hänsyn till att tiden är långt framskriden bara ta ett enda exempel. Från vårt håll hade, som jag antydde för ett ögonblick sedan, väckts en motion med hemställan att riksdagen måtte bland annat skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om förslag, varigenom rederiföretag skulle erhålla rätt att verkställa avsättning till investeringsfond för klassning av fartyg. Frågan har — det har ingen bestritt — stor betydelse för sjöfarten. Kostnaderna för klassning av fartyg, som verkställas med flera års mellanrum, belöper sig i regel till mycket stora belopp. Det är, menade vi på vårt håll, företagsmässigt riktigt, att varje år skall bära sina kostnader. Rederinäringen bör därför äga rätt att avsätta så stort belopp som erfordras för att täcka denna kostnad. Men, ärade kammarledamöter, inte ens detta blygsamma krav på skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet ansåg sig bevillningsutskottets majoritet kunna gå med på. Jag kan inte förklara detta på annat sätt än genom att peka på denna egendomliga ljumhet mot näringen.

Det sätt, varpå rederinäringen använt de avskrivningsmöjligheter, som gällande lagstiftning erbjuder, har — här kommer jag över på en annan sida av problemet — vid ett par tillfällen här i kammaren givit anledning till

tämligen bestämda insinuationer och antydningar av ganska egendomligt slag. Jag får nog, herr talman, säga att jag blev litet överraskad över att i dagens debatt finna vissa återklanger av dylika tankegångar, som man här tidigare kunnat konstatera. Med anledning därav skall jag be att få säga några ord speciellt om den saken, alltså om rederinäringens avskrivningsförhållanden.

Frågan om den fria avskrivningen å maskiner och inventarier, såvitt angår industrien, har av företagsbeskattningskommittén — vilket kammarens ärade ledamöter själva kunnat studera i handlingarna — ägnats stor uppmärksamhet. En ingående redogörelse för en av professor Nils Västhagen verkställd utredning i detta hänseende har lämnats i kommitténs betänkande. Så har även skett i propositionen. Däremot har märkligt nog varken kommittén eller departementschefen påpekat, att professor Västhagen gjort en liknande utredning beträffande rederinäringen. Om detta får man ingenting veta vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet. Är detta inte ett ganska egendomligt sätt att behandla en näring av den betydelse för det svenska folkhushållet, som rederinäringen är? Detta synes mig så mycket mera anmärkningsvärt, som Sveriges redareförening i sitt yttrande över kommitténs förslag lämnat en redogörelse för resultatet av denna utredning av professor Västhagen och därvid framhållit den fria avskrivningens stora betydelse för denna näringsgren, som i motsats till industrien — det inser ju var och en — i regel icke har några större varulager, varå nedskrivning kan göras.

Denna professor Västhagens utredning gäller bland annat — jag kan inte undgå att, inte minst mot bakgrunden av vad som anförts här tidigare i dag, något uppehålla mig vid den saken — investeringar och avskrivningar på fartyg för 70 rederibolag. Ingen kan sålunda säga att utredningen är ofull-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ständig, eller att den kommit till på en slump. Den sträcker sig också över så lång tidrymd som mellan åren 1938—1951. Utredningen omfattar både större, medelstora och mindre rederibolag med rätt till fri avskrivning.

Vad visar då denna utredning? Jo, utredningen, som alltså omfattar en period av 14 år, ger vid handen, att om man utgår från att nyanskaffat tonnage får avskrivas på fem år, vilket föreslås i propositionen med tillämpning av kompletteringsregeln — och som damerna och herrarna här om en stund kommer att besluta — så har de undersökta rederibolagen icke gjort några överavskrivningar på sitt nyanskaffade tonnage. Talet om att rederierna i allmänhet skulle missbrukat sin rätt till fri avskrivning visar sig sålunda icke vara riktigt.

Professor Västhagens utredning visar även, att propositionens 30-regel icke torde få någon åtstramande verkan i konjunkturförhållanden i vad gäller rederierna. Något rimligt skäl att vid detta förhållande upphäva den fria avskrivningen finnes icke, menar vi, då en sådan åtgärd inte medför någon konjunkturstabilisering. Slutsatsen av professor Västhagens utredning blir sålunda, att rederierna totalt sett under nämnda 14-årsperiod — och jag understryker ännu en gång att utredningen avser icke mindre än 70 rederier — vilken varit av alldeles onormal natur, icke missbrukat rätten till fri avskriv-

ning utan hållit sig inom gränser, som under nämnda exceptionella förhållanden är fullt rimliga och ur företagsekonomisk synpunkt alldeles riktiga.

Såvitt jag har kunnat konstatera, har bevillningsutskottets majoritet icke i något hänseende sökt gendriva en enda av de uppgifter, som professor Västhagen lämnat. Jag vågar därav dra den slutsatsen, att antydningar och insinuationer om rederiföretagens avskrivningsanordningar av det slag, jag här talat om och som vi i kammaren vid ett par tillfällen även i dag förnummit en, låt vara svag, återklang av, icke vidare skall förekomma. Om så sker, har åtminstone något gott kommit ut av utskottsbehandlingen av propositionen nr 100.

Herr talman! Med dessa ord skall jag sluta. Jag biträder de yrkanden om bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen, som här tidigare framstälts.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen i detta ärende till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.13.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 18 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ändring i kommunalskattelagen (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att den från förmiddagens sammanträde uppskjutna behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades vid fortsatt föredragning av *punkten A, anvisningarna till 28 §* enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr STRANDH (fp), som yttrade:

Herr talman! Såsom motionär och reservant i det ärende, som nu behandlas, vill jag framföra några synpunkter, huvudsakligen på avdragsrätten för avsättningar till pensionsstiftelser i familjebolag.

Det förslag till ändrade regler för företagsbeskattning som nu föreligger innebär, som här sagts från flera håll, en mycket hård pålaga för ett redan synnerligen hårt skattetyngt näringsliv. Den fria lagervärderingen, som inskrevs redan i 1928 års kommunalskattelag, och den snart tjugooåriga rätten för bolag och ekonomiska föreningar till fri avskrivning på inventarier skall nu upphöra. Dessa rättigheter har jämte några andra i viss mån kompenserat den brist, som alltjämt finns i vår för övrigt tekniskt finslipade skattelagstiftning, näm-

ligen rätten till öppen resultatutjämning och förlustutjämning.

Det är beklagligt, att företagsbeskattningskommitténs förslag till viss förlustutjämning för bolag och likställda inte redan nu har tagits upp i propositionen. Utskottsmajoriteten har under hänvisning till bl. a. svårigheterna att medgiva förlustutjämning även för fysiska personer nöjt sig med att förorda en förnyad skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning snarast möjligt.

När de vinstreglerande dispositionerna högst avsevärt begränsas genom de nya skatteregler, som nu bestämmes, växer behovet av en öppen resultatutjämning eller en förlustutjämning. I åtskilliga länder, som har restriktiva regler för avskrivning och lagervärdering, finns lagstadgade möjligheter till öppen resultatutjämning eller förlustutjämning — kvittning mellan två eller flera beskattningsår. I USA får kvittning ske mot två föregående års vinster, och därjämte får kvittning ske mot fem efterföljande års vinster. I Canada får sedan 1948 kvittning ske ett år bakåt och fem år framåt. I Norge har från 1952 åter införts kvittningsrätt, så att man får avdrag för underskott, som man haft under de två föregående åren.

Frågan om förlustutjämning och öppen resultatutjämning är inte enkel att lösa, men den är inte olöslig, vilket förhållandena i andra länder visar. Herr Gustafson i Göteborg pekade ju på det lagförslag, som finns intaget i reservationen och som är någonting att bygga vidare på.

När vi 1937 fick lagen om aktiebolagens pensions- och andra personalstiftelser var detta ett stort steg framåt, och denna lag har varit och är alltjämt

av största betydelse. Tidigare rådde, vågar jag säga, helt kaotiska förhållanden i fråga om de anställdas möjligheter att tillgodogöra sig något av de medel, som fanns i de hos bolagen avsatta pensionsfonderna. Det fanns då inga bestämmelser om att dessa pensionsfonder, som de då kallades, verkligen skulle användas uteslutande till pensionering av de anställda. Ofta var det väl så, att pensionsfonderna utnyttjades för helt andra ändamål.

Sedan tillkomsten av denna lag har det bildats 1 028 bunda stiftelser med en samlad förmögenhet av 357 miljoner kronor. Av dessa är 563 allmänna stiftelser, d. v. s. de gäller alla anställda, och 465 stycken är särskilda stiftelser för pensionering av tjänstemän. Kontrollen av de bundna stiftelserna handhas nu av riksförsäkringsanstalten. Förutom de bundna stiftelserna finns för närvarande ett mycket stort antal fria stiftelser. Enligt en av Svenska arbetsgivareföreningen år 1952 verkställd utredning, som redovisas i företagsbeskattningskommitténs betänkande, torde den samlade förmögenheten hos dessa fria stiftelser kunna beräknas till 1 500 miljoner kronor.

Såväl i kommittébetänkandet som i remissyttrandena och i propositionen har riktats stark kritik särskilt mot de fria stiftelserna, beroende på att den rättsliga ställningen för dessa inte är tillfredsställande ordnad. I vår motion, I: 460 och II: 574, har vi framhållit, att då en utredning om pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning nu pågår och då det även pågår utredning rörande en allmän tjänstepensionering samt då det dessutom pågår överläggningar mellan parterna på arbetsmarknaden om arbetarpensionering, talar starka skäl för att en skatterättslig omprövning av avsättningsreglerna för pensionsstiftelser borde få anstå tills dessa utredningar avslutats. Men med hänsyn till att vissa av de i propositionen föreslagna författningsändringarna bättre än de

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

nuvarande reglerna kommer att tillgodose de anställdas berättigade krav på stiftelsemedlens utnyttjande för det avsedda ändamålet, har vi ingenting emot, att en omprövning sker redan nu.

Vad vi dock inte vill vara med om är, såsom flera talare anmärkt, ett upphävande av nuvarande rätt till avsättning även för huvudaktieägare i s. k. familjebolag, om vederbörande innehar verklig anställning hos bolaget. Företagsbeskattningskommittén hade för att förhindra missbruk föreslagit, att pensionsstiftelse inte skulle få ha till ändamål att bereda pension åt huvuddelägare i familjebolag eller dennes efterlevande, men detta förslag har inte ansetts genomförbart nu, varför i propositionen föreslagits, att avdrag icke skall medgivas för avsättning med belopp, motsvarande huvuddelägarens pension. Däremot finns intet hinder för att redan avsatta medel användes för täckande av pensionsutbetalningar till huvuddelägare.

När företagsbeskattningskommitténs förslag inte kunde godtagas, anser vi att förslaget om diskriminering av huvudaktieägarna borde ha utgått. Det kommer säkerligen att anses stötande av både arbetsgivare och anställda. Det kan icke anses befogat att samtidigt vägra avsättning och tillåta utbetalning ur stiftelsen till huvuddelägare.

I kommittébetänkandet, propositionen och remissvaren har påpekats att avdragsrätten för speciellt de fria stiftelserna, som är de flesta, i familjebolag missbrukats. Det har säkert förekommit, men det var nog till övervägande del på den tiden — i slutet av 1930-talet och början av 1940-talet — då taxeringsmyndigheterna inte hade nuvarande möjligheter att pröva dessa fall; det fanns helt enkelt inte den därtill erforderliga sakkunskapen. Detta var alltså innan den praxis som nu tillämpas hade utformats. I dag torde det vara praktiskt taget omöjligt för ett familjebolag eller fysisk person att få avdrag till en

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

fri stiftelse utan att de av taxeringsmyndigheterna uppställda kraven uppfylles.

Såsom herr Gustafson i Göteborg nämnde har riksskattenämnden i flera fall lämnat besked om möjligheterna till avsättning. Jag vill, herr talman, för att belysa den verkligt noggranna prövning, som nu föregår ett medgivande om avdragsrätt till pensionsstiftelse i ett familjebolag, referera ett fall som förevarit hos både riksskattenämnden och regeringsätten.

I ett aktiebolag, som drev verkstadsrörelse, var delägarna dess verkställande direktör A samt tre söner och en dotter. Verkställande direktören, som var född 1893, hade startat företaget 1919 och drivit det som enskild firma till 1 januari 1954, då rörelsen ombildades till aktiebolag. Sönerna var födda 1917, 1918 och 1920 och hade anställts i företaget under åren 1938—1940. Dottern var gift med en person B, som anställdes i företaget 1952.

Detta bolag anhöll hos riksskattenämnden om förhandsbesked, huruvida bolaget var berättigat till avsättning till pensionsstiftelse i 1954 års bokslut för utgivande av en årlig pension till A med 24 000 kronor samt till envar av sönerna med 15 000 kronor jämte årlig änkepension till dessas hustrur med hälften av de för männen angivna pensionsbeloppen.

I yttrande över ansökningen anförde vederbördande taxeringsintendent: »Vid beräkning av avdragsgillt belopp för avsättningar till pensionsstiftelse hos familjebolag synes i fråga om intressenter i företaget icke högre pensionsbelopp böra godtagas än vad som normalt betalas till anställda hos börsnoterade företag. Under de senaste åren har hos sistnämnda slag av företag en avsevärd höjning skett av pensionsförmånerna till högre tjänstemän, men det torde vara ovanligt att pensioner bestämmas till högre belopp än 60 procent av årslön upp till 20 000 kronor och med 30

procent av årslön från 20 000 till 60 000 kronor. Änkepension beräknas normalt till 50 procent av egenpensionen. Kvalifikationstiden för full pension är ofta 30 år med proportionell reducering av pensionen vid kortare återstående tjänstetid.»

Härefter föreslår taxeringsintendenten följande: »I föreliggande fall synes en normal årspension för A å 24 000 kronor kunna godkännas. Hans årslön uppgår visserligen icke till 60 000 kronor, men då han grundat företaget synes det icke böra räknas honom till last att han nöjer sig med en förhållandevis låg lön.

För B, alltså dotterns man som var anställd i företaget, synes högre pension än 12 000 kronor, d. v. s. 60 procent av lönen 1954, som var 20 000 kronor, icke kunna godtagas och änkepensionen bör reduceras till 6 000 kronor. Mot pensionsbeloppen för sönerna synes intet vara att erinra. Med hänsyn till att A fyllt 60 år vid den tidpunkt då bolaget bildades, synes hans pension från bolaget böra begränsas till 4 000 kronor, motsvarande $\frac{5}{30}$ av den normala årspensionen å 24 000 kronor. B:s pension bör av samma skäl begränsas till $\frac{25}{30}$ av 12 000 kronor eller till 10 000 kr.» De tre sönerna, som alla hade full kvalifikationstid, fick den yrkade pensionen på 15 000 kronor.

I riksskattenämndens förhandsbesked meddelas följande: Med hänsyn till de i fråga om A föreliggande särskilda omständigheterna fann riksskattenämnden, att tiden för hans arbete i bolagets tjänst skäligen bör såsom kvalifikationstid för pension tillgodoräknas honom dubbelt, och förklarades bolaget berättigat åtnjuta avdrag för avsättning till pensionsstiftelse med belopp som erfordrades för att bereda A en årlig egenpension på 8 000 kronor, åt hustrun en pension på 4 000 kronor samt åt envar av de tre sönerna en årlig pension på 15 000 kronor och slutligen åt B en pension på 10 000 kronor.

Härvid förutsattes dels att bolaget utfäst sig att till de nämnda personerna utbetala pension med nu angivna belopp och dels att de skatterättsliga fordringar, som redan nu finnes, uppfylles. Över riksskattenämndens besked anförde både bolaget och taxeringsintendenten besvär hos regeringsrätten och i utslag av den 16 februari i år lämnade regeringsrätten besvären utan bifall och fastställde sålunda riksskattenämndens besked.

Det här refererade fallet visar, herr talman, att det sker en verklig, noggrann och omsorgsfull prövning av yrkanden om avdrag för avsättning till pensionsstiftelser i familjebolag. Det finns tyvärr mycken dimbildning på detta område; allmänheten får gärna den uppfattningen, att det hela inte går juste till. Jag tror emellertid inte, att det nu kan förekomma några missbruk när det gäller den skatterättsliga frågan om avsättning.

Däremot är det — som också påpekats både i kommittébetänkandet och i propositionen — riktigt, att den civilrättsliga ställningen för pensionstagarna inte är tillfredsställande. När vi nu genom de nya bestämmelserna får en föreskrift om att de fria stiftelserna för att få avdragsrätt ovillkorligen skall stå under länsstyrelsens tillsyn, vilket avhjälpes en hittillsvarande brist och är en stor fördel, då samarbete lätt kan ske mellan tillsyningsmyndigheten (i regel en länsassessor på landskontoret) och taxeringsmyndigheterna (vanligen en tjänsteman hos länsstyrelsen), hade det väl inte varit ogörligt att med vissa kompletterande bestämmelser om förhållandet mellan huvuddelägarrens lön, pension och avsättning till stiftelsen redan nu medgiva rätt för huvudaktieägarens pensionering genom stiftelse.

Herr Sundström i Skövde påpekade, att det finns möjligheter att teckna pensionsförsäkring för familjebolags huvuddelägare. Det är alldeles riktigt, men det är inte så säkert, att det —

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

särskilt i fråga om mindre och medelstora företag — finns likvida medel, som utan olägenhet för rörelsens fortsatta bedrivande kan undvaras av företaget. Det är därför vi vill ha avsättningsrätt till pensionsstiftelse även för huvuddelägare.

När det gäller avsättning till investeringsfonder för konjunkturutjämning har vi i vår tidigare nämnda motion yrkat den ändringen i propositionens lagförslag, att företag efter tio år (mot fem i propositionen) skall utan särskilt tillstånd få disponera ytterligare 30 procent, detta för att stimulera företagen till sådana fondavsättningar. Vi har också yrkat, att övergångstiden för uppskrivning av varulagervärdet till det lägsta enligt propositionen tillåtna skall utsträckas, så att lagret upptages till det stadgade värdet först vid 1963 års taxering mot, som i propositionen angives, vid 1960 års taxering.

Jag vill här, herr talman, yrka bifall till den av herr Elofsson anförda reservationen, som instämmer i den motion, I: 423, som väcktes av herr Werner, då deras yrkanden i stort sett sammanfaller med vår motion.

Vi har påpekat i motionen, att stora svårigheter kommer att uppstå för de företag, som under en övergångstid måste skriva upp sina lager. Det kan röra sig om mycket stora belopp; det är fiktiva vinster, som inte har något samband med affärstransaktioner under året och för vilka skatten måste tas av reserverade medel, om det finns sådana. Därför frågar vi, om det inte vore rimligt — särskilt om den föreslagna höjningen av skattesatsen för bolagen går igenom — att dessa företag fick ett par år längre tid på sig för att skriva upp sina varulager. På den punkten vore det väl inte för mycket begärt att visa någon förståelse för näringslivets svårigheter.

I övrigt vill jag, herr talman, yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. anförda reservationen.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

I detta anförande instämde herr *Stenberg* (fp).

Vidare anförde:

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Syftet med föreliggande förslag är att anpassa företagsbeskattningen till en konjunkturstabiliserande politik. En rad åtgärder, som kammarens ledamöter väl känner till och som jag därför inte skall gå in på, har vidtagits för att hålla den samlade efterfrågan inom ramen för de tillgängliga resurserna. Man menar emellertid, att man med kreditåtstramande åtgärder inte når de självfinansierade företagen i önskvärd utsträckning. Kommunal-skattelagens bestämmelser ger nämligen rörelseidkarna stor frihet att själva reglera den skattemässiga vinsten för ett visst år. De kan utnyttja rätten till fri avskrivning på maskiner och andra inventarier, den fria varulagervärderingen, rätten till skattefri avsättning till investeringsfonden eller för framtida pensions- eller andra personalkostnader till att »skriva bort» vinsten ett visst eller vissa beskattningsår.

Det är obestridligt, att detta möjliggjort en kapitaluppyggnad, en likviditetsförstärkning, som skapat förutsättningar för en expansiv investeringsverksamhet. Säkerligen är det ingen som vill förneka, att detta varit synnerligen värdefullt ur samhällets synpunkt. Vi har i gott minne hur det var efter första världskriget, när det ena företaget efter det andra ramlade, med svåra konsekvenser för kommuner och anställda. Man hade utsugit företagen utan att tänka på morgondagen. Vi har också erfarenheterna från lågkonjunkturen på 1930-talet.

Den fria avskrivningen har betytt konsolidering av företagen och garde-ring för prisfallsrisker. Den har möjliggjort upprätthållande av full sysselsättning, skapat möjligheter till dold resultatutjämnning och främjat företags-sparandet. Det finns anledning att an-

taga, att företagen icke skulle ha expanderat på sätt som skett utan den fria avskrivningsrätten. Ja, det främsta syftet med bestämmelsernas tillkomst var en önskan att företagen skulle konsolidera sig inför en lågkonjunktur. Det var 1930-talets erfarenheter, som låg bakom. Man skall sålunda inte göra gällande, att det är ovetskap om dessa fördelaktiga verkningar i olika avseenden som lockat majoriteten att gå med på en begränsning av den fria avskrivningsrätten. Det har gällt att finna en avvägning, så att väsentliga värden ur konjunkturpolitisk synpunkt skapas.

Fri avskrivningsrätt innebär en räntefri skattecredit på bortåt halva den dolda reserven och förbättrar alltså företagets likviditet. Om ett företag exempelvis avskriver en investering av en miljon kronor på ett år, vilket ju inte är ovanligt, betyder det en räntefri skattecredit på ungefär en halv miljon kronor. Även om beloppet redan nästa år måste börja amorteras med kanske 50 000 kronor, så innebär det hela en räntebesparing och en tillgång till likvida medel, vilket kan uppmuntra till investeringar — och kanske inte alla gånger till rationella sådana. På detta sätt kan alltså ett företag göra sig oberoende av åtstramningar av allmänna kreditmarknaden. Jag tror inte att de som vet hur det går till inom näringslivet kan förneka, att det förhåller sig på detta sätt.

Den fria avskrivningsrätten är naturligtvis inte något hot mot penningvärdet i en konjunktur som exempelvis den som rådde före kriget, d. v. s. under »normala tider». Men i en högkonjunktur som den nuvarande blir den ett hot mot stabiliseringen. Det är praktiskt mycket svårt att enbart genom en kreditåtstramning bryta en inflationskonjunktur. Det erkänner ju också reservanterna inom företagsbeskattningskommittén, när de talar om att i en extrem högkonjunktur måste det vidtagas extra åtgärder.

Nu säger man från oppositionens sida, att utan investeringar kan inte en produktivitetstegring åstadkommas eller konkurrensen med utlandet upprätthållas; produktionen är ju grunden för vårt framåtskridande och därför måste investeringarna stimuleras eller i varje fall inte bromsas. Flera maskiner och flera fabriker betyder, säger man, ökad produktion och högre standard.

Det är naturligtvis i och för sig riktigt. Men om alla produktionsmedel redan är fullt utnyttjade, om det inte finns några lediga armar eller en enda krona mer tillgänglig för investeringar, hur skall då produktionen kunna öka mer än exempelvis med de 5 procent som den ökade förra året? Var skall man ta de personella och materiella resurser som kräves för en ytterligare ökning av produktionen? Metallindustrin skulle i dag behöva ytterligare 10 000 man, och det finns över 5 000 platser lediga inom denna industri. En basindustri som järnbruken uppvisar över 500 lediga platser, och hur skall man över huvud taget kunna företa några investeringar, om det inte produceras tillräckligt med järn? Situationen är likadan på många andra områden, inom trävaruindustrin, sjöfarten, transportväsendet och andra. I ett sådant läge, där alltså företagare, enskilda, stat och kommuner — trots de tidigare företagna åtgärderna i investeringsbegränsande syfte — slåss om de disponibla resurserna, måste man väl ändå erkänna att det föreligger en latent fara för inflation och att det inte kan ske någon ytterligare produktionsökning, om inte expansionen dämpas, så att utvecklingen hålles inom ramen för våra materiella och personella resurser. Om inte så sker, kommer det snarast att föreligga risk för desorganisation och minskad produktion.

Det måste alltså bli en avvägning mellan konsumtion och investeringar. Vill man ha mera investeringar, måste man begränsa konsumtionen, och önskar man öka konsumtionen, finns det ingen-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.
ting annat att göra än att begränsa investeringarna. Detta kan ske t. ex. genom införande av en omsättningsskatt eller ett obligatoriskt sparande. Därigenom skulle man undkomma så hårda ingripanden mot investeringarna som man nu kanske ändå är nödsakad att vidtaga. Men dessa vägar har ju inte visat sig framkomliga, och därför måste man söka sig fram på andra vägar för att komma åt efterfrågeöverskottet via investeringsbegränsningar.

Från oppositionens sida säges det vidare att det föreliggande förslaget kommer att leda till en minskning av de totala investeringarna. Det är väl ändå en överdrift. Men vad de föreslagna åtgärderna bör vara — det är ju det som är avsikten — är en broms på investeringsviljan, så att investeringarna hålles inom ramen för de tillgängliga resurserna. Det betyder inte minskade investeringar på längre sikt, utan tvärtom.

Det är ju inte fråga om något förbud mot avskrivningar. Förslaget ligger tvärtom, såsom utskottets ärade ordförande här kraftigt understrukit, i linje med vad som åsyftades med bestämmelserna om den fria avskrivningsrätten, när dessa på sin tid tillkom. Maskiner och inventarier får ju enligt förslaget nedskrivnas med 30 procent på ingående bokfört värde och årets anskaffningskostnad. Därtill får man för sålda eller förlorade inventarier göra en extra avskrivning, motsvarande försäljningssumman eller försäkringsersättningen. Vidare får man göra ett överprisavdrag. Dessutom får enligt en supplementär regel tillgångarna alltid nedskrivnas till ett värde, motsvarande en årlig avskrivning med 20 procent på anskaffningsvärdet. Maskiner kan alltså avskrivnas på fem år, och då till 70 procent första året och till 49 procent andra året, vilket betyder att halva värdet praktiskt taget är avskrivet redan andra året.

I princip gäller detta för alla rörelseidkare och jordbrukare med taxering

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

enligt bokföringsmässiga grunder. Det är alltså en utvidgning av bestämmelserna och en förbättring som härigenom skett.

Vad lagervärderingen beträffar — jag skall inte närmare ingå på den saken, ty jag har lovat att inte hålla på för länge — så får lagret nedskrivnas med 60 procent. Denna avskrivning kan också få beräknas på medelvärdet av lagren under de två närmast föregående beskattningsåren, vilket i vissa fall kan leda till negativa lagervärden.

Om det i lagret ingår råvaror eller stapelvaror, kan man få upptaga lagervärdet till lägst 70 procent av tillgångarnas lägsta marknadspris under en tioårsperiod. Vidare får från lagervärdet avdrag göras för inkurans, vilket garanterar mot prisfall. Eftersom det här framställts krav på att nedskrivning skall få ske för prisfallsrisk, vill jag erinra om att detta önskemål redan är i viss mån tillgodosett, då ju råvaror och stapelvaror är utsatta för de största prisfallsriskerna.

Vad avsättning till investeringsfonder beträffar så innebär förslaget en utbyggnad med speciella skattelättnader, som herr Gustafson i Göteborg just uttryckte sin stora tillfredsställelse med. Den väsentliga skillnaden i det föreliggande förslaget om nu gällande bestämmelser ligger däri — om jag förstår saken rätt — att man inte får skriva ned inventariernas värde omedelbart redan första året. Detta har, som kammarrätten framhåller, heller aldrig varit avsikten med den fria avskrivningsrätten. Att man tar bort detta och endast godkänner en successiv avskrivning, däri ligger förslagets värde ur konjunkturpolitisk synpunkt. På längre sikt blir det ingen ändring. Hela anskaffningskostnaden får ju avskrivas.

Herr Hagberg i Malmö talade varmt för rederierna. Rederierna kan exempelvis i dag avskriva ett fartyg omedelbart redan första året. Detta blir inte möjligt i fortsättningen med dessa be-

stämmelser. Det blir emellertid därför inga svårigheter för rederierna att verkställa avskrivningar som täcker fortgående förslitning av materielen eller för att tillgodose rimliga krav på konsolidering av företagen, sett på längre sikt.

Till slut vill jag understryka, att även de nu föreslagna reglerna innebär möjligheter till en resultatutjämning.

Man talar om att det blir svårigheter i övergången. Dessa bestämmelser innebär dock att lagret för beskattningsåret 1955 får värderas enligt nu gällande regler. För år 1956 får det värderas till lägst 20 procent av lagrets anskaffningsvärde samt för 1957—1958 till lägst 30 procent. Först 1959, alltså från taxeringen 1960 — om fem år — träder 40-procentregeln i kraft. Det borde, tycker jag, vara en betryggande övergångsbestämmelse, som inte kommer att förorsaka alltför stora besvärligheter.

Jag vill till sist understryka att vi under tre år enligt min mening haft hårdare begränsningar av avskrivningsreglerna än vad som nu föreslås. De har dock inte verkat hårdare än att man har måst tillgripa ny investerings-skatt m. m.

I dag är ju inte oppositionen tillnärmelsevis så aggressiv och tar inte till sådana överord som den gjorde 1947. Man har dock hört hårda ord från bl. a. herr Edström. Han talar om hur svårt det kommer att bli. Jag erinrar mig dock hur det var 1947 när vi beslöt den nya företagsbeskattningen. Då sade en av landets största företagare, att det Wigforsska skatteförslaget betydde ett dråpslag mot näringslivet och att det var det hårdaste slag som drabbat det svenska näringslivet i historisk tid samt att det var ett försök till förintelse. Förra året vid denna tid hade samme företagare som uttryckte detta 1947 en helsidesannons i praktiskt taget alla de största tidningarna i vårt land. Med en rubrik över hela sidan där det stod — jag kan gott nämna företaget: »Sandviken har på 10 år för-

dubblats.» Här skulle man således med det förslag som då genomfördes förinta hela näringslivet, men senare visade man med fina teckningar i helsidesannonser hur företaget utvecklats, att företaget under just dessa tio år hade fördubblats!

På detta sätt ligger det ju till inom de flesta områden. Konjunkturinstitutets förre chef professor Lundberg sade, att »det under de tio åren efter kriget varit en högre framstegstakt än under någon tidigare period i svensk historia». Den totala produktionen har ökat varje år trots allt tal om skatter, inflation och snedvridande regleringar, med ett ord trots det vanstyre oppositionen talar om. Den ekonomiska utvecklingen har således absolut vägrat att anpassa sig efter oppositionens spådomar, och detta beror på att vi helt enkelt inte haft något intresse för en annan utveckling eftersom vårt program framför allt innehåller den fulla sysselsättningens politik.

Jag tycker att vi kan ta även detta förslag ganska lugnt. Det kan, som jag redovisat, inte få de svåra konsekvenser man talar om, men det kan bli ett vapen i en konjunkturstyrande politik. Jag tycker att förslaget innebär en god avvägning mellan samhällets önskemål om konjunkturpolitiska åtgärder och företagens konsolideringssträvanden.

Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det som uppkallade mig här var talet om bristen på 10 000 arbetare inom verkstadsindustrien. Det är mycket riktigt, vi saknar arbetare, vi vill gärna ha arbetare och vi måste ha flera arbetare. Men talar inte just detta för att vi måste rationalisera? Som jag sagt tidigare i dag måste vi ha en investeringstakt med sju procent om vi skall kunna komma vidare i utvecklingen, med låt oss säga en produktions-

öknings i kommunalskattelagen m. m. ökning av 3,5 procent om året. Men varifrån skall vi ta arbetarna? Vi behöver inte utöka arbetarstammen, om vi får rationalisera. Får vi inte rationalisera, då behöver vi flera arbetare. Detta är väl ganska självklart.

Sedan några ord beträffande de svårigheter som vi kan råka i. Regeringen kan självklart mycket väl ta risken med detta steg och kanske rasera vårt näringsliv, men det blir besvärligt att bygga upp ett nytt näringsliv igen. Det är betydligt mycket svårare att bygga upp något nytt än att bibehålla det som vi redan har.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Edström säger, att om vi får göra dessa rationaliseringar, behöver vi inte denna arbetskraft. Men kan verkligen herr Edström rationalisera industrien utan arbetskraft och nytt material? Det finns ju inte någon arbetskraft eller något material att ta, eftersom alla andra ropar på mera arbetare och mera material och det inte finns möjligheter att producera mera. Var skall herr Edström ta arbetskraft och material under den tid rationaliseringsarbetet pågår? Det är däri felet ligger, att vi inte kan hålla den ekonomiska balansen. Det måste vara en avvägning, så att man håller investering och efterfrågan inom ramen för de materiella och personella resurserna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag vill börja där de båda sista ärade talarna slutade. Alla människor inser, att det är nyttigt med investeringar. Ju mera vi kan rationalisera och ju effektivare vi kan få vårt näringsliv, dess större resultat kan vi också få ur det. Men det är lika säkert, att man icke kan få ut nyttan av investeringar, om inte investeringarna hålles inom ramen för våra resurser. Det är som herr Brandt sade: Finns det icke arbetskraft, nyttar det inte att

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

försöka investera. Det går inte att få den arbetskraft som behövs till investeringsarna utan att ta den från något annat produktionsområde, där den redan nu är sysselsatt.

Herr Edström har tidigare i dag sagt, att regeringen borde visa sig företagsvänlig. Ja, herr Edström, oppositionen anser att regeringen skall vara företagsvänlig, den skall vara bilvänlig, den skall vara vänlig mot skattebetalarna, den skall vara vänlig mot alla intressen i detta land. Var och en som företräder ett intresse bör enligt herr Edström och oppositionen få detta intresse tillgodosett. Men, herr Edström, detta är icke önskemål som kan ställas på en regering, ty det kan en regering inte effektuera. Det är bara oppositionen som har det privilegiet att vara vänlig mot alla och inte mena någonting med det.

Vi fick de nuvarande investeringsbestämmelserna 1938. Det har redan påpekats — jag skall bara slå fast detta — att de kom som en konjunkturpolitisk anpassningsåtgärd till mellankrigstidens förhållanden och 1930-talets kriser, ett led i strävan att driva upp sysselsättningen. Det är 17 år sedan detta hände, och nu har vi kommit in i ett radikalt nytt ekonomiskt system. Nu har vi full sysselsättning i praktiskt taget alla Västerlandets länder, och alla dessa länder eftersträvar att bibehålla den fulla sysselsättningen. Vi får väl därför gå ut ifrån, att full sysselsättning är en normal företeelse. Att ha full sysselsättning betyder att man har små marginaler. Man utnyttjar resurserna till det yttersta. Det finns inga lediga produktionsfaktorer. Inträffar det då plötsligt en snabb efterfrågeökning, kan denna icke mötas lika snabbt med ökad tillgång. Då får man en påfrestning av resursernas ram. Då står man inför risken av prisstegring, penningvärdeförsämring och balansrubning. Dessa tillbud blir i detta system också normala. Det vi i dag

diskuterar är en anpassning av avskrivningspolitiken till detta nya ekonomiska läge.

I vissa fall är vi nödsakade att hålla igen även på investeringarna för att hålla efterfrågan inom ramen för resurserna. Herr Edström säger: »Varför riktar sig inte finansministern mot konsumtionsökningen, som väl är en primär faktor?» Får jag framställa en vördsam hemställan till herr Edström att hjälpa mig genom att föreslå någon lämplig åtgärd mot konsumtionen? Det bleve ett mera konstruktivt bidrag än bara fromma önskingar. Men herr Kristensson har ju gett gåtans lösning: man klarar ju allt med penningpolitiken, detta mystiska ting som verkar från Ystad till Haparanda. Leder inte penningpolitiska ingrepp till minskning av investeringarna, herr Kristensson? Betyder de inte en minskning av investeringarna i topplägena? Hur kan herr Kristensson vara säker på att det blir compensation för den minskningen i låglägena? Det skulle väl i så fall vara genom att man då skulle kunna locka med lågränta, ty räntan är som alla känner till en underbar medicin. Men hur som helst, investeringarna måste hållas tillbaka i höglägena. Om man inte skall få en minskning av investeringsvolymen som helhet, förutsätter detta, att man har möjligheter att öka investeringarna i låglägena. Kan detta ske, säger man, utan att man samlar i ladorna under högkonjunktur? Låt oss göra klart för oss, att man inte skapar förutsättningar för ökade investeringar bara genom att samla i ladorna. Om jag åstadkommer reserver under högkonjunkturer och genast använder dessa reserver till att skaffa nya maskiner eller till att öka lagren, binder jag ju dessa tillgångar, och vad har jag då att använda när den tid kommer då man vill sätta in en ökad investeringsverksamhet för att minska försvagningen i konjunkturer? Man skall inte inbilla sig att dolda reserver utgör ett nödvändigt

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

kriterium på ökad konsolidering. Det har gjorts många investeringar som varit värdelösa. Det är väl självklart att det kan ligga mycket i lager, som icke på något sätt kan lösgöras i ett vikande konjunkturläge. Därför vill jag säga: det är inte någon god metod att vidtaga förberedelser för att öka den ekonomiska temperaturen vid konjunkturavmattning genom att låta företagen reservera stora vinster skattefritt och plöja ner dem i företagen. Nej, då är otvivelaktigt avsättningen till investeringsfonder den rätta vägen. Där kan åtminstone de medel som står i riksbanken omedelbart lösgöras.

Nu säger herr Edström att avsättning till investeringsfonder inte är lockande, och han räknar med att det inte kommer att bli några ökade avsättningar trots alla de förmåner som har erbjudits. Endast om man ger sådana förmåner, att syftet med hela anordningen äventyras, vill herr Edström vara med. Men det var ju rätt som några av mina partivänner tidigare sade här: när dessa dolda reserver skall tas fram till beskattning kanske det blir fördelaktigt att placera dem i investeringsfonder för att slippa undan den katastrof man nu från oppositionens sida utmålar som en följd av denna beskattning.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag på denna punkt säga: inte hur stora reserver som helst hos ett företag är av något värde för de anställda. Herr Gustafson skall inte försöka få folk att tro, att ju rikare ett företag är, desto bättre har de anställda det och desto tryggare är de för framtiden. Vi som är litet äldre har upplevat, att de rikaste konsortier i detta land har både lagt industrier öde och ställt människor arbetslösa. Det beror i hög grad på de egna intressena.

Herr Edström varnade, han satte upp ett finger och sade: »Nu får också regeringen vara snäll att ta ansvaret för konjunkturavmattningen ty företagen vill nu inte vara med och bära det an-

svaret.» Herr Edström, företagen kommer att hjälpa till om det är i deras intresse. Är det inte i deras intresse kommer de inte att hjälpa till, hur god deras ställning än är. I sista hand blir det alltid regeringen och samhället som får lov att bära ansvaret för en sådan situation.

Jag vill alltså här slå fast, att avskrivningsreglerna är en del av den ekonomiska politiken. De har sin betydelse för konjunkturutmattningen. Man har sagt, att de betyder så kolossalt litet. Det har här talats om att den del av vinstdispositionerna som kan beröras motsvarar 7 procent av bruttonationalprodukten. Det är reservanternas siffra, kommittén hade en siffra som var 3, 4 procent högre, men jag bryr mig inte om det utan kan godta de 7 procenten. Vad betyder dessa 7 procent? De betyder tre miljarder. Om man med sådana åtgärder som de vi här i dag resonerar om kan åstadkomma att de 7 procenten minskas till 6 i ett högläge och ökas till 8 i ett lågläge, så gör det 400 miljoner åt varje håll. Det är bara en procent av bruttonationalprodukten, men, som herr Gustafson medgav, konjunktursvängningarna beror på marginalerna, på en och annan procents ökning av efterfrågan eller en och annan procents minskning i tillgången. Det är dessa mycket små marginaler som blir avgörande för konjunkturutvecklingen. I dag diskuterar vi om det finns ett efterfrågeöverskott på 1 000 miljoner kronor som behöver neutraliseras. 400 miljoner är dock 40 procent av detta belopp.

Det lär ju vara en del oerhört farliga ting som nu skall genomföras. Genom avskrivningsreglerna för inventarier kommer kapital att förstöras, ty man riskerar sjunkande penningvärde, och avskrivningar vid sjunkande penningvärde medför kapitalförtäring. Vad vill man nu göra för att motverka detta? Det har här talats om återanskaffningsprincipen för avskrivningarna, men

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

alla säger: Den kan inte skrivas in i lagen, så att den kan vi inte räkna med. Anser man det vara bättre att ha den fria avskrivningen? Det kan visserligen vara sant som här är sagt, att det i det långa loppet inte gör så mycket vilket slag av avskrivningssystem man har, resultatet blir i det stora hela det-samma. Frågan gäller emellertid inte detta, utan hur systemet verkar under ett par år vid vissa speciella tillfällen.

Om jag inte har tagit fel har man i företagsbeskattningskommittén gjort en undersökning av hur den fria avskrivningen verkade under åren från 1949 till och med 1951, och det visade sig att avskrivningarna under denna tid icke bara hade täckt förslitningen, vilket skulle ha svarat mot tillämpning av återanskaffningsvärdesprincipen, utan dessutom hade räckt till att betala 65 procent av industriens expansion, alltså av hela det nytillskott i investering som hade kommit utöver det som förut fanns. Man får väl ändå säga att detta var en orimlig verkan och att vi icke gärna kan vara med om sådana våld-samma kastningar.

Men det är inte så, som man kanske vill göra gällande, att det föreliggande förslaget går till motsatt ytterlighet och skulle leda till att företagen utsätts för en kapitalförstöring. Låt mig bara ta ett schematiskt exempel. En företagare gör en investering. Han tar halva beloppet ur egna medel, och halva beloppet lånar han. De egna medlen får han helt och hållet avskrivna på två år. Det kan inte gärna bli någon förlust att tala om på grund av prisstegring under den korta tidrymden, och de lånade pengarna kommer att återbetalas i det penningvärde som råder när pengarna betalas tillbaka. Det blir alltså ingen förlust.

Då kan man invända, att om företagaren tar alla pengarna ur egen ficka, tar det i alla fall åtskilligt flera år innan han får dem avskrivna. Då kan han göra en förlust. Javäl, men vad är

det för en förlust han gör? Jo, samma förlust som alla sparare då gör. Och jag måste fråga: Skall företagarna i detta avseende sättas i någon förmånsställning i förhållande till andra sparare i detta land? Jag tycker inte att det är ett rimligt resonemang.

Jag vill alltså här säga att dessa regler är mycket frikostiga. Herr Edström säger visserligen att 30-procentsregeln är av noll och intet värde. Ja, det är ju svårt att veta. Herr Edström är en stor industriman, och han bör väl veta något. I kommittén satt en annan stor industriman, som inte har säte i denna kammare, men väl i första. Han ansåg tydligen att den regeln hade ett värde, eftersom han gick med på denna princip. Herr Wehtje och även herr Gustafson i Göteborg har ju ansett att 30-regeln är en bra regel. Om den sedan är av noll och intet värde, skall jag inte diskutera, men jag kan inte låta bli att här understryka, att det förslag som här föreligger i dag dels inte medför någon tung börda för bolagen men dels också innebär en betydande lättnad för alla företagare som icke driver sin rörelse i aktiebolagsform. Där finns det ju ändå i detta förslag, herr Edström, ett visst drag av företagsvänlighet.

Det är inte så mycket att säga om de permanenta bestämmelserna angående lagervärderingen, ty där är ju skillnaden rätt liten. Frågan gäller om man skall få lov att skriva ned sitt lager till 40 procent eller till 30 procent. Större är inte skillnaden.

När herr Gustafson här talar om normallagerregeln är det ju ett uteslutande teoretiskt resonemang, ty han medger själv att den inte kan fixeras i en lagtext och att den långt ifrån skulle passa för alla företagare; den kanske bara skulle passa för ett fåtal. Vad reservanternas på denna punkt säger är bara detta, att ju mjukare regeln är, desto större möjlighet att tillämpa normallagerregeln har sådana företagare, som kan tillämpa den. Men varken herr Gus-

tafson eller jag vet om det spelar någon roll i detta avseende, huruvida regeln medger nedskrivning till 40 eller till 30 procent. Vi får väl emellertid komma ihåg att denna fråga har två aspekter. Det är två intressen som här strider mot varandra, nämligen samhällets intresse av konjunkturutjämning och den enskildes intresse av att få skriva ned tillgångarna så långt som möjligt. Jag måste för min del säga att man inte kan gå längre än till 40 procent med nedskrivningen, om systemet verkligen skall komma att fylla någon uppgift.

Men själva den farliga punkten är ju övergången, de övergångsår när de dolda reserverna skall tas fram till beskattning. Detta görs av reservanterna till en oerhört stor sak. Och dock måste jag säga, att det icke är möjligt för oppositionen att diskutera den frågan ur principiell synpunkt, eftersom det inte är någon skillnad mellan deras principer och våra.

Det har i diskussionen snuddats vid att här sker någonting oriktigt, att man inför retroaktiv beskattning. Jag skall inte ta upp nu genast huruvida det föreligger en sådan, men jag vill bara säga att där inte finns någon skillnad mellan majoritet och minoritet i riksdagen. Reservanterna i företagsbeskattningskommittén, herrar Wehtje och Gustafson, förordade helt och fullt en retroaktiv beskattning. Sedan har de ångrat sig och velat göra en modifikation, men den förändrar inte principen. Skillnaden mellan majoriteten och minoriteten i kommittén var bara den att det skulle bli ett större belopp att beskatta enligt majoritetens förslag och ett mindre enligt minoritetens, men principiellt var det precis samma sak.

Den modifikation man nu vill göra innebär, att den dolda reserven i den del den är obeskattad vinst skall tas fram till beskattning, medan del som beror på prisstegring skall lämnas obeskattad. Hur mycket som är obeskattad

Ändring i kommunalskattelagen m. m.
vad vinst och hur mycket som beror på prisstegring vet man inte. Det finns några exempel i propositionen, men de säger ingenting. De härstammar från näringslivets organisationer och är väl utvalda, antar jag, men de har inte någon relevans för den tudelning reservanterna vill göra genom att hänföra en hälft hit och en hälft dit.

Om detta förslag kan man väl inte säga annat än att det är ytterligt orättvist. Det kommer att ge fördelar åt företag som icke har rätt till fördelar, och det kommer att ge motsatsen till företag som borde ha en fördel. Men hur som helst bör vi ha klart för oss, att det här icke gäller annat än de företag som under de gångna åren efter kriget har haft osedvanligt stora vinster och därför kunnat skaffa sig stora dolda reserver. Det är detta relativa fåtal av bolag som reservanterna vill skydda.

Det skulle vara orättvist och strida mot goda skatteprinciper att införa denna beskattning. Men så är det inte. Avskrivningsreglerna har nämligen inte tillkommit för annat ändamål än att ge trygghet mot prisfallsrisker, men den fria avskrivningen har under de gångna åren i stor utsträckning använts för att skapa ett skattefritt kapital, och reservanterna önskar nu att detta skall få fortlestå. Att detta skulle vara en rättvis skatteprincip, som herr Gustafson antydde, kan jag icke fatta, ty om vi andra människor använder en del av vår inkomst för att bilda kapital, får vi betala skatt även för den delen av inkomsten som vi använder för kapitalbildning. Varför skall företagen ha en förmån som vi icke ger alla? Jag måste säga att detta försök att skydda det obeskattade kapitalet för beskattning icke är vidare tilltalande ur skattepolitisk synpunkt.

Detta övergångssystem som reservanterna föreslår är konjunkturpolitiskt sett absurt. Det betyder att de företag det här är fråga om i en stigande konjunktur, alltså i ett läge med knapphet

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

på varor, skall frestas att antingen låta bli att sälja sina varor för att inte minska lagren — ty om de minskar lagren, vill herr Gustafson beskatta den minskningen — eller också till varje pris eftersträva att reinvestera och skaffa ett nytt lager för att inte lagerhållningen skall minska, d. v. s. man frestar dessa företag att vidta åtgärder som helt strider mot våra konjunkturpolitiska strävanden.

Taxeringstekniskt är väl förslaget också ett monstrum. Det sägs att man skall ta 1953 som utgångspunkt. Vad gällde det för inventeringsföreskrifter 1953? Hur skall man kunna finna en jämlik grund för värdering av lagren 1953? Hur skall företagen över huvud taget kunna lämna en godtagbar redovisning för sina lager 1953? I första kammaren genmaldes det mot denna min invändning, att de får göra så gott de kan, och om företagen inte kan visa detta, får de ingen fördel. Först skall man alltså bjuda företagen en karamell på långt avstånd och sedan, när de försöker förtjäna den, stoppar man den kvickt i fickan. Jag tror det skulle komma att bli så mycket trassel, besvärligheter och missnöje både inom beskattningsorganen och hos de skattskyldiga, att vi kan vara tacksamma om vi slipper tillämpa en sådan metod.

Jag tillåter mig också att säga några ord om allt detta tal om avsättningen till pensionsfonderna. Den materiella invändning som man här har mot det föreliggande förslaget är, att det enligt detta inte är tillåtet för en huvuddelägare och hans anhöriga att inbetala avgifter för sin egen pensionering. Detta är nödvändigt för att hindra missbruk, och jag kan inte förstå hur man från reservanternas sida kan se bort ifrån alla de yttranden som har kommit in över förslaget, där man har sagt ifrån att det sker mycket missbruk här. Det går inte att öppna dörren på vid gavel för detta missbruk, och det har

därför varit nödvändigt att ge den föreskriften.

Då kommer man med en annan sak och säger, att som propositionen nu är skriven kan man visserligen förhindra att det blir insatser för huvuddelägaren, men man kan inte hindra huvuddelägaren att låta stiftelsen betala ut pension till honom själv. Nej, det är tyvärr så, men det beror inte på att regeringen eller riksdagsmajoriteten skulle tycka att detta är rimligt, det beror helt enkelt därpå att gällande civillagstiftning gör det omöjligt att föreskriva förbud mot uttagningar till den som äger stiftelsen. Därför är det ingenting att göra åt detta. Skulle vi ha tagit med kommitténs bestämmelser här skulle det ha blivit ett slag i luften utan betydelse, och det hade bara öppnat nya möjligheter till missbruk.

Nu säger herrar Gustafson och Strandh att detta är stötande. Ja, det kan hända att det ter sig stötande, men inte om man tänker på saken, ty även om man hade tagit med den bestämmelsen som reservanternas vill ha, nämligen att företagen skulle få lov att göra insatser för sig själva i pensionsstiftelse, skulle detta icke komma att innebära något som helst skydd för den anställde. Stiftelsens ägare skulle lika bra kunna ta ut pengarna; ingenting skulle hindra detta. Det ligger därför inte något skydd för de anställda i det förslag som man har framställt från reservanternas sida. Man kan visserligen säga: »Ja, men om de får lov till detta behöver de inte kringgå bestämmelserna.» Men vi är överens om att hederliga företagare inte gör på det sättet att de ur stiftelsen tar ut pengar, som är insatta för de anställda. Det är de mindre nogräknade vi har att frukta, och mot dem innebär icke reservanternas förslag något skydd. Jag kan ju påpeka hur det går till här genom att berätta att man i år på riksskattenämndens kansli har kunnat konstatera två fall där företagen har

tagit ut pengar, som varit avsatta för de anställda, för att täcka driftsförluster.

Herr Strandh talade om för oss hur noga dessa ting prövas. Herr Strandh! Det gäller ju det fallet när en företagare är så omsorgsfull att han går åstad och begär ett förhandsbesked hos riksskattenämnden. De kommer säkert också att prövas noga i sådana fall där taxeringsmyndigheterna upptäcker att något håller på att ske. Men man kan inte med vår nuvarande taxeringsorganisation begära att alla dessa möjligheter skall kunna upptäckas. Därför vill jag säga, att skyddet för de anställdas rätt till avsättningarna endast kan skapas genom en civillagstiftning. En sådan är under utredning, och vi hoppas att den snart skall komma på riksdagens bord för beslut. Men i dag, när vi bara talar om skattelagstiftningen, kan vi utan vidare fastslå, att ur de anställdas synpunkt är propositionens förslag icke på något sätt sämre än det förslag reservanterna företräder.

Beträffande förlustutjämnningen skall jag inte diskutera den frågan så djupt. Jag vill bara säga, att det som gör den frågan så svår är omöjligheten hittills att finna medel för att förhindra skattefusks. Herr Gustafson sade: »Här har vi ett förslag. Vad är det för fel med det, vad är det som kan hända?» Och man kanske säger: »Vi har ju dock haft detta hos skatteflyktskommittén.» Där har den ju varit under hand, och under hand har det lämnats besked att när det gäller bolag är reservanternas förslag tillfredsställande. Jag tror att om det är sant, att skatteflyktskommittén har sagt detta, så har den nog tagit inte kanske lika lätt som reservanterna men ändock lätt på saken.

Vad är det för fel i detta, frågar herr Gustafson i Göteborg. Låt mig ge ett exempel. Det kan finnas ett familjebolag som ett år visar stor förlust på grund av att ägaren tar ut pengar ur

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

det. Förlusten är gjord och bokad. Sedan går efter ett avtal en annan företagare, som tillverkar samma varor, in och köper en minoritetspost i detta bolag, som då inte längre är familjebolag, och så ger företaget vinst, och sedan kvittas den vinsten mot förlusten. Jag tar bara ett sådant exempel för att visa att inte ens när det gäller bolag är reservanternas förslag tillfredsställande.

Dessa problem behöver säkerligen gnuggas mycket mer än som skett, innan vi där kan finna en framkomlig väg. Om detta gäller bolag, vad skall vi då säga om reservanternas förslag, som avser även företagare, som icke driver sin rörelse som bolag? Det är en fråga som inte är undersökt och som här kastas fram plötsligt av reservanterna. Varken vi eller reservanterna vet vad som döljer sig bakom det förslaget. Det skulle vara ganska uppseendeväckande, om riksdagen på så lösa boliner skulle gå in för ett sådant förslag. Ibland klandrar man mig för att jag inte har tillräcklig utredning bakom mina förslag, men ett sådant rekord i den vägen som detta har jag aldrig slagit, herr Gustafson i Göteborg.

Det har här påståtts, att propositionens framställning beträffande skatte-reglerna ute i Europa rörande förlustutjämnning skulle vara missvisande. Jag har inte sagt annat än vad som är sant, nämligen att i de länder, där man försökt sig på förlustutjämnning, har man stött på stora svårigheter. Man har undan för undan pressats till att göra bestämmelserna allt krångligare. Man har minskat den tidrymd, inom vilken förlusten får utjämnas, för att över huvud taget rå på svårigheterna. Därför kan man säga, att erfarenheterna i dessa fall icke har varit gynn-samma även om man där ute försöker att få till stånd ett system, som blir bättre än det man har.

Till sist några ord om skattesatsen.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Kommittén har inte i sina direktiv något uppdrag att syssla med skattesatserna, helt naturligt därför att skattesatsen för bolag liksom andra skattesatser ju inte bara skall bedömas ur konjunkturpolitisk synpunkt. De har ju också en omedelbar statsfinansiell aspekt, som man får ta hänsyn till vid budgetbehandlingen. Därför är det inte lämpligt att en kommitté, som utreder speciella ting, sätter sig ned och begrundar en sådan fråga, som hänger samman också med statens behov av inkomster. Kommittén har inte avgivit något förslag på den punkten.

Man kan gå ett steg vidare och säga att när kommittén diskuterat frågan, hur man skall använda dessa avskrivningsregler, som vi här i dag diskuterar, för konjunkturutmätning ändamål, så har man sagt att det kan man omöjligt göra med en fristående investeringsavgift. Det kan man göra genom att ändra grunderna för lagervärdering och inventarieavskrivning, men skattesatsen lämpar sig inte för sådana förändringar. Det är mycket möjligt att kommittén har rätt till detta. Jag skall inte ta ståndpunkt till det. Jag har över huvud taget inte tagit ståndpunkt till denna fråga någon gång trots vad man säger om detta.

Det förslag som nu ligger på riksdagens bord och som vi skall diskutera nästa vecka är ett förslag, som syftar till att förstärka motståndet mot inflationstendenserna under en övergångsperiod, när de bestämmelser, som vi i dag beslutar, icke har trätt i sådan funktion, att de kan utgöra ett verkligt hinder. Det är alltså en sak, som är tänkt som en övergångsföreteelse, och det ligger därför i sakens natur, att den skattesatsen får prövas om. Den kan ju ändras, om vi finner att andra metoder är bättre. Den kan ändras, om vi finner, att en höjning inte längre är nödvändig, och kanske vi till slut kommer fram till detsamma som kommittén, nämligen, att den över huvud taget

inte lämpar sig så värst bra för en konjunkturutmätning åtgärd. Jag skall emellertid inte gå djupare in på detta. I dagens läge är det väl otvivelaktigt, att det förslag till höjning av skattesatser, som vi skall diskutera nästa vecka, kommer att få en ganska kraftigt åtstramande verkan på ekonomin, men det skall jag som sagt vidare utveckla om en vecka.

Jag vill sammanfatta med att säga, att det inte är på det sättet, att de regler, som vi här i dag diskuterar, skulle vara något hinder för en fortsatt välståndsutveckling. De kommer inte att försvåra företagens kapitalanskaffning, i varje fall inte de stora företagens kapitalanskaffning, vilka av olika anledningar har lättare att skaffa sig pengar än de flesta andra. Om man ser på startandet av nya företag, så finner vi att detta företagande närmast tenderar att öka, trots att vi haft en begränsning av avskrivningarna de sista åren.

Investeringarna i vårt land ligger för närvarande högre i förhållande till nationalinkomsten än vad de någonsin tidigare har gjort. Jämför man våra investeringar med de andra europeiska ländernas, så vet vi också, att de ligger högre än alla andra västeuropeiska länders med undantag av Norge. Vi kan också säga, att de avskrivningsprinciper, som vi om en stund skall rösta om, är mera liberala än motsvarande regler i andra länder. Om det nu är så att man på vissa andra håll har kommit underfund med att deras regler är för stränga och att de behöver mildras, bör det väl inte vara något hinder för oss att handla, när vi har funnit, att det ekonomiska läget ändrats dithän, att vår fria avskrivningsrätt inte längre fyller sitt syfte i dagens ekonomiska läge utan att en viss åtstramning är nödvändig.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är endast några korta minuter som står till mitt förfogande, men jag måste kanske säga något ändå.

Finansministern öppnade sitt tal med att vara mycket näringsvänlig och mycket vänlig mot företagen, men efteråt vände han sig mot oppositionen och sade, att den brukar vara vänlig mot företagen därför att den inte menar någonting med det. Var det därför som finansministern hade dessa vänliga ord i början? Jag nästan misstänker att det var något sådant.

Jag har många saker som jag vill ta upp och som jag har antecknat.

Finansministern gjorde gällande att syftet med investeringsfonderna skulle äventyras, om vårt förslag accepterades att företag efter tio år skulle utan särskilt tillstånd få disponera ytterligare 30 procent. Det kan knappast vara riktigt. Vore det någon fördel med vårt förslag, skulle det uppmuntra företagen att sätta in pengar på investeringskonto varje år. Då hade man ständigt något som stod inne på detta konto. Vore det en nackdel att man till slut får tillbaka medlen om tio år måste det förutsättas, att konjunkturen under dessa tio år inte någon gång svängt på något sätt och medlen därför inte kommit till användning. Har de inte gjort det, har man betalt in på nytt igen under alla dessa tio år. Det står då alltid något inne på investeringskontot. Jag kan inte se att detta äventyrar något, utan tvärtom känner jag det berättigat.

Angående de dolda reserverna och talet om att man bygger upp ett skattefritt kapital vill jag framhålla, att företagen inte har kunnat bygga upp något skattefritt kapital. Vi har för de investeringar som gjorts använt enbart kapital, som redan har varit beskattat. Detta kapital vill vi bevara. Att vi söker bevara detta är väl rätt och riktigt. Vårt kapital ligger i byggnader och lager. Om det skall försvinna på grund

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

av bestämmelserna om varuvärdering och genom en beskattning på nytt av de pengar som en gång investerats i detta kapital, blir det en beskattning för andra gången av samma kapital.

Sedan skulle jag vilja tillägga något om de utländska erfarenheterna, men jag får kanske återkomma om den saken.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle tro att kammararens ärade ledamöter lade märke till att finansministern här inte talade om att dessa regler också skulle gälla under normala tider och under en lågkonjunktur. Denna lagstiftning är inte lämpad härför.

Jag vill passa på att säga, att jag anser fortfarande att penningpolitiken är smidigare, och för att belysa att skattepolitiken är ett klumpigt vapen i inflationskampen skulle jag vilja erinra om att den höjning med en fjärdedel som finansministern har föreslagit beträffande skattesatsen för juridiska personer enligt förslaget är avsedd att gälla även 1956. Men vad vet egentligen finansministern om konjunkturläget 1956? Var vänlig att tala om den saken! En räntehöjning är ju inte bunden till viss tid.

Sedan talade finansministern om att företagen plöjer ned avskrivningsmedel, och så har man inte tillgång till dem i en lågkonjunktur. Men, herr finansminister, vad är det som hänt inom textilindustrin under de sista åren? Är det inte så, att många företag där arbetar på grund av reserver, som de uppsamlat tidigare och som nu möjliggör för dem att vidmakthålla sysselsättningen?

Jag vill understryka att vår linje stärker företagen. Det är orimligt, herr finansminister, att förneka att välkonsoliderade företag bidrager till sysselsättningen i lågkonjunkturer. Det är ju ändå så, att den första försvarslinjen

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

mot arbetslöshet går inom företagen. Jag anser att finansministern på detta område söker bevisa för mycket. När finansministern här överdriver, förleds man att tro att det sker för att dölja en svag position. Är det fallet?

Finansministern anvisade vägen över investeringsfonderna, men finansministern vet lika väl som jag att erfarenheten visar att hitintills inte stora medel är avsatta till sådana fonder. Den vägen är tyvärr oviss. Jag beklagar det, och jag skulle vara glad om vi verkligen lyckades med dessa investeringsfonder.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns kritik mot avskrivning på återanskaffningsvärdet var verkligen förbluffande. Finansministern tog exemplet att någon lånat upp hälften av det för en investering erforderliga kapitalet. På två år skulle han få avskriva hälften av investeringen. Men under två år kan ju inte någon nämnvärd penningvärdeförsämring uppstå, säger finansministern. Jo, det kan det om herr Skölds berömda engångsinflation inträffar.

Beträffande den andra hälften säger finansministern, att vederbörande får finna sig i samma förluster som andra sparare. Men är det inte så, att de som spar i realvärden har ett visst skydd emot penningvärdeförsämringen? Jag tycker för min del att det är felaktigt att genom skatteregler minska ett företags kapacitet.

Sedan säger finansministern, att herr Wehtje och jag helt och fullt gått in för den retroaktiva beskattningen. Jag undrar om finansministern, om han får någon ledig stund, skulle vilja läsa s. 404 i betänkandet, där vi utvecklat våra synpunkter.

Vidare säger finansministern, att här vill man skydda stora vinster, som är skattefria. Nej, så är inte förhållandet med vårt förslag, herr finansminister. Men regeringens förslag innebär att

man skall beskatta vinster som ännu inte uppkommit.

Beträffande pensionsstiftelserna säger finansministern, att vi reservanter skulle vilja låta företagarna missbruka dem. Så är ingalunda förhållandet, herr finansminister. Vi har varit med om de kontrollåtgärder i fråga om insynen, som kommittén varit enig om. Vad innebär då vårt förslag? Jo, att eftersom vederbörande företagare skall ha möjlighet att utnyttja pensionsstiftelse skall han i avvaktan på resultatet av den tilltagna utredningen få göra avsättning som motsvarar hans pension. Det är en gammal riksdagspraxis: utred först och lagstifta sedan! Den regeln tycker jag skulle kunna följas även i detta fall.

Beträffande förlustutjämningen säger finansministern, att vi därvidlag kommer med förslag som ingen vet någonting om. Det är inte riktigt. Reservanternas förslag till lagtext i fråga om förlustutjämningen även för enskilda rörelseidkare var med i kommitténs förslag och gick ut till samtliga remissinstanser.

När sedan finansministern genom exempel vill göra gällande, att därigenom beredes möjlighet till skatteflykt, vill jag säga, att det var ett enhälligt förslag beträffande förlustutjämningen som de sakkunniga avlämnade beträffande aktiebolagen och som under hand prövades av skatteflyktkommittén. Jag har ett visst förtroende till kommitténs förmåga.

Herr HAGBERG i Malmö (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt anförande gjorde finansministern bland annat gällande, att den ståndpunkt reservanterna, oppositionen alltså, intagit i denna fråga, inte skulle ha varit dikterad av tillbörligt ansvar i förevarande läge. Han menade, att oppositionen kan lova allt åt alla, men det kan inte regeringen, ty regeringen bär ansvar för land och folk. Nu vill jag fråga herr statsrådet, som

själv i 20 år befunnit sig i oppositionsställning: Handlade statsrådet under den tiden under mindre ansvar än statsrådet gör nu?

Statsrådet gjorde också ett annat uttalande. Han sade att här står två intressen emot varandra, samhällets intresse av en jämn konjunktur och företagarnas intresse av att skriva ner så långt som möjligt. Men, herr finansminister, är inte detta en orimlig frågeställning? Om man skulle kunna dra en slutsats av ett sådant uttalande över huvud taget, måste det uppenbarligen vara den, att företagen inte skulle ha intresse av en jämn konjunktur, eller med andra ord att företagen skulle ha intresse av en konjunktur, som ser ut som en feberkurva med toppar och dalar. Statsrådet vet lika väl som jag och alla andra, att detta inte är fallet. Företagens intresse är detsamma som samhällets, nämligen att få arbeta under en så jämn konjunktur som möjligt, men de menar, att de här föreslagna lagbestämmelserna inte gagnar ett sådant syfte.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! De där sista bröstittonerna som herr Hagberg i Malmö framförde tar jag mycket lätt. Envar är sig själv närmast, och när det gäller åtgärder för en konjunkturutjämning vill man nog gärna att sådana skall vidtagas med effekt, men man vill själv slippa ifrån dem. Jag lägger ingen moralisk måttstock på sådant, jag säger bara att det tillhör den mänskliga naturen. Jag fäster mig inte heller vid om herr Hagberg, i Malmö vill göra gällande, att företagen i detta hänseende har en helt annan och högre moral än människor i allmänhet.

Sedan undrade herr Hagberg i Malmö hur det var när jag befann mig i oppositionsställning. Ja, det kan han ju undersöka, men nog skall han finna, att

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

jag då som nu inte eftersträfvade att göra alla till lags.

Herr Edström kom med en ganska troskyldig fråga. Han sade att företagen väl inte kunnat bygga upp något skattefritt kapital. Detta säger han samtidigt som han skrivit under en reservation i vilken det angives, att hälften av de dolda reserverna är bildade av skattefria vinster. Hur kan herr Edström få det att gå ihop? Det skulle vara roligt att höra.

Herr Kristensson, jag betraktar den fulla sysselsättningens samhälle som ett normalt tillstånd. Jag finner det också naturligt, att det i ett samhälle med full sysselsättning framträder vissa konjunkturhöjnings- och konjunktursänkningensfenomen. Även det betraktar jag som normala företagsåtgärder i dagens ekonomiska situation.

Så sade herr Kristensson i Osby, att skatter som konjunkturreglerande medel väl ändå är bra trubbiga. Förslaget om en höjning av bolagsskatten gäller även 1956. Röntan kan man däremot ändra när som helst. Ja, men så förfärligt orörliga är ju inte skattesatserna heller. Mitt förslag innebär att den höjda bolagsskatten sätter in den 1 juli 1955, men det finns ju ingenting som hindrar att riksdagen till hösten säger att den skall sänkas den 1 januari 1956 eller att nästa vårriksdag säger 1 juli 1956. Så där förfärligt trubbiga är väl skattesatserna därför inte.

Sedan kom herr Kristensson i Osby med en truism och sade, att nog är det väl ändå så, att väl konsoliderade företag har lättare att hålla sysselsättningen uppe än andra, och han pekade i sammanhanget på textilindustrierna. Men den saken har jag väl aldrig förnekat. Visst är det så, framför allt om företagen har sina reserver placerade i bank, där pengarna när som helst kan mobiliseras. Sådana reserver är av utomordentlig betydelse, både när det gäller att upprätthålla sysselsättningen och att klara företagen i svåra tider. Men

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

om företagen, som oftast är fallet, har reserverna placerade i maskiner och lager, där de icke kan realiserats i ett visst konjunkturläge, då är de dolda reserverna icke till någon nytta vare sig för sysselsättningen eller för företagets likviditet.

Herr Kristensson i Osby sade också, att investeringsfonderna hittills har givit dåliga resultat. Jäväl. Men det är ju ändå föreslaget högst betydande bättre förmåner i föreliggande förslag, och vi får väl hoppas att det skall betyda någonting.

Så vill jag säga till herr Gustafsson i Göteborg att jag gjorde mig skyldig till en lapsus. Jag tänkte mig inte riktigt för. Det är alldeles riktigt som herr Gustafson säger, nämligen att han och herr Wehtje i kommittén reserverade sig för bibehållande av den fria avskrivningen. Det var beträffande lagervärderingen som herrarna anslöt sig till kommitténs majoritet i princip. Jag erkänner att jag där gjorde ett misstag.

Beträffande förlustutjämnningen vill herr Gustafson i Göteborg göra gällande, att reservanternas förslag till lagtext har blivit remissgranskat, därför att texten var fogad till herrarnas reservation. Men kan herr Gustafson peka på någon myndighet, som har yttrat sig över den lagtexten? Är det inte att gå bra långt att säga att den blivit granskad? Den är i verkligheten inte granskad alls. Det är betecknande, att när skatteflytkommittén under hand skulle ge sitt besked, så inskränkte sig kommitténs uttalande till att gälla bolagen men inte resten av förslaget.

Sedan skall jag inte diskutera med herr Gustafson i Göteborg om möjligheten att göra kapitalförluster genom prisstegringar, ty den saken är ju ganska betydelselös. Jag anförde mina exempel för att visa hur relativt effektivt det föreslagna systemet är. I sak är det ingen skillnad i detta avseende mellan majoritetens och minoritetens förslag. Den anmärkningen herr Gustafson i

Göteborg kan rikta mot majoritetens förslag kan han också efter övergångstidens slut med samma skäl rikta mot minoritetens förslag, och därför är det ganska meningslöst att diskutera den saken med anknytning till återanskaffningsprincipen, som ju herr Gustafson inte vill ha genomförd.

Till sist har jag verkligen aldrig sagt att reservanternas vill medverka till att företagarna missbrukar pensionsfonderna. Jag har bara velat säga som sanningen är, nämligen att mindre nogräknade företagare kan missbruka pensionsfonderna lika lätt med reservanternas förslag som med det förslag majoriteten står för.

Herr HAGBERG i Malmö (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet menade, att jag anlade moraliska synpunkter på företagarnas inställning till detta problem, men det har jag ingalunda gjort. Jag har där samma uppfattning som statsrådet, att man nog är sig själv närmast även i detta sammanhang. Men det var inte alls den saken, det här gällde. Jag nödgas därför upprepa min fråga till statsrådet: Anser herr finansministern att företagarna har mindre intresse av en jämn konjunktur än samhället? Det är det, som är den centrala frågan i det ämne, vi här diskuterar.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls någon svårighet, herr finansminister, att försvara att jag skrivit på reservationen. De vinster man där talar om är nämligen i mina ögon endast fiktiva vinster. Det ordet skulle kanske ha skrivits till i reservationen också. I mina ögon är som sagt fiktiva vinster inga verkliga vinster.

När finansministern sedan talade om att lager inte kan vara av något värde i en viss konjunktur, så beror värdet där helt och hållet på hur lagret är sammansatt. Är det råvaror och vissa

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

speciella varor, kan det mycket väl ha ett sådant värde.

Till slut också några ord om förlustutjämnningen eftersom jag har studerat hur den frågan ligger till i många andra länder. I Tyskland fanns förlustutjämnningen före 1948. Då utsträcktes den till att gälla de tre sistförflutna åren. År 1954, utvidgades den till att avse de fem sistförflutna åren. Där har man alltså utvidgat. I Storbritannien har de haft begränsning en kortare tid år 1951, men i 1952 års finansakt gjordes förlustutjämnningen obegränsad. I Frankrike har förlustutjämnningen utsträckts till att gälla såväl den proportionella skatten för fysiska och juridiska personer som den progressiva tillägsskatten för fysiska personer. I Belgien ökades förlustutjämnningen från 2 år 1954 till 5 år. I Nederländerna har man på grund av de goda erfarenheterna ökat utjämnningen från 4 år till 6 år. I USA gäller också, att förlustutjämnning får ske under 5 år.

Jag kan dra upp många, många exempel. Australien har 7 år, Ceylon balanserar förlusten på 6 år liksom Nya Zeeland och Pakistan, och Sydafrikanska unionen är tiden obegränsad.

Man har på alla håll och kanter haft goda erfarenheter, och då skall inte finansministern säga motsatsen — man utvidgar ju i olika länder rätten till förlustutjämnning.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern nämnde, att det är svängningar i konjunkturen, och den saken är ganska självklar. Det betyder alltså, herr finansminister, att vi inte alltid har högkonjunktur; vi bör därför anpassa reglerna också efter sämre konjunkturer. Man kan inte, herr finansminister, med framgång förneka, att skatter är mer trög-
rörliga än penningpolitiken.

Finansministern gav mig rätt i att de företag, som i en lågkonjunktur har

kontanta medel till sitt förfogande, bättre kan upprätthålla sysselsättningen. Å andra sidan säger emellertid finansministern — och där framhärdar han — att oftast plöjer företagen ned avskrivningsmedlen i maskiner och lager. Men, herr finansminister, går det att förneka ett så enkelt faktum som detta, att den rationalisering, som ägt rum genom anskaffandet av maskiner, hjälper företagen över dåliga tider? Där kan också lageravskrivningen vara av värde. Konkurrenskraften även gentemot utlandet stärks genom vad finansministern kallade »nedplöjning i företagen».

Jag skulle vilja fråga finansministern: Menar finansministern att man enligt de skatteregler, som finansministern föreslår, skall få samma totala investeringsmängd på längre sikt som med reservanternas linje? När företagen mera hänvisas till upplåning, är det troligt att en del företag inte investerar, därför att de har motvilja mot att låna.

Och till sist, herr finansminister: vi har äntligen här i riksdagen fått ett förslag om gynnande av enskilt sparande. Det är bra att vi fått det, även om förslaget borde ha kommit tidigare. Men när det gäller den fråga vi nu behandlar går finansministern och utskottsmajoriteten in för att inskränka företagets sparande. Detta är inte konsekvent. Även företagssparandet är av stort värde.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om pensionsstiftelserna är jag glad att jag hörde fel, när finansministern uttalade sig om reservanternas avsikter. Klart är i alla fall, att även från majoritetshåll betraktas departementschefens förslag på denna punkt med olust, och jag tror också att en del av finansministerns reaktion här i kammaren är ett utslag av denna olust.

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Beträffande frågan om normallagermetoden och om avskrivning på återanskaffningsvärdet säger finansministern, att vi inte vill föra in någon bestämmelse härom i lagtexten. Nej, det vill vi inte. Vi anser det över huvud taget inte lämpligt att föra in företagsekonomiska principer i skattelagstiftningen. Vi anser emellertid att den bör vara så utformad att man skall ha möjlighet att tillämpa de normala företagsekonomiska principerna.

Så kommer jag till frågan om förlustutjämnning. När jag påpekade att vårt utkast till lagförslag varit med på remissen frågade finansministern: Vilka är det då som granskat detta lagförslag? Jag skall inte använda samma metod som finansministern själv brukar använda då han skriver propositioner och säga, att detta förslag har i varje fall lämnats utan anmärkning av remissinstanserna. Jag kan dock säga att hade det funnits någon anledning till anmärkning borde saken väl i alla fall ha påtalats.

Det enhälliga förslaget beträffande aktiebolag och ekonomiska föreningar har granskats både av remissmyndigheter och under hand också av skatteflyktskommittén, och den risk till skatteflykt som förefunnits speciellt beträffande familjebolag har nu täppts till genom en ändring som gjorts i förslaget.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Det är rätt meningslöst att fortsätta diskussionen med herr Kristensson i Osby, ty han har tydligen den uppfattningen att det finns en obegränsad möjlighet att göra investeringar, att om man har ett avskrivningssystem kan man få mer investeringar än om man har ett annat. Men när det är på det sättet att vi håller alla våra resurser i sysselsättning, när vi utnyttjar alla produktionsfaktorer vi har, vad är det då för mening med att

komma och säga att med detta system blir det på längre sikt mer investeringar än med ett annat system? I så fall får herr Kristensson komma och säga: vårt system innebär att konsumtionen skall ha mindre och investeringarna skall ha mer. Det blir då en fördelningsfråga. Det duger emellertid inte att lösa dessa frågor med sådana allmänna talesätt som herr Kristensson här tillåter sig att jonglera med.

Till herr Hagberg i Malmö vill jag säga att jag icke kan svara på frågan, om företagarna har mindre intresse än andra för konjunkturutjämnning i samhället. Så bekant är jag inte med alla företagare. Herr Hagberg får nog precisera sin fråga litet bättre för att det skall gå att besvara den.

Till herr Edström vill jag säga att han är verkligen i en beklaglig situation. Han har skrivit under en reservation, som innebär ett förslag till beskattning av fiktiva vinster, enligt den terminologi han själv nyss använde.

Herr **NILSSON** i Svalöv (h):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den principdiskussion, som förts mellan herr statsrådet och huvudrepresentanterna för bevillningsutskottet, utan jag skall bara ägna ett par minuter åt en liten specialdetalj i det föreliggande förslaget.

Propositionen tar bl. a. sikte på dels att skärpa bestämmelserna vid den skattemässiga vinstberäkningen för bolag och ekonomiska föreningar, dels att skapa likformiga bestämmelser vid beräkning av den vinst, som skall bli föremål för beskattning hos fysiska och juridiska personer, vilka bedriver rörelse. De nya bestämmelserna avses i de väsentligaste avsnitten gälla för förvärvskällan jordbruk i den mån nettointäkten därifrån redovisas efter bokföringsmässiga grunder. I ett avsnitt föreslås dock strängare bestämmelser för jordbruket än för förvärvskällan rörelse. Det gäller värderingen av lagret.

Såsom här förut framhållits föreslås, att vid förvärvskällan rörelse skall lagret i stort få nedskrivnas i sin helhet till 40 procent och i vissa fall därunder. För jordbruket däremot föreslås, att den del av lagret, som består av djur — nötkreatur, svin etc. — endast skall få nedskrivnas till 80 procent av saluvärdet.

I motion II: 570, som är likalydande med motionen I: 461, har jag jämte några andra representanter för oppositionen hemställt, att djuren å jordbruksfastighet vid bokföringsmässig redovisning av inkomsten måtte i nedskrivningshänseende helt likställas med varulager i rörelse. Detta yrkande har sedan fullföljts i den reservation, som av höger- och folkpartiledamöterna fogats till utskottets betänkande. Utskottsmajoriteten, d. v. s. socialdemokraternas och bondeförbundets representanter, har däremot avstyrkt motionerna och hemställt, att departementschefens förslag skulle godkännas — de föreslår med andra ord strängare bestämmelser för jordbruk än för rörelse.

Det må förlåtas mig, om jag tycker att det är litet egendomligt, att strängare skatteregler skall gälla för jordbruket än för andra förvärvskällor. Framför allt tycker jag det är egendomligt, att bondeförbundet vill vara med om ett förslag, som innebär strängare bestämmelser för jordbruket. Utskottsmajoriteten anför i sitt betänkande som skäl för sitt ställningstagande, att då lagstiftningen om bokföringsmässig redovisning av inkomst av jordbruksfastighet antogs hösten 1951 rådde fullständig enighet om att djurbeståndet på en jordbruksfastighet borde värderas efter andra grunder än lagret i övrigt.

Ja, det är nog riktigt att det i det utskottsutlåtande som då avgavs icke direkt angivits någon avvikande mening, men vi som var med då detta utlåtande kom till minns nog, att vi på flera ställen gjorde kompromisslösningar för att få ett enhälligt utlåtande. Så var det bland annat på denna punkt,

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

vilket exempelvis tog sig uttryck i att utskottet framhöll, att det läget kunde föreligga då riksskattenämnden måste sätta minimivärdena lägre än 80 procent av genomsnittspriserna på djuren. Man kan då visserligen säga att dessa kompromisslösningar skall respekteras. Detta är riktigt, men då man nu gör en genomgripande förändring i skattereglerna och därvid söker — såsom jag förut framhållit — skapa likformighet mellan jordbruk och rörelse, menar jag att man har rätt att kräva att likformigheten slår igenom över hela fältet.

Utskottsmajoriteten säger att starka skäl måste föreligga, om man skall frångå nu gällande bestämmelser, som tillkom så sent som 1951, men att sådana skäl inte har förebragts. Är detta riktigt? Ja, det är riktigt så till vida att i de berörda motionerna som huvudskäl för den föreslagna förändringen endast har angivits likformigheten i beskattningshänseende mellan jordbruk och rörelse. Men i den debatt som förekom i utskottet framhöll bland andra jag, att de bestämmelser som riksdagen antog 1951 otvetydigt lett till att de jordbrukare, som innehar djur och som redovisar sin inkomst efter bokföringsmässiga grunder, vid 1955 års taxering genomgående har fått taxeras för fiktiva vinster, orsakade av penningvärdets fall.

Till grund för den taxering som företas 1955 för dessa jordbrukare ligger dels ett av riksskattenämnden utfärdat meddelande nr 1 av år 1953, i vilket stadgas att exempelvis en viss grupp av nötkreatur skall tas upp vid 1954 års taxering till 990 kronor per styck, dels riksskattenämndens meddelande nr 9 av 1954, där det anges att precis samma djur skall vid 1955 års taxering tas upp till 1 140 kronor per styck. För varje djur, som dessa jordbrukare har stående i sina ladugårdar vid 1955 års taxering, skall alltså redovisas en beskattningsbar vinst av 150 kronor, detta utan att några som helst pengar har influtit eller

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

lagret på något sätt har utökats. Finns det på en egendom ett normalt lager av, låt oss säga 30 djur av nämnt slag, så stiger det taxerade beloppet vid 1955 års taxering med 4 500 kronor. Skatten ökar alltså, om marginalskatten antas vara 30 procent, med 1 350 kronor utan att någon mervinst i berörda avseende i verkligheten föreligger. Man beskattar sålunda vinster, som aldrig har framkommit och som kanske aldrig heller framkommer.

Detta exempel torde klart visa, att det är befogat med en ändring av bestämmelserna om värdering av djurbeståndet när det gäller förvärvskällan jordbruksfastighet. Det synes mig som om utskottsmajoriteten blundat för hurredana förhållandena i verkligheten är.

Att nu gällande värderingsbestämmelser för djurbeståndet icke länge till kan bibehållas, därest jordbrukarna i fortsättningen över huvud taget skall redovisa sin nettointäkt efter bokföringsmässiga grunder, torde vara klart. Antingen får bestämmelserna ändras eller också får man i all framtid för jordbrukets del ha kvar kontantprincipen. Skulle det sista bli fallet, dröjer det nog inte länge, förrän vi inom bevillningsutskottet åter får lov att ta ställning till alla de otaliga problem rörande jordbrukets beskattning, som vi hade att behandla före år 1951 och som då aldrig blev lösta; man endast hänvisade till att det skulle komma att införas en bokföringsmässig redovisning och att det hela då skulle ordna sig.

Herr talman! Jag skall inte nu längre uppehålla mig vid denna sak, utan jag får väl återkomma därtill vid en följande riksdag. Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande och som innebär ett bifall till de motioner som från höger- och folkpartihåll väckts i denna fråga.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är intressant att

lägga märke till att när det gäller frågor som denna befinner sig den borgerliga oppositionen i samma förhållande till det s. k. näringslivet som våra svenska kommunister till Moskva. Alla de propåer, som framföres av s. k. branschorganisationer inom näringslivet, tar de borgerliga oppositionspartierna upp och gör till sina. Det är inte något särskilt utmärkande för just detta ärende, att de reservationer, vari man hemställer om ändringar på vissa punkter av de föreslagna nya författningsbestämmelserna, står helt i överensstämmelse med vad som förslagits från näringslivet, som ju i denna fråga har sina egna, givetvis fullt legitima intressen att bevaka.

Jag skall, herr talman, försöka att fatta mig ytterst kort. Det finns väl knappast nu någonting som inte har sagts förut och det måste alltså i viss mån bli fråga om upprepningar, men jag finner det i alla fall befogat att understryka, att man går till stora överdrifter, när man påstår att alla skärpningar av den s. k. fria avskrivningsregel, som nu gäller, medför att en tillräcklig konsolidering av företagen inte kan ske. Det är ingenting som a priori säger att skattemedel, som avsättes genom en överavskrivning under en högkonjunktur, kommer att användas för en konsolidering av företagen. Låt oss t. ex. antaga att en företagare startar en rörelse med ett varulager på 100 000 kronor, vilket han till hälften finansierar med eget kapital och till hälften genom lån, och att han under första året gör en vinst på 50 000 kronor. Han har då möjlighet att placera denna vinst i lagernedskrivning, varigenom skatten blir lika med noll. Ingenting hindrar honom sedan från att ta ut dessa 50 000 kronor ur rörelsen och använda dem för privat konsumtion eller att använda dem för investeringar. Formellt kan alltså det hela ta formen av en återbetalning av en del av den ursprungliga insatsen, men reellt

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

är det naturligtvis fråga om en vinst, och det är inte alls säkert att denna vinst kommer att användas till ändamål som överensstämmer med samhällets intressen.

Kort sagt är det, herr talman, både när det gäller avskrivning av inventarier och maskiner och lagervärdering här som i många andra fall fråga om ett avvägningsproblem. Det gäller att skapa regler som är användbara inte bara, såsom har sagts, i en högkonjunktur, utan även under vad vi anser vara en normal konjunktur, dvs. i ett samhälle där det råder full sysselsättning.

Jag skulle kunna tillägga, att valet här stått mellan att ha en företagsbeskattning, till innehållet i huvudsak lik vår nuvarande och kompletterad med under särskilda förhållanden tillgripna tillfälliga åtgärder, och att skapa en företagsbeskattning, som innehåller automatiskt verkande regler. Nog förefaller det mig, herr talman, som om man borde kunna medge, att det inte minst ur företagets synpunkt är bättre att ha permanenta regler, som gör att man vet vad som kommer att ske, än att bli utsatt för tillfälliga åtgärder, som måste komma med kort varsel utan föregående varning. Jag tror därför inte, att det är någon överdrift att säga, att föreliggande förslag till företagsbeskattning ur konsolideringssynpunkt inrymmer mycket stora möjligheter.

Efter detta skall jag be att få säga några ord om vad som förekommit tidigare i debatten. Det var närmast ett uttryck av herr Edström, som jag fäste mig vid. I diskussionen mellan honom och finansministern frågade denne, vilket system herr Edström ville rekommendera. Herr Kristensson i Osby hade ju talat om penningpolitiken. Det var hans system. Herr Edström har inte svarat. Jag tror nog, att herr Edström talade om sitt system också, när han i ett sammanhang i sitt anförande sade,

att ryckigheten och de bekymmer, som vi nu har, kommer av omöjligheten att kvarhålla full sysselsättning utan att denna slår över i överfull. Det skulle ha varit intressant att fråga herr Edström, om han varit inne i kammaren, huruvida han menar, att det inte går att hålla en full sysselsättning, utan att den alltid slår över i en överfull sysselsättning och utan att man därför alltid får sådana besvärigheter. I så fall skulle botemedlet vara att man dämpar sysselsättningen, så att man får en viss arbetslöshet och på det sättet kan klara av dessa problem.

Vidare skulle jag vilja vända mig till herr Hagberg i Malmö, som var inne på rederinäringen och talade om att rederierna inte har gjort några överavskrivningar. Han exemplifierade detta genom att ta en period, som sträckte sig över inte mindre än 14 år. Det är väl ändå ganska meningslöst att ta ett sådant exempel, ty det säger nog ändå ingenting om själva avskrivningstakten eller om det förekommit överavskrivning eller inte. Jag skulle dessutom vilje tillägga, att de s. k. insinuationer, som herr Hagberg sade hade hörts från vårt håll många gånger, om att rederierna missbrukat avskrivningsrätten, har jag aldrig hört någon göra generellt. Man har i vissa fall tagit ett exempel och pekat på att det har förekommit en överavskrivning av den storleken, att det inte har kunnat vara meningen, att man skulle utnyttja den fria avskrivningen på detta sätt.

Herr talman! Detta var bara några korta reflexioner. Jag skall sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h):

Herr talman! Efter det digra betänkande, som avgivits av företagsbeskattningskommittén, och de värdefulla synpunkter, som där framförts av herrar Gustafson och Wehtje, efter den utförliga propositionen och efter alla inkomna remissyttranden från en hel del sak-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

kunniga och omdömesgilla instanser, inte minst yttrandet från näringslivets skattedelegation, efter alla motioner, efter utskottsutlåtandet med tillhörande reservationer och efter allt som har sagts här i dag tycker man, att det borde vara tämligen meningslöst att komma med några små personliga funderingar i detta stora och betydelsefulla avsnitt av vår skattelagstiftning. Å andra sidan anser jag mig inte kunna låta behandlingen i kammaren av denna fråga gå helt förbi utan att säga någonting, detta med hänsyn till de konsekvenser, som de nuvarande tendenserna på detta skatteområde kan få, inte bara för företagen som sådana och deras anställda utan för hela landet. Jag tror jag vågar säga detta, trots att bevillningsutskottets ärade ordförande i sitt anförande lät oss förstå, att han blint litar på att näringslivet skall klara ungefär allt vad man lastar på det. Det är ju smickrande för näringslivet, att herr Olsson har den uppfattningen, men det är föga trösterikt. Det måste väl ändå vara klart, att det finns gränser även för näringslivet, och att det är fara för att gränserna är nådda, om de föreliggande skatteförslagen går igenom.

Efter första världskriget fick man — vilket bland andra herr Gustafson i Göteborg berört — dyrköpta erfarenheter av vad som kan ske, när samhället — och för all del i stor utsträckning även företagavärlden — fullständigt missförstår vad som händer. Båda parterna trodde då, att de resultat, som efter hävdvunna bokföringsmetoder kom fram vid företagen runt omkring i landet, var »vinster», som kunde utdelas och som kunde beskattas. Det tog en ända med förskräckelse, och t. o. m. en person som herr Wigforss förstod eller kanske rättare sagt ville förstå vad det här rörde sig om. Han insåg betydelsen av den fria avskrivningsrätten och de fria värderingsreglerna för varulager — att de skapade möjligheter för näringslivet att förhindra ett åter-

upprepande av första världskrigets sorgliga erfarenheter. Och nu håller man på att kringskära dessa möjligheter och spolia vad som byggts upp.

Många av oss som läste litet nationalekonomi strax efter första världskriget fick följande sedelärande historia till livs från den dåvarande inflationen i Tyskland. Det var en gång en spiksmed, som byggde sig en egen smedja och skaffade sig låt oss säga 10 000 meter spikvalstråd, och så satte han i gång och smidde spik. Han sålde sedan spiken, och priset fastställde han genom att på anskaffningskostnaden för vals-tråden lägga ersättning för arbete, omkostnader och en hygglig vinst. Inflationen fortsatte, och när det var slut på de första 10 000 meterna, räckte de pengar smeden fått in inte till mer än 5 000 meter, eftersom priset på tråd hade stigit sedan sist. Han var emellertid fullt nöjd, ty han hade fått en god vinst och han hade kunnat betala sina skatter ordentligt. Inflationen rullade vidare och möjligheterna att köpa tråd blev mindre och mindre för varje gång, men hela tiden visade böckerna vinst och smeden gladdes åt att kunna betala sin skatt till myndigheterna. Till slut räckte medlen bara till att inköpa en meter tråd. Han smidde då en spik, som han slog i väggen, och av resten av tråden gjorde han en snara, som han hängde sig i, säkerligen förundrad över att spiksmedjan hela tiden gått med vinst men att han själv i alla fall blivit ruinerad.

En av tjänstemännen i det företag jag tillhör återgav denna sedelärande historia i ett nummer av vår personaltidning för ett par år sedan. Den visade sig i sin — det vill jag gärna poängtera — tillspetsade form vara mycket instruktiv när det gällde att sprida förståelse för varulagervärderingens problem.

I ett annat sammanhang redogjordes på liknande sätt för vad som sker, när avskrivning på maskiner och andra

driftsinventarier skattemässigt inte får ske på återanskaffningsvärdet utan enbart på det ursprungliga anskaffningsvärdet, men också för hur den fria avskrivningsrätten har gjort det möjligt för företagen att genom snabbare avskrivningar på maskiner och inventarier trots detta undgå en utveckling på det området likadan som spiksmedens, när det gällde varulagervärderingen. Den redogörelsen klarade också många snedvridna begrepp — inte minst i stora kretsar som står majoritetspartiet nära.

När bokslut, deklaration och beskattning skall ske årsvis, är det utomordentligt nödvändigt, att man gör klart för sig vad som verkligen är vinst. Egentligen kan man nog inte få fullt fastslaget vad som är ett företags verkliga vinst, förrän företaget har upphört, men så länge kan man ju i regel inte vänta med att lägga fram resultatet. Jag skall inte gå närmare in på varför det är så svårt att bestämma vad som rätteligen är företagets årsvinst utan bara antyda, att som vinst endast borde räknas det, som blir över på verksamheten och som inte behövs för investering för att företagets produktionsförmåga skall bibehållas oförändrad, d. v. s. vad som inte behövs för inköp av nya maskiner och inventarier, lagerersättning o. s. v.

Nu kommer man här med ett förslag till lagstiftning, som skall ytterligare försvåra för företagen att redovisa sina vinster så nära verkligheten som det nu är möjligt. Man vill införa en skärpning av beskattningen, som många gånger tvingar fram rena skenvinster — jag menar genom de nya reglerna för avskrivningar och framför allt för varulagervärderingen. De utredningar som gjorts i anslutning till yttrandet av näringslivets skattedelegation visar, att detta inte är löst tal utan realiteter. Jag skulle vilja påstå, att den utredningen inte var så tendentiös och lättvindig

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

som herr finansministern lät påskina i sitt anförande — snarare tvärtom!

Om nu skattesatserna vore någorlunda rimliga, skulle de nya reglerna naturligtvis inte spela så stor roll. När bolagsskatten senaste gången höjdes från 32 procent till 40 procent skedde detta också under den förutsättningen, att den fria avskrivningen på maskiner och den relativt fria värderingen av varulager skulle gälla. Men när man nu stramar åt möjligheterna på detta håll och tvingar fram till beskattning fiktiva vinster, då passar man av någon utgrundlig anledning samtidigt på att komma med ett förslag om ökade skattesatser för bolag och ekonomiska föreningar. Det är fullkomligt orimligt.

Det sista lagförslaget skall ju inte behandlas i dag, men det hör i hög grad ihop med företagsbeskattningen. Jag vill nu inte påstå, att den svenska industrien befinner sig i det läge, där den stackars spiksmeden hamnade, och man får hoppas att det är långt dit, men utvecklingen åt detta håll är påtaglig, om den senaste direkt företagsfientliga attacken mot näringslivet via skattelagstiftningen går igenom. Det sorgliga är, att det som sagt inte bara är företagen som sådana som blir lidande på om förslagen skulle godkännas av riksdagen utan också de anställda och för övrigt på längre sikt hela landet och det allmänna välbefinnande, som vi alla önskar skall bestå och som vi alla hoppas även skall öka så småningom.

Det hela är så mycket egendomligare som dessa käppar i produktionshjulen sätts in i ett läge, då vi — som alla erkänner — fått ett köpkraftsoverskott och då alla krafter följaktligen borde sättas in på att underlätta och höja produktionen för att möta detta köpkraftsoverskott.

Herr talman! Det skulle kunna sägas en hel del med anledning av de yttrandena som fällts här i kväll, men jag skall sluta här och ber att få instäm-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

ma i de gjorda yrkandena om bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Det är konsekvent så, att varje gång som man får fram en fråga, som berör vårt beskattningssystem, blir det automatiskt en strid mellan dem det berör och samhället i övrigt. Detta är ju helt naturligt. I vanliga fall brukar det röra sig om statens rent fiskala intressen, men den här gången har såväl finansministern som företagsbeskattningskommittén talat om att det inte är fråga om fiskala intressen utan om att söka finna en väg, som skall kunna leda till en konjunkturutjämning. Det är efter den linjen som kommitténs majoritet efter ett studium av hithörande förhållanden har försökt utarbeta ett förslag, som skulle tillfredsställa såväl samhället som företagarna.

Oppositionen mot förslaget har inte lämnat något övrigt att önska när det gäller ansträngningar att bevisa motsatsen till vad kommittén tror sig ha åstadkommit. Man har använt hårda ord i denna debatt, men ännu hårdare ord har förekommit i de debatter, som har förts under den tid som gått sedan vi lämnat vårt betänkande. Jag tror inte de hårda orden som fälldes på Arosmassan har bidragit till att de som kämpar för en annan tingens ordning än den vi föreslår har vunnit någonting. Jag tror inte heller man vinner mycket med att beteckna en motståndare som bolagsfiende. Herr Gustafson i Göteborg och flera med honom har talat här i dag om att man med den lagstiftning vi väl inom kort kommer att besluta kommer att beskatta fiktiva vinster. Detta är nog alldeles riktigt, men vi kan inte undvika detta, ens med en regel om nedskrivning av lagren till lägst 30 procent. Även med den regeln får vi fiktiva vinster. Ett lager, som är värt 500 000 kronor, får jag sålunda

skriva ned efter 40-procentsregeln till 200 000 kronor och efter 30-procentsregeln till 150 000 kronor. Om priset under året stiger med 50 procent, kommer jag fram till ett värde av sammanlagt 750 000 kronor. Det har roat mig att räkna ut hur mycket jag skall skatta för detta lager, om jag räknar efter 40-procentsregeln och om jag räknar efter 30-procentsregeln. Skillnaden blir 25 000 kronor. Hur långt skall man gå, för att inte få fram fiktiva vinster? Vill man undvika detta helt, finns det ingen annan råd än att behålla den fria avskrivningen. Men om vi skulle utesluta ändringen i fråga om lagervärderingen, vet jag inte om de övriga åtgärderna skulle få någon effekt och bli vad de är ämnade att vara.

Ett utmärkande drag i debatten under hösten och vintern och även i dag har varit, att man helt enkelt underlåtit att tala om de möjligheter investeringsfonder erbjuder. Jag tror att om vi tänker oss in i hur förslaget kommer att verka skall vi — sedan övergångstiden tagit slut — kanske finna, att vi med detta förslag åstadkommit något som inte har några sådana förödande verkningar som man här befarar. Jag tror att det då skall visa sig, att vi nått en gyllne medelväg för att rätta till de förhållanden, som vi väl ändå inte kan tänka oss att behålla i längden.

Jag tror mig ha funnit att motviljan mot de föreslagna bestämmelserna om investeringsfonder ligger i statens kontroll på detta område. Det blir arbetsmarknadsstyrelsen som medger när man skall få använda de i investeringsfonderna insatta medlen. Det är misstron mot staten som här gör sig gällande. Detta har måhända sin rot i att de nuvarande bestämmelserna för investeringsfonder gällt under en tid, när arbetsmarknadsstyrelsen — såvitt jag kommer ihåg — inte någon gång lämnat tillstånd att använda de avsatta medlen. Vi räknade först med en tioårsperiod, men vi har fått höja siffran till

15 år och nu senast öka på den till 18 år. Det är ju egendomligt att man kan ha en högkonjunktur som sträcker sig nästan över två årtionden.

Jag tycker vidare att det skulle vara av värde för företagen, om man nu kan komma ifrån de hastiga och ofta påkommande speciella ändringar som hittills fått vidtagas. Kan man få till stånd fasta bestämmelser, så att man kan lita på att de består, så får företagen bättre möjligheter när de i sina långsiktiga kalkyler skall försöka räkna ut hur de skall ställa det för framtiden.

Herr Kristensson i Osby talade om att bondeförbundet inte har velat vara med om att tillstyrka folkpartiets motion rörande beräkningen av inkomst av jordbruksfastighet. Jag tror nog att herr Kristensson här öppnat debatt på ett område, där vi får ta oss en funderare på hur vi skall ordna saken. Man kan ju fråga sig om en ko som mjölkar är en maskin eller ett varulager. Vad var hon innan hon började mjölka? Var hon då varulager eller maskin? Är kreatur man uppfoädr för köttproduktion varulager eller maskin? Jag tror vi behöver reda ut begreppen litet på denna punkt. Jag har ingenting emot att få likvärdiga och likformiga bestämmelser för alla, men jag tror att vi innan vi tar ett sådant steg bör titta på vad vi gör. Jag tror heller inte att riksskattenämnden för evigt har slagit fast, att de av nämnden fastställda värdena skall motsvara 80 % av djurens saluvärde.

Man har också här i dag talat om verkningarna av det föreliggande förslaget. Man har målat ut hur stora skadorna skall bli. Det började i Västerås då man talade om mord och vådadråp. Jag tror det vore klokt, om man dröjde till dess man finge sådana erfarenheter, att man bättre kunde bedöma vad som nu sker, innan man fällde fullt så hårda domar som ofta fälls och som fällts här i dag. Jag tror att vi en vacker

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

dag skall finna, att hela det arbete som lagts ned av företagsbeskattningskommittén kommer att bli till nytta och välsignelse, och jag vill bestämt fritaga majoriteten i kommittén från att ha gått till detta arbete med förutfattade meningar, vare sig företagsvänliga eller företagsfientliga. Kommittén har sökt att på bästa och mest objektiva sätt lösa det spörsmål som blev kommittén förelagt.

Jag skall inte fortsätta längre. Vi har uttömt denna fråga så långt den över huvud taget kan uttömmas. Vi har ju haft tillfälle att läsa kommitténs betänkande, att läsa propositionen och nu senast att läsa bevillningsutskottets betänkande, och jag tror att vi har penetrerat hela denna fråga så, att det nu kunde vara dags att ta ställning till densamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag kanske som herr Jansson i Aspeboda kan säga, att jag inte skall fortsätta längre, men eftersom jag eller det parti jag representerar har väckt en motion i denna fråga, skall jag i alla fall be att få yrka bifall till denna motion och också knyta några reflexioner till densamma.

När herr Kärlander för en stund sedan riktade en åsnespark mot kommunisterna, undrade jag om den var föranledd av det förhållandet, att det förslag som riksdagen i dag behandlar på sitt sätt är ett resultat av en mångårig kampanj från kommunistiskt håll. Jag kan inte räkna upp hur många motioner vi i denna kammare har väckt mot den fria avskrivningsrätten, hur många tal vi har hållit mot dess utnyttjande och de förslag som har ställts. Säkert är emellertid, att vi verkligen har ansträngt oss mycket för att få bort den fria avskrivningsrätten sådan den har praktiserats. Rent principiellt skulle man väl kunna säga, att denna kamp nu

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

verkligen har lett till framgång, men det är också mera principiellt än praktiskt.

Jag vill ju inte förneka, att detta förslag representerar ett stort framsteg när det gäller att komma bort ifrån det förhållandet, att företagen äger att sig själva beskatta. Det kommer att tillföra det allmänna åtskilliga pengar och kan i alla fall betraktas som ett litet steg på vägen mot en ökad jämställdhet mellan företagen och andra skattebetalare. Men å andra sidan handlar det faktiskt inte om upphävande av den fria avskrivningsrätten. Det handlar, såsom finansministern uttrycker det, om en försiktig åtstramning av denna fria avskrivningsrätt.

Just därför att denna åtstramning är så försiktig har vi väckt en motion, där vi särskilt pekar på tre svagheter i regeringens förslag.

Den kanske minsta av dessa svagheter är det förhållandet, att företag vid — som det heter — föreliggande risk för prisfall skall komma i åtnjutande av särskilda, extra lagernedskrivningar. Vi har uttryckt den meningen i vår motion, att detta kommer att utnyttjas som ett kryphål i lagtexten, vilket möjliggör en inte oväsentlig skatteflykt. Vi tror att det är ganska orimligt att taxeringsnämnderna skall avgöra om och när risk för prisfall föreligger och i så fall för vilka varor det gäller. Det finns ingenting sagt om efter vilka grunder sådana beräkningar skall göras. Och det kan väl aldrig vara meningen att konjunkturinstitutet skall tillhandahålla något slags lathund för de myndigheter som skall ha prövningen i denna fråga.

Dessutom kommer även i fortsättningen s. k. överavskrivningar att bli möjliga. I vissa lägen kan ju enligt finansministern till och med större avskrivningar än med nuvarande ordning förutses. Och det är framför allt här som det förhållandet spelar in, att företagen kan välja mellan två olika avskrivningssystem, av vilka det som reg-

leras av den supplementära s. k. 20-procentsregeln möjliggör en total avskrivning inom en tidrymd av fem år.

Vi anser och har i motionen påpekat att denna supplementära regel är opåkallad, i synnerhet som en särskild regel ju gör det möjligt att redan under anskaffningsåret helt avskrivna sådana maskiner och inventarier, som beräknas ha en varaktighet av högst tre år. Vi anser att det är tillräckligt med huvudregeln, som möjliggör avskrivningar på maskiner och dylikt med högst 30 procent per år.

Den tredje punkten gäller de s. k. lagervärderingsbestämmelserna. Vi tycker det är ganska anmärkningsvärt, att regeringen där har fallit undan för påtryckningarna från s. k. företagarhåll. Som bekant hade utredningen föreslagit, att lagervärdering skulle få ske till lägst 50 procent, men regeringen har gått ned till 40 procent som gräns, och utskottet har ju också förordat detta. Enligt vår mening hade det varit motiverat att gå ett steg längre än utredningen och fastställa gränsen till 60 procent, som bl. a. Landsorganisationens ledning i sitt yttrande över förslaget hade rekommenderat. Det rör sig nämligen här om mycket stora pengar. Jag vill påminna om att enligt departementschefens framställning, om man hade gått på utredningens förslag om 50 procent, inte mindre än 1,4 miljarder kronor under de närmaste åren skulle ha framkommit som dolda skattemedel. Enligt det förslag regeringen har framlagt kommer denna summa att begränsas i det närmaste till hälften eller till 760 miljoner kronor. Vad beträffar vårt förslag, som tidigare rekommenderats av LO, finns det ju ingen utredning som säger hur mycket det skulle ge, men jag tror att siffran 2 miljarder kronor nägorlunda täcker vad det skulle bli fråga om.

Det är, herr talman, på grund av dessa invändningar som vi, hur glada vi än är över att detta förslag från rege-

ringen har kommit, inte har ansett oss kunna utan vidare bifalla detsamma utan har velat ha sådana förändringar, som jag här har redogjort för och som föreslås i motionen nr 457 i första kammaren.

Jag skulle bara vilja göra ett tillägg. I motiveringen för regeringsförslaget har man tryckt på de s. k. konjunkturpolitiska förhållandena. Men vi tycker att detta konjunkturpolitiska resonemang kunde ha lagts åt sidan i detta sammanhang. Den fria avskrivningsrätten har utnyttjats på ett helt enkelt skandalöst sätt. Sålunda påvisade vi redan under krigsåren hur företag kunde ha anläggningar avskrivna på grundval av den fria avskrivningsrätten, innan dessa ännu hade tagits i bruk, eller hur det finns rederier som har fartyg värda fem miljoner kronor och kanske ännu mer, vilka i deras räkenskaper är upptagna som en tillgång av en krona. Det har ju funnits så många exempel på hur groteskt hela denna regel om den fria avskrivningsrätten verkar, att redan detta är skäl tillräckligt för ett ingripande.

Å andra sidan känner ju alla till hur beskattningen nu drabbar de enskilda människorna. Regeringen har själv konstaterat att av de löneförbättringar, som i år har genomförts, den direkta skatten tar inte mindre än 30 procent. Det var verkligen inte en dag för tidigt att man började röra vid den fria avskrivningsrätten. Därför kan vi för vår del inte godkänna resonemanget, att detta får betraktas bara som en konjunkturpolitisk åtgärd. Det är en rättvisåtgärd, att även företagen skall tvingas att betala skatter ungefär i enlighet med vad som gäller för övriga skattebetalare.

Det är ju också så som finansministern har framhållit i eftermiddag, att Sverige fortfarande kommer att ha de mest liberala bestämmelserna för företagen, när det gäller möjligheten att dra sig undan beskattning.

Med dessa påpekanden vill jag, för
12 — *Andra kammarens protokoll 1955, Nr 18*

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

att inte ytterligare förlänga denna debatt, herr talman, yrka bifall till motionen nr 457 i första kammaren.

Överläggningen var härmed slutad. De föredragna anvisningarna till 28 § godkändes.

Anvisningarna till 29 § punkten 2 föredrogos; och yttrade därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till punktens avfattning dels ock på godkännande av punkten i den lydelse, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets förslag till lydelse av punkten 2 i anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda författningsrum, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-pro-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

positionen. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 68 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag beträffande punkten 2 i anvisningarna till 29 §.

Anvisningarna till 29 § punkten 3 föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Spetz m. fl. på denna punkt, som avser avskrivning på maskiner m. m.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till punktens avfattning dels ock på godkännande av punkten i den lydelse, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets föreliggande förslag till lydelse av punkten 3 i anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda författningsrum, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 67 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag beträffande denna punkt.

Anvisningarna till 29 § punkten 4 föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till motionen I: 457, som avser uteslutande av sjätte stycket, vilket handlar om viss rätt till ytterligare avskrivning.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till punktens avfattning dels ock på godkännande av punkten i den lydelse, som föreslagits i motionen I: 457 av herrar Öhman och Helmer Persson; och godkände kammaren utskottets förslag.

Det i reservationen av herr Spetz m. fl. föreslagna *tillägget till anvisningarna till 29 § punkten 4* föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottsforlaget, som betyder avslag på herr Kristenssons förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på att kammaren måtte i en-

lighet med utskottets hemställan avslå förslaget om förevarande tillägg dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i denna del; och avslag kammaren nämnda förslag.

Anvisningarna till 29 § punkten 7 samt till 41 § punkten 1 styckena 1—4.
Godkändes.

Anvisningarna till 41 § punkten 1 styckena 5 och 6 föredrogos; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att vid denna punkt få yrka bifall till motionen I: 457.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, som betyder fastställande av 40 procent.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande styckena 5 och 6 enligt utskottets förslag; 2:o) godkännande av författningsrummen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till motionen I: 457 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets föreliggande förslag till lydelse av punkten 1 styckena 5 och 6 i anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen, röstar

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda författningsrum, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 67 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av dessa författningsrum.

Anvisningarna till 41 § punkten 1 stycket 7 föredrogos, och anförde därvid:

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen I: 457.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till styckets avfattning dels ock på bifall till yrkandet i motionen I: 457 att stycket skulle utgå; och godkände kammaren utskottets förslag till anvisningar i denna del.

Anvisningarna till 41 § punkten 1 styckena 8—11.

Godkändes.

Anvisningarna till 41 § punkten 1 stycket 12 föredrogos; och yttrade därvid:

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Herr **EDSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl., som här avser fastställande av värdet för djur på jordbruksfastighet.

Herr **OLSSON** i Gävle (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till styckets avfattning, dels ock på godkännande av författningsrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edström begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets föreliggande förslag till lydelse av punkten 1 stycket 12 i anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av nämnda författningsrum, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 125 ja och 67 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till styckets lydelse.

Övriga delar av anvisningarna till 41 §, anvisningarna till 53 § samt ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna punkterna 1—3.

Godkändes.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna punkten 4 föredrogs; och anförde därvid:

Herr **EDSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr **OLSSON** i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag i förevarande del dels ock på godkännande av punkterna 4—6 i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edström begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets föreliggande förslag till lydelse av andra stycket punkten 4 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt punkterna 4—6 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 67 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag i förevarande del.

Utskottets förslag till förordning om inventering av varulager för inkomst-taxeringen.

Godkändes.

Utskottets förslag till förordning om investeringsfonder för konjunkturut-jämning.

1—4 §§.

Godkändes.

5 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av det förslag till paragrafens lydelse, som framlagts i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § i bevillningsutskottets förslag till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt detta författningsrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

6—31 §§, anvisningarna och övergångsbestämmelserna.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslagen.

Punkten B föredrogs; och anförde därvid:

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

Ändring i kommunalskattelagen m. m.

svarad. Herr Edström begärde emellertid votering, vadan efter given varsel efter följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B. i utskottets betänkande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 68 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten C i utskottets hemställan i de delar, som avsåges i punkten C a) i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten C i de delar, som avsåges i punkten C b) i den reservation, som avgivits av herr Spetz m. fl. föredrogs ock anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall i nu förevarande del till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten C i de delar, som avsåges i punkten C c) i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till reservationen i denna del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten C i de delar, som avsåges i punkten C d) i reservationen av herr Spetz m. fl. föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Anslag till S:t Lukasstiftelsen — Dubbla radioprogram m. m.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall i motsvarande del till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten C i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Anslag till S:t Lukasstiftelsen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag ber att i största korthet få besvara kammaren med en randanmärkning till utskottsutlåtandet.

Som motionär skulle jag givetvis ha önskat ett direkt bifall till motionen. Nu har statsutskottet icke ansett sig kunna sträcka sig så långt. I stället har man ställt dörren öppen för en Lukasstiftelsens egen framställning till Kungl. Maj:t. Jag betraktar denna lösning som den näst bästa och kommer att biträda den.

Utskottet uttrycker en viss tvekan i fråga om vilket fack man skall inplacera denna verksamhet i. Man önskar, att en viss utredning skall föregå Sankt Lukasstiftelsens inlemmande bland de statsbidragsberättigade institutionerna. Jag har ingenting att invända mot det resonemanget. Inför alla nya initiativ

kan man anmäla vissa svårigheter, när det gäller att inordna dem på rätt ställe i det samhällseliga systemet. Här uppträder en institution, som onekligen ligger på gränsen mellan det sociala och det medicinska området, en verksamhet som syftar till att hjälpa det ökande antalet människor i vårt samhälle, vilka råkat i själsliga konflikter. Eftersom det finns ett ofrånkomligt samband mellan kropp och själ, är det klart, att många av dessa hjälpsökande också är i behov av kroppslig hjälp. Då framstående läkare är knutna till stiftelsen, finns det därmed garantier för en fullgod psykosomatisk bedömning av hjälpfallen.

Institutionen som sådan har givetvis ingenting emot en prövning av hela problemkomplexet efter de riktlinjer som utskottet har antytt. Jag vill slutligen understryka att det här icke enbart gäller ett stockholmsintresse. Sankt Lukasstiftelsen blir i stället mer och mer en värdefull tillgång för hela vårt land.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma med den senaste talaren i hans yrkande om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1955/56.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Dubbla radioprogram m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett and-

Dubbla radioprogram m. m.

ra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Rundradioanläggningar m. m.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 146 (punkt 1, s. 2—69 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 25 februari 1955) dels berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande departementschefen framlagt förslag angående införande av ett andra program i den svenska rundradion dels ock föreslagit riksdagen att till Rundradioanläggningar för budgetåret 1955/56 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson* (I: 493) och den andra inom andra kammaren av herrar *Edström* och *Munktell* (II: 610), hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition dels uttala att telestyrelsen borde bemyndigas att, med beaktande av vad i motionerna framhållits, mot lämplig avgift och för lämpligt antal år uthyra sändningstid i det andra rundradioprogram som planerades dels avstyrka förslaget om höjning av radiolicensavgifterna.

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 592 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen II: 608 icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionen II: 609 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om försäljning av sändningstid i ett andra radiopro-

gram, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

VI. att riksdagen måtte till Rundradioanläggningar för budgetåret 1955/56 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Karl Andersson*, *Leander*, *Näsström*, *Pålsson*, *Nils Theodor Larsson*, *Johansson* i Mysinge och *Onsjö*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **EDBERG** (s):

Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter säkerligen lagt märke till, har det rått högst delade meningar om det fördelaktigaste distributionssystemet, när det nu gäller att skapa ett svenskt dubbelprogram.

I fråga om glesbygderna, d. v. s. de två tredjedelar av landet, som har dåliga mottagningsförhållanden och där en tredjedel av befolkningen bor, råder enighet om att där kan endast trådradio tänkas. Beträffande tätbygderna som upptager en tredjedel av landet och där två tredjedelar av abonnenterna bor och mottagningsförhållandena är goda, visade det sig under förarbetena att medan telestyrelsen förordade, att trådradio skulle läggas som bas för utbyggnaden av flerprogrammen, uttalade sig radioindustrien för att man i stället skulle gå in för frekvensmodulering.

Dubbla radioprogram m. m.

Ordföranden i utredningskommittén fann för sin del, att endast ett system, som ger abonnenterna valmöjligheter mellan trådradio och frekvensmodulerad ultrakortvåg, i längden kan vara tillfredsställande.

I en flerpartinotion, som väckts i denna kammare, har ett antal motionärer ställt sig på ungefär samma linje som utredningsordföranden; dock har man med hänsyn till investeringssvårigheterna just nu inte ansett sig böra förorda en samtidig utbyggnad utan i stället yrkat, att riksdagen måtte uttala, att FM-systemet snarast möjligt måtte kompletteras med möjligheter för dem som så önskar att välja trådradio. Detta har nu statsutskottet avstyrkt. Statsutskottet kan sägas ha ställt sig på samma linje som radioindustrien. Utskottet säger, att det finner det framsynt att i första hand frekvensmodulerad ultrakortvåg kommer till utförande inom de områden, som redan har goda mottagningsförhållanden.

När jag begärde ordet, var det främst för att inlägga en gensaga mot de konklusioner, som utskottet kommit till. Jag tror nämligen, att dessa kommer att visa sig vara allt annat än framsynta. Jag reserverar mig för att ingen vet, vilka framsteg som kan göras inom radiotekniken, men alla nu kända faktorer talar för att riksdagen säkerligen inom en nära framtid kommer att beklaga, att man låst sig helt till FM. Jag tror också, att radiolyssnarna kommer att göra det i ännu högre grad. I själva verket tycks erfarenheterna från andra länder visa, att FM inte erbjuder någon fullgod lösning av radioproblemet. Jag vill bara erinra om hur i Amerika — FM-systemets hemland — antalet FM-stationer har minskat med 25 % från 750 till 560, medan mellanvågsstationerna under senaste 10-årsperioden ökat från 1 004 till 2 745. Inte fullt en procent av alla radioapparater, om nu byggs i Amerika, har FM-band. Jag tror mig kunna säga, att de förhopp-

ningar som ursprungligen fästs vid detta system, inte har infriats. Låt mig bara i korthet konstatera, att när det gäller ljudåtergivningen, som med våra nuvarande resurser här i landet är mycket dålig, så är FM och trådradio av allt att döma jämställda.

Däremot finns det två andra skäl, som starkt talar för att abonnenterna gives valfrihet mellan de båda system, som kan komma i fråga. Man bör nämligen komma ihåg för det första att det är utomordentligt stora privata investeringar, som en övergång till uteslutande FM kommer att dra med sig. Man har beräknat att det nuvarande apparatbeståndet representerar ett investeringsbelopp på ungefär 800 miljoner kronor. Större delen av dessa apparater måste förnyas, för att abonnenterna skall kunna ta in FM-sändningar, och de måste inte bara förnyas utan också ersättas med apparater, som är dyrare än de vanliga apparaterna. Däremot kan man ta in trådradio med vilken apparat som helst, en FM-apparat eller en av de nu begagnade.

För det andra förefaller det uppenbart att FM-systemet inte med säkerhet ger utrymme för mer än två samtidiga program.

När riksdagen 1947 behandlade denna fråga, talade man om flerprogram. I dag talar man om dubbelprogram. Men är det inte otillfredsställande att man låser sig fast vid ett system, som inte med absolut säkerhet medger mer än två samtidiga sändningar? När man ändå är i gång med att lösa flerprogramsfrågan, borde det vara rimligt att man också öppnade möjligheter för en så bred programservice att abonnenterna för sina licenspengar finge flera program att välja mellan, och därvidlag synes trådradion ge möjligheter till tre eller fyra samtidiga program.

Vi har i vår motion hemställt att man borde undersöka möjligheterna att vid sidan av de två riksprogram, som kom-

Dubbla radioprogram m. m.

mer att sändas genom FM, också införa ett program Norden, åstadkommet genom överföring från de andra nordiska länderna och hopklippning av deras program, där man presenterar det bästa och för lyssnarna mest lockande i den nordiska radion. Vidare bör man skapa ett program Europa, sammansatt på samma sätt av det bästa från de europeiska radioföretagen. Detta är ingen utopi. Just en sådan service bjuder Schweiz och Holland sina lyssnare. Schweiz har fem samtidiga program, varav två allmän-europeiska, hopklippa just på detta sätt.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande att talet om att FM inte kan lämna utrymme för mer än två samtidiga program ger en skev bild av de faktiska förhållandena. Med all respekt för utskottet nödgas jag här komma till den slutsatsen att dessa argument i själva verket måste ge en något skev bild av de faktiska förhållandena. Utskottet hänvisar först och främst till att vi vid sidan av två FM-program kommer att ha den distributionskanal som vi har för det nuvarande riksprogrammet, och den skulle kunna användas för ett extra program, så att vi finge ett trippelprogram. Men om jag läser utskottsutlåtandet, så står där på sidan 3 citerat vad Radiotjänst yttrat om flerprogramsmöjligheterna och hur de skulle kunna tänkas utbyggda. Radiotjänst har emellertid diskuterat huruvida man i det nuvarande programmet skulle införa några speciella program av utbildningskaraktär och säger i det sammanhanget: »Med hänsyn till att enkelkanalen i motsats till dubbelkanalen når utanför landets gränser med sina sändningar, synes det riktigast att icke låta enkelkanalen bli distributionsmedlet för ett tredje program av undervisningskaraktär utan i stället bli en sammanställning av program ur dubbelkanalens inslag.»

Jag tror detta är en alldeles riktig synpunkt. Den kanal vi nu har måste

användas för de båda FM-programmen, eftersom dessa icke når utanför landets gränser. Det finns ju också folk utanför landets gränser, som vill lyssna på det svenska programmet, en sjättedel av Finlands befolkning är t. ex. svensktalande, våra närmaste nordiska grannar och eventuellt andra. Denna kanal är Sveriges röst i etern och måste givetvis bevaras som sådan.

Vidare skriver utskottet i samband med möjligheterna att införa flera program: »Någon svårighet att efter utbyggnaden av sistnämnda system ordna exempelvis ett trippelprogram är därför icke för handen. Det är vidare tekniskt möjligt att för sändning utnyttja ytterligare ett ultrakortvågsband, även om detta särskilt för abonnenterna skulle medföra nya kostnader.»

Men detta förutsätter ett system som icke har utnyttjats i något land. Enligt vad den mest framstående expertis räknar med skulle det förutsätta korta decimetervågor närmast av radiokaraktär. Det finns inget land som utnyttjat det systemet. Och skulle vi göra det, vilket tekniskt torde vara tänkbart, skulle det betyda att abonnenterna ännu en gång finge byta apparater för att få en apparat med ytterligare ett kortvågsband. Vi skulle få ytterligare en ny investering, som vi krävde av de enskilda abonnenterna, och detta måste väl betraktas såsom tämligen omöjligt.

Slutligen säger utskottet att det befarrar, att om man införde båda systemen, skulle många till en början välja trådradion för att sedan i mån av byte av radioapparat övergå till FM, och på så sätt skulle staten åsamkas betydande kostnader för investeringar, som efter hand skulle visa sig onödiga.

Det är möjligt att en sådan utveckling skulle kunna ske, men vidare troligt är det inte. För det första ger ju FM-apparaterna möjligheter att ta in vilka program som helst, även trådradioprogram. Att koppla över från vanlig FM till trådradio är lika enkelt som

Dubbla radioprogram m. m.

att koppla om från radiomottagning till radiogrammofon.

För det andra talar all internationell erfarenhet mot den utveckling, som utskottet skisserat. I Holland t. ex. har utbyggnaden av trådradion gått tio gånger snabbare i de delar av landet närmast tyska gränsen, som har FM. Och varför? Jo, helt enkelt därför att när folk lyssnat på FM med dess goda ljudkvalitet — en ljudkvalitet, som vi för närvarande knappast har någon föreställning om här i landet — har de fått blodad tand och velat höra flera olika program, och då har man övergått till FM.

Allt detta gör att jag tror, att det skulle ha varit framsynt, om riksdagen begärt att FM-systemet snarast möjligt måtte kompletteras med trådradio, så att abonnenterna finge valfrihet. Jag skall emellertid inte vid denna sena timme yrka bifall till min motion. I propositionen säger statsrådet att han menar, att utbyggnaden tills vidare bör inriktas på *ett* system. Detta har motionärerna uttolkat så, att statsrådet i varje fall velat hålla dörren öppen för en eventuell framtida kombination av de system, som kan tänkas. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att kommunikationsministern inte skall slå sig till ro med den lösning i halvhetens tecken, som vi nu kommer att få, utan att han roggrant följer utvecklingen för att, när ha finner behovet av en ytterligare programutbyggnad ger sig klart till känna, återkomma till riksdagen i frågan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! I anslutning till en av mig och några kamrater väckt motion vill jag erinra om att 1943 års rundradioutredning uttalade, att när »ökat programutrymme genom dubbel- eller trippelprogram kommer att stå till buds

kan övervägas, huruvida viss sändningstid synes böra utnyttjas för kommersiella eller andra privata meddelanden, därest garanti skapas för att endast från ordinarie program ledig tid användes för ändamålet, att dessa program eller förhyrda programtider icke sammanblandas med eller i minsta mån löpa risk att förväxlas med de ordinarie radioprogrammen samt att de till försäld programtid förlagda programmen icke strida mot de principer, som äro normerande för de ordinarie programmen».

I sin proposition rörande rundradion till 1947 års riksdag framhöll departementschefen, att frågan för tillfället saknade aktuellt intresse men att han var tveksam om lämpligheten av att försälja programtid på detta sätt. Utskottet nöjde sig med att uttala, att försäljning av programtid för kommersiell reklam icke borde förekomma, tydligen med hänsyn till att frågan saknade aktualitet, så länge endast ett program sändes.

Nu har frågan blivit aktuell. Vi är på väg att få det dubbelprogram, som man redan 1943 började fundera så smått på — vi har alltså möjlighet att uppfylla alla de fordringar, som rundradioutredningen uppställde. Under dessa omständigheter är det beklagligt, att ingen som helst undersökning verkställts rörande möjligheterna att i någon mån förbättra radions finanser genom att tillåta små annonser i pauserna mellan underhållningsprogram etc. i det andra program, som skall tillskapas. Spörsmålet förbigicks helt i den utredning, som ligger till grund för den proposition vi i dag behandlar. Det nämndes inte heller i propositionen — och när vi sedan tar upp det i en motion, möts det av en ytterst kallsinnig utskottsmajoritet, som inte vill kosta på sig ens att höra vad telestyrelsen anser om saken eller vad förslaget ekonomiskt kan innebära. Utskottet pekar bara på 1947 års riksdagsbeslut, men som jag nyss framhöll var detta inte ett beslut som äger giltighet i den nuvarande si-

Dubbla radioprogram m. m.

tuationen därför att det tidigare var fråga om endast ett program.

För att ytterligare understryka hur läget förändrats på åtta år vill jag påminna om att riksdagen 1947 ansåg sig böra framhålla att regeringen, så snart överskotten på radiolicensmedel upphörde, borde se till att kostnaderna för frilicenser, radiomottagare för skolor, skolradioprogram, väderleksrapporter och kortvågssändningar till utlandet komme att bestridas från anslag å riksdagen och icke av licensmedlen. Nu är vi i den situationen att departementschefen vill höja licensavgifterna, och man får då förmoda att åtgärder i enlighet med riksdagens uttalande 1947 vidtas i samband med att stafförslaget göres upp för nästa år.

Det är alltså ett faktum att vi nu har fått underskott i licenskassan och att vi kommer att få högre licensavgifter. Men det kan inte vara rimligt att höja dessa avgifter i vilken takt som helst, innan andra finansieringsmöjligheter är utnyttjade. Framför allt måste vi ta hänsyn till att glesbygdernas befolkning får vara med om att betala de högre avgifterna utan att kunna få del av de förbättringar, som nu skall genomföras när det gäller radioprogrammen. Jag vill med hänsyn härtill vidhålla mitt önskemål, att utvägen med kommersiella inslag mellan radions gängse programpunkter prövas innan licenshöjningen genomföres.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 493 och II: 610.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **ON SJÖ** (bf):

Herr talman! Utskottet har tillstyrkt propositionen om dubbelprogram. Det förekommer emellertid också en reservation, och i denna redovisas ett skäl, som vi får böja oss för i olika sammanhang, nämligen de begränsade eko-

nomiska resurserna. Vi vill ju höja vår standard på en mångfald områden, men vi är samtidigt på det klara med att det inte kan ske överallt på en gång, utan det gäller att avväga, vilket som är angelägnast.

Då frågar man sig verkligen, om detta är någonting som bör ha förtursrätt framför mycket annat. Vi vet t. ex., att folk står i kö för att få telefon. Skälet till väntetiderna är, såsom sagts tidigare här i kammaren, brist på arbetskraft och brist på materiel.

Det finns stora områden i vårt land, där man — såsom framhållits — inte har möjlighet att lyssna ordentligt på det radioprogram vi nu har men där man ändå får betala sin licensavgift. Därför är det väl rimligt, att man ser till att alla kan höra på det nuvarande programmet, innan man bygger ut verksamheten.

Jag tycker nästan, att även herr Edbergs anförande talar för reservationen. Han var tveksam, om man inte här gör en felinvestering, och man bör tänka sig för litet grand. Detta är också ett skäl för att vila på hanen, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! För åtta år sedan behandlade vi här i riksdagen frågan om de programmässiga och tekniska förutsättningarna för införande av flera samtidiga program i den svenska rundradion, alltså ett ärende alldeles liknande det vi nu en stund här har debatterat. Vid det tillfället anfördes att det problem, som i dåvarande situation tilldrog sig den största uppmärksamheten, var flerprogramfrågan, och riksdagen ansåg att den fortsatta planeringen för rundradion i vårt land borde inriktas på övergång till flera samtidiga program.

Radiotjänst har anförut, att utvecklingen sedan 1946, då 1943 års rundradioutredning lade fram sitt förslag, ytterligare understrukit behovet av en

Dubbla radioprogram m. m.

väsentlig utbyggnad av radions sändningstider, och har ingående motiverat detta.

Till utskottets utlåtande är fogad en reservation, för vilken herr Onsjö nyss talat och som han yrkade bifall till. Reservationen utmynnar i ett yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, förslaget om införande av dubbelprogram. Såvitt jag kunde höra motiverade inte herr Onsjö sitt avslagsyrkande med att en utbyggnad av programmen inte skulle vara önskvärd i och för sig. Det var mera allmänt ekonomiska synpunkter han anförde liksom han också förmenade, att man kan inte tillfredsställande tillgodose behovet härvidlag över hela landet. Därför finge man vara försiktig och nöja sig med att bygga ut trådradion för att möjliggöra att man i radiomässiga glesbygder kunde höra åtminstone de nuvarande programmen.

Vi har inom utskottet, då vi behandlat detta ärende, anslutit oss till departementschefens förslag om att nu företa en utbyggnad, och vi har i vårt utlåtande redogjort för de synpunkter som vi anser tala för denna utbyggnad.

Då vi vid förra tillfället, för åtta år sedan, behandlade denna fråga var man inte på det klara med vilket system som skulle vara det bästa. Nu anser sakkunskapen att man vunnit klarhet på den punkten: det gäller en utbyggnad dels med trådradio och dels med frekvensmodulerad ultrakortvåg.

Herr Edberg har här riktat en gruvlig salva mot utskottets utlåtande under förmenande att vi inte kunnat stödja oss på sakkunskapen. Jag förstår inte riktigt detta herr Edbergs resonemang, ty vi har i vårt utlåtande direkt anknutit till sakkunskapen. Denna sakkunskap förefinns bl. a. i telestyrelsen. Vi har erinrat om vad Svenska radioindustriföreningen anför liksom också vad dubbelprogramutredningens ordförande i sitt yttrande anför. Såvitt jag kunnat finna innebär detta att man kan säga, att såväl TR-systemet som FM-systemet

är fullt användbara. Sedan är att märka att det råder olika meningar om vilket av dessa två system som är det bästa. Jag kan emellertid inte förstå att det är riktigt, som herr Edberg säger, att FM-systemet skulle vara hart när utdömt. Detta framgår inte av uttalanden av den sakkunskap vi i detta sammanhang hört och haft att lita till.

Herr Edberg har väckt en motion i kammaren, vari föreslås att riksdagen skall göra ett uttalande om att det bör finnas möjligheter för abonnenterna att välja mellan TR-systemet och FM-systemet.

Det förhåller sig så, herr talman, att departementschefen har föreslagit, att en utbyggnad skall ske på det sättet, att man i radiomässiga glesbygder använder TR-systemet och i radiomässiga tätbygder FM-systemet. Vi har på grund av vad som anförts ansett oss kunna följa departementschefens förslag på de punkterna. Det skulle föra alltför långt, om jag skulle redogöra mera detaljerat för de motiv, som vi ansett oss böra åberopa. Jag hänvisar i det fallet kammaren till vad vi anför i vår skrivning.

Herr Munktell yrkade bifall till sin motion. Den går ut på att man skulle införa en kommersiell del i radioprogrammet. På detta sätt skulle man inte behöva höja licensavgiften. Jag vill då erinra om att om man skulle bibehålla den nuvarande licensavgiften skulle den täcka utgifter på ungefär 122 miljoner kronor, men om man ser till de kostnader, som det skulle innebära att bygga ut dubbelprogram, uppgår de till 155 miljoner kronor.

I herr Munktells motion framföres vissa resonemang om vad man skulle kunna få i intäkter, om man införde ett kommersiellt inlag i radion. Dessa resonemang är mycket allmänt hållna, och det anges inte på något som helst sätt, vad man kunde räkna med för inkomstbelopp. Det har under sådana förhållanden förefallit oss otänkbart att

Dubbla radioprogram m. m.

följa motionärernas förslag. Detta innebär nämligen, att man skulle underlåta att höja licensavgiften och i stället räkna med att de ökade utgifter, som följer med utbyggandet av dubbelprogram, skulle kunna täckas med inkomster av kommersiellt betonade radioprogram. Vi har inte ansett detta vara någon grund att bygga på. Om vi vill bygga ut programproduktionen måste vi finna oss i att höja licensavgifterna.

Herr talman! Jag kunde ingående belysa de finansiella förutsättningar, som det här rör sig om, men jag skall inte göra det. Jag skall inte ta tiden ytterligare i anspråk. Vi har efter en grundlig prövning av dessa frågor kommit fram till att det förslag, som departementschefen framlagt, är synnerligen väl avvägt. Jag vill också starkt betona, att det på intet sätt innebär ett missgynnande av landsbygden. Det har ju i vissa sammanhang gjorts gällande, att det ensidigt skulle tillgodose tätorterna. Detta är alltså, såvitt jag kan förstå, inte riktigt. Vi avser att för både tätorter och landsbygd skapa för det första bättre möjligheter att höra de nuvarande programmen och för det andra möjligheter att ta del av dubbelprogrammen, efter hand som programproduktionen utökas.

Herr talman! På sakens nuvarande ståndpunkt skall jag inte ta tiden i anspråk mera utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru JOHANSSON i Skövde (s):

Herr talman! Jag tror, att det är med ganska stor tillfredsställelse som stora grupper av vårt folk nu konstaterar, att ett länge närt önskemål genom införandet av ett andra program i den svenska rundradion skulle kunna förverkligas, nämligen ett större utrymme för skilda lyssnargrupperns intressen. I motionen nr 592 i andra kammaren har motionärerna velat understryka vikten av att man i samband med omläggning-

en till dubbelprogram också bereder ökat utrymme för de religiösa programinslagen. När vi studerat propositionen 146, Radiotjänsts förslag till programverksamhetens utbyggnad för flera program, har vi funnit, att Radiotjänst bl. a. anfört, att det är tre huvudönskemål, som enligt lyssnarundersökningarna bör bli tillgodosedda. Utan ställningstagande anges dessa vara »ökat utrymme för samhällseliga och allmänskulturella frågor, ökad kurs- och studieverksamhet samt mer underhållning och lättillgänglig musik».

I samma proposition framhålles också av utredningens ordförande — jag citerar: »I det nya skede som dubbelprogrammet inleder bör då de främsta uppgifterna vara att utnyttja de resurser, som det förstärkta distributionsnätet erbjuder, för en omfördelning av programmet efter lyssnarnas behov och att vid utformningen av enskilda programpunkter noga tillvarata den ökade friheten för en inre omdaning av produktionen, så att varje inslag motsvarar intresserade lyssnares berättigade krav.»

Det är allmänt känt att gudstjänster och andra religiösa program har en mycket stor lyssnarfrekvens. Under den senaste tiden har det också i olika sammanhang framförts önskemål om en utökning av dessa program, men tyvärr har inte dessa önskemål kunnat tillgodoses på grund av utrymmesskäl. Nu synes oss tillfället lämpligt att rätta till vad som tidigare i viss mån brustit.

Vi motionärer har emellertid känt en viss osäkerhet om, huruvida nyssnämnda programtyper kan rymmas under formuleringen »allmänskulturella frågor», varför vi genom vår motion har velat understryka vikten av att de religiösa programinslagen också beredes ökat utrymme. Om de religiösa programinslagen kan innefattas i »allmänskulturella frågor», bör man ju kunna förvänta att de i motionen framförda önskemålen blir uppfyllda. Varom icke,

Dubbla radioprogram m. m.

så är det på sin plats att här erinra om vikten av att de stora lyssnargrupper, som det härvidlag gäller, får det utrymme i programmen som de är berättigade till.

Statsutskottet har, under hänvisning till att statsmakterna i fortsättningen liksom hittills icke bör ta ståndpunkt till detaljutformningen av radioprogrammen, avstyrkt bifall till motionen. Jag vet inte, om det är ett önsketänkande från min sida, men det finns i utskottets utlåtande en passus, där jag tycker mig utläsa en positiv inställning till våra önskemål. På s. 12 säger utskottet, efter att ha avstyrkt bifall till vår motion, följande: »Detta behöver självfallet icke hindra, att de av motionärerna åberopade lyssnargrupperna få sina önskemål prövade i vederbörlig ordning.» Jag hoppas verkligen att så skall ske, när den dagen kommer. Motionärerna är givetvis medvetna om att man inte nu kan gå in på några detaljer.

Jag har, herr talman, inte något yrkande, men jag vill dock uttala som ett önskemål att man från Radiotjänsts sida vid genomförandet av dubbelprogrammet beaktar de berättigade synpunkter som framförts i den motion jag här talat om.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Bogla.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag skulle inte ha belastat denna debatt, om inte herr Edberg vid denna sena kvällstimme uppträtt som en förledande teknisk frestare och försökt locka kammaren och kommunikationsministern in på helt nya vägar. Jag tror att en och annan här måste ett ögonblick ha känt sig litet fundersam inför de djärva påståenden som herr Edberg kom med, när han klättrade upp på sin bergskam och målade ut det nya paradiset, som han skulle kunna tillhandahålla under betydligt

bättre omständigheter än vad regeringen och utskottet har föreslagit.

I själva verket rörde sig herr Edberg på utomordentligt lös mark. Han sökte göra gällande att Sverige genom att bygga ut sitt rundradionät med hjälp av FM-stationer på ultrakortvåg skulle gå en tekniskt isolerad väg, och han ville stödja detta med argument, hämtade från Amerika. Dessa exempel säger, så vitt jag förstår, ingenting i detta fall. Vad vi här diskuterar är en utbyggnad av ultrakortvågsändare, medan de exempel, som herr Edberg pekade på, samtliga gäller mellanvågsutrymmen. Var skulle herr Edberg kunna åstadkomma de mellanvågslängder för de svenska stationerna som skulle bli erforderliga? Telestyrelsen har år efter år försökt tillkämpa sig mer utrymme på mellanvågsbandet, men har ständigt misslyckats. Det är i denna situation som televerket har inriktat sig på en utbyggnad av trådradionätet, och detta har sedan av Radiotjänsts andra experter kompletterats med förslag om en utbyggnad av FM-nätet.

Det är inte alls någon tekniskt isolerad väg som vi sålunda skulle gå. Flertalet europeiska länder har valt denna väg. Flertalet apparater, som byggts i Europa, är utrustade med mottagningsmöjligheter just för FM-sändningar på ultrakortvåg. Med den relativt långsamma utbyggnadstakt, som utskottet föreslår, är det inte någon tvekan om att inte det svenska apparatbeståndet skulle kunna förnyas ungefär i takt med utbyggnaden av sändarstationerna utan att detta av lyssnarna behövde uppfattas som en extra kostnad i form av inköp av nya apparater.

Jag tror tvärtom att vad utskottet föreslagit innebär en utomordentligt lycklig utveckling. Vi minskar det statliga investeringsbehovet och överför på ett naturligt sätt kostnader till konsumentensida. Lyssnarna får i takt med det naturliga utbytet av apparater tillfälle att skaffa sig apparater som utan

Dubbla radioprogram m. m.

extra tillsatsanordningar är lämpade för mottagning av de två programmen på FM.

I herr Edbergs bild ingick även en beskrivning av hur man har det ordnat i Holland och Schweiz, två flerspråkiga länder som har ett naturligt behov av att försörja skilda lyssnargrupper med program på olika språk.

Nu har tyvärr utskottet inte haft tid eller lust att närmare utreda de författarrättsliga och juridiska följderna av herr Edbergs propåer. Jag är litet ledsen för detta. Det skulle inte ha återstått så mycket av den här vackra glansbilden, om utskottet hade gett sig tid med detta. Det är emellertid andra krafter som har gjort det. Om herr Edberg är intresserad, skall han gärna få ta del av de ganska förödande resultat dessa utredningar har kommit till. De säger nämligen, att för båda dessa länder är den period praktiskt taget avslutad, då man utan kostnad kunnat saxa program från andra länder. Man har byggt på principen, att återutsändning av andra länders program skulle innebära enbart ett tekniskt reläförfarande, inte nyutsändning. Därmed har man undkommit kostnaderna för artister, den musik man har spelat, medverkande författare o. s. v. Men den situationen finns inte längre. Man har exempelvis i Holland, där det icke är radiobolaget utan post- och telegrafverket som sköter dessa utsändningar, nu fått en process på halsen. Jag kan försäkra herr Edberg, att de nybildade organisationer, som skall tillvarata musikers och kompositörers och författares auktorsrätt, icke ett ögonblick kommer att finna sig i att Sverige under motsvarande förhållanden söker skapa ett program Norden och ett program Europa. Vi skulle få betala för dessa lika mycket, som om vi själva hade producerat dem.

Herr Edberg slutade sitt anförande med att mana kommunikationsministern att inte slå sig till ro. Jag vill gärna instämna i denna maning — statsråd

skall aldrig slå sig till ro. Men det vore bedrövligt om statsrådet skulle lyssna till herr Edberg i just denna detalj. Det finns så många andra ärenden, där det lönar sig att lyssna till herr Edberg.

I den stora frågan, om vi skall ha ett dubbelprogram just nu, vill jag också understryka det bärande i utskottets argumentering. Jag har i alla år talat för att vi skall skaffa oss dubbelprogram före televisionen, därför att det är stora befolkningsgrupper här i landet som så länge kommer att sakna television, att det vore en orätt just mot landsbygdsintressena om inte dubbelprogrammen först förverkligades. Det är därför mycket beklagligt, att till utlåtandet har fogats en reservation, som skenbart vill gynna landsbyggsintressena men i själva verket kommer med ett förslag som är djupt orättvist mot landsbygden. Vi som vill värna om de många lyssnarna på landsbygden, som under många år framåt kommer att ha glädje av radioprogram men inte får tillgång till television, vi skall verkligen stödja utskottet här och inte hemfalla åt någon skenbar sparsamhetslösning, som förefaller somliga vara till landsbygdens fördel.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få börja där herr Helén slutade. Han tog med några ord upp reservationen till granskning. Jag vill säga att reservanternas yrkan- de tycks mig vara det egendomligaste i detta sammanhang. Det innebär helt enkelt att vi skulle konservera det system vi nu har med den dåliga mottagningen och den dåliga ljudöverföringen. Detta förefaller mig så mycket egendomligare, som FM-systemet genom sin goda ljudåtergivning innebär ett avgjort framsteg i jämförelse med nuvarande tillstånd. Framför allt skulle detta system komma att betyda en vinning för landsbygden.

Dubbla radioprogram m. m.

Därefter skulle jag vilja säga ett par ord till utskottets talesman, herr Malmberg i Skövde. Jag har ingalunda sagt att FM-systemet skulle vara sämre än trådradiosystemet från ljudåtergivningssynpunkt. I det fallet tror jag att båda är likvärdiga. Det enda jag pekat på i det sammanhanget är, att en övergång till FM-systemet förutsätter högst betydande enskilda investeringar i apparater, vilket kommer att ställa sig dyrare. Det framgick inte av herr Heléns anförande, men det kommer uppenbarligen enligt de nu föreliggande katalogpriserna att vara betydligt dyrare än apparater utan FM-ultrakortvågsband. Dessutom skulle — det tror jag varken herr Helén eller någon annan kan förneka — trådradion ge flera programmöjligheter än vad som med nuvarande teknik är möjligt med FM-systemet.

Herr Helén hade fått den uppfattningen att jag menat, att om vi valde FM-systemet skulle det betyda en teknisk isolering. Detta tror jag ingalunda. Det är alldeles riktigt som herr Helén säger, att FM-systemet har valts för Europa. Om det sedan är förmånligt eller inte, tycks expertisen hysa mycket delade meningar om. När jag hänvisade till erfarenheterna från Amerika, var det för att slå fast, att FM-systemet säkerligen inte betyder sista ordet i detta fall. Jag skulle också vilja hänvisa till Tyskland, där man uppenbarligen gjort felkalkyleringar i fråga om avstånden mellan FM-stationerna, så att man fått lägga dem tätare med följd att den kvot man fått sig tilldelad inte räckt till för en utbyggnad över hela Tyskland.

Därtill kommer, vilket varit ett av motiven för den motion jag här förut hänvisat till, att vad som är en fördel med FM-systemet, nämligen dess begränsade räckvidd, som gör att man kan använda samma våglängd i olika länder, samtidigt är en nackdel, ty det omöjliggör en sändning över gränserna. I så måtto betyder en övergång här i

Europa till FM-systemet en försämring, då vi inte med de FM-utrustade apparaterna kan ta in utlandsprogram utan måste använda mellanvåg eller långvåg eller, som nu är fallet, kortvåg.

Slutligen ett par ord om herr Heléns varning för att man, därest man valde ett system för trådradio med saxning av program från andra länder, skulle ställas inför helt oöverkomliga författarrättsliga problem. Även på den punkten tycks uppfattningarna vara i hög grad delade. Jag har varit i tillfälle att ta del av svar, som en av de personer som avgivit remissyttranden över utskottets betänkande — en av vårt lands främsta radioexperter, professorn i teleteknik vid Chalmers tekniska högskola Wallman — helt nyligen har fått från radioförvaltningarna i Schweiz och Holland. Dessa program kan framställas praktiskt taget kostnadsfritt med undantag av att författarrätten i vissa fall måste betalas, vilken betingar rätt små summor. Det är klart att det inte är fråga om att utan vidare stjäla från andra stationer. Det förutsättes överenskommelser. Det är möjligt att förhållandena kommit att något försvaras för Schweiz' och Hollands del. Jag kan självfallet inte bestrida herr Heléns uppgifter därvidlag. Uppgifter som helt nyligen — bara för en å två månader sedan — föreligger från radioförvaltningen där talar emellertid ett annat språk.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det tjänar inte mycket till att slå auktoriteter i huvudet på herr Edberg, eftersom han inte vill böja sig. Men de brev jag har här i handen, daterade denna vecka, talar om den grundläggande utredning, som är gjord av Europeiska radiounionen. Jag tror mig sålunda ha något bättre auktoriteter än dem herr Edberg stöder sig på. Jag vill understryka, att det icke kommer att bli möjligt att förverkliga

Avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet

ett sådant program som herr Edberg talar om utan lika betydande kostnader som om vi producerade det här i Sverige eller köpte det från dessa andra radioföretag på vanligt sätt.

Överläggningen var härmed slutad. På därå av herr talmannen framställd proposition biföll kammaren till en början vad utskottet i mom. I—III hemställt.

Herr talmannen gav härefter propositioner i fråga om mom. IV, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionerna I: 493 och II: 610 såvitt de avsåge detta mom.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I avseende å mom. V gav herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets dels ock på bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Onsjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) mom. V i utskottets utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Karl Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i mom. V gjorda hemställan.

Slutligen bifölls på framställd proposition vad utskottet hemställt i mom. VI.

Punkten 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av dels riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser tillämpningen av gällande pensionsålderssystem, dels ock väckta motioner om utsträckning av vissa pensioneringsperioder för statstjänstemän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 159 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 18 mars 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats utfärda bestämmelser om ändring i SPA-reglementet ävensom i övrigt erforderliga bestämmelser.

Förslaget innebar, att de enligt SPA-reglementet gällande fixa pensionsålderna skulle ersättas med ett system med pensioneringsperioder i likhet med vad som år 1951 skedde beträffande tjänstemän tillhörande den civila statsförvaltningen i syfte att äldre arbetskraft skulle tillvaratas i största möjliga utsträckning.

Avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av propositionen väckta motioner. I en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 629) hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 629 och II: 636, bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 18 mars 1955 förordats utfärda bestämmelser om ändring i SPA-reglementet ävensom i övrigt erforderliga bestämmelser.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr *Johansson* i Stockholm ingivit en motion, vari vi yrkar avslag på den nu förevarande propositionen. Motiveringen är i korthet den, att vi är motståndare till en utvidgning av det system med pensioneringsperioder, som för närvarande gäller för de statstjänstemän, som är underkastade det allmänna pensionsreglementet. Det är ju bekant, skulle jag tro, för flertalet av riksdagens ledamöter att detta system med pensioneringsperioder, som medger rätt för tjänstemännen att kvarstå utöver den tidigare, fasta pensionsåldern, har väckt en mycket stark ovilja bland statstjänstemännen och framför allt bland de yngre statstjänstemännen, som därigenom får lida avsevärd nackdel då det gäller befordran.

Då det ju här är fråga om en utvidgning av detta system, har vi yrkat avslag på det föreliggande förslaget, och jag ber med detta att få yrka bifall till den av herr *Johansson* och mig avgivna motionen.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Det är ju så att systemet med pensioneringsperioder tillämpas inom statsförvaltningen. I förevarande utskottsutlåtande avses att de till SPA-reglementet anslutna också skall få samma system. Jag vill endast belysa detta med att nämna, att det för närvarande finns tjänstemän som lyder under den statliga pensioneringen och beträffande vilka alltså de olika pensioneringsperioderna tillämpas, under det att det på samma arbetsplats finns tjänstemän som har SPA-reglementet med fixa pensionsåldrar. Dessutom är det ju vissa grupper, speciellt sjuksköterskorna, som också har begärt att få samma pensionssystem som gäller för statsförvaltningen i dess helhet. Då vi inte funnit några skäl som talar för att man för dessa grupper bör tillämpa två olika system, har vi ansett, att man i avbidan på resultatet av 1951 års pensionsutredning även på detta område kan pröva systemet med olika pensioneringsperioder.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken, m. m.; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med

särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad, och

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på fredagens föredragningslista konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 måtte uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 46, andra lagutskottets utlåtande nr 32 omedelbart efter statsutskottets utlåtande nr 131, jordbruksutskottets utlåtanden nr 25—27 närmast efter statsutskottets utlåtande nr 130 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 10

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 276, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 277, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 11

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 675, av herr *Ohlin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Denna motion hänvisades omedelbart till behandling av lagutskott.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.51.

In fidem
Gunnar Britth